

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БЕРЕЗЮК ЮЛІЯ ВАЛЕРІЇВНА

УДК 378:373. 3:81'243

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
ДО ВИКОРИСТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ
ПІДРУЧНИКІВ ЗАРУБІЖНИХ ВИДАНЬ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти
015 Професійна освіта

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Ю.В. Березюк (підпис)

Науковий керівник

Редько Валерій Григорович,
доктор педагогічних наук,
доцент, провідний науковий
співробітник

Житомир – 2019

АНОТАЦІЯ

Березюк Ю.В. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2019.

Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань.

Актуальність проблеми дослідження зумовлено запровадженням нової освітньої політики, цільовим наповненням й очікуваними результатами професійної підготовки, метою якої є мобільна, компетентна особистість, здатна до творчої діяльності. Про зазначене йдеться в законодавчих і нормативних документах: «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» (2002), «Європейському Мовному Портфелі» (2011), «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2012); законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017); Наказі МОН № 208 від 27.02. 2018 р. «Про організацію та проведення підготовки вчителів іноземних мов, які навчатимуть учнів перших класів у 2018/2019 навчальному році, закладами післядипломної педагогічної освіти до викладання іноземних мов (англійської, німецької та французької) відповідно до Концепції «Нова українська школа» (2018) та ін.

Відповідно в сучасній теорії й методиці професійної освіти виникає потреба вдосконалити та розширити зміст професійної підготовки майбутнього вчителя, здатного до критичного мислення, ініціативності та креативності, який є відкритим до нових ідей, вимог суспільного буття. Зазначене зумовлює необхідність вдосконалення та розширення змісту професійної підготовки, насамперед, майбутніх учителів іноземної мови в початковій школі, від

результатів діяльності яких залежить ефективність раннього навчання іншомовного спілкування.

Важливе місце в цих трансформаційних процесах належить шкільним підручникам як основним засобам реалізації процесу навчання. З огляду на це, особливе значення надається навчальній літературі зарубіжних видань («Smart Junior», «New Chatterbox», «Fly High», «Fairyländ», «Smileys», «Planetino», «Fabuli», «Sami et Julie» та ін.), що сприяє успішному досягненню цілей освіти, визначених чинними навчальними програмами початкової освіти.

Аналіз результатів наукових досліджень свідчить про посилення уваги дослідників до цієї актуальної проблеми. Проте саме врахування особливостей використання підручників з іноземних мов зарубіжних видань для початкової школи не набуло всебічного комплексного вивчення, що вимагає його системного розгляду.

На основі вивчення, аналізу теорії та практики професійної освіти визначено низку суперечностей: між сучасним суспільним запитом здобуття якісної іншомовної освіти та спроможністю закладів вищої освіти його задовольнити; необхідністю реалізації творчого підходу до використання дидактичних засобів навчання майбутніми вчителями іноземної мови початкової школи та традиційною системою їхньої підготовки, яка не повною мірою забезпечує умови для інноваційного використання шкільного підручника; недостатньою увагою до використання зарубіжного досвіду підручникотворення та рівнем якості оцінювання вітчизняної та зарубіжної методичної літератури у напрямі теоретичного розроблення та методичного забезпечення сучасного освітнього процесу.

Проведений аналіз наукових джерел засвідчив, що підготовка майбутніх учителів іноземної мови має здійснюватися в контексті інноваційної концепції цілісної підготовки педагогів, що передбачає реалізацію когнітивної, праксеологічної, аксіологічної складових. Окреслено значущість провідних наукових підходів (соціокультурного, особистісно орієнтованого, комунікативно-ігрового, компетентісного, інтегративного), що забезпечують

ефективність професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у визначеному напрямі. З'ясовано, що провідними функціями підручника іноземної мови для початкової школи є дидактичні (освітня, розвивальна, виховна) та методичні (мотиваційна, інформаційна, комунікативна, моделююча, інтегративна та рефлексивна).

На основі аналізу базових понять дослідження зазначено, що підручник з іноземної мови зарубіжного видання у початковій школі – це поліфункціональний, цілісний навчально-методичний комплекс, який супроводжується робочою книгою та зошитом, книгою для вчителя, звуковим супроводом та відеоматеріалами, додатковими навчальними посібниками, які адаптовані до потреб учителя та учня і враховують цілі, зміст, засоби та методи раннього навчання іноземної мови відповідно Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, що забезпечує дидактичну та методичну підтримку освітнього процесу.

У результаті теоретичного аналізу проблеми підручникотворення та вивчення досвіду педагогів-практиків виокремлено три групи педагогічних умов, що забезпечують ефективність використання підручників зарубіжних видань у початковій школі (соціально-професійні, організаційно-педагогічні та методично-орієнтовані).

Охарактеризовано важливість та доцільність реалізації таких з них, як формування соціально-позитивної мотивації майбутніх вчителів до використання підручників зарубіжних видань, застосування порівняльно-інтегративного підходу при організації роботи з такими підручниками, структурування навчального матеріалу відповідно здійснюваної комунікативно-пізнавальної діяльності та з метою створення сприятливого освітнього середовища, апробування інтерактивних технологій при використанні підручників з іноземної мови зарубіжних видань у початковій школі.

Доведено, що впровадження виокремлених педагогічних умов має забезпечуватися відповідним змістом, формами, методами та засобами професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у визначеному напрямі.

Виділено критерії (мотиваційно-орієнтувальний, пізнавально-культурологічний, операційно-розвивальний, діагностико-результативний) та показники готовності майбутніх вчителів іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі.

Охарактеризовано інтуїтивно-репродуктивний, конструктивно-коригувальний, креативно-творчий рівні досліджуваної готовності.

Результати констатувального етапу експерименту, в якому брали участь майбутні вчителі іноземної мови, виявили їх стан готовності та засвідчили домінування інтуїтивно-репродуктивного рівня (45,1 %).

Теоретично розроблено авторську структурно-функціональну модель підготовки майбутніх учителів іноземної мови як комплекс взаємопов'язаних структурних блоків (методологічно-цільовий, змістово-методичний, організаційно-процесувальний, оцінно-результативний) та функціональних компонентів (інформаційно-мотиваційний, інтерпретаційно-операційний, комунікативно-рефлексивний), простежено їх взаємозв'язок та взаємозумовленість.

Обґрунтовано доцільність реалізації авторської моделі за наступними етапами: теоретично-підготовчим, що передбачає збагачення змісту психолого-педагогічних і методичних дисциплін, введення теоретичного матеріалу спецкурсу «Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі»; діяльнісно-тренувальним, на якому відбувається впровадження практичної частини зазначеного спецкурсу; аналітико-творчим, спрямованого на організацію індивідуально-самостійної, дослідницької роботи студентів при проходженні педагогічної практики, залучення їх до участі в різноманітних заходах, наукових конференціях тощо.

Аналіз результатів експериментальної роботи засвідчив ефективність запропонованої авторської моделі, що підтверджено позитивною динамікою рівнів готовності студентів до використання у початковій школі підручників зарубіжних видань в експериментальних групах. Зокрема, показники креативно-

творчого рівня готовності збільшилися з 19,7 % до 34,4 %, а конструктивно-коригувального – з 40,2 % до 45,4 %. Кількість респондентів на інтуїтивно-репродуктивному рівні зменшилася з 45,1 % до 20,3 %. У показниках сформованості досліджуваної готовності в контрольних групах суттєвих змін не спостерігалось. Достовірність отриманих результатів перевірено за допомогою методів математичної статистики та t-критерію Ст'юдента.

Практичне значення дослідження полягає в поетапному впровадженні авторської моделі підготовки майбутніх учителів іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі в освітній процес закладів вищої освіти, що забезпечується, зокрема, реалізацією спецкурсу «Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань» (лекції-візуалізації, взаємонавчання, майстер-класи, дискусії із запрошенням фахівців, імітаційно-моделюючі ігри, дистанційні он-лайн тренінги, обговорення) та його навчально-методичним забезпеченням, що включає розроблений курс з одного модуля (30 годин, з яких 8 лекційних, 12 практичних, 10 годин самостійної індивідуальної роботи). Результати проведеного наукового пошуку можуть бути використані викладачами в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, в системі післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: підготовка майбутнього вчителя іноземної мови, початкова школа, підручник з іноземної мови зарубіжного видання, структурно-функціональна модель.

ABSTRACT

Bereziuk J.V. Preparation of future foreign language teachers for usage of international edition textbooks in primary school. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate in Pedagogical Sciences (Doctor of Philosophy) in Specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, 2019.

The thesis focuses on theoretical and experimental research, an issue of preparation of future foreign language teachers for usage of international edition textbooks in primary school.

The research problem is related to the introduction of a new educational policy, the content and expected outcomes of teacher's professional development based on engaging a competent, active, flexible personality with a "creative teacher" role-identity.

This is stated in certain laws, regulations, policies of Ukraine, in particular, "Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment" (2002), "The European Language Portfolio (ELP)" (2011), "The National Strategy for Developing Education in Ukraine until 2021" (2012), "On Higher Education" (2014), "On Education" (2017), order of the Ministry of Education and Science of Ukraine (MES) №208, February 2, 2018 "On organizing and performing preparations of foreign language teachers who teach first-year students in 2018/2019 by in-service teacher training institutes (teaching English, German and French languages) according to the New Ukrainian School Concept" (2018), etc.

According to theory and methodology of professional education, there is a necessity to improve and extend the content of the effective professional development of a future teacher capable of open-mindedness, creativity, taking more imaginative approaches to his work, ensuring capacity for problem-solving, exploring new possibilities.

Besides, the important role in education transformation process belongs to a school textbook as the main mean of implementation of the educational approach. In addition to this, particular attention is given to international edition textbook in primary school (E.g. "Smart Junior", "New Chatterbox", "Fly High", "Fairyland", "Smileys", "Planetino", "Fabuli", "Sami et Julie", etc.) which contributes to the successful achievement of the educational aims and objectives identified by the curriculum framework.

Based on analysis of the theory and practice in the professional education, a set of contradictions is defined: between the modern society's request for obtaining high-quality foreign language education and the ability of higher education institutions to satisfy it; between the need to implement a creative teaching approach concerning methods of teaching future foreign language teachers of primary school and the traditional system of professional training. However, the system does not fully provide the conditions for innovative use of the school textbook.

The results of the author's findings, represented in the thesis, proved the growing research around the methods, forms, ways to improve teacher professional development for usage of international textbooks in primary school that result in improved outcomes for students needs to be studied deeply in this area.

The analysis of preparation of future foreign languages teachers demonstrates the training has been carried out by introducing psychological, pedagogical and professional disciplines into the training content. The scientific and theoretical foundations of this process are revealed.

The innovative concept of the integral preparation of the future foreign language teachers for the effective use of international edition textbooks in elementary school is described. It involves the implementation of its three main components: cognitive, praxeological and axiological.

Cognitive component is provided by the advancing and improving fundamental knowledge; praxeological component is characterized by the formation of practical creative skills, implementation of innovative methods and pedagogical technologies in practice. Axiological component is aimed to foster the teacher's development of personal qualities based on reflection, creating conditions for increasing independent cognitive potential and motivation to self-education in accordance with the intentions and necessities of life.

The preparation of future foreign language teachers for usage of international edition textbooks in primary school is considered as an entire pedagogical process within the framework of study which involves teacher's successful professional interaction with primary school students by modern didactic learning methods

according to the individual and psychological characteristics of children in order to increase its efficiency. Thus, a foreign language textbook of international editions is defined as an informative teaching and learning complex accompanied by additional resources, tools and materials that are adapted to the needs of a teacher and a student according Common European Framework of reference for languages: learning, teaching, assessment which provides didactic and methodological support to the educational process.

The analysis helped to outline the importance of the main scientific approaches to the usage of foreign language international edition textbooks in elementary school. According to the research, the approaches are described as follows: sociocultural, personally-centered, communicative-activity, competence and integrative. The principles of using a foreign language in elementary school are described as communicative, socio-cultural oriented, connection of educational values, interpersonal relations according to creative abilities of young learners, rules and norms of native language.

As a result of the theoretical analysis of the problem, three groups of pedagogical conditions (socio-professional condition, organizational-pedagogical and methodically-oriented conditions) are determined, implementation of which ensures the effectiveness of preparation of future foreign language teachers for usage of international edition textbooks in primary school.

The functional-structural model of preparation of future foreign language teachers for usage of international edition textbooks in primary school is theoretically substantiated and experimentally verified with due regard to the identified pedagogic conditions. The model includes such blocks as a methodologically targeted block (aim, tasks, principles and approaches), a content-based block (pedagogical conditions, content, forms, methods and means), an operational block (a theoretical training stage, an activity-oriented stage, and an analytical and creative implementation stage), an evaluative block (criteria, levels, result).

The criteria and their indicators are described as follows: a motivational-oriented criterion, a culture-cognitive criterion, an operational-developmental criterion, an

activity, and an evaluation criterion. The levels of future foreign language teachers' readiness to use international edition textbooks in primary school are defined.

The analysis of the obtained results of experimental work showed the effectiveness of the author's functional-structural model, which is confirmed by the positive dynamics of students' readiness in experimental groups for usage of international edition textbooks in primary school. As it is observed, the presented research includes randomly selected students for experimental and control groups.

The chart clearly shows, according to the results, indicators of creative level increased noticeably from 19,7 % to 34,4 %, on the constructive-corrective level the respondents showed moderate improvement from 40,2 % to 45,4 %. The number of respondents on the intuitional-reproductive level decreased considerably from 40,1 % to 20,3 %.

Finally, the result indicators of the formation of the studied readiness in control groups remained mostly the same, no significant changes were observed.

The reliability and efficiency of the obtained results were verified using the methods of mathematical statistics and the t-criterion of the Student.

The forecasting substantiation of research results implementation at the level of the higher education institutions and the national state level has been carried out.

The practical importance of the research is determined by the phased implementation of the suggested author's functional-structural model of preparation of future foreign language teachers for usage of international edition textbooks in primary school in the educational process of higher education institutions. It is provided, in particular, through the implementation of the special course "Preparation of Future Foreign Language Teachers for Usage of International Edition Textbooks in Primary School" (it includes lectures-visualization, mutual learning, workshops, participatory discussions in buzz groups with the specialists, simulation and problem-solving games, online and distance learning, debates) and its methodology, which includes one module (30 hours: 8 hrs. of lectures, 12 hrs. of practicals-seminars-tutorials, 10 hrs. of self-study). For teachers, the results of this research work are

valuable for maintaining professional preparation of future specialists in the system of in-service teacher training institutes.

Key words: preparation of foreign language teachers, primary school, international edition textbooks, a structural and functional model, pedagogic conditions.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

1. Березюк, Ю.В., 2012. Підготовка студентів до ознайомлення з критеріями побудови та відбору навчального матеріалу в підручниках з іноземної мови. *Науковий журнал Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, № 6 (24), с. 247-253.

2. Березюк, Ю.В., 2012. Естетичні чинники як засоби креативності при навчанні іноземної мови в початковій школі. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб. Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки*. Київ–Вінниця, вип. 71, с. 25-29.

3. Березюк, Ю.В., 2012. Сучасний зарубіжний підручник іноземної мови як додатковий засіб навчання в школі. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки: в 2-х ч.* Київ: ФОП Корзун Д.Ю., вип. 73, ч. II, с. 36-40.

4. Березюк, Ю.В., 2012. Дидактичні умови підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань. *Науково-педагогічний журнал «Обрії»*. Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, № 2 (35), с. 40-44.

5. Березюк, Ю.В., 2015. Соціально-педагогічні передумови принципу полікультурності в підручниках іноземної мови. *Проблеми освіти: наук.-метод. зб.* Вінниця–Київ, вип. 82, с. 33-39.

6. Березюк, Ю.В., 2015. Методичні аспекти застосування шкільного підручника при вивченні іноземної мови. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. Житомир, вип. 3 (81), с. 135-140.

7. Березюк, Ю.В., 2015. Творець акмесередовища навчальних закладів В.О. Сухомлинський про роль підручників в педагогічному процесі. *Проблеми освіти: збірник наукових праць*, Житомир–Київ, вип. 84, с. 56-60.

8. Березюк, Ю.В., 2017. Особливості організаційної роботи з підручником як важлива складова професійної компетентності майбутнього вчителя. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, Житомир, вип. № 3 (89), с. 22-27.

9. Березюк, Ю.В., 2013. Подготовка будущего учителя к применению метода моделирования педагогических ситуаций в учебном процессе. *Карельский научный журнал*. НП «Институт направленного профессионального образования», № 1 (2), с. 12-14.

10. Березюк, Ю.В., 2018. The role of innovative technologies in professional education. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky, Presovska univerzita, Fakulta Humanitnych a prirodnych vied ustav Pedagogiky, Andragogiky a Psychologie. Pregradualna Priprava Profesionalov v oblasti vzdelavania dospelych*, p. 23-27.

Опубліковані праці апробаційного характеру

11. Березюк, Ю.В., 2010. Аналіз підручників з іноземної мови для середніх загальноосвітніх навчальних закладів. *Підготовка студентів немовних спеціальностей до міжкультурної комунікації у процесі вивчення гуманітарних дисциплін*: матеріали Міжрегіонального методичного семінару, 16 червня 2010 р, за заг. ред. А.Г. Гудманяна, О.Г. Шостак, вид-во Європ., с. 10-14.

12. Березюк, Ю.В., 2010. Гуманістична орієнтація освіти/ Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Менеджмент у медсестринстві» приурочена до 135-ї річниці заснування Житомирського

інституту медсестринства, Житомир 22 жовтня 2010 року. За ред. В.Й. Шатила. Житомир: Полісся, с. 24-25.

13. Березюк, Ю.В., 2011. Роль методу конструктивних ситуацій в формуванні творчої особистості студента. Зб. матеріалів Всеукраїнської конференції «Розвиток дослідницьких здібностей обдарованих дітей та молоді», 11-12 травня 2011 р., с. 26.

14. Березюк, Ю.В., 2012. Естетичні чинники ефективного вивчення іноземної мови в початковій школі. *Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку*: зб. наук. праць за ред. О.А. Дубасенюк, Н.Г. Сидорчук. Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, с. 356-362.

15. Березюк, Ю.В., 2012. Методичні основи підручника іноземної мови у початковій школі. *Інноваційні технології підготовки майбутніх фахівців у системі неперервної освіти*: зб. наук. праць за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 92-98.

16. Березюк, Ю.В., 2014. З історії створення українського підручника як інформаційної моделі в системі освіти. *Problémy jazyka, literatury a kultury. Současná Ukrajínistika. Olomoucké symposium ukrajinistu střední a východní Evropy. Olomouc, 21-23.08. 2014*, с. 465-469.

17. Березюк, Ю.В., 2012. Аналіз змісту підручників з іноземної мови у початковій школі. *Сучасний підручник: вимоги та перспективи*. Зб. наук. праць молодих дослідників за загальною редакцією Ю.В. Березюк. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 115-125.

18. Березюк, Ю.В., 2013. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови. *Формування загальнокультурної компетентності майбутніх фахівців*: зб. наук. праць за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 26-30.

19. Березюк, Ю.В., 2013. В.О. Сухомлинський про роль підручників в системі освіти. *Гуманізація педагогічної взаємодії у творчості Василя Сухомлинського*: зб. наук. праць за заг. ред. проф. М.В. Левківського. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 58-64.

20. Березюк, Ю.В., 2014. Трансформація підручника в соціально-культурному розвитку суспільства. *Парадигма етнокультурологічної спрямованості педагогічного середовища Поліського регіону*: збірник наукових праць за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 59-65.

21. Березюк, Ю.В., 2014. З історії створення українського підручника як інформаційної моделі в системі освіти. *Problémy jazyka, literatury a kultury. Současná Ukrajínistika. Olomoucké symposium ukrajinistu střední a východní Evropy. Olomouc, 21-23.08. 2014*, с. 465-469.

22. Березюк, Ю.В., 2015. Проблема використання підручників для початкової школи в спадщині К.Д. Ушинського. Історико-педагогічний альманах. Вип. 3. *Реалізація педагогічних ідей К. Д. Ушинського в освіті сьогодення*: зб. наук. праць молодих дослідників за ред. О.Є. Антонової, В.В. Павленко, с. 171-175.

23. Березюк, Ю.В., 2016. Інтерактивні методи навчання іноземної мови. *Теорія і практика професійної підготовки фахівців у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів*: зб. наук. праць за заг. ред. С.С. Вітвіцької, Н.Є. Колесник, с. 344-350.

24. Березюк, Ю.В., 2016. Соціально-педагогічні передумови застосування принципу полікультурності в роботі з шкільними підручниками іноземної мови. *Problémy jazyka, literatury a kultury. Současná Ukrajínistika. Sborník příspěvků z mezinárodní konference VI. Olomoucké symposium ukrajinistu střední a východní Evropy. Olomouc 28.08-2.09. 2016*, с. 561-566.

25. Березюк, Ю.В., 2016. Врахування особливостей розвитку дітей молодшого шкільного віку в процесі навчання. *Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти*: збірник науково-методичних праць за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник. У 3-х ч., с. 51-56.

26. Березюк, Ю.В., 2016. Теоретико-прикладні поради батькам щодо застосування інтерактивних технологій при навчанні дітей іноземної мови. *Духовні виміри родинного виховання у полі етнічному просторі Волині та*

Полісся за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко, вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 147-153.

27. Березюк, Ю.В., 2017. Основні фактори сучасного шкільного підручникотворення. *Проектування освітнього розвивального середовища Полісся: регіональний аспект*: зб. наук. праць. за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 58-66.

28. Березюк, Ю.В., 2017. Розвиток інноваційних технологій у підготовці майбутніх фахівців. *Формування цінностей особистості в полікультурному просторі*. Матеріали наук.-практ. конф. з міжнарод. участю «Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи» за ред. В. Шатила. Вид-во «Полісся», с. 236-242.

29. Березюк, Ю.В., 2018. Сучасний підручник іноземної мови як засіб розвитку полі культурності особистості. *Ucrainica IX: Současná Ukrajínistika: Problémy jazyka, literatury a kultury*. Olomouc, с. 233-236

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

30. Березюк, Ю.В., 2012. До проблеми формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія за ред. І.В. Самойлюкевич. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 196-204.

31. Березюк, Ю.В., 2012. *Сучасний підручник: реалії та перспективи*. Збірник наукових праць молодих дослідників. Вид-во ЖДУ, 264 с.

32. Березюк, Ю.В., 2013. Упровадження ідей А.С. Макаренка про комунікабельність у підготовці майбутнього вчителя-філолога. *Інноваційність ідей А.С. Макаренка в педагогіці ХХІ століття*. за ред. О.А. Дубасенюк: монографія. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 228-233.

33. Березюк, Ю.В., 2018. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі, методичні рекомендації. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 183 с.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПІДРУЧНИКІВ ЗАРУБІЖНИХ ВИДАНЬ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	
1.1. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників як наукова проблема.....	27
1.2. Інтерпретація базових понять дослідження.....	55
1.3. Науково-теоретичні основи використання підручників з іноземної мови зарубіжних видань в початковій школі.....	77
Висновки до першого розділу	97
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ВИКОРИСТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ПІДРУЧНИКІВ ЗАРУБІЖНИХ ВИДАНЬ	
2.1. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань в початковій школі.....	100
2.2. Модель підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань в початковій школі.....	117
2.3. Критеріальна характеристика та стан готовності майбутніх вчителів іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань в початковій школі.....	140
Висновки до другого розділу.....	177
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПІДРУЧНИКІВ ЗАРУБІЖНИХ ВИДАНЬ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	
3.1. Організація та методика проведення педагогічного експерименту...	179
3.2. Аналіз результатів дослідницько-експериментальної роботи.....	202
Висновки до третього розділу	231
ВИСНОВКИ.....	234
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	238
ДОДАТКИ.....	269

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗВО – заклад вищої освіти

МОН – Міністерство освіти і науки

ІМ – іноземна мова

вчитель ІМ – вчитель іноземної мови

підручник з ІМ – підручник з іноземної мови

НМК – навчально-методичний комплекс

ПШ – початкова школа

КГ – контрольна група

ЕГ – експериментальна група

ВСТУП

Актуальність досліджуваної проблеми. Різноманітність інновацій, що характеризують спрямованість сучасного суспільства на розвиток людини, детермінує зміни пріоритетів у змісті вищої освіти. Зазначене зумовлене новим цільовим наповненням й очікуваними результатами професійної підготовки, метою якої є мобільна, компетентна особистість, здатна до творчої діяльності. Актуальність означеної проблеми окреслена у законодавчих і нормативних документах: «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» (2002), «Європейському Мовному Портфелі» (2011), «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2012); законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017); Наказі МОН № 208 від 27.02. 2018 р. «Про організацію та проведення підготовки вчителів іноземних мов, які навчатимуть учнів перших класів у 2018/2019 навчальному році, закладами післядипломної педагогічної освіти до викладання іноземних мов (англійської, німецької та французької) відповідно до Концепції «Нова українська школа» (2018) та ін.

Відповідно в сучасній теорії і методиці професійної освіти виникає потреба вдосконалити та розширити зміст професійної підготовки майбутнього вчителя, здатного до критичного мислення, ініціативності та креативності, який є відкритим до нових ідей, вимог суспільного буття. Зазначене зумовлює необхідність вдосконалення та розширення змісту професійної підготовки, насамперед, майбутніх учителів іноземної мови в початковій школі, від результатів діяльності яких залежить ефективність раннього навчання іншомовного спілкування.

Важливе місце в цих трансформаційних процесах належить шкільним підручникам як основним засобам реалізації навчання. З огляду на це, особливе значення надається навчальній літературі зарубіжних видань («Smart Junior», «New Chatterbox», «Fly High», «Fairyländ», «Smileys», «Planetino», «Fabuli», «Sami et Julie» та ін.), що сприяє успішному досягненню цілей освіти, визначених чинними навчальними програмами.

Аналіз результатів наукових досліджень свідчить про посилення уваги дослідників до цієї актуальної проблеми. Зокрема, окремі її аспекти на теоретико-методологічному рівні розглянуто в працях В. Андрущенка, В. Беспалька, В. Бондаря, М. Бурди, С. Гончаренка, О. Дубасенюк, В. Жуковського, І. Зязюна, С. Лісової, О. Ляшенка, А. Фурмана. Формування готовності особистості до педагогічної діяльності стало предметом наукового дослідження О. Абдулліної, О. Антонової, Г. Балла, О. Будник, С. Вітвицької, І. Зимньої, О. Мисечко, А. Сбруєвої, В. Семиченко, М. Скаткіна. Шляхи використання навчально-методичної літератури, дидактичних засобів навчання в педагогічному процесі обґрунтовано в працях В. Бейлісона, Н. Бібік, К. Климової, В. Краєвського, Я. Кодлюк, О. Савченко, А. Хуторського. Проблеми теоретичної і практичної професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи висвітлено в дослідженнях Н. Басай, О. Бігич, О. Божок, Л. Калініної, Р. Мартинової, О. Миролубова, І. Самойлюкевич. Питання підручникотворення стали предметом наукового розгляду Н. Буринської, В. Беспалька, І. Журавльова, Д. Зуєва, Ю. Кулюткіна, І. Лернера, Т. Лукіної, О. Пасічника, В. Редька, М. Бірам (M. Byram), Дж. Річардс (J. Richards). Психодидактику шкільного підручника проаналізовано Е. Гельфман, Г. Гранік, І. Зимньою, М. Холодною, Н. Чепелевою. Особливості підручника іноземної мови для початкової школи досліджено в наукових розвідках Н. Зоріної, Н. Гальскової, Н. Гез, О. Коломінової, В. Плахотника, Т. Полонської, С. Роман, В. Сафонової. Структурно-функціональні характеристики підручника з іноземної мови для початкової школи висвітлено в дослідженнях М. Аріян, Г. Бельтюкової, А. Конишевої, А. Несвіт, Н. Склярєнко та ін. Окремі аспекти окресленої проблеми розглянуто в дисертаційних роботах В. Безлюдної, З. Беркити, О. Волченко, Л. Горяної, Н. Гришкової, І. Іванової, І. Ключковської, О. Локшиної, О. Першукової, О. Скальської, Н. Яценюк та ін.

Проте проблема врахування особливостей використання підручників з іноземних мов зарубіжних видань для початкової школи не набула всебічного комплексного вивчення, що вимагає її системного розгляду.

На основі вивчення, аналізу теорії та практики професійної освіти визначено низку **суперечностей**: між сучасним суспільним запитом здобуття якісної іншомовної освіти та спроможністю закладів вищої освіти його задовольнити; необхідністю реалізації творчого підходу до використання дидактичних засобів навчання майбутніми вчителями іноземної мови початкової школи та традиційною системою їхньої підготовки, яка не повною мірою забезпечує умови для інноваційного використання шкільного підручника; недостатньою увагою до використання зарубіжного досвіду підручникотворення та рівнем якості оцінювання вітчизняної та зарубіжної методичної літератури у напрямі теоретичного розроблення та методичного забезпечення сучасного освітнього процесу.

Таким чином, актуальність окресленої проблеми, її соціальна значущість та необхідність вирішення визначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка «Формування професійної компетентності майбутніх учителів в умовах європейської інтеграції» (РН № 0110U002110). Тему дисертації затверджено вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 26.10. 2012 р.) та погоджено в Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 7 від 26.10. 2010 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності впровадження моделі підготовки

майбутнього вчителя іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань.

Відповідно до мети визначено **завдання** дослідження:

1. З'ясувати стан досліджуваної проблеми в теорії та практиці сучасної професійної освіти, уточнити сутність і зміст базових понять.
2. Обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань.
3. Визначити критерії, показники та рівні досліджуваної готовності.
4. Теоретично обґрунтувати та розробити модель підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань в початковій школі, визначити етапи її реалізації.
5. Проаналізувати результати експериментального дослідження та розробити навчально-методичне забезпечення процесу підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка вчителів іноземної мови початкової школи у закладах вищої освіти України.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань.

Для досягнення мети та виконання поставлених завдань на різних етапах дослідження було використано такі **методи**: *теоретичні* – аналіз, синтез, зіставлення, порівняння, систематизація, узагальнення, конкретизація – для вивчення наукових джерел, нормативних документів у визначеному напрямі; *емпіричні методи* – діагностичні (анкетування, тестування, педагогічне спостереження, бесіди, інтерв'ювання, опитування, порівняння, метод експертних оцінок, аналіз продуктів діяльності вчителів та студентів, контент-аналіз) з метою вивчення стану розвитку проблеми; моделювання, педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний етапи) – для визначення

ефективності проведеної експериментальної роботи та систематизації даних дослідження; *методи математичної статистики* – кількісний та якісний аналіз результатів дослідження, статистичне опрацювання інформації у формі таблиць, схем, діаграм, графіків.

Експериментальною базою дослідження визначено Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Житомирський державний університет імені Івана Франка, КЗ «Івано-Франківський ОППО», КЗ «Житомирський ОППО». Загалом на різних етапах експерименту було охоплено 492 студенти, 26 викладачів, 45 учителів іноземної мови, слухачів інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Організація та основні етапи дослідження. Науково-педагогічне дослідження здійснювалося впродовж 2010-2018 років і охопило кілька етапів наукового пошуку.

На *першому* (2010-2012 рр.) – *теоретико-пошуковому етапі* – проаналізовано наукову та методичну літературу з проблеми дослідження, сформульовано його мету, основні завдання, об'єкт, предмет; виявлено суперечності; уточнено базові поняття; обґрунтовано теоретико-методологічні підходи та принципи дослідження; вивчено та узагальнено досвід використання шкільних підручників з іноземної мови зарубіжних видань; розроблено структуру підготовки майбутнього вчителя іноземної мови у визначеному напрямі; визначено критерії, показники вимірювання рівнів досліджуваної готовності.

На *другому* (2012-2014 рр.) – *етапі моделювання* – охарактеризовано сучасний стан підготовки майбутніх учителів іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі; проведено комплексний моніторинг рівнів досліджуваної готовності студентів та вчителів-практиків; теоретично обґрунтовано авторську модель підготовки майбутнього вчителя

іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі та розроблено програму відповідного спецкурсу.

На *третьому* (2014-2017 рр.) – *експериментальному етапі* – упроваджено авторську структурно-функціональну модель та експериментально перевірено її ефективність шляхом поетапної реалізації, проведено діагностувальний комплексний моніторинг готовності до використання підручників зарубіжних видань усіх учасників педагогічного процесу; розроблено відповідні методичні матеріали.

На *четвертому* (2017-2018 рр.) – *завершально-узагальнюючому етапі* – систематизовано й узагальнено результати педагогічного експерименту; здійснено їх статистичну обробку; сформульовано загальні висновки; окреслено перспективи подальших наукових пошуків.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* здійснено цілісний науковий аналіз теорії та практики підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі; визначено зміст, структуру та педагогічні умови організації досліджуваного процесу; виокремлено критерії (мотиваційно-орієнтувальний, пізнавально-культурологічний, операційно-розвивальний, діагностико-результативний), показники та охарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі (інтуїтивно-репродуктивний, конструктивно-коригувальний, креативно-творчий); теоретично обґрунтовано авторську модель досліджуваного процесу та окреслено шляхи її впровадження в цілісний процес професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови для початкової школи;

- *удосконалено* змістове наповнення та методичний супровід процесу підготовки майбутнього вчителя іноземної мови для початкової школи в закладах вищої педагогічної освіти; уточнено сутність базових понять дослідження («підручник з іноземної мови в початковій школі», «підручник з іноземної мови в початковій школі зарубіжного видання», «підготовка

майбутнього вчителя іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань», «готовність майбутнього вчителя іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань»);

- *набули подальшого розвитку* зміст, форми, методи процесу професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань.

Практичне значення дослідження полягає в поетапному впровадженні моделі підготовки майбутніх учителів іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі в освітній процес закладів вищої освіти, що забезпечується, зокрема, реалізацією спецкурсу «Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань» (лекції-візуалізації, взаємонавчання, майстер-класи, дискусії із запрошенням фахівців, імітаційно-моделюючі ігри, дистанційні он-лайн тренінги, обговорення) та його навчально-методичним забезпеченням, що включає розроблений курс з одного модуля (30 годин, з яких 8 лекційних, 12 практичних, 10 годин самостійної індивідуальної роботи). Результати проведеного наукового пошуку можуть бути використані викладачами в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, в системі післядипломної педагогічної освіти.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-15/06-01/01-670 від 10.05. 2017 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 2543 від 11.12. 2017 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/27 від 29.05. 2017 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 689 від 20.06. 2012 р.), КЗ «Івано-Франківський ОППО» (довідка № 01.346 від 24.04. 2017 р.), КЗ «Житомирський ОППО» (довідка № 7 від 23.04. 2018 р.).

Апробацію результатів дослідження здійснено шляхом їх презентації та обговорення на науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема,

міжнародних: «Problémy jazyka, literatury a kultury. Současná Ukrajínistika» (Чехія, Оломоуц, 2008, 2012, 2014, 2018, очна), «Українська педагогічна наука у контексті сучасних цивілізаційних процесів» (Івано-Франківськ, 2012, заочна), «Креативні освітні технології» (Вінниця, 2012, очна), «Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном. Безперервна педагогічна освіта вчителів» (Житомир, 2012, очна), «Становлення та розвиток акмеології: теоретичні та прикладні аспекти» (Житомир, 2015, очна), «Проблеми сучасного підручника» (Київ, 2015, заочна), «Теорія і практика формування та розвитку творчої обдарованості майбутніх фахівців у системі професійної освіти» (Вінниця – Бар, 2017, заочна), «Формування професійної підготовки фахівців в умовах неперервної освіти: креативний підхід» (Житомир, 2017, очна), «The role of innovative technologies in professional education» (Словаччина, Кошице, 2018, очна); *всукраїнських*: «Професійно-творча самореалізація педагога в умовах інноваційної освіти» (Суми, 2012, заочна), «Нові технології навчання» (Київ, 2012, заочна), «Інноваційність ідей А.С. Макаренка в педагогіці ХХІ століття» (Житомир, 2016, очна), «Теорія і практика професійної підготовки фахівців у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів» (Житомир, 2016, очна), «Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти» (Житомир, 2016, очна), «В.О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю «А що там за лісом? Філософія для дітей» (Житомир, 2017, очна); *регіональних*: «Сучасний підручник: вимоги та перспективи» (Житомир, 2012, очна), «Інноваційні технології підготовки майбутніх фахівців у системі неперервної освіти» (Житомир, 2012, очна), «Teaching English to Young Learners – Listening and Speaking, Reading and Writing» (Житомир, 2012, очна), «Teaching English To Young Learners Series – Creating Jazz Chants in the Young Learners' Classroom» (Житомир, 2013, очна), «Integration in Early English Language Teaching» (Житомир, 2013, очна), «Формування загальнокультурної компетентності майбутніх фахівців» (Житомир, 2013, очна), «Професійна підготовка фахівців у вимірі нових освітніх реалій» (Івано-Франківськ, 2018, заочна).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено в 33 публікаціях, із них – 8 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 2 – в закордонних періодичних фахових наукових виданнях, 2 підрозділи в колективних монографіях, 19 публікацій у збірниках матеріалів конференцій і наукових праць, 1 збірник праць за загальною редакцією Ю. Березюк, 1 методичні рекомендації.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (340 позицій, з них 38 – іноземними мовами) та 17 додатків на 54 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 323 сторінки, основний зміст дисертації викладено на 192 сторінках. Робота містить 22 таблиці та 27 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПІДРУЧНИКІВ ЗАРУБІЖНИХ ВИДАНЬ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

1.1. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників як наукова проблема

На сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти виникає тенденція до постійного зростання міжнародного співробітництва, що сприяє вдосконаленню змісту та завдань освітнього процесу вищої педагогічної школи, висвітленню питань щодо професійної підготовки майбутніх учителів ІМ.

Висновки й положення провідних педагогічних теорій, які відображають тенденції сучасної освіти щодо підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності, провідні ідеї основних напрямів реформування діяльності загальноосвітньої школи, загальнопедагогічні теорії професійної освіти відображені в наукових доробках О. Абдулліної, О. Антонової, Г. Балла, В. Бондаря, О. Будник, С. Вітвицької, О. Вознюка, С. Гончаренка, О. Дубасенюк, І. Зязюна, В. Краєвського, Н. Кузьміної, С. Лісової, А. Хуторського та інших.

Особливості професійної підготовки фахівців у системі вищої освіти розкрито в наукових працях В. Андрущенка, А. Алексюка, М. Бурди, О. Глузмана, О. Дем'янчука, В. Жуковського, В. Кременя, О. Мисечко, А. Сбруєвої, В. Семиченко, М. Скаткіна та інших.

Аспекти професійного становлення майбутнього вчителя стали предметом наукового дослідження В. Беспалька, Н. Бібік, М. Бурди, О. Божок, І. Зимньої, К. Климової, В. Крутецького, А. Кузьмінського, В. Редька, О. Савченко та інших.

Особливість розвитку сучасної професійної педагогічної освіти, як стверджують науковці, полягає в необхідності підготовки таких фахівців освітньої сфери, які у своїй діяльності спираються не лише на актуальні вимоги сьогодення, а й на прогнозовану перспективу соціального замовлення.

Окреслені Національною доктриною розвитку освіти (2002 р.)¹, Державною національною програмою «Про національну стратегію розвитку освіти на період до 2021 року»², у законах України «Про освіту» (2017 р.)³, «Про вищу освіту» (2014 р.)⁴, в документах Європейської асоціації педагогічної освіти^{5,6} завдання передбачають спрямування вищої освіти на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної та практичної підготовки фахівців. Результатом цього має бути засвоєний досвід реалізації інноваційної педагогічної діяльності, створення відповідного освітньо-розвивального середовища, вміння ефективно використовувати навчально-методичний комплекс забезпечення педагогічного процесу.

Учені зазначають, що на сучасному етапі основне завдання ЗВО – це створення такого освітньо-розвивального середовища, у результаті взаємодії з яким у майбутнього вчителя формується готовність до педагогічної діяльності на основі знання сучасних педагогічних технологій, розуміння ним своєї індивідуальної сутності, на основі якої розробляється особистісна педагогічна концепція врахування соціокультурного контексту, трансформації усталених поглядів на дидактичні методи й засоби навчання.

О. Пехота справедливо зазначає, що сучасна особистісно-орієнтована вища педагогічна освіта визначається в основному на повсякденному рівні як повага до особистості студента; визнання її унікальності; на діалогічному характері лекцій і практичних занять; як співпраця та співтворчість в освітньому процесі, у науково-експериментальній роботі; використання методів і прийомів

¹ Указ Президента України, 2002. *Про Національну доктрину розвитку освіти*. [online]. Режим доступу: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> [Дата звернення 18 травня 2014].

² Указ Президента України, 2013. *Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року*. [online]. Режим доступу: [nacionalna-strategiya-rozvitku-osviti-v-ukrayini.doc](#) [143,5 Kb][3030] [Дата звернення 4 травня 2016].

³ Верховна Рада України, 2017. *Закон України «Про освіту»* № 38-39.

⁴ Верховна Рада України, 2014. *Закон України «Про вищу освіту»*. [online] Відомості Верховної Ради України (ВВР) №37-38. Режим доступу: [Дата звернення 15 червня 2016].

⁵ *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання*. [наук. ред. С.Ю. Ніколаєва], 2003. Київ: Ленвіт.

⁶ Организация Объединенных Наций, 2005. *Международная программа развития коммуникаций*. Основные факты. М.: Издательство «Весь мир». [онлайн]. Режим доступу: <http://www.un.org/russian/esa/social/science.htm> [Дата звернення 25 січня 2015].

часткової індивідуалізації навчання та застосування концептуальних підходів до професійної підготовки⁷.

Відтак, з погляду педагогічного тлумачення поняття «**підготовка**» трактується як «діяльність, спрямована на навчання, надання необхідних знань»⁸.

У нормативних документах МОН професійну підготовку майбутнього вчителя визначають як процес формування фахівця певної галузі освітньої діяльності, процес оволодіння студентом професією вчителя^{9, 10}.

Н. Баришников трактує поняття «професійна підготовка» як процес професійного розвитку фахівця, що забезпечує набуття базових знань, умінь, навичок і якостей, практичного досвіду і норм поведінки, які дають можливість успішної роботи з певної професії¹¹.

С. Гончаренко професійну підготовку визначає як процес формування фахівця певної галузі діяльності, оволодіння особистістю певним родом занять, професією¹².

Учені-педагоги А. Глузман, С. Лісова, Н. Ничкало у своїх працях ототожнюють професійну підготовку з професійною освітою, яка містить поглиблене ознайомлення особистості з науковими основами й технологією обраного виду праці; прищеплення майбутньому фахівцю спеціальних практичних умінь і навичок; формування психологічних і моральних якостей особистості, важливих для роботи в певній сфері людської діяльності^{13, 14, 15}.

⁷ Пехота, О.М., 2011. *Індивідуальність учителя: теорія і практика*: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон, Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, с. 4.

⁸ Гончаренко, С.У., ред., 1997. *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь, с. 202.

⁹ Міністерство освіти України, 2017. *Проект Концепції розвитку педагогічної освіти*. [online]. Режим доступу: <<https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2017/12/29/kontseptsii-rozvitku-pedagogichnoi-osviti-12-17-go.doc>> [Дата звернення 11 січня 2018].

¹⁰ Указ Президента України, 2002. *Про Національну доктрину розвитку освіти*. [online]. Режим доступу: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> [Дата звернення 18 травня 2014].

¹¹ Барышников, Н.В., 1998. *Энциклопедия профессиональной освіти* [онлайн]. Режим доступа <https://www.anovikov.ru/dict/epo.pdf> [Дата звернення 23 лютого 2018].

¹² Гончаренко, С.У., ред., 1997. *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.

¹³ Гончаренко, С.У., ред., 1997. *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.

¹⁴ Лісова, С.В., 2014. Професійна підготовка вчителя як умова забезпечення якісної освіти для всіх. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*, вип. 9, с. 169-173.

¹⁵ Ничкало, Н., 2002. Сучасні тенденції у підготовці педагогів професійного навчання (міжнародний аспект та українські перспективи). *Педагог професійної школи*: зб. наук. пр. АПН України. Інститут педагогіки і психології професійної освіти та ін. Київ, вип. 3, с. 5-13.

Грунтовний аналіз професійної підготовки знаходимо в працях В. Семиченко, яка розглядає її як процес професійного становлення майбутніх спеціалістів, мету й результат роботи ЗВО, сенс підготовки студента до професійної діяльності та ін.¹⁶.

На думку О. Шквир, професійна підготовка майбутнього вчителя – це результат засвоєння системи професійних знань, усвідомлення особистісного змісту цих знань, формування основних загальнопедагогічних умінь (аналітико-діагностичних, прогностичних, конструктивно-організаторських, комунікативних, рефлексивних), розвиток найважливіших професійно-особистісних якостей (емпатії, емоційної стійкості), становлення на цій основі особистості педагога як професіонала¹⁷.

О. Дубасенюк¹⁸, Н. Кузьміна¹⁹, В. Сластьонін²⁰ процес професійної підготовки переносять на формування в майбутнього вчителя певних умінь: прогностичних, проєктивних, конструктивних, комунікативних, організаційних, перцептивних.

С. Вітвицька розглядає професійну підготовку майбутнього вчителя як складний психологічний процес, що включає в себе формування професійної педагогічної спрямованості всіх психічних процесів, володіння особистістю творчим мисленням, системою професійних знань, уміннями прогнозувати й проєктувати власну діяльність, володіння студентом достатнім рівнем самоорганізації²¹.

¹⁶ Семиченко, В.А., 1992. *Концепция целостности и ее реализация в профессиональной подготовке будущих учителей* (психолого-педагогический аспект): дис. д-ра психол. наук. КГПИ им. М.П. Драгоманова. Киев, Библиогр.: с.399-423, с. 402.

¹⁷ Шквир, О.Л., 2015. Ступенева підготовка майбутніх учителів початкових класів: сутність та зміни. В: А.М. Подоляка, гол. ред. *Наукові праці МАУП*. Вип. 44 (1-2015). Педагогічні науки. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», с. 76-81.

¹⁸ Дубасенюк, О.А., 2001. *Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів*: навчальний посібник: У 2 ч. Т. 1.: Технології загально педагогічної підготовки майбутніх учителів, Житомир: Вид-во ЖДПУ.

¹⁹ Кузьміна, Н.В., 1990. *Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения*. Москва: Высш. школа.

²⁰ Сластенин, В.А., Чижаква, Г.И., 2003. *Введение в педагогическую аксиологию*: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. Заведений. Москва: Издательский центр «Академия».

²¹ Вітвицька, С.С., 2003. *Основи педагогіки вищої школи*: навч. посібник для вузів, Київ: Центр навчальної літератури, с. 24.

Більшість учених традиційно розглядають професійну підготовку майбутнього вчителя в системі загальнопедагогічної підготовки, сконцентрованої навколо наступних положень:

- єдність теоретичної та практичної підготовки до педагогічної діяльності, що забезпечує взаємозв'язок методологічної, спеціальної, загальнопедагогічної, психологічної, професійно-етичної, дидактичної й методичної підготовки майбутніх учителів, формування в них сучасного стилю цілісного науково-педагогічного мислення, бажання здійснювати професійну самоосвіту^{22, 23, 24};

- оволодіння певним обсягом суспільних і наукових знань зі своєї навчальної дисципліни й суміжних галузей науки, оволодіння високим рівнем загальної професійної культури, знання педагогічної теорії, загальної, вікової та педагогічної психології, оволодіння самокритичним аналізом своїх професійних результатів, формування широкого кола знань та вмінь, пов'язаних з освітньою діяльністю^{25, 26, 27, 28};

- засвоєння системи професійних знань, умінь, навичок, формування соціально значущих і професійно важливих якостей особистості майбутнього вчителя^{29, 30, 31, 32};

²² Алексюк, А.М., 1998. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія: [підруч. для студентів, аспірантів та молодих викладачів вузів]. Міжнародний фонд «Відродження».

²³ Грицик, Н.В., 2013. *Формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови*: автореф. дис. на здобуття наукового ступення канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Ялта.

²⁴ Лернер, И.Я., ред., 2001. *Дидактические проблемы построения базового содержания образования*: сб. науч. трудов. Москва: Изд во ИТПи-МИОРАО.

²⁵ Абдуллина, О.А., 1990. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования*: учеб. пособ. для спец. высш. учеб. завед. [2-е изд., перераб. и доп.]. Москва: Просвещение.

²⁶ Андрущенко, В., 2010. Основні характеристики європейської вищої освіти та можливості їх реалізації в системі освіти України. *Вища освіта України*: теорет. та наук.-метод. часопис, № 4, с. 5-16.

²⁷ Гільбух, Ю.З., 1976. Психологічні проблеми оптимізації підручника для початкової школи. *Початкова школа*, № 6, с. 50-57.

²⁸ Каніболоцька, О.А., 2005. *Підготовка студентів мовних спеціальностей до міжкультурної комунікації у контексті європейського освітнього простору*. [онлайн] Режим доступу: <http://confcontact.com/May/23.php> [Дата звернення 16 грудня 2018 року].

²⁹ Антонова, О.Є., 2004. *Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування*. Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка, вид. 2-ге, допов., ЖДУ ім. І. Франка.

³⁰ Балл, Г.О., 1994. Про психологічні засади формування готовності до професійної праці. *Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти*. Київ.

³¹ Зимняя, И.А., 2004. *Педагогическая психология: учебник для вузов*. [2-е изд., доп., испр. и пер.]. Москва: Логос.

³² Кузьмина, Н.В., 1990. *Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения*. Москва: Высш. школа.

- формування системи, що характеризується взаємоузгодженням компонентів: теоретичної й практичної підготовки з суспільних наук, педагогічних, психологічних, спеціальних дисциплін та методики викладання фахових дисциплін^{33, 34, 35}.

Професійно-педагогічну підготовку майбутнього вчителя розглядають як цілісне самокероване утворення, яке організоване в процесі інтеграції його основних компонентів поетапно^{36, 37, 38, 39}.

У державних документах стосовно вищої освіти професійна підготовка вчителя в Україні розглядається як система, що поєднує три підсистеми, пов'язані між собою за змістом і за способом реалізації: теоретичну, практичну, науково-дослідницьку⁴⁰.

Теоретична підготовка включає курси введення в спеціальність, методики виховної роботи, методики викладання, спецкурси, спецсемінари тощо. Практична підготовка полягає в проходженні всіх видів педагогічної практики: виховної практики в літніх мовних таборах; навчально-педагогічної практики (носить пасивний характер, студенти є спостерігачами освітнього процесу); педагогічно-виробничої практики (відбувається в активній формі, під час якої майбутні вчителі мають проводити власні уроки, виховні години та відвідувати уроки колег з детальним аналізом). Науково-дослідницька підготовка передбачає участь студентів у роботі науково-дослідницьких лабораторій, кафедр, науково-методичних семінарах, виконання рефератів і курсових робіт,

³³ Абдуллина, О.А., 1990. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования*: учеб. пособ. для спец. высш. учеб. завед. [2-е изд., перераб. и доп.]. Москва: Просвещение.

³⁴ Бондар, В.І., 2000. *Теорія і технологія управління процесом навчання у школі*: навч. посібник. Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ.

³⁵ Краевский, В.В., Хуторской, А.В., 2003. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах. *Педагогика*, № 2, с. 3-10.

³⁶ Абдуллина, О.А., 1990. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования*: учеб. пособ. для спец. высш. учеб. завед. [2-е изд., перераб. и доп.]. Москва: Просвещение.

³⁷ Андрущенко, В., 2010. Основні характеристики європейської вищої освіти та можливості їх реалізації в системі освіти України. *Вища освіта України*: теорет. та наук.-метод. часопис, № 4, с. 5-16.

³⁸ Вітвицька, С.С., 2003. *Основи педагогіки вищої школи*: навч. посібник для вузів, Київ: Центр навчальної літератури.

³⁹ Саух, П.Ю., 2006. Якість освіти як індикатор рівня життя інформаційного суспільства. *Вісн. Житомир, держ. ун-ту ім. І. Франка*, № 29, с. 3-7.

⁴⁰ Міністерство освіти України, 2017. *Проект Концепції розвитку педагогічної освіти*. [online]. Режим доступу: <<https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2017/12/29/kontseptsii-rozvitku-pedagogichnoi-osviti-12-17-go.doc>> [Дата звернення 11 січня 2018].

підготовка дипломних робіт, участь у всеукраїнських та регіональних конкурсах, підготовку методичних матеріалів з використанням мобільних додатків, QR кодів тощо⁴¹.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що професійна підготовка майбутнього вчителя у вищій школі здійснюється за такими напрямками:

- теоретичні основи формування особистості вчителя в процесі професійної підготовки (О. Антонова, В. Бондар, І. Зязюн, В. Краєвський, А. Хуторський)^{42, 43, 44, 45};

- питання методології формування особистості вчителя (С. Архангельський, І. Бех, О. Дубасенюк, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна)^{46, 47, 48, 49, 50};

- зв'язок професійної підготовки й безпосередньої діяльності педагогів (О. Абдулліна, А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Кремень, Н. Ничкало, П. Підкасистий)^{51, 52, 53, 54, 55, 56};

⁴¹ Верховна Рада України, 2014. *Закон України «Про вищу освіту»*. [online]. Відомості Верховної Ради України (ВВР) № 37-38. Режим доступу: [Дата звернення 15 червня 2016].

⁴² Антонова, О.Є., 2004. *Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування*. Житомир: держ. ун-т ім. І. Франка, вид. 2-ге, допов., ЖДУ ім. І. Франка.

⁴³ Бондар, В.І., 2000. *Теорія і технологія управління процесом навчання у школі*: навч. посібник. Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ.

⁴⁴ Зязюн, І.А., 2003. Діалектика змісту освіти і змісту учіння. Педагогіка вищої та середньої школи: спец. випуск «Проблеми і перспективи культурологічної особистісно-орієнтованої освіти»: зб. наук. праць, № 6, с. 32-40.

⁴⁵ Краєвський, В.В., Хуторської, А.В., 2003. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах. *Педагогика*, № 2, с. 3-10.

⁴⁶ Архангельський, С.І., 1980. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы. Москва: *Высшая школа*.

⁴⁷ Бех, І.Д., 2003. *Виховання особистості*: У 2 кн. Київ: Либідь, Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади; Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади.

⁴⁸ Дубасенюк, О.А., 2001. *Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів*: навчальний посібник: У 2 ч. Т. 1.: Технології загально педагогічної підготовки майбутніх учителів, Житомир: Вид-во ЖДПУ.

⁴⁹ Кондрашова, Л.В., 1987. *Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності*. Київ: Вища шк.

⁵⁰ Кузьміна, Н.В., 1990. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. Москва: *Вышш. школа*.

⁵¹ Абдулліна, О.А., 1990. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования*: учеб. пособ. для спец. высш. учеб. завед. [2-е изд., перераб. и доп.]. Москва: Просвещение.

⁵² Алексюк, А.М., 1998. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія: [підруч. для студентів, аспірантів та молодих викладачів вузів]. *Міжнародний фонд «Відродження»*.

⁵³ Бабанський, Ю.К., 1989. *Избранные педагогические труды*. Москва: Педагогика.

⁵⁴ Кремень, В.Г., ред., 2004. *Вища освіта України і Болонський процес*: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна Книга – Богдан.

⁵⁵ Ничкало, Н., 2002. Сучасні тенденції у підготовці педагогів професійного навчання (міжнародний аспект та українські перспективи). *Педагог професійної школи*: зб. наук. пр. АПН України. Інститут педагогіки і психології професійної освіти та ін. Київ, вип. 3, с. 5-13.

- визнання науково-обґрунтованого змісту професійного навчання, зміст педагогічних знань і вмінь (Г. Балл, П. Гальперін, О. Савченко)^{57, 58, 59};

- методична підготовка майбутнього вчителя-філолога О. Бігич, М. Вашуленко, В. Калінін, К. Климова, В. Редько, І. Самойлюкевич^{60, 61, 62, 63, 64, 65}.

С. Лісова пропонує в професійній підготовці майбутніх учителів виділити три етапи: адаптацію студентів до умов освітнього процесу в ЗВО; активне засвоєння методологічних умінь і навичок; професійну орієнтацію і спрямованість форм та методів навчання⁶⁶.

Адже важливим у роботі вчителя ІМ є не тільки впровадження традиційних та інноваційних методів, форм, засобів навчання, а й забезпечення логіки поетапного переходу вивчення ІМ на нові європейські та світові стандарти, ґрунтуючись на наукових підходах і сучасних дидактичних умовах^{67, 68, 69, 70, 71, 72, 73}. Суттєво поглиблюють розуміння зазначеної проблеми

⁵⁶ Підкасистий, П.П., ред., 2001. *Педагогика*. 3-є изд. Москва: РПО.

⁵⁷ Балл, Г.О., 1994. Про психологічні засади формування готовності до професійної праці. *Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти*. Київ.

⁵⁸ Гальперін, П.Я., 1985. *Методы обучения и умственное развитие*. Москва.

⁵⁹ Савченко, О.Я., 1997. *Дидактика початкової школи*: підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ: Абрис.

⁶⁰ Бігич, О.Б., 2004. *Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови*: Монографія. Київ: Вид. центр КНЛУ.

⁶¹ Вашуленко, М.С., 2007. Методичні підходи до реалізації соціальної функції початкової мовної освіти. *Педагогічна і психологічна науки в Україні*: зб. наук. пр. до 15-річчя АПН України: у 5 т. / АПН України. Київ: Пед. думка, Т. 2: *Дидактика, методика, інформаційні технології*, Н.М. Бібік (відп. ред.), с. 171-178.

⁶² Калінін, В.О., 2005. Модель формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами інноваційних освітніх технологій : зб. наук. праць. В: О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонової, ред. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, вип. 2, с. 135-141.

⁶³ Климова, К.Я., Чупріна, О.В., 2017. Проблеми та шляхи використання мультимедійних технологій у сучасній початковій школі. *Актуальні проблеми лінгводидактики*: зб. наук. праць, № 3, pp. 74-78.

⁶⁴ Редько, В.Г., ред., 2017. *Концепція компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи*. Київ: Педагогічна думка.

⁶⁵ Самойлюкевич, І.В., 2010. *Технологія використання електронного портфеля у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови в університетах США*, № 1-2 [онлайн]. Режим доступу: <http://journals.urau.ua/index.php/2306-5532/article/view/18103> [Дата звернення 22 червня 2014].

⁶⁶ Лісова, С.В., 2014. Професійна підготовка вчителя як умова забезпечення якісної освіти для всіх. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*, вип. 9, с. 169-173. с. 171.

⁶⁷ Ариян, М.А., 1990. Лингвострановедение в преподавании иностранного языка в старших классах. *Иностр. яз. в шк.*, № 2, с. 21-25.

⁶⁸ Бігич, О.Б., 2004. *Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови*: Монографія. Київ: Вид. центр КНЛУ.

⁶⁹ Божок, О.С., 2013. Зміст мовно-методичної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Дод. 1 до вип. 31, том III (45): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». Київ: Гнозис, с. 289-296.

дослідження учених (Н. Гальскова, Н. Гез, І. Зимня, Г. Китайгородська, L. Cameron, J. Enever, C. Mayhew та інші)^{74, 75, 76, 77}.

Питання адаптації вчителя ІМ у контексті вирішення прикладних, психофізіологічних і соціально-психологічних проблем розглядають Н. Басай, І. Бім, Н. Бориско, О. Карп'юк, О. Коломінова, С. Ніколаєва, В. Редька, С. Роман^{78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85}. Окремі аспекти проблеми підготовки майбутніх учителів ІМ представлено в працях О. Бігич, І. Іванової, А. Конишевої, Р. Мартинової, О. Миролубова, В. Плахотника, В. Сафонової та інших^{86, 87, 88, 89, 90, 91, 92}.

⁷⁰ Каніболоцька, О.А., 2005. *Підготовка студентів мовних спеціальностей до міжкультурної комунікації у контексті європейського освітнього простору*. [онлайн] Режим доступу: <http://confcontact.com/May/23.php> [Дата звернення 16 грудня 2018 року].

⁷¹ Мисечко, О.Є., 2008. *Формування системи фахової підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах України (початок ХХ ст. – початок 1960-х рр.)* [монографія] / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка; наук. ред. О.В. Сухомлинська. Житомир: Полісся.

⁷² Редько, В.Г., ред., 2017. *Концепція компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи*. Київ: Педагогічна думка.

⁷³ Самойлюкевич, І.В., 2012. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до роботи у початковій школі. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 114-125.

⁷⁴ Гальскова, Н.Д., Гез, Н.И., 2005. *Теория обучения иностранного языка: Лингводидактика и методика*. Академия.

⁷⁵ Зимня, И.А., 1991. Психология обучения иностранным языкам в школе [online]. Режим доступу: [http://psychlib.ru/mgppu/ZPo-1991/ZPo-223.htm#\\$p1](http://psychlib.ru/mgppu/ZPo-1991/ZPo-223.htm#$p1) [Дата звернення 4 липня 2016].

⁷⁶ Китайгородская, Г.А., 1986. *Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам*. Москва: Изд-во МГУ.

⁷⁷ Mayhew, C., Reed, S., 2014. *Quick Minds 1*. Teacher's Resource Book. Cambridge University Press.

⁷⁸ Басай, Н.П., 2018. Особливості конструювання уроку іноземної мови в початковій школі на засадах компетентнісно орієнтованого навчання. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»: зб. наук. пр. Вид-во УжНУ «Говерла», № 43, с. 36-41.

⁷⁹ Бим, И.Л., 2002. Некоторые исходные положения теории учебника иностранного языка. *Иностранные языки в школе*, № 3, с. 5.

⁸⁰ Бориско, Н.Ф., 2005. *Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка*. Анализ некоторых аспектов. *Інозем. мови*. № 1, с. 8-14.

⁸¹ Карп'юк, О.Д., 2008. Обґрунтування концепції авторської серії навчальних видань з англійської мови для початкових класів загальноосвітніх шкіл України. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, вип. 8, с. 532-542.

⁸² Коломінова, О.О., 1998. *Методика формування соціокультурної компетенції учнів молодшого шкільного віку в процесі навчання усного англомовного спілкування*: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02.

⁸³ Ніколаєва, С.Ю., 1995. Концепція підготовки вчителя іноземної мови. *Іноземні мови*, № 3-4, с. 5-11.

⁸⁴ Редько, В.Г., 2007. *Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів початкової школи*. Київ: Генеза.

⁸⁵ Роман, С.В., 2005. *Методика навчання англійської мови у початковій школі*: навчальний посібник. Київ: Ленвіт.

⁸⁶ Бігич, О.Б., 2002. Формування в студентів методичної компетентності вчителя іноземної мови початкової школи. *Іноземні мови*, № 2, с. 27-31.

⁸⁷ Іванова, І.В., 2010. *Конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих неможливих навчальних закладів на основі культурологічного підходу*: дис. канд. пед. наук: 13.00.09, Кривий Ріг

⁸⁸ Коньшева, А.В., 2003. *Современные методы обучения английскому языку*. Минск: Вышэйшая шк.

⁸⁹ Мартинова, Р.Ю., 2002. Компоненти змісту навчання іноземних мов і послідовність їх засвоєння. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002*, с. 338-350.

⁹⁰ Миролубов, А.А., 2002. *История отечественной методики обучения иностранным языкам*. Москва: СТУПЕНИ, ИНФРА.

У сучасних концепціях підготовки майбутнього вчителя ІМ пріоритетним є формування активної, творчої особистості, яка глибоко знає власний предмет, володіє різноманітними засобами втілення методичних задумів, має психолого-педагогічну підготовку, широку ерудицію, певний культурний рівень, прагне до творчості тощо^{93, 94, 95}.

Учені Г. Граник, О. Коваленко, О. Коломінова, С. Ніколаєва, С. Роман та ін. вважають, що підготовка майбутнього вчителя ІМ вирішує низку педагогічних завдань щодо формування цілісного уявлення майбутньої професійної діяльності, розвитку професійного теоретико-практичного мислення: оволодіння предметно-професійним та соціальним досвідом; забезпечення умов виникнення професійної пізнавальної мотивації; сприяє розвитку професійно значущих дослідницьких умінь і навичок; подальшому вдосконаленню фахових знань, вмінь та навичок^{96, 97, 98, 99, 100}.

І. Бім вважає, що підготовка вчителя ІМ зводиться до оволодіння певним обсягом знань з предмета, ефективної їх реалізації: знати ІМ і володіти нею; знати як побудувати освітній процес, щоб досягти позитивних результатів у реалізації мети навчання; вміти це зробити раціональним шляхом і оптимальними способами та ін. Такий учитель має бути творчою особистістю, вміє співвідносити власний досвід з умовами своєї роботи, завжди шукає

⁹¹ Плахотник, В.М., 2005. Тематико-ситуативний підхід до навчання іноземних мов. *Початкова школа*, № 11, с. 7-11.

⁹² Сафонова, В.В., 2010. Принципы и технологии создания современной учебной литературы для межкультурного образования средствами соизучаемых языков, Москва–Брест, [онлайн]. Режим доступу: <http://www.euro-school.org/materials/Presentation%202.pdf> [Дата звернення 9 вересня 2013].

⁹³ Коломінова, О.О., 1998. *Методика формування соціокультурної компетенції учнів молодшого шкільного віку в процесі навчання усного англомовного спілкування*: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02.

⁹⁴ Ніколаєва, С.Ю., 1995. *Концепція підготовки вчителя іноземної мови*. Іноземні мови, № 3-4, с. 5-11.

⁹⁵ Сідун, М.М., 2013. *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи засобами навчальних ситуацій*: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка.

⁹⁶ Граник, Г.Г., 2009. *Психолого-дидактические проблемы создания школьных учебников*. Вопросы психологии, № 3, с. 43-46.

⁹⁷ Коваленко, О.Я., 2009. Ключ до відкриття світу, або практичне спрямування іншомовної освіти. *Інозем. мови в навч. закладах*, № 4, с. 6-12.

⁹⁸ Коломінова, О.О., 2002. Освіта учнів початкової школи засобами англійської мови. Іноземні мови, № 2, с. 34-37.

⁹⁹ Ніколаєва, С.Ю., 1995. *Концепція підготовки вчителя іноземної мови*. Іноземні мови, № 3-4, с. 5-11.

¹⁰⁰ Роман, С.В., 2005. *Методика навчання англійської мови у початковій школі*: навчальний посібник. Київ: Ленвіт.

раціональні форми організації навчання, ефективні методи, прийоми та способи досягнення мети й поставлених завдань¹⁰¹.

Ретроспективний аналіз механізмів і результатів оновлення цілей та змісту підготовки майбутнього вчителя ІМ дав можливість ученим виділити два рівні інтеграції освітнього процесу: науково-змістовий і функціональний¹⁰². Перший рівень реалізується через забезпечення зв'язку споріднених дисциплін і ґрунтується на спільності науково-пізнавальних завдань. Але завдання сучасної освіти вимагають переходу на вищий рівень інтеграції – функціональний, який асимілює всі компоненти освітнього процесу з метою вирішення загальних завдань вищої освіти.

На думку науковців, будь-який ЗВО, який готує майбутніх учителів ІМ, повинен дотримуватися таких вимог:

- створення освітньо-розвивального середовища на основі збагачення особистісного досвіду програмового змісту, в якому студент з об'єкта професійної підготовки перетворюється на суб'єкт індивідуального професійного розвитку^{103, 104, 105};
- опрацювання навчального матеріалу в індивідуальному темпі, що будується на основі розуміння майбутнім учителем ІМ своєї індивідуальної сутності^{106, 107, 108};
- своєчасний контроль, корекція процедури індивідуального учіння майбутнього вчителя ІМ на основі виявлення індивідуальних рис та їх діагностика^{109, 110, 111};

¹⁰¹ Бим, И.Л., 1989. Обучение иностранным языкам: поиск новых путей. *Иностранные языки в школе*, № 1, с. 9-12.

¹⁰² Абдуллина, О.А., 1990. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования*: учеб. пособ. для спец. высш. учеб. завед. [2-е изд., перераб. и доп.]. Москва: Просвещение, с. 118.

¹⁰³ Алексюк, А.М., 1998. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія: [підруч. для студентів, аспірантів та молодих викладачів вузів]. Міжнародний фонд «Відродження».

¹⁰⁴ Бухбиндер, В.А., 1986. *Основы методики преподавания иностранных языков*. Киев: Вища школа, с. 59-64.

¹⁰⁵ Пехота, О.М., 2011. *Індивідуальність учителя: теорія і практика*: навчальний посібник. Миколаїв: Ліон.

¹⁰⁶ Бухбиндер, В.А., 1986. *Основы методики преподавания иностранных языков*. Киев: Вища школа, с. 59-64.

¹⁰⁷ Редько, В.Г., ред., 2017. *Концепція компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи*. Київ: Педагогічна думка.

¹⁰⁸ Самойлюкевич, І.В., 2012. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до роботи у початковій школі. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 114-125.

¹⁰⁹ Плахотник, В.М., 2003. *English: підручник для 3 класу ЗНЗ*: другий рік навчання. Київ: Перун.

- виявлення та доброзичлива оцінка способів продуктивної навчальної діяльності майбутніх учителів ІМ^{112, 113};
- навчальний матеріал забезпечує виявлення змісту суб'єктивного досвіду майбутнього вчителя ІМ, включаючи досвід його попереднього навчання^{114, 115};
- засвоєння нових знань та уявлень студентами відбувається на основі постійного перетворення суб'єктивного досвіду^{116, 117, 118}.

С. Ніколаєва у своїй «Концепції підготовки вчителя іноземної мови» пропонує певні основи, на яких повинна ґрунтуватися підготовка майбутніх учителів ІМ: ступенева підготовка вчителя ІМ; варіативність професійної, фундаментальної та гуманітарної підготовки; чітка професійна спрямованість навчання; міжпредметні зв'язки навчально-виховного процесу; індивідуально-творчий підхід до студента; гуманізація процесу навчання¹¹⁹.

При цьому дослідниця пропонує виділити такі ступені підготовки майбутнього вчителя ІМ: орієнтовно-підготовчий, базовий, спеціалізуючий, поглиблювальний; та сфери підготовки: гуманітарну; фундаментальну; психолого-педагогічну та професійну¹²⁰.

Узагальнимо зміст професійної підготовки майбутнього вчителя ІМ у рис. 1.1.

¹¹⁰ Редько, В.Г., ред., 2017. *Концепція компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи*. Київ: Педагогічна думка.

¹¹¹ Резнік, Л.С., 2009. Аналіз теоретичних засад серії НМК з англійської мови для початкової школи. *Іноземні мови*, № 4, с. 36-42.

¹¹² Зязюн, І.А., ред., 2008. *Педагогічна майстерність*: Підручник. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ: СПД Богданова А.М.

¹¹³ *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання* [наук. ред. С.Ю. Ніколаєва], 2003. Київ: Ленвіт.

¹¹⁴ Калініна, Л.В., 2012. Лінгвокультурний аспект формування комунікативної компетенції учнів початкової школи. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 47-60.

¹¹⁵ Першукова, О.О., 2008. Зарубіжний досвід реалізації світоглядного потенціалу змісту навчання у підручниках з іноземної мови. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць / Ін-т педагогіки АПН України. Київ: Педагогічна думка, вип. 8, с. 375-384.

¹¹⁶ Габдреев, Р.В., Смирнов, А.В., 2008. Формирование мотивации учебно-познавательной деятельности студентов ВУЗа. *Образование и саморазвитие*. № 10, с. 227-233.

¹¹⁷ Гальскова, Н.Д., Гез, Н.И., 2005. Теория обучения иностранного языка: *Лингводидактика и методика*. Академия.

¹¹⁸ Филатов, В.М., 2002. *Антропологическая модель обучения иностранных языков в начальных классах и педагогическом колледже*: монографія. Ростов-на-Дону: АНИОН.

¹¹⁹ Ніколаєва, С.Ю., 1995. *Концепція підготовки вчителя іноземної мови*. Іноземні мови, № 3-4, с. 5-11.

¹²⁰ Ніколаєва, С.Ю., 1995. *Концепція підготовки вчителя іноземної мови*. Іноземні мови, № 3-4, с. 5-11.

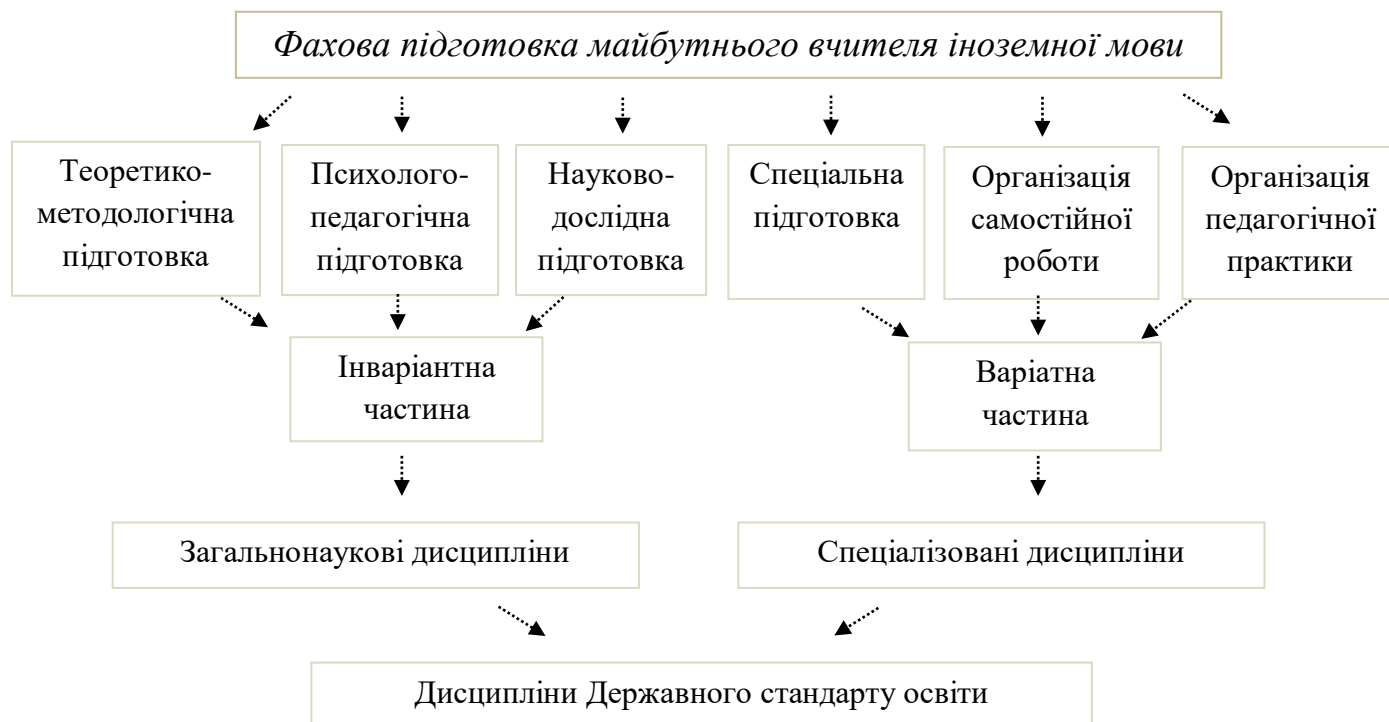

Рис. 1.1. Зміст професійної підготовки майбутнього вчителя ІМ

Н. Гальскова, Н. Гез вважають, що в підготовці майбутнього вчителя ІМ варто приділити увагу, у першу чергу, формуванню його навчально-стратегічної компетентності, яка передбачає оволодіння лінгвістичною, лінгвокраїнознавчою, комунікативною, навчально-пізнавальною та лінгвометодичною компетенціями¹²¹. Л. Калініна, І. Самойлюкевич вважають, що діяльнісна підготовка означає оволодіння іншомовною стратегічною компетенцією на достатньому рівні, з метою сформувати її в учнів, а психолого-педагогічна підготовка зумовлює здатність учителя ІМ ефективно організовувати як процес засвоєння учнями іншомовно-стратегічної компетенції, так при цьому і власну педагогічну діяльність¹²².

Н. Яценюк до компетентісних характеристик учителя ІМ відносить, в першу чергу, суб'єктно-діяльнісну основу його педагогічної діяльності, яка допомагає вчителю реалізувати освітню мету через наповнення навчання ІМ традиційним і новітнім дидактичним змістом, формами, спрямованими на

¹²¹ Гальскова, Н.Д., Гез, Н.И., 2005. Теория обучения иностранного языка: *Лингводидактика и методика*. Академия.

¹²² Калініна, Л.В., Самойлюкевич, І.В., 2004. Професійна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов у контексті європейський вимог. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. № 19. [online]. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/481/1/04klvkev.pdf> [Дата звернення 10 січня 2018].

оволодіння вміннями своєї професії, тоді як і саме освітнє середовище має моделювати на практично-теоретичному рівні професійні функції вчителя¹²³.

А. Щепілова виділяє групу додаткових компетентностей майбутніх учителів ІМ, що, на її думку, є також ключовими в підготовці. До них належать: лінгвістична компетентність – знання про системи та структури мов, що вивчаються, правила їх функціонування в процесі комунікації; дискурсивна компетентність – уміння планувати мовну поведінку відповідно до функціональної мети спілкування; соціолінгвістична компетентність – відбір лінгвістичних засобів відповідно до соціальних умов спілкування; соціальна компетентність – використання різних стратегій в умовах взаємодії з людьми та навколишнім світом; соціокультурна компетентність – формування мовної та немовної поведінки з урахуванням норм соціумів, що говорять мовами, які вивчаються; компенсаторна компетентність – здатність заповнити прогалини в мовній, мовленнєвій та соціокультурній складовій¹²⁴.

Отже, аналізуючи викладене вище, у контексті нашого дослідження науковцями **професійна компетентність майбутнього вчителя ІМ** розглядається як його сформована інтегральна характеристика, що передбачає оволодіння необхідною сукупністю знань, умінь, навичок, певними компетентностями та наявністю особистісних характеристик, які забезпечують ефективне виконання завдань іншомовної педагогічної діяльності в процесі навчання і виховання школярів^{125, 126, 127, 128, 129, 130, 131}.

¹²³ Яценюк, Н.І., 2012. *Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до формування іншомовної комунікативної компетенції молодших школярів засобами підручника*: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль.

¹²⁴ Щепілова, А.В., 2000. Проблемы преподавания второго иностранного языка и вопросы подготовки педагогических кадров. *Иностранные языки в школе*, № 6, с. 16-22.

¹²⁵ Бігич, О.Б., 2002. Формування в студентів методичної компетентності вчителя іноземної мови початкової школи. *Іноземні мови*, № 2, с. 27-31.

¹²⁶ Божок, О.С., Сурмач, О.Я., 2017. Педагогічні умови формування конкурентоспроможної особистості майбутнього вчителя іноземної мови на основі компетентнісного підходу. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: ВПЦ «Візаві», випуск 57.

¹²⁷ Бухбиндер, В.А., 1986. *Основы методики преподавания иностранных языков*. Киев: Вища школа, с. 59-64.

¹²⁸ Гальскова, Н.Д., 2003. Современная методика обучения иностранным языкам: *Пособие для учителя*.

¹²⁹ Грицик, Н.В., 2013. *Формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови*: автореф. дис. на здобуття наукового ступення канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Ялта.

¹³⁰ Ніколаєва, С.Ю., 1995. *Концепція підготовки вчителя іноземної мови*. *Іноземні мови*, № 3-4, с. 5-11.

На підставі аналізу діяльності педагогічних університетів більшість учених дійшла висновку, що формування професійної компетентності майбутніх учителів ІМ можливо лише за умови міжпредметної інтеграції та координації освітнього процесу^{132, 133, 134, 135}.

Так, на думку вченого В. Редька, знання ІМ сприяє інтеграції особистості в систему світової та національної культури¹³⁶. Він пропонує в підготовці майбутнього вчителя ІМ визначати такий змістовий склад іншомовної культурологічної компетентності: когнітивний, діяльнісний, мотиваційний, особистісно-оцінювальний та емпативний. До когнітивного компонента він відносить знання культури країни, мова якої вивчається, до діялісного – навички, уміння, досвід використовувати знання про культуру іншої країни відповідно до соціальних умов і ситуацій спілкування. Потребу в оволодінні культурологічною інформацією та досвідом її використання в різноманітних життєвих ситуаціях учений відносить до мотиваційного компонента. Особистісно-оцінювальний компонент, на думку дослідника, у себе включає навчальні якості, самооцінку й самоаналіз рівня володіння досвідом адекватного використання культурологічних знань, а до емпативного віднесено готовність до спілкування з представниками чужої культури, толерантне ставлення до їхнього життєвого досвіду й умов, у яких здійснюється комунікація¹³⁷. О. Першукова на основі сучасного європейського досвіду підготовки майбутнього вчителя ІМ показує, що найчастіше використовуються

¹³¹ Радкевич, В.О., 2000. Роль інноваційних процесів у підготовці майбутніх фахівців. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. / Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Київ–Вінниця, с. 196-200.

¹³² Коломінова, О.О., 1998. *Методика формування соціокультурної компетенції учнів молодшого шкільного віку в процесі навчання усного англомовного спілкування*: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02.

¹³³ Локшина, О.І., 2009. *Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ початок ХХІ ст.)* [моногр.: Богданова А.М.].

¹³⁴ Мисечко, О.Є., 2008. *Формування системи фахової підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах України (початок ХХ ст. – початок 1960-х рр.)* [монографія] / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка; наук. ред. О.В. Сухомлинська. Житомир: Полісся.

¹³⁵ Першукова, О.О., 2008. Зарубіжний досвід реалізації світоглядного потенціалу змісту навчання у підручниках з іноземної мови. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць / Ін-т педагогіки АПН України. Київ: Педагогічна думка, вип. 8, с. 375-384.

¹³⁶ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка.

¹³⁷ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка.

два компоненти розвитку соціокультурної компетентності – монокультурний і міжкультурний¹³⁸. Характерними ознаками монокультурного компоненту є стереотипне сприймання дійсності, упереджене ставлення до інформації, брак порівнянь із соціокультурними особливостями рідного студентів народу, а в міжкультурному є такі варіанти, як кросскультурний, багатокультурний та транскультурний. Їх поєднують певні характерні ознаки: неупереджене ставлення до інформації, нейтральність стилю навчання, культурний релятивізм або відсутність рис етноцентризму, толерантне ставлення до проявів «чужого», культурологічна й ситуативна автентичність текстів, наявність порівняння двох і більше культур, спрямованість на збагачення загальної культури особистості, заперечення відмови від національної ідентичності, увага до етнічної неоднорідності як народу, мова якого вивчається, так і народу рідного¹³⁹.

На думку І. Бім, В. Калініна, А. Конишевої та інших, для успішної підготовки в процесі навчання майбутньому вчителю ІМ необхідно володіти не тільки засобами іншомовного спілкування, але й змістовими знаннями про країну, мову якої вивчаємо, тобто фоновими знаннями^{140, 141, 142}.

Так І. Бім вважає: «Учитель ІМ – це не тільки вихователь узагалі; а передусім, «уповноважений» культури мови, яку вивчають. Тому необхідно прагнути добре володіти ІМ як елементом іншої культури, збагачувати й поповнювати свої краєзнавчі знання, підвищувати свій культурний рівень»¹⁴³.

Л. Калініна, І. Самойлюкевич та інші визначають провідним інтегративний підхід у професійній підготовці майбутнього вчителя ІМ і розглядають його як

¹³⁸ Першукова, О.О., 2008. Зарубіжний досвід реалізації світоглядного потенціалу змісту навчання у підручниках з іноземної мови. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць / Ін-т педагогіки АПН України. Київ: Педагогічна думка, вип. 8, с. 375-384.

¹³⁹ Першукова, О.О., 2008. Зарубіжний досвід реалізації світоглядного потенціалу змісту навчання у підручниках з іноземної мови. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць / Ін-т педагогіки АПН України. Київ: Педагогічна думка, вип. 8, с. 375-384.

¹⁴⁰ Бім, І.Л., 2002. Некоторые исходные положения теории учебника иностранного языка. *Иностранные языки в школе*, № 3, с. 5-8.

¹⁴¹ Калінін, В.О., 2005. Модель формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами інноваційних освітніх технологій : зб. наук. праць. В: О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонової, ред. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, вип. 2, с. 135-141.

¹⁴² Конишева, А.В., 2003. *Современные методы обучения английскому языку*. Минск: Вышэйшая шк.

¹⁴³ Бім, І.Л., 2002. Некоторые исходные положения теории учебника иностранного языка. *Иностранные языки в школе*, № 3, с. 8.

поєднання якісних знань з теоретичних основ методики навчання ІМ і суміжних з нею наук; володіння ефективними видами освітньої діяльності щодо формування в учнів компетенцій (мовної, мовленнєвої, соціокультурної), які передбачені навчальною програмою з ІМ; формування вмінь раціонально й ефективно організовувати навчальний процес щодо видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння (монолог, діалог), читання, письма; навчання студентів ефективно й раціонально проводити підготовку до уроку як до основної форми освітнього процесу; володіння критеріями оцінювання та аналізу чинних підручників з ІМ як основних засобів навчання, визначення в їх змісті положення прийнятої концепції навчання та вміння ефективно використовувати це у власній педагогічній діяльності; ознайомлення з основними напрямками розвитку сучасної педагогічної науки, методики та теорії навчання ІМ; формування готовності до постійного професійного самовдосконалення¹⁴⁴.

В. Редько висловлює необхідність розглядати всі компоненти освітнього процесу в підготовці майбутнього вчителя ІМ з комунікативно-діяльнісних позицій¹⁴⁵. Це означає, що зміст навчання ІМ має бути «адекватний його цілям: навчати говорити через говоріння (через виконання дій, спрямованих на оволодіння цим видом мовленнєвої діяльності), навчати читанню через читання, навчати аудіюванню через слухання, навчати письма через письмо»¹⁴⁶.

С. Роман розглядає комунікативно-діяльнісний фактор у підготовці майбутнього вчителя ІМ через оволодіння певними знаннями: фоновими та краєзнавчими; уміннями брати участь у діалозі культур; знання моделей вербальної та невербальної комунікативної поведінки; володіння певним лінгвістичним соціокультурним мінімумом¹⁴⁷.

¹⁴⁴ Калініна, Л.В., 2012. Лінгвокультурний аспект формування комунікативної компетенції учнів початкової школи. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 47-60.

¹⁴⁵ Редько, В.Г., 2012. *Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика*: монографія. Київ: Генеза, 224 с., с. 29.

¹⁴⁶ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка, с. 31.

¹⁴⁷ Роман, С.В., 2005. *Методика навчання англійської мови у початковій школі*: навчальний посібник. Київ: Ленвіт.

На думку багатьох вітчизняних учених, велику роль у підготовці майбутнього вчителя ІМ відіграє педагогічна рефлексія.

Як вважає В. Філатов, рефлексивний фактор у підготовці майбутнього вчителя ІМ спрямовує діяльність педагога на створення ситуацій, що активізують рефлексію (самосвідомість, Я – концепція) його учасників. Адже дидактична діяльність учителя ІМ, стверджує вчений, базується на вміннях проектувати, прогнозувати та об'єктивно аналізувати явища і процеси іншомовної освітньої діяльності. Ефективність такої роботи залежить від ступеня усвідомлення, осмислення, самоаналізу, саморегуляції виконання педагогічних дій, прийомів, операцій з їх поточним контролем та самокорекцією¹⁴⁸. Г. Китайгородська розглядає педагогічну рефлексію як специфічну форму в діяльності освітнього середовища вчителя ІМ, види рефлексивних умінь детерміновані різновидами рефлексивної діяльності й сферами її існування: мисленням, комунікацією, свідомістю; напрямками її функціонування, індивідуальною свідомістю, розумінням психіки інших людей, різними видами діяльності, на які може бути спрямована рефлексія (мисленнєва діяльність, практична діяльність, комунікативно-кооперативна діяльність)¹⁴⁹.

Отже, підготовка майбутнього вчителя ІМ повинна включати володіння такими рефлексивними вміннями, як уміння здійснювати навчальну діяльність стосовно категорії часу (ретроспективні, ситуативні, прогностичні); уміння враховувати в професійній педагогічній діяльності власні індивідуально-психологічні особливості; адекватно оцінювати себе (особистісні рефлексивні вміння), мати знання про рольову структуру діяльності й уміння співпрацювати з іншими учасниками взаємодії (кооперативні рефлексивні вміння) та ін.

Як показує узагальнення досліджень педагогів (О. Дубасенюк, В. Семиченко, С. Сисоєва, І. Якиманська), психологів (І. Зимня, О. Киричук, А. Фурман), методистів (Н. Бориско, Н. Гальскова, О. Коломінова, С. Роман,

¹⁴⁸ Філатов, В.М., 2002. *Антропологическая модель обучения иностранных языков в начальных классах и педагогическом колледже*: монографія. Ростов-на-Дону: АНИОН, с. 214.

¹⁴⁹ Китайгородская, Г.А., 1986. *Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам*. Москва: Изд-во МГУ.

С. Шатилов), у підготовці майбутнього вчителя велике значення має розвиток аксіологічної сфери.

О. Дубасенюк розробила таксономію цілей і відповідний комплекс дій щодо професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя в емоційно-ціннісній сфері. Реалізація їх відбувається поетапно: сприйняття, акцентуація, оцінювання, організація, закріплення¹⁵⁰.

Отже, узагальнюючи науково-методичну літературу, можна стверджувати, що гуманітарна, фундаментальна й професійна підготовка майбутнього вчителя ІМ повинна відбуватися на рівні світових стандартів навчання ІМ, які орієнтують педагога до самостійної творчої роботи за фахом на основі: компетентнісного, соціокультурного, комунікативно-діяльнісного, інтегрованого, рефлексивного та аксіологічного факторів (див. рис. 1.2.).

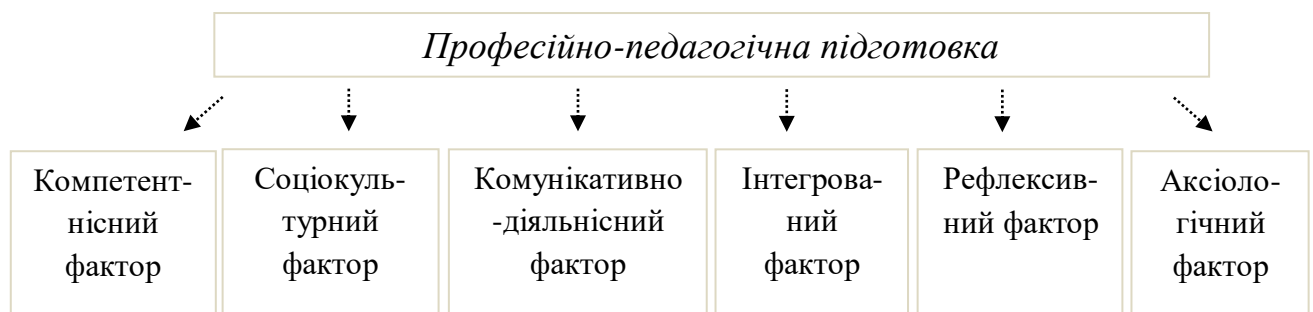

Рис. 1.2. Фактори впливу на підготовку майбутнього вчителя ІМ

Розглянемо стан висвітлення проблеми підготовки майбутнього вчителя ІМ до роботи з учнями молодшого шкільного віку в науковій літературі.

І. Зимня зазначає, що початковий етап навчання ІМ надзвичайно важливий, оскільки в цей період закладаються психолінгвістичні основи іншомовної комунікативної компетентності, необхідні та достатні для подальшого її розвитку й удосконалення, розпочинається становлення іншомовних фонетичних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок, а

¹⁵⁰ Дубасенюк, О.А., 2016. Професійно-педагогічна освіта: *Методологія, теорія, практика*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, т. 2, с. 333-334.

також формування вмінь в аудіюванні, говорінні, читанні й письмі в межах вимог навчальної програми¹⁵¹.

О. Пасічник у своїх дослідженнях констатує, що молодший шкільний вік є найбільш сприятливим для лінгвістичного розвитку дитини завдяки здатності дітей до імітації та імпринтингу. Діти швидко й ефективно можуть оволодіти рідною, а водночас й ІМ, завдяки тому, що процес навчання в дітей відбувається не інтелектуально, а інтуїтивно. Практика свідчить, що з віком людина втрачає інтуїтивні здібності до оволодіння мовою, натомість їх витісняють інтелектуальні здібності, і цей процес стає складнішим¹⁵².

С. Роман, О. Коломінова та інші вважають, що підготовка майбутнього вчителя ІМ для ПШ є інтегративною за своєю суттю, яка включає в себе оволодіння знаннями та вміннями сформувати в дітей молодшого шкільного віку елементарні комунікативні компетенції в основних видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні й письмі¹⁵³. Адже на кінець четвертого класу молодші школярі мають оволодіти ІМ на рівні елементарного користування відповідно термінології експертів Ради Європи з мовної освіти (А 1). При цьому, з огляду на фундаментальність початкової освіти, на її роль в оволодінні дітьми основами навчально-пізнавальної діяльності, організація процесу формування навичок та вмінь іншомовної мовленнєвої діяльності покликана забезпечити й вирішення провідних психолого-педагогічних завдань дидактики ПШ, а саме: формувати навчальну діяльність та її суб'єкта, створювати ситуацію соціального розвитку дитини, яка розпочинає шкільне життя¹⁵⁴.

С. Ніколаєва до змісту професійної підготовки майбутнього вчителя ІМ в ПШ відносить:

¹⁵¹ Зимняя, И.А., 2004. *Педагогическая психология: учебник для вузов*. [2-е изд., доп., испр. и пер.]. Москва: Логос.

¹⁵² Пасічник, О.С., 2007. Ініціації за віковою ознакою. *Мультиверсум. Філософський альманах*: зб. наук. праць, вип. 64, с. 82-91.

¹⁵³ Роман, С.В., Коломінова, О.О., Чекаль, Г.С., 2000. *Wonderland: Книжка для вчителя*. Київ: Ленвіт.

¹⁵⁴ *Іноземні мови. Навчальна програма для загальноосвітніх та спеціалізованих навчальних закладів 1-4 класи* [онлайн]. Режим доступу <https://jakhnivtsi.e-schools.info/library/category/7287> [Дата звернення 28 грудня 2017].

1) оволодіння лінгвістичною, лінгво-країнознавчою, комунікативною, навчально-пізнавальною і лінгвометодичною компетенціями (мовна практична підготовка);

2) оволодіння базовими психологічними вміннями вчителя як практичного психолога і базовим професійно-педагогічними вміннями вчителя (психолого-педагогічна підготовка);

3) знання основ методики навчання іноземних мов у початковій школі та володіння базовими методичними вміннями вчителя ІМ в ПШ (методична підготовка)¹⁵⁵.

Л. Калініна пропонує в систему підготовки вчителя ІМ для ПШ увести оволодіння лінгвістичною, лінгвокраїнознавчою, навчально-пізнавальною, комунікативною та лінгвометодичною компетенціями¹⁵⁶.

Лінгвістична компетенція – це знання системи мови та правил її функціонування в іншомовній комунікації. Лінгвокраїнознавча компетенція охоплює знання про основні особливості соціокультурного розвитку країни, мова якої вивчається, та вміння здійснювати свою мовленнєву поведінку відповідно до цих особливостей. Комунікативна компетенція передбачає здатність сприймати іншомовні тексти згідно з поставленою метою, а також породжувати іншомовні тексти залежно від комунікативної ситуації. Навчально-пізнавальна компетенція передбачає оволодіння технологією вивчення ІМ, формування в студента способів самостійного опанування знаннями та розвитку іншомовних навичок і вмінь. Лінгвометодична компетенція – це оволодіння мовою на адаптивному рівні, що визначається конкретною педагогічною ситуацією, а також оволодіння вміннями педагогічного спілкування¹⁵⁷.

¹⁵⁵ Ніколаєва, С.Ю., 2008. *Основні методики викладання іноземних мов* (схеми і таблиці): навч. посібник. Київ: Ленвіт.

¹⁵⁶ Калініна, Л.В., 2012. Лінгвокультурний аспект формування комунікативної компетенції учнів початкової школи. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 47-60.

¹⁵⁷ Калініна, Л.В., 2012. Лінгвокультурний аспект формування комунікативної компетенції учнів початкової школи. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 47-60.

Долучаємося до думки, що невід'ємним складником процесу підготовки майбутнього вчителя ІМ початкової ланки освіти є формування методичної компетенції. О. Бігич вважає, що саме вона допомагає розвитку в студентів відповідних умінь, а саме: реалізовувати всі аспекти (навчальний, пізнавальний, виховний, розвивальний) іншомовної освіти молодших школярів у класно-урочній і позашкільній роботі; здійснювати наукове дослідження з різних аспектів іншомовної освіти в ПШ; поглиблювати професійні знання й удосконалювати професійні навички щодо здійснення іншомовної освіти молодших школярів на уроках і позакласних заходах. Важливим у цьому контексті є також і формування в студентів потреби в постійній самоосвіті¹⁵⁸.

Н. Яценюк вважає, що саме педагогічна практика майбутнього вчителя ІМ в ПШ є важливим складником його професійної підготовки, що дозволяє актуалізувати набуті знання, уміння, навички й особистісні якості в ситуаціях, що є найбільш наближені до майбутньої професійної діяльності. Це потребує від педагога не тільки володіння системою загальнокультурних, психолого-педагогічних знань, необхідних для організації й ефективної взаємодії в педагогічному процесі, а й спеціальних знань, необхідних для розуміння шляхів розвитку дітей молодшого шкільного віку (наприклад, формування в них рис, що робить їх здатними до міжкультурної комунікації на елементарному рівні)¹⁵⁹.

Отже, узагальнюючи думку дослідників, система знань, умінь, навичок і особистісних якостей учителя ІМ у ПШ має характеризуватися: компетентністю, що передбачає синтез знань з різних сфер науки (педагогіки, психології, методики, психолінгвістики, мовознавства тощо) й практики; дієвістю, яка визначається здатністю їх переведення в практичну площину; орієнтацією на врахування індивідуальних і вікових особливостей молодших школярів; динамічністю, що забезпечить реалізацію зазначеної системи в різноманітних навчальних ситуаціях. При цьому професійна освіта підготовки

¹⁵⁸ Бігич, О.Б., 2002. Формування в студентів методичної компетентності вчителя іноземної мови початкової школи. *Іноземні мови*, № 2, с. 27-31.

¹⁵⁹ Яценюк, Н.І., 2012. *Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до формування іншомовної комунікативної компетенції молодших школярів засобами підручника*: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль.

вчителя ІМ для ПШ передбачає інтеграцію всіх навчальних дисциплін і педагогічної практики (що здійснюється в процесі професійної підготовки) конкретизованих у змісті визначеної державою спеціальності «Вчитель початкової школи» зі спеціалізацією «Іноземна мова» з метою формування професійно компетентних учителів^{160, 161}.

Однією з найважливіших проблем сучасної вищої педагогічної школи є добір змісту професійної підготовки, що визначений сучасними нормативними документами (освітньо-професійною програмою, структурно-логічною схемою підготовки, навчальними програмами з дисциплін, іншими нормативними актами органів державного управління освітою та вищого навчального закладу) і відображаються у відповідних підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах, дидактичних засобах, а також у процесі проведення навчальних занять та інших видів навчальної діяльності¹⁶².

На основі цього, підготовка майбутніх учителів ІМ для ПШ розглядається нами як педагогічний процес формування **готовності** в них здійснення успішної професійної взаємодії з учнями через введення в зміст навчання сучасних дидактичних засобів з метою підвищення його ефективності та враховуючи індивідуально-психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку¹⁶³.

Погоджуємося з думкою В. Редька про те, що професійна діяльність учителя ІМ для ПШ передбачає його здатність раціонально використовувати різні засоби навчання, інформаційно-методичні джерела, що сприяють

¹⁶⁰ Березюк, Ю.В., 2012. До проблеми формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія за ред. І.В. Самойлюкевич. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 196-204.

¹⁶¹ Березюк, Ю.В., 2016. Врахування особливостей розвитку дітей молодшого шкільного віку в процесі навчання. *Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць* за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник. У 3-х ч., с. 51-56.

¹⁶² Верховна Рада України, 2014. *Закон України «Про вищу освіту»*. [online]. Відомості Верховної Ради України (ВВР) № 37-38. Режим доступу: [Дата звернення 15 червня 2016].

¹⁶³ Беспалько, В.П., 2006. Учебник. *Теория создания и применения*. Москва: НИИ школьных технологий.

ефективній організації навчального спілкування, активно впроваджувати творчі, інтерактивні форми діяльності, які активізують процес навчання ІМ¹⁶⁴.

Основним таким інформаційно-методичним джерелом є шкільний підручник. Саме шкільний підручник – це найважливіший компонент навчально-методичного комплексу навчання ІМ у ПШ, один із дієвих ефективних засобів підвищення доступності та вмотивованості освітнього процесу при вивченні молодшими школярами ІМ, дидактична й методична допомога вчителю.

У педагогічній науці проблему організації роботи з підручником досліджують науковці: В. Бейлінсон, В. Безпалько, Д. Зуєв, А. Фурман (сутність та структура підручника, його функціональне забезпечення); Ю. Бабанський, І. Лернер, О. Савченко, М. Скаткін (роль підручника в освітньому процесі); Г. Гранік, Е. Гельфман, Г. Костюк, Н. Менчинська, М. Холодна (психологічні основи побудови шкільного підручника); І. Журавльов, І. Лернер, В. Сафонова, А. Фурман (робота з підручником (текстом); Н. Бібік, Я. Кодлюк, В. Редько (особливості підручника для початкової школи) та інших.

Кожен майбутній учитель повинен уміти працювати з підручником, мати необхідні знання щодо його сутності, побудови, застосовувати різноманітні методи та прийоми організації роботи з ним у своїй діяльності, якщо вчитель організує роботу зі шкільним підручником, то й учні навчатися працювати з ним¹⁶⁵.

Дослідниця І. Бім, аналізуючи різні інновації у сфері підручникотворення з ІМ, робить висновок, що підручник з ІМ повинен уміщувати основну програму дій учня в кожному кроці навчання. Підручник повинен керувати процесом навчання, мотивувати учня до оволодіння іншомовним спілкуванням і системою мови, викликати в нього позитивну мотивацію, зокрема й естетичну;

¹⁶⁴ Редько, В.Г., ред., 2017. *Концепція компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи*. Київ: Педагогічна думка, с. 110.

¹⁶⁵ Березюк, Ю.В., 2012. Підготовка студентів до ознайомлення з критеріями побудови та відбору навчального матеріалу в підручниках з іноземної мови. *Науковий журнал Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 6 (24), с. 247-253.

формувати емоційно-ціннісне ставлення до світу; давати необхідну інформацію, стимулювати до її використання, зберігати шляхом систематизації, узагальнення; створювати діяльнісно-комунікативний фон навчання ІМ, забезпечувати можливість контролю та самоконтролю¹⁶⁶.

Н. Бориско стверджує, що для навчання ІМ у ПШ потрібен такий підручник, який моделює діалог культур країн, рідної мови та тієї, що вивчається¹⁶⁷.

Здійснений аналіз наукових джерел щодо підготовки майбутніх учителів ІМ для ПШ передбачає реалізацію інноваційної концепції використання вчителем підручника через реалізацію трьох складових:

- когнітивну, яка передбачає фундаментальну підготовку майбутнього вчителя, володіння ним сучасними методологічними підходами, знаннями про роль підручників у майбутній професійній діяльності (М. Аріян, О. Коломінова, В. Редько, С. Роман);
- праксеологічну – у межах якої майбутні вчителі ІМ в ПШ набувають практичних умінь, навичок, досвіду творчої діяльності з підручниками та іншими дидактичними матеріалами, оволодівають інноваційними методами та педагогічними технологіями використання підручників у роботі з дітьми молодшого шкільного віку (Н. Бориско, Г. Бельтюкова, Л. Калініна, І. Самойлюкевич);
- аксіологічну – вона спрямовує підготовку вчителя ІМ для ПШ на формування в майбутнього педагога ціннісних орієнтацій при використанні підручників, рефлексії, що ґрунтується на реалізації функцій підручника (Н. Гальскова, Н. Гез, С. Ніколаєва, М. Сідун, Н. Яценюк) (див. рис. 1.3.).

Когнітивна складова підготовки визначає стратегічні теоретико-методологічні основи фундаментальної підготовки вчителя ІМ для ПШ, відображає сучасні світові тенденції розвитку ранньої іншомовної освіти. Це, передусім, спрямованість на формування в дітей навичок самостійного пошуку,

¹⁶⁶ Бим, И.Л., 2002. Некоторые исходные положения теории учебника иностранного языка. *Иностранные языки в школе*, № 3, с. 5-8, с. 5.

¹⁶⁷ Бориско, Н.Ф., 2005. *Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка*. Анализ некоторых аспектов. *Інозем. мови*, № 1, с. 8-14.

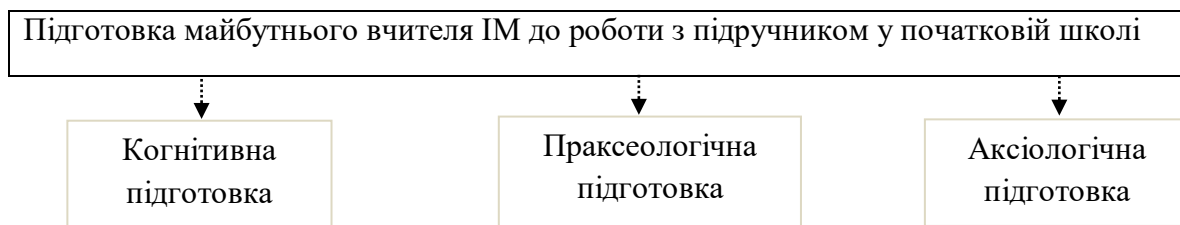

Рис. 1.3. Концепція цілісної підготовки вчителя ІМ до використання підручника в початковій школі

визначення перспективних напрямів навчання ІМ в ПШ і відповідних методологічних розробок; відхід від явно біологізованого тлумачення здібностей і віднесення на цій основі багатьох дітей до категорії «нездібних» до вивчення ІМ; перебудова освітнього процесу на те, щоб засвоєння іншомовних знань мало творчий характер; посилення диференціації та індивідуалізації при вивченні ІМ в ПШ; активний пошук нової методичної системи; упровадження принципів безперервної іншомовної освіти.

Погоджуємося з думкою Я. Кодлюк, яка вважає, що вчитель у ПШ повинен уміти користуватися шкільним підручником як засобом комунікації та моделювати ситуації мовленнєвого спілкування¹⁶⁸. О. Коломінова стверджує, що учитель повинен уміти адаптувати підручник з ІМ до можливостей розуміння його учнями різних розумових здібностей (зокрема до оволодіння ІМ), різних рівнів навченості, передбачати поступове розширення кола цих можливостей, а відтак ефективно скеровувати процес оволодіння ІМ як засобом міжкультурного спілкування¹⁶⁹.

С. Роман, О. Коломінова, аналізуючи психолого-дидактичні засади навчання ІМ в ПШ, підкреслюють, що підручник з ІМ у початкових класах повинен мати значний потенціал для диференційованого та інтегрованого навчання цього предмета¹⁷⁰. Майбутній учитель, використовуючи підручник з метою вивчення ІМ як засобу усного й писемного спілкування, цілісного процесу засвоєння ІМ, її лінгвістичного компонента (мовний і мовленнєвий матеріал), повинен спиратися, з одного боку, на природний потяг дитячого

¹⁶⁸ Кодлюк, Я.П., 2004. Підручник для початкової школи: теорія і практика. Тернопіль: *Підручники і посібники*.

¹⁶⁹ Коломінова, О.О., 2002. Освіта учнів початкової школи засобами англійської мови. *Іноземні мови*, № 2, с. 34-37.

¹⁷⁰ Роман, С.В., Коломінова, О.О., 2006. Функції підручника англійської мови для початкової школи. *Іноземні мови*, № 3, с. 51-56.

організму до інтенсивної рухливості, гри, малювання, імпрровізації, а з іншого – на стрімкі зміни в пізнавальній сфері молодшого школяра як на характерне новоутворення для цього віку¹⁷¹.

Праксеологічна складова підготовки майбутнього вчителя ІМ до успішного використання шкільного підручника в освітньому процесі ПШ включає практичне орієнтування в його структурі, текстовому й позатекстовому компонентах, конструюванні.

І. Самойлюкевич наголошує, що при роботі із шкільними підручниками в ПШ майбутній учитель ІМ ще в роки підготовки до професійної діяльності повинен уміти обирати форми, методи застосування інформаційно-комунікаційних засобів у навчальному процесі, намагатися підсилювати дію підручника, застосовуючи Smart технології, різні електронні носії, які полюбляють молодші школярі¹⁷².

Я. Кодлюк звертає увагу на те, що вчитель у ПШ повинен доповнювати змістовий матеріал додатковою інформацією, маневрувати методичними прийомами під час викладу матеріалу підручника, з огляду на те, що для одних учнів він може бути складним, а для інших – легкодоступним, занадто простим¹⁷³.

В. Плахотник наголошує, що майбутній вчитель ІМ повинен чітко визначати основні вимоги до використання шкільних підручників, звертати увагу на науковість, доступність, точність, ясність і яскравість викладення матеріалу; практичну спрямованість, наявність міжпредметних зв'язків; реалізацію ключових компетенцій, бо саме технологічність підручника є обов'язковою умовою його ефективності¹⁷⁴.

В. Радкевич у своїх дослідженнях акцентує увагу на тому, що професійна підготовка студентів повинна сприяти формуванню в них умінь мобільного

¹⁷¹ Роман, С.В., Коломінова, О.О., 2006. Функції підручника англійської мови для початкової школи. *Іноземні мови*, № 3, с. 51-56.

¹⁷² Самойлюкевич, І.В., 2012. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до роботи у початковій школі. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 114-125.

¹⁷³ Кодлюк, Я.П., 2014. *Готовність до організації роботи з підручником як важлива складова професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи* [онлайн]. Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/419/> [Дата звернення 5 травня 2018 року].

¹⁷⁴ Плахотник, В.М., 1999. Технологічність підручника як обов'язкова умова його ефективності. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, вип. 1, с. 12-14.

орієнтування в основних функціях шкільного підручника, а саме освітньої, розвивальної, виховної, управлінської, дослідницької¹⁷⁵.

Аксіологічна складова професійної підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручника в ПШ спрямована, у першу чергу, на формування ціннісної сфери особистості як педагога, так і учня.

Учені Н. Баришніков, Н. Бориско, Н. Яценюк доводять, що сучасний учитель ІМ у ХХІ сторіччі – це педагог, спроможний знайти свій індивідуальний стиль, набути адекватну професійно-особистісну самооцінку, прогнозувати й аналізувати результати своєї праці, той, який прагне самостверджуватися та самовдосконалюватися^{176, 177, 178}. Тому головним в аксіологічній складовій є розвиток потреби та можливості вийти за межі традиційних підходів використання підручників, уміти вдосконалювати, творчо реалізовувати процес навчання ІМ, здійснювати порівняльний аналіз традиційних та інноваційних підручників, НМК з ІМ, які сприяють реалізації творчого потенціалу дітей.

Відтак, професійна підготовка майбутнього вчителя ІМ має ґрунтуватися на таких основних постулатах, що певною мірою визначають теоретико-методологічні засади побудови сучасного підручника з ІМ для ПШ: відповідність потребам дитячого розвитку; забезпечення інтелектуального розвитку особистості; створення умов для самостійної пізнавальної діяльності; формування загальнолюдських цінностей та ін.^{179, 180}.

¹⁷⁵ Радкевич, В.О., 2000. Роль інноваційних процесів у підготовці майбутніх фахівців. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. / Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Київ–Вінниця, с. 196-200.

¹⁷⁶ Барышников, Н.В., 2003. *Методика обучения второму иностранному языку*. Москва: Просвещение.

¹⁷⁷ Бориско, Н.Ф., 2005. *Общевропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка. Анализ некоторых аспектов*. Інозем. мови, № 1, с. 8-14.

¹⁷⁸ Яценюк, Н.І., 2012. *Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до формування інішомовної комунікативної компетенції молодших школярів засобами підручника*: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль.

¹⁷⁹ Березюк, Ю.В., 2012. Дидактичні умови підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань. *Науково-педагогічний журнал «Обрії»*. Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, № 2 (35), с. 40-44.

¹⁸⁰ Березюк, Ю.В., 2015. Методичні аспекти застосування шкільного підручника при вивченні іноземної мови. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. Житомир, вип. 3 (81), с. 135-140.

Підготовка майбутніх учителів ІМ початкової школи розглядається в межах дослідження як цілісний педагогічний процес формування готовності до здійснення успішної професійної взаємодії з учнями, що передбачає запровадження сучасних дидактичних засобів з метою підвищення його ефективності, врахування навичок ХХІ століття, індивідуальних та психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку.

Тому, враховуючи здобутки науковців у галузі професійної підготовки майбутніх учителів ІМ для ПШ, значення набуває формування в них умінь працювати та організовувати роботу з дидактичними засобами навчання, активно використовувати їх у навчанні ІМ учнів ПШ. І провідна роль тут належить шкільному підручнику нового покоління, який побудований відповідно до новітніх освітніх парадигм і враховує потреби сучасного суспільства.

1.2. Інтерпретація базових понять дослідження

Для виконання завдань дослідження вважаємо доцільним проаналізувати його категоріальні основи, визначити зв'язки між ними, спільне та відмінне. Виділимо основні базові поняття дослідження: **підручник з ІМ для ПШ, підручник з ІМ зарубіжних видань у ПШ; підготовка майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ; готовність майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ.**

Еволюційні процеси в системі сучасної освіти набувають особливих рис, які співзвучні з вимогами часу: інформацією, гуманізацією, інтеграцією, тощо. Це виявляється, насамперед, у застосуванні самої системи засобів навчання. Ця система відкрита й динамічна, тому що постійно змінюється під впливом зовнішніх, соціально-культурних і внутрішніх, дидактико-методичних впливів. Підручник, як елемент такої системи, відповідно також змінюється і часто слугує індикатором цих впливів. А це зумовлює потребу в тому, щоб сучасні підручники комплексно реалізовували розвивальну домінанту освіти ХХІ

століття, виховували прагнення дітей та молоді до саморозвитку й самоосвіти, вчили їх критично мислити, приймати рішення, володіти певними компетентностями, інформацією й медіа-грамотністю, застосовувати здобуті знання та вміння для творчого, ініціативного розв'язання навчальних і професійних завдань¹⁸¹.

У науковій літературі дослідники-педагоги стверджують, що:

- шкільний підручник – це книга, яка містить основи наукових знань з певної навчальної дисципліни, викладені згідно з цілями навчання, визначеними програмою й вимогами дидактики, а головне його призначення – допомогти учням самостійно закріпити й поглибити здобуті знання [Д. Зуєв];

- шкільний підручник з ІМ – це багатокomпонентна та поліфункціональна дидактична система, що комплексно інтегрує функції педагогічних категорій та сприяє взаємопов'язаному навчанню іншомовного спілкування й культури іншого народу, а також слугує засобом методичної підтримки вчителя [В. Редько];

- підручник – це жанр навчальної літератури, змістом якого є основи предмета, що вивчається, і які викладені відповідно до загальноприйнятої системи або типу навчання [В. Бондар];

- підручник – це мовленнєве відтворення змісту освіти, відповідним чином підготовлений навчальний текст [А. Хуторський];

- підручник – це цілісне наукове й психолого-педагогічне явище, що потребує в застосуванні творчого підходу [Я. Кодлюк];

- підручник – це поліфункціональна психодидактична система [Е. Гельфман, М. Холодна];

- підручник – це особлива дидактична система, що є специфічною моделлю навчання [І. Малафіїк];

- підручник – це основна навчальна книга, складена відповідно до програми з урахуванням вікових особливостей учнів [Л. Мірошніченко];

¹⁸¹ Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття), 1994. Київ: Райдуга.

- підручник – це комплексна інформаційна модель, що відображає елементи педагогічної системи [В. Беспалько].

В «Українському педагогічному словнику» (за ред. С. Гончаренка) знаходимо таке визначення підручника: «Підручник – це книга, в якій викладаються основи знань з певного навчального предмета на рівні сучасних досягнень науки й культури. Для кожного типу навчальних закладів видаються підручники, які відповідають програмам і завданням цього закладу, віковим та іншим особливостям тих, хто навчається»¹⁸².

У додатку А відображено смислові орієнтації визначення науковцями поняття «підручник» (див. дод. А).

Розглянемо визначення підручника в зарубіжних наукових джерелах (див. табл. 1.1 та дод. А).

З огляду на викладене, ми візьмемо за основу визначення підручника, яке нині подають як офіційне: «Підручник – це навчальне видання із систематизованим викладом певної дисципліни (її розділу, частини), що відповідає навчальній програмі та офіційно затверджене як таке»¹⁸³.

Засновником теорії шкільного підручника вважають чеського педагога Яна Амоса Коменського, який не тільки створив перший ілюстрований шкільний підручник «Світ чуттєвих речей у картинках», але й розробив теоретичні засади його побудови, багато з яких зберігають свою цінність і нині: науковість (зміст підручника має бути повним, обґрунтованим); доступність; місце підручника в структурі процесу навчання (з кожного навчального предмета один самостійний підручник); обсяг підручника та ін.^{184, 185}.

¹⁸² Гончаренко, С.У., ред., 1997. *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь, с. 218.

¹⁸³ Лернер, И.Я., ред., 2001. *Дидактические проблемы построения базового содержания образования*: сб. науч. трудов. Москва: Изд во ИТПи–МИОРАО, с. 102.

¹⁸⁴ Коменский, Я.-А., 1982. Об искусном пользовании книгами – первейшим инструментом развития природных дарований. Москва: Педагогика, т. 2, с. 34-35.

¹⁸⁵ Коменский, Я.-А., 1987. Избр. соч. / Я. А. Коменский, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, И.Г. Песталоцци. *Педагогическое наследие*. Москва: Педагогика, с. 18-156.

Визначення поняття «підручник» у зарубіжних наукових виданнях

<i>Визначення</i>	<i>Видання</i>
1. Книга, що використовується в навчальному процесі в школі.	Cambridge Advanced Learners Dictionary
2. Довідник або посібник, який використовується в навчальних закладах з метою вивчення певної предметної галузі.	Cameron L.
3. Стандартна навчальна книга для вивчення певного предмета.	Cambridge Academic Content Dictionary
4. Книга викладання основ або повного курсу певної предметної галузі.	Educational Terms Dictionary
5. Друковане джерело інформації з певної предметної галузі відповідно до навчальної програми.	Hutten I.
6. Книга з предмету, яка використовується для навчання.	Oxford Advanced Learner's Dictionary
7. Книга з детальною інформацією про навчальний предмет і призначена для учнів, що вивчають цей предмет.	Tragant E.

Учений запевняв, що той, «... хто хоче бути освіченим, повинен цінувати книги вище за золото та коштовне каміння, ні вдень, ні вночі не випускати їх з рук, вилучаючи з них відбірний цвіт мудрості, переносити його у вулики власних пізнавань»¹⁸⁶.

Ідею активізації навчання за допомогою наочності, шляхом активного спостереження й узагальнення, самостійних висновків при роботі з підручником висловлював видатний педагог минулого Ф. Дістервег¹⁸⁷.

Провідним теоретиком навчальної книги був К. Ушинський, який сформував чіткі положення теорії шкільного підручника, наполягав на необхідності привчати школяра до роботи з ним^{188, 189}.

Підручник вчений розглядав уже як засіб для самостійної роботи учнів, що було значним кроком уперед щодо розуміння значення навчальної книги в

¹⁸⁶ Коменский, Я.-А., 1987. Избр. соч. / Я. А. Коменский, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, И.Г. Песталоцци. Педагогическое наследие. Москва: Педагогика, с. 18-156, с. 19.

¹⁸⁷ Дистервег, А., 1956. Руководство к образованию немецких учителей. Избр. пед. соч. Москва, с. 55-212.

¹⁸⁸ Ушинский, К.Д., 2005. Рідне слово. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / уклад.: О.О. Любар; за ред. В.Г. Кременя. Київ: Знання, с. 230-237.

¹⁸⁹ Ушинский, К.Д., 1981. Собрание сочинений: в 11 томах. Москва: Педагогика, т. 10.

організації педагогічного процесу, і неабиякого значення відомий педагог надавав відбору навчального матеріалу до підручників, способу пояснення знань і застерігав від перевантаження книжок другорядним матеріалом¹⁹⁰.

Учений був одним із прихильників методики пояснювального читання, мета якої полягає в тому, щоб виробити в учнів, особливо молодших класів, уміння правильно й ґрунтовно розуміти зміст підручника¹⁹¹.

Привертають увагу дослідження означеної проблеми видатних педагогів ХІХ ст. Так, В. Водовозов та С. Миропольський, аналізуючи власні спостереження й досвід, пропонують систему вимог до підручника^{192, 193}. Серед них: відповідність характеру підручника умовам і вимогам «нашої школи», самостійність і оригінальність підходів автора; підручник не повинен мати вузькоутилітарний характер; пристосування підручника до непідготовленого вчителя є недоцільним; у зв'язку з цим поєднання в одній книзі читання матеріалу для учнів і методичного матеріалу для вчителя не можна визнати доречним і педагогічно виправданим; зміст підручника не повинен містити зайвого матеріалу; розміщення матеріалу в підручнику для учнів повинно здійснюватися відповідно до певного плану, зокрема, за концентричним принципом; запропоновані вправи мають складати систему; застосування «методу помилок» у письмових вправах є недоцільним, непедагогічним тощо¹⁹⁴.

Вчений, підтримуючи ідею вітчизняного підручника, виступав і за використання у вітчизняній системі освіти підручників зарубіжних видань¹⁹⁵.

У ХІХ – на початку ХХ ст. у Західній Україні створювалися підручники, зорієнтовані на європейську освіту. Одним із прикладів може слугувати «Книжица читальная для початківців» (1857 р.), яку написав О.В. Духнович. У

¹⁹⁰ Ушинский, К.Д., 1981. *Собрание сочинений*: в 11 томах. Москва: Педагогіка, т. 10.

¹⁹¹ Ушинський, К.Д., 2005. Рідне слово. *Історія української школи і педагогіки*: хрестоматія / уклад.: О.О. Любар; за ред. В.Г. Кременя. Київ: Знання, с. 230-237.

¹⁹² Водовозов, В.И., 1953. *Избранные педагогические сочинения* введ. ст. В.З. Смирнов. Москва: Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, с. 356-362.

¹⁹³ Миропольський, С.І., 1981. Дидактические очерки. *Хрестоматія по історії зарубіжної педагогіки*: учеб. пособие для студ. пед. ин-тов / сост. и авт. введных статей А.И. Пискунов. [2-е изд., перераб.]. Москва: Просвещение.

¹⁹⁴ Водовозов, В.И., 1953. *Избранные педагогические сочинения* введ. ст. В.З. Смирнов. Москва: Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, с. 356-362.

¹⁹⁵ Пискунов, А.И., 1981. *Хрестоматія по історії зарубіжної педагогіки*: учеб. пособие для студ. пед. ин-тов / сост. и авт. введных статей А.И. Пискунов. [2-е изд., перераб.]. Москва: Просвещение.

цій книзі даються основні настанови вчителям щодо використання підручників, особливо для учнів молодших класів, зарубіжні переклади, літературні твори тощо^{196, 197}.

Аналіз наукової літератури свідчить, що на виокремлену проблему використання шкільного підручника суттєво впливають загальні цілі навчання й уявлення про підручник як проект діяльності в системі засобів навчання в певний історичний період. Так Д. Зуєв визначив, що період (кінець 20-х – початок 30-х років ХХ ст.), а саме становлення загальноосвітньої школи, характеризувався певною недооцінкою ролі підручника як основного засобу навчання. Тогочасні «розсипні» підручники, «робочі книжки» не забезпечували належного рівня засвоєння знань з основ наук¹⁹⁸. У 50-ті роки ХХ ст. підручник розглядався переважно як засіб для повторення й закріплення знань та як посібник для домашньої роботи учнів. У зв'язку з цим збільшувалася роль функції контролю. Саме в ці роки підручник став об'єктом активного наукового дослідження: з'являються монографічні роботи, у яких розкриваються психологічні та педагогічні вимоги до нього (Н. Менчинська, С. Петровський та інші)^{199, 200}. Науковці аналізують підручник як джерело інформації для вчителя, як засіб для повторення й закріплення знань, отриманих учнями на уроці, а також як посібник для домашньої навчальної роботи²⁰¹.

У 60-ті роки ХХ ст., в епоху науково-технічного прогресу, посилюється інформаційний потенціал освітнього процесу, виникає нове покоління підручників, у яких домінуючого значення набуває інформаційна функція, викристалізовується тенденція його багатofункціональності²⁰².

¹⁹⁶ Березюк, Ю.В., 2014. З історії створення українського підручника як інформаційної моделі в системі освіти. *Problémy jazyka, literatury a kultury. Současná Ukrajinská. Olomoucké symposium ukrajinistu střední a východní Evropy*. Olomouc, 21-23.08. 2014, с. 465-469.

¹⁹⁷ Духнович, О.В., 2003. Народна педагогіка. *Історія української школи і педагогіки: хрестоматія* / уклад.: О.О. Любар; за ред. В.Г. Кременя. Київ: Знання.

¹⁹⁸ Зуєв, Д.Д., 1983. *Школьный учебник*, Москва: Педагогика.

¹⁹⁹ Менчинская, Н.А., 1989. *Проблемы учения и умственного развития школьника: Избр. психол. труды*. Москва: Педагогика.

²⁰⁰ Петровський, Е.И., 1995. Методическое построение и язык учебника для средней школы. *Известия АПН РСФСР*. Москва: Изд-во АПН РСФСР, вып. 13.

²⁰¹ Березюк, Ю.В., 2012. *Сучасний підручник: реалії та перспективи*. Збірник наукових праць молодих дослідників. Вид-во ЖДУ.

²⁰² Зуєв, Д.Д., 1983. *Школьный учебник*, Москва: Педагогика.

В. Сухомлинський стверджує, що «...педагогічний ефект кожного засобу впливу на особистість залежить від того, наскільки продумані, цілеспрямовані, ефективні інші засоби впливу»²⁰³. Тому шкільний підручник педагог розглядає різнобічно, пов'язує його з широким колом питань виховання та навчання, самоосвіти та самопізнання підростаючої особистості в процесі активного творчого спілкування з книжкою, і виховання на цій основі високоосвіченої, морально свідомої людини²⁰⁴.

Тенденціями наукової літератури в теорії підручникотворення у 80-ті роки ХХ ст. стали: розроблення прийомів позитивної мотивації навчання, усунення перевантаження навчальним матеріалом, стимулювання творчої діяльності, посилення процесуальної сторони навчання засобами підручника. Це ми знаходимо в наукових дослідженнях А. Алексюка²⁰⁵, Г. Балла²⁰⁶, В. Беспалька²⁰⁷, Ю. Гільбуха²⁰⁸, І. Журавльова²⁰⁹, Л. Занкова²¹⁰, І. Лернера²¹¹, В. Онищука²¹² та ін.

У наступні роки науковцями здійснено низку теоретичних досліджень, наукових розвідок з проблеми функцій, змісту, структури, оформлення, якості та умов використання підручника в школі.

Так, наприклад, С. Бондаренко, Г. Гранік, Л. Концева розглядають перспективи розширення функцій підручника²¹³; А. Гречихін – психолого-дидактичні проблеми підручника²¹⁴; В. Краєвський, А. Хуторський –

²⁰³ Сухомлинський, В.О., 2003. *Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем*, Київ: А.П.Н., с. 243.

²⁰⁴ Сухомлинський, В.О., 1976-1977. *Вибрані твори*. В 5-ти т. Київ: Радянська школа.

²⁰⁵ Алексюк, А.М., 1998. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія: [підруч. для студентів, аспірантів та молодих викладачів вузів]. *Міжнародний фонд «Відродження»*.

²⁰⁶ Балл, Г.О., 1994. Про психологічні засади формування готовності до професійної праці. *Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти*. Київ.

²⁰⁷ Беспалько, В.П., 2006. *Учебник. Теория создания и применения*. Москва: НИИ школьных технологий.

²⁰⁸ Гільбух, Ю.З., 1976. Психологічні проблеми оптимізації підручника для початкової школи. *Початкова школа*, № 6, с. 50-57.

²⁰⁹ Журавлев, И.К., 1990. Учебник вчера, сегодня, завтра. *Советская педагогика*, № 7, с. 44-49.

²¹⁰ Занков, Л.В., 1978. Некоторые вопросы теории учебника для начальных классов. *Проблемы школьного учебника*. Москва: Просвещение, вып. 6, с. 34-45.

²¹¹ Лернер, И.Я., 1999. Каким быть учебнику. *Дидактические принципы построения*. Москва: Изд-во РАО.

²¹² Онищук, В.А., ред., 1987. *Дидактика современной школы*. Київ: Рад. школа.

²¹³ Граник, Г.Г., Бондаренко, С.М., Концевая, Л.А., 1991. *О реализации закономерностей понимания в учебном тексте*. Проблемы школьного учебника. Москва: Просвещение, вып. 20, с. 45-61.

²¹⁴ Гречихин, А.А., 1985. О путях и возможностях типологического моделирования школьного учебника. *Проблемы школьного учебника*. Москва: Просвещение, вып. 15, с. 12-32.

дидактичне обґрунтування змісту підручника²¹⁵; Д. Зуєв – розробку теоретичних основ підручника²¹⁶; В. Ледньов – склад змісту освіти і його втілення в підручнику²¹⁷; І. Товпинець – наукові основи відтворення змісту освіти та функцій в підручнику та ін.²¹⁸.

На думку Д. Зуєва, шкільний підручник – це ціла система глибокого наукового обґрунтування головних наукових параметрів освітньої галузі, яка покликана вивчати закономірності певного предмета²¹⁹.

Стосовно шкільного підручника з ІМ, то в сфері вітчизняної шкільної іншомовної освіти його теорія набула особливого розвитку на початку 30-их років ХХ ст., коли ІМ увійшла до списку обов'язкових шкільних загальноосвітніх предметів²²⁰. L. Götze охоплює аналізом і типологізує підручники з ІМ, які функціонували в повоєнний період: граматико-перекладні (30-ті роки ХХ ст.), аудіолінгвальні та аудіовізуальні (60-ті роки ХХ ст.), комунікативно-прагматичні (70-ті роки), міжкультурні (80-ті роки), комунікативно-когнітивні (90-ті роки)²²¹.

О. Миролубов у своїх дослідженнях підкреслює, що в 50-70-их роках ХХ ст. підручники з ІМ не мали стабільної конструктивної концепції оволодіння ІМ, наявним був недостатній науковий опис природи спілкування²²². В. Редько зазначав, що в ці роки переважали підручники з ІМ, побудовані на основі аудіолінгвального методу²²³.

²¹⁵ Краевский, В.В., Хуторской, А.В., 2003. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах. *Педагогика*, № 2, с. 3-10.

²¹⁶ Зуев, Д.Д., 1983. *Школьный учебник*, Москва: Педагогика.

²¹⁷ Леднев, В.С., 1991. *Содержание образования: сущность, структура, перспективы*, 2-е изд. Москва: Педагогика.

²¹⁸ Товпинец, И.П., 1991. К дидактической характеристике функций учебника. *Теоретические проблемы современного школьного учебника*: сб. науч. тр. / отв. ред.: И.Я. Лернер, П.М. Шахмаев. Москва: Изд-во АПН СССР, с. 35-44.

²¹⁹ Зуев, Д.Д., 1983. *Школьный учебник*, Москва: Педагогика.

²²⁰ Пасічник, О.С., 2013. Оновлення змісту шкільної іншомовної освіти в Україні на початку ХХІ ст. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*, вип. 39 (2), с. 8-12.

²²¹ Миролубов, А.А., 2002. *История отечественной методики обучения иностранным языкам*. Москва: СТУПЕНИ, ИНФРА.

²²² Миролубов, А.А., 2002. *История отечественной методики обучения иностранным языкам*. Москва: СТУПЕНИ, ИНФРА.

²²³ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка.

У 70-ті роки ХХ ст. зміст підручника з ІМ вітчизняних видань був побудований так званім прямим методом, прибічники якого намагалися навчити дітей ІМ на основі мовленнєвих зразків, не використовуючи досвід учнів, набутий під час вивчення рідної мови, який потім змінив практично-зіставний²²⁴.

В додатку Б визначено основні категоріальні ознаки шкільного підручника (див. дод. Б).

Одні вчені в змісті підручника надають пріоритети загальнотеоретичному аспекту, інші – методичному (див. дод. Б). Аналіз наукової літератури дає змогу простежити положення про двоєдину сутність підручника, що слугує концептуальною основою теорії шкільного підручника. На думку В. Бейлісона, В. Беспалька, Д. Зуєва, В. Краєвського, І. Лернера, А. Хуторського та інших провідних дидактиків, дворівнева структура – це:

- загальна теорія підручника, предметом вивчення якої є універсальні принципи його користування (загальнодидактичний рівень);

- часткова теорія підручника, що знаходить своє вираження в реалізації загальних принципів створення конкретного підручника з урахуванням особливостей навчального предмета, вікових особливостей учнів, типу школи та ін. (методичний рівень)^{225, 226, 227, 228, 229}.

З огляду на викладене, ми візьмемо за основу цілісну дидактичну теорію підручника В. Беспалька, який розглядає його як дидактичний засіб, за допомогою якого моделюються основні властивості педагогічної системи, а потім відповідно організовується освітній процес^{230, 231}.

²²⁴ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка.

²²⁵ Бейлісон, В.Г., Зуев, Д.Д., 2002. *О функциональном подходе к оценке школьных учебников. Проблемы школьного учебника*. Москва: Просвещение, с. 42-54.

²²⁶ Беспалько, В.П., 2006. Учебник. *Теория создания и применения*. Москва: НИИ школьных технологий.

²²⁷ Зуев, Д.Д., 1983. *Школьный учебник*. Москва: Педагогика.

²²⁸ Краевский, В.В., Хуторской, А.В., 2003. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах. *Педагогика*, № 2, с. 3-10.

²²⁹ Лернер, И.Я., 1999. Каким быть учебнику. *Дидактические принципы построения*. Москва: Изд-во РАО.

²³⁰ Беспалько, В.П., 2006. Отбор и организация содержания учебника. *Народное образование*, № 7, с. 116-122.

²³¹ Беспалько, В.П., 2006. Учебник. *Теория создания и применения*. Москва: НИИ школьных технологий.

У «Лінгводидактичному енциклопедичному словнику» підручник з ІМ трактується як основний засіб навчання, керівництво в роботі того, хто навчає, і того, хто навчається; та містить зразки усного й писемного мовлення, мовний і країнознавчий матеріал, дібраний і організований відповідно до його функціонального навантаження в різних формах спілкування та видах мовленнєвої діяльності, а також згідно з урахуванням позитивного досвіду учнів у вивченні рідної мови та попередження інтерференції²³².

Педагоги-методисти Н. Басай, В. Бейлісон, І. Бім, Н. Бориско, О. Карп'юк, В. Редько та інші розглядають підручник з ІМ як вид навчальної літератури, який репрезентує знання та види іншомовної діяльності відповідно до державних стандартів освіти та вимог навчальної програми з урахуванням особливостей навчання домінуючих функцій ІМ, типу школи, вікових особливостей учнів, основ домінуючої концепції навчання^{233, 234, 235, 236, 237, 238}.

Н. Яценюк розглядає шкільний підручник з ІМ як основний засіб навчання мови і культури народу, її носія, що конструюється відповідно до змісту чинної навчальної програми, а вона, у свою чергу, враховує вимоги держави щодо рівня володіння учнями ІМ на певному соціально-історичному етапі розвитку суспільства та ґрунтується на сучасних досягненнях дидактики, психології, методики, лінгвістики та інших суміжних з ними наук і узгоджується з базовими європейськими стандартами²³⁹.

²³² Ярцев, В.Н., ред., 2002. *Лингвистический энциклопедический словарь*, 2-е изд., доп. Москва: Большая Рос. Энцикл.

²³³ Басай, Н.П., 2002. «Guten tag» – новий навчально-методичний комплекс з німецької мови для другокласників. Іноземні мови в навчальних закладах, № 1-2, с. 142-146.

²³⁴ Бейлісон, В.Г., Зуев, Д.Д., 2002. *О функциональном подходе к оценке школьных учебников. Проблемы школьного учебника*. Москва: Просвещение, с. 42-54.

²³⁵ Бим, И.Л., 2002. Некоторые исходные положения теории учебника иностранного языка. *Иностранные языки в школе*, № 3, с. 5-8.

²³⁶ Бориско, Н.Ф., 2005. *Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка*. Анализ некоторых аспектов. Інозем. мови, № 1, с. 8-14.

²³⁷ Карп'юк, О.Д., 2008. Обґрунтування концепції авторської серії навчальних видань з англійської мови для початкових класів загальноосвітніх шкіл України. *Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць*. Київ: Педагогічна думка, вип. 8, с. 532-542.

²³⁸ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка.

²³⁹ Яценюк, Н.І., 2012. *Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до формування іншомовної комунікативної компетенції молодших школярів засобами підручника*: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль.

На думку В. Редька, підручник з ІМ – це модель цілісного НМК, диференційована на певні структурні компоненти, у якій акумулюються цілі та зміст навчання, засоби їх реалізації, а також механізми методичної підтримки роботи вчителя²⁴⁰. У цьому визначенні зазначаються основні об'єкти й суб'єкти педагогічного процесу, на які спрямовується зміст підручника.

З початку ХХІ ст. у процесі використання підручників з ІМ, як зазначає вчений В. Редько, визначити їх переваги або недоліки можна лише відносно, ураховуючи великий комплекс об'єктивних і суб'єктивних чинників²⁴¹. Так М. Аріян пропонує ввести експертну оцінку підручників ІМ²⁴²; І. Зимня звертає увагу на психологічні особливості та можливості учнів під час добору змісту навчання в підручнику з ІМ²⁴³; А. Щепілова визначає певні підходи до структурування навчального матеріалу в їх змісті²⁴⁴; Н. Бориско, Н. Гальскова, Н. Гез пропонують концепцію НМК для практичної мовної підготовки^{245, 246}; В. Редько розробив, обґрунтував та апробував у шкільній практиці різноманітні аспекти змісту, структури, функцій та особливостей використання шкільних підручників з ІМ^{247, 248}. В. Плахотник розробив та впровадив у шкільну практику підручник з ІМ на засадах тематично-ситуативного підходу²⁴⁹, а Г. Китайгородська та Н. Скляренко – на засадах інтенсивного підходу навчання

²⁴⁰ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка.

²⁴¹ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка, с. 39.

²⁴² Аріян, М.А., 1990. Лингвострановедение в преподавании иностранного языка в старших классах. *Иностр. яз. в шк.*, № 2, с. 21-25.

²⁴³ Зимня, И.А., 1991. Психология обучения иностранным языкам в школе [online]. Режим доступа: [http://psychlib.ru/mgppu/ZPo-1991/ZPo-223.htm#\\$p1](http://psychlib.ru/mgppu/ZPo-1991/ZPo-223.htm#$p1) [Дата звернення 4 липня 2016].

²⁴⁴ Щепілова, А.В., 2000. Проблемы преподавания второго иностранного языка и вопросы подготовки педагогических кадров. *Иностранные языки в школе*, № 6, с. 16-22.

²⁴⁵ Бориско, Н.Ф., 2005. *Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка*. Анализ некоторых аспектов. *Інозем. мови*, № 1, с. 8-14.

²⁴⁶ Гальскова, Н.Д., Гез, Н.И., 2005. Теория обучения иностранного языка: *Лингводидактика и методика*. Академия.

²⁴⁷ Редько, В.Г., 2012. *Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика*: монографія. Київ: Генеза, 224 с.

²⁴⁸ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка.

²⁴⁹ Плахотник, В.М., 2005. Тематико-ситуативний підхід до навчання іноземних мов. *Початкова школа*, № 11, с. 7-11.

іноземної мови^{250, 251}. Р. Мартинова обґрунтувала системно-комунікативний метод навчання ІМ в шкільному підручнику²⁵².

Щодо підручників для ПШ, то Я. Кодлюк здійснила історико-педагогічний аналіз процесу підручникотворення і теорії шкільного підручника для ПШ як концептуальної основи творення навчальної книги та розробила теоретичні основи його побудови²⁵³. Учена у своїх дослідженнях визначає найважливіші характеристики підручника для ПШ: носій освіти й засіб навчання; утілення єдності змістової та процесуальної сторін навчання; технологічний взаємозв'язок викладання й учіння з орієнтацією на провідні концепції процесу навчання в ПШ²⁵⁴. Н. Бібік обґрунтовує такі основні характеристики підручника для ПШ, як безпосередній зв'язок з актуальними цілями сучасної освіти, мотиваційні моменти формування пізнавального інтересу²⁵⁵, а О. Савченко звертає увагу на впровадження в підручниках для ПШ особистісно-орієнтованого навчання, диференційованого підходу²⁵⁶.

Н. Бориско, М. Сидоренко визначають підручник ІМ для ПШ на основі Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти^{257, 258}, а Н. Яценюк зазначає, що **підручник з ІМ для ПШ** – це навчальна книга формування при ранньому навчанні ІМ умінь і навичок іншомовної мовленнєвої діяльності²⁵⁹.

²⁵⁰ Китайгородская, Г.А., 1986. *Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам*. Москва: Изд-во МГУ.

²⁵¹ Складенко, Н.К., 1992. *Типологія вправ в інтенсивному навчанні іноземних мов. Гуманістичні аспекти лінгвістичних досліджень і методики викладання іноземних мов*: зб. наук. праць. Київ: КДПШМ, 19, с. 9-14.

²⁵² Мартинова, Р.Ю., 2002. Компоненти змісту навчання іноземних мов і послідовність їх засвоєння. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002*, с. 338-350.

²⁵³ Кодлюк, Я.П., 2006. *Теорія і практика підручникотворення в початковій школі*: підруч. для магістрантів та студ. пед. ф-ті. Київ: Інформаційно-аналітична агенція «Наш час».

²⁵⁴ Кодлюк, Я.П., 2004. Підручник для початкової школи: теорія і практика. Тернопіль: *Підручники і посібники*.

²⁵⁵ Бібік, Н.М., 2007. Врахування пізнавальних інтересів учнів у підручникотворенні. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. Редкол. Київ: Педагогічна думка, вип. 3, с. 27-31.

²⁵⁶ Савченко, О.Я., 2001. Якість і варіативність шкільних підручників як умова запровадження державних стандартів початкової освіти. *Початкова школа*, № 8, с. 10-12.

²⁵⁷ Бориско, Н.Ф., 2005. *Общеевропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка*. Анализ некоторых аспектов. Інозем. мови, № 1, с. 8-14.

²⁵⁸ Бориско, Н.Ф., Сидоренко, М.М. та ін., 2012. *Німецька мова 2 клас*. Підручник. Українська мова навчання. Київ: Грамота, 2012.

²⁵⁹ Яценюк, Н.І., 2012. *Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до формування іншомовної комунікативної компетенції молодших школярів засобами підручника*: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль.

Ми будемо враховувати думку В. Редька, що підручник ІМ для ПШ це, перш за все, поліфункціональна модель цілісного НМК, яка диференційована за певними структурними одиницями й враховує цілі та зміст раннього навчання ІМ, засоби реалізації та методичні аспекти навчання ІМ у ПШ²⁶⁰.

Одним із пріоритетних напрямів створення теорії будь-якого шкільного підручника є дослідження його функцій. Вихідним пунктом в аналізі функцій підручника, на думку І. Лернера, мають виступати суспільні цілі та умови навчання. Саме ці компоненти, як вважає вчений, утворюють систему для процесу навчання, тому їх аналіз сприяє виділенню глобальних функцій шкільного підручника²⁶¹.

В «Лінгводидактичному енциклопедичному словнику» окреслено такі функції підручника з ІМ: інформаційну (підручник дає уявлення про систему мови й країну, мова якої вивчається); освітню (матеріали підручника орієнтовані на оволодіння засобами мови та діяльністю для її засвоєння); мотиваційну (зміст підручника та його структура здатні зацікавити в оволодінні мовою й зробити заняття цікавими); контрольну (дозволяє робити висновки про досягнуті успіхи у вивченні мови)²⁶².

Дослідник Н. Бориско презентує функції підручника з ІМ для ПШ, як універсальні (дидактичні) і спеціальні (методичні), характерні навчальній літературі з ІМ для вищої школи: моделювальна, навчальна, управлінська, інформаційна, професійна, мотиваційна, індивідуальна, компенсаторна, контролююча, організаційно-планувальна, адаптивно-оптимізуюча, діагностична. У цілому всі названі функції різнобічно розкривають роль підручника з ІМ в освітньому процесі й не тільки визначають його домінуючу

²⁶⁰ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка.

²⁶¹ Лернер, И.Я., ред., 2001. *Дидактические проблемы построения базового содержания образования*: сб. науч. трудов. Москва: Изд во ИТПи–МИОРАО.

²⁶² Ярцев, В.Н., ред., 2002. *Лингвистический энциклопедический словарь*, 2-е изд., доп. Москва: Большая Рос. Энцикл.

роль у системі навчання, але й окреслюють конструктивні вимоги до створення, аналізу й використання²⁶³.

За результатами аналізу наукової літератури щодо функцій підручника з ІМ для ПШ на основі напрацювань М. Аріяна, І. Бім, Н. Бориско, Н. Гальскової, Н. Гез, О. Коломінової, О. Миролубова, В. Плахотника, В. Редька, С. Роман та інших^{264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271}, у нашому дослідженні будемо брати за основу дидактичні функції (навчальну, виховну, розвивальну) та методичні (інформаційну, мотиваційну, інтегративну, моделюючу, комунікативну та рефлексивну) (див. рис 1.4.).

Рис. 1.4. Провідні функції підручника з ІМ для ПШ

Виділенню саме таких функцій послужило проведене анкетування серед слухачів-учителів ІМ у ПШ Житомирського та Івано-Франківського обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти. У відповідях на запропоновану нами анкету (див. дод. З, дод. К) були названі такі функції (у відсотковому

²⁶³ Бориско, Н.Ф., 2005. *Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка. Анализ некоторых аспектов.* Інозем. мови, № 1, с. 8-14.

²⁶⁴ Ариян, М.А., 1990. Лингвострановедение в преподавании иностранного языка в старших классах. *Иностр. яз. в шк.*, № 2, с. 21-25.

²⁶⁵ Бориско, Н.Ф., 2005. *Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка. Анализ некоторых аспектов.* Інозем. мови, № 1, с. 8-14.

²⁶⁶ Гальскова, Н.Д., Гез, Н.И., 2005. Теория обучения иностранного языка: *Лингводидактика и методика.* Академия.

²⁶⁷ Коломінова, О.О., 1998. *Методика формування соціокультурної компетенції учнів молодшого шкільного віку в процесі навчання усного англомовного спілкування:* автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02.

²⁶⁸ Миролубов, А.А., 2002. *История отечественной методики обучения иностранным языкам.* Москва: СТУПЕНИ, ИНФРА.

²⁶⁹ Плахотник, В.М., 1999. Технологічність підручника як обов'язкова умова його ефективності. *Проблеми сучасного підручника:* зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, вип. 1, с. 12-14.

²⁷⁰ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика:* монографія. Київ: Педагогічна думка.

²⁷¹ Роман, С.В., 2005. *Методика навчання англійської мови у початковій школі:* навчальний посібник. Київ: Ленвіт.

відношенні до кількості респодентів): навчальна (98 %); загальноосвітня (68 %); світоглядна (78 %); виховна (85 %); оцінювальна (62 %); розвивальна (82 %); інформативна (95 %); комунікативна (96 %); рефлексивна (42 %); мотиваційна (82 %); індивідуалізуюча (41,5 %); моделювальна (51 %); професіоналізуюча (28 %); культуротворча (32 %); соціальна (44 %); управлінська (58 %).

Для успішного використання підручника з ІМ в освітньому процесі ПШ і вчитель, і учні повинні орієнтуватися в його структурі. І. Лернер зазначає, що структура будь-якого шкільного підручника може формуватися за генетичними (в історичній послідовності), логічними (відповідно до сучасної логічної структури конкретної науки), психологічними (з урахуванням пізнавальних можливостей учнів) закономірностями, пов'язаними між собою²⁷².

Я. Кодлюк розглядає шкільний підручник для ПШ, ураховуючи певні закономірності, які складаються з багатьох технологічних ліній, а саме: принципи створення підручника, його концепцію, відбір і структурування навчального матеріалу тощо²⁷³.

В. Беспалько бере за основу структури підручника інформаційну модель певної педагогічної системи²⁷⁴. Услід за ним, В. Редько розглядає структуру підручника з ІМ як інформаційну модель педагогічної системи, яка складається з цільового, функціонального, процесуального та організаційного компонентів²⁷⁵. Ми будемо **структуру підручника з ІМ для ПШ** розглядати як проектування цілей та завдань навчання ІМ відповідно до навчальної програми, ураховуючи вікові особливості учнів^{276, 277}.

У «Лінгвістичному енциклопедичному словнику» за ред. В. Ярцева зазначається, що в змісті підручника з ІМ повинні бути зразки усного та

²⁷² Лернер, И.Я., 1999. Каким быть учебнику. *Дидактические принципы построения*. Москва: Изд-во РАО, с. 69.

²⁷³ Кодлюк, Я.П., 2003. Дидактика шкільного підручника. *Рідна школа*, № 1, с. 12-14.

²⁷⁴ Беспалько, В.П., 2006. Учебник. *Теория создания и применения*. Москва: НИИ школьных технологий.

²⁷⁵ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка, с. 24.

²⁷⁶ Березюк, Ю.В., 2012. Аналіз змісту підручників з іноземної мови у початковій школі. *Сучасний підручник: вимоги та перспективи*. Зб. наук. праць молодих дослідників за загальною редакцією Ю.В. Березюк. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 115-125.

²⁷⁷ Березюк, Ю.В., 2014. З історії створення українського підручника як інформаційної моделі в системі освіти. *Problémy jazyka, literatury a kultury. Současná Ukrajínistika*. Olomoucké symposium ukrajinistu střední a východní Evropy. Olomouc, 21-23.08. 2014, с. 465-469.

писемного мовлення, мовний і країнознавчий матеріал, зібраний і організований відповідно у різних формах спілкування та видах мовленнєвої діяльності²⁷⁸.

Науковці-методисти О. Бігич, Л. Калініна, С. Ніколаєва, В. Плахотник та інші зазначають, що вітчизняний шкільний підручник з ІМ для ПШ спрямований, у першу чергу, на те, щоб вивчити програму навчального курсу, дати школяру поведінкові орієнтири, закласти навички, які стануть у пригоді у подальшому навчанні. Тому підручники з ІМ для ПШ вітчизняних видань вкладаються в основному в певні рамки^{279, 280, 281, 282}. Так, В. Плахотник відмічає, що вони мають відповідати змісту навчальної програми, меті навчального курсу (виконувати певні світоглядні функції), принципу науковості (містить достовірні, науково обґрунтовані факти), віковим і психолого-педагогічним вимогам (форма подачі матеріалу має бути прийнятною), підручник має нести відповідну інформацію, і завдяки спеціальним завданням контролювати набуті учнем знання²⁸³.

У процесі оновлення змісту раннього навчання ІМ педагоги все частіше почали звертатися до досвіду підручникотворення західноєвропейських країн. Одним із перших таких проявів стала «Концепція навчання іноземних мов в Україні» (1995 р.), де було здійснено спробу поєднати вітчизняний і зарубіжний досвід підручникотворення²⁸⁴.

Підручник зарубіжного видання теж є інформаційною моделлю певної педагогічної системи, яка містить такі структурні елементи: мета, зміст, методи,

²⁷⁸ Ярцев, В.Н., ред., 2002. *Лингвистический энциклопедический словарь*, 2-е изд., доп. Москва: Большая Рос. Энцикл.

²⁷⁹ Бігич, О.Б., 2002. Формування в студентів методичної компетентності вчителя іноземної мови початкової школи. *Іноземні мови*, № 2, с. 27-31.

²⁸⁰ Калініна, Л.В., 2012. Лінгвокультурний аспект формування комунікативної компетенції учнів початкової школи. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 47-60.

²⁸¹ Ніколаєва, С.Ю., 2008. *Основні методики викладання іноземних мов* (схеми і таблиці): навч. посібник. Київ: Ленвіт.

²⁸² Плахотник, В.М., 1999. Технологічність підручника як обов'язкова умова його ефективності. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, вип. 1, с. 12-14.

²⁸³ Плахотник, В.М., 1999. Технологічність підручника як обов'язкова умова його ефективності. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, вип. 1, с. 12-14.

²⁸⁴ Концепція Нової української школи, 2016. [online]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> [Дата звернення 6 вересня 2018].

форми, засоби, учитель, учень, очікуваний результат, і кожен з них у різних формах наявний у шкільному підручнику²⁸⁵.

Важливо те, що підручник з ІМ зарубіжних видань забезпечує стійку мотивацію до її вивчення. Адже зарубіжний підручник в основному супроводжується аудіо- та відеоматеріалами, флеш-картками, онлайн компонентом у вигляді мобільного додатку, що допомагають ефективно розв'язувати проблеми лексики і фонетики, постанови правильної вимови, мають чітку систему контролю та самоконтролю, містять повний опис технології навчання в методичних довідниках, мають гарну поліграфію, яка привертає увагу учнів та вчителів тощо²⁸⁶.

У Наказі МОН України від 17.10.2018 р. відмічено, що підручники з ІМ зарубіжних видань для ПШ, у першу чергу, орієнтовані на необхідність урахування індивідуальних особливостей та потреб учнів. Вони мають особистісну орієнтованість (знання не заради знань, а заради розвитку особистості, позитивно сприймати ідею навчання упродовж життя, враховувати відгуки і зауваження, адекватно сприймати похвалу і критику); містять розвивальний аспект (пріоритетом є не інформаційна насиченість, а можливість розвивати інтелект, критичне мислення, способи творчої діяльності, школяр має не отримувати знання, а здобувати їх, бути гнучким, при звичаюватись до різних ситуацій); методичний апарат, завдяки якому працюватимуть перші два критерії²⁸⁷.

Так, зарубіжні підручники з англійської мови (наприклад, «Fly High Ukraine», «Get Ready», «Smart Junior», «Quick Minds for Ukraine», «Zoom In» і т. д.) – справжні «багатотомники»: для кожного рівня навчання існує свій підручник, один підручник продовжує інший (серії підручників), усі вони

²⁸⁵ Ариян, М.А., 1990. Лингвострановедение в преподавании иностранного языка в старших классах. *Иностр. яз. в шк.*, № 2, с. 21-25.

²⁸⁶ *European Language Portfolio (ELP) Principles and Guidelines*, 2000. DGIV/EDU/LANG 33 rev. revised June 2004, January 2011. [online]. Available at: <https://rm.coe.int/16804586ba> [Accessed 3 August 2016].

²⁸⁷ Наказ МОН України, 2018. *Про організацію та проведення підготовки вчителів іноземних мов, які навчатимуть учнів перших класів у 2018/2019 навчальному році, закладами післядипломної педагогічної освіти до викладання іноземних мов (англійської, німецької та французької) відповідно до Концепції «Нова українська школа»* [онлайн]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-ta-provedennya-pidgotovki-vchiteliv-inozemnih-mov> [Дата звернення 17 жовтня 2018].

побудовані на основі єдиної методичної концепції, що полегшує роботу викладача та робить навчання більш ефективним^{288, 289, 290, 291, 292, 293}.

Н. Гальскова зазначає, що у світовій практиці раннього навчання співіснують підручники двох основних типів: самодостатні («закриті») і несамодостатні («відкриті»). Самодостатність підручника з ІМ зарубіжного видання для дітей молодшого шкільного віку полягає в потенційній можливості його використання без додаткових матеріалів (повних художніх текстів, доповнюючих «пазлових» видань, словниково-довідкової літератури тощо), може забезпечити засвоєння програми на високому рівні навчальних досягнень. Звичайно, це зовсім не означає, що учням не треба довідкових видань або інтернет-ресурсів. Ідеться про інше: школярі, з тих або інших причин позбавлені такої можливості, повинні мати змогу знайти у своїх підручниках усі матеріали, необхідні їм для належного засвоєння програми. «Відкриті» підручники – це такі, якими є НМК, куди входять: підручник, робочий зошит, книга для читання, книга для вчителя, комплекс наочного дидактичного матеріалу²⁹⁴.

Крім того, «підручник» – це насправді для кожного рівня цілий НМК, який зазвичай складається з Teacher's Book (Teacher's Resource Book, Teacher's Resource Pack) – книги для вчителя, аудіо записів, словників, книги для вчителя з фотокопіювальними матеріалами і флеш-картками, додаткових корисних компонентів до підручника; Student's Book – книги для студента (учня); Activity Book або Workbook – робочого зошита. І хоча серед вітчизняних посібників також існують комплексні підручники, однак їх вибір з-поміж зарубіжної літератури набагато бідніший²⁹⁵.

Л. Гах розглядає підручник з ІМ зарубіжного видання для ПШ як важливий інструмент соціалізації особистості та вважає, що від підручником,

²⁸⁸ Hopkins, F., 2004. *Get Ready!* 1. Teacher's Book. Pupil's Book. Activity Book. Handwriting book. Oxford University Press.

²⁸⁹ Kazanoglou, D., 2010. *Fly High 1*. Activity Book. Longman Pearson.

²⁹⁰ Mayhew, C., Reed, S., 2014. *Quick Minds 1*. Teacher's Resource Book. Cambridge University Press.

²⁹¹ Mitchel, H.Q., 2009. *Smart Junior 4*. Student's Book 4, Teacher's Book 4, Workbook 4. MM Publications.

²⁹² Mitchel, H.Q., 2009. *Smart Junior 2*. Student's Book 2, Teacher's Book 2, Workbook 2. MM Publications.

²⁹³ Mitchel, H.Q., 2015. *Zoom In 1*. SB+WB with CD-Rom Ukrainian Edition. MM Publications.

²⁹⁴ Гальскова, Н.Д., 2003. Современная методика обучения иностранным языкам: *Пособие для учителя*.

²⁹⁵ Рогова, Г.В., 2000. *Методика обучения английскому языку на начальном этапе в общеобразовательных учреждениях*. Москва: Просвещение, с. 148-151.

яким користуються діти, значною мірою залежить їхній майбутній соціальний статус, місце в дорослому житті²⁹⁶.

У нашому контексті, **підручник з ІМ зарубіжного видання у ПШ** – це поліфункціональний, цілісний навчально-методичний комплекс, який супроводжується робочою книгою та зошитом, книгою для вчителя, звуковим супроводом та відеоматеріалами, додатковими навчальними посібниками, які адаптовані до потреб учителя та учня і враховують цілі, зміст, засоби та методи раннього навчання відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, що забезпечує дидактичну та методичну підтримку освітнього процесу.

Важливим кроком у використанні підручників зарубіжних видань з ІМ є проведення єдиної мовної політики Радою Європи, де представлено інструментарій, який дає змогу кожному учневі визначати свій власний рівень володіння ІМ, так званий «мовний портфель» у міжнародно визначеному форматі^{297, 298}.

Це означає, що шкільний підручник з ІМ має сприяти тому, що учень може використовувати у спілкуванні ІМ прості мовні та мовленнєві засоби; ставити нескладні запитання побутового характеру для задоволення комунікативних потреб і відповідати на них, використовуючи обмежений лексично-організований набір ситуативно спрямованої тематики тощо²⁹⁹.

У Державному стандарті вказується на необхідність використання в підручниках з ІМ для ПШ усталених виразів та висловлювань відповідної мови, вивчення яких має відбуватися за рахунок їх включення до змісту навчальних текстів підручників. На думку фахівців, це дозволить дітям вивчати як саму нову (функціональний аспект) мову, так і глибше долучатися до культури

²⁹⁶ Гах, Л., 2005. *Розвивальна спрямованість сучасних підручників для початкової школи*. Магістр, вип. 1, с. 80-82.

²⁹⁷ *European Language Portfolio (ELP) Principles and Guidelines*, 2000. DGIV/EDU/LANG 33 rev. revised June 2004, January 2011. [online]. Available at: <https://rm.coe.int/16804586ba> [Accessed 3 August 2016].

²⁹⁸ *European Portfolio for Student Teachers of Languages*, 2007. [online]. Available at: <http://archive.ecml.at/mtp2/fte/pdf/stpextract.pdf> [Accessed 5 July 2016].

²⁹⁹ Самойлюкевич, І.В., 2012. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до роботи у початковій школі. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 114-125.

народу, мовою якого вони оволодівають (емоційно-особистісний аспект). Саме це ми спостерігаємо в зарубіжних підручниках.

В. Редько наголошує, що в процесі навчання ІМ у ПШ підручники мають знайомити учнів із соціокультурною інформацією енциклопедичного характеру³⁰⁰. Це ми спостерігаємо в зарубіжних підручниках, які концентрують увагу на практичних аспектах навчання мови – презентують різноманітні ситуації спілкування та різноманітні види інтерактивної діяльності, що характерні реальним соціальним умовам.

С. Ніколаєва визначає прагматичну спрямованість зарубіжних підручників з ІМ, яка проявляється в тому, що цілі та зміст навчання визначаються з позицій підготовки до спілкування з носіями мови й роботи з автентичними джерелами інформації, якими є такі навчальні матеріали, які відображають властивості природного усного або писемного мовлення³⁰¹.

Це активно відбилося в змісті шкільних підручників як головних ретрансляторів оновленого змісту навчання. Рекомендовані МОН України підручники з ІМ для ПШ як вітчизняних, так і зарубіжних видань за останні п'ять років подано в додатку У (див. дод. У).

Учені О. Бігич, Л. Калініна, О. Карп'юк, О. Першукова, О. Пасічник, В. Редько, І. Самойлюкевич та інші пропонують певні вимоги до використання підручника з ІМ для ПШ зарубіжного видання на всіх етапах навчання: а) підручник має містити все, що є необхідним для досягнення цілей навчання; б) підручник має забезпечувати послідовність подачі мовного та мовленнєвого матеріалу від уроку до уроку; в) зміст підручника має бути комунікативно спрямованим; г) кожний параграф (Unit) підручника повинен мати «основу», навколо якої організовується весь матеріал^{302, 303, 304, 305, 306, 307, 308}.

³⁰⁰ Редько, В.Г., Сідун, М.М., 2008. *Основи теорії навчання іноземних мов учнів початкової школи*. Методика. Лінгводидактика. Психолінгвістика: методичні рекомендації. Мукачєво.

³⁰¹ Ніколаєва, С.Ю., 1995. *Концепція підготовки вчителя іноземної мови*. Іноземні мови, № 3-4, с. 5-11.

³⁰² Бігич, О.Б., 2004. *Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови*: Монографія. Київ: Вид. центр КНЛУ.

³⁰³ Калініна, Л.В., 2012. Лінгвокультурний аспект формування комунікативної компетенції учнів початкової школи. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 47-60.

³⁰⁴ Карп'юк, О.Д., 2008. *Європейське мовне портфоліо*: метод. вид. Тернопіль: Лібра Терра.

На особливу увагу заслуговують дослідження С. Бондаренко, Г. Гранік, Л. Концева, які присвячені обґрунтуванню психологічних основ використання підручників з ІМ зарубіжних видань для ПШ. Ці вчені стверджують, що робота з підручником ІМ для ПШ зарубіжного видання – це формування складних інтелектуальних вмінь, спрямованих на організацію самостійного здобуття знань школярем на основі розуміння іншомовного тексту та його запам'ятовування³⁰⁹.

Як свідчать результати попереднього аналізу, основним призначенням підручника з ІМ для ПШ зарубіжного видання є формування в учнів умінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні (завдання на вправлення звуків, слів, слухання текстів, діалогів тощо), говорінні (інсценування діалогів; ведення бесід, інтерв'ю; застосування ігор-конкурсів, вправ на здогадку, буквених ігор), читанні (вправи на читання й розуміння нескладних коротких текстів) та письмі³¹⁰. Крім цього, як стверджує І. Бім, підручником з ІМ зарубіжного видання передбачено збагачення молодших школярів мовними (завдання на вправляння лексики, граматики), країнознавчими (тексти, що розкривають реалії культури, побуту країни, мова якої вивчається) та лінгвокраїнознавчими (вибір і вживання форм звертання, привітань, дотримання правил ввічливості тощо) знаннями³¹¹.

А. Фурман схиляється до думки про те, що сучасний підручник (зокрема й з ІМ зарубіжного видання для ПШ) потрібно реалізувати за допомогою певної методики, тобто послідовно готувати і вчителя, і учня до самонавчання, учити

³⁰⁵ Пасічник, О.С., 2007. Ініціації за віковою ознакою. *Мультиверсум. Філософський альманах*: зб. наук. праць, вип. 64, с. 82-91.

³⁰⁶ Першукова, О.О., 2008. Зарубіжний досвід реалізації світоглядного потенціалу змісту навчання у підручниках з іноземної мови. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць / Ін-т педагогіки АПН України. Київ: Педагогічна думка, вип. 8, с. 375-384.

³⁰⁷ Редько, В.Г., ред., 2017. *Концепція компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи*. Київ: Педагогічна думка.

³⁰⁸ Самойлюкевич, І.В., 2010. *Технологія використання електронного портфеля у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови в університетах США*, № 1-2 [онлайн]. Режим доступу: <http://journals.urau.ua/index.php/2306-5532/article/view/18103> [Дата звернення 22 червня 2014].

³⁰⁹ Гранік, Г.Г., Бондаренко, С.М., Концевая, Л.А., 1991. *О реализации закономерностей понимания в учебном тексте*. Проблемы школьного учебника. Москва: Просвещение, вып. 20, с. 44.

³¹⁰ Березюк, Ю.В., 2015. Методичні аспекти застосування шкільного підручника при вивченні іноземної мови. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. Житомир, вип. 3 (81), с. 135-140.

³¹¹ Бим, И.Л., 2002. Некоторые исходные положения теории учебника иностранного языка. *Иностранные языки в школе*, № 3, с. 5-8.

оволодівати певними компетентностями та компетенціями, забезпечувати ефективність педагогічного процесу, «учити вчитися»³¹².

У підрозділі 1.1. ми проаналізували наукову літературу стосовно професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя. Професійно-педагогічну підготовку майбутнього вчителя ІМ до використання підручників у ПШ зарубіжних видань розглядаємо як складову професійної підготовки студентів ЗВО педагогічного спрямування, що передбачає опанування когнітивною, праксеологічною та аксіологічною підготовкою.

А відтак, **готовність майбутнього вчителя іноземної мови** у межах дослідження тлумачиться як цілісне, складне, системне соціально-педагогічне утворення, що містить систему професійно-педагогічних знань, умінь, навичок та комплекс індивідуально-психологічних якостей особистості, які забезпечують упровадження в освітній процес початкової школи відповідних підручників з іноземної мови зарубіжних видань на основі єдності та взаємозв'язку когнітивної, праксеологічної та аксіологічної складових професійної підготовки.

Когнітивна складова передбачає усвідомлення майбутніми вчителями ІМ у ПШ значущості іншомовної зарубіжної літератури, праксеологічна охоплює знання сутності підручників зарубіжних видань з ІМ для ПШ, їх особливості, види роботи з ними, уміння організовувати роботу з метою формування в молодших школярів компетенцій в аудіюванні, говорінні, читанні та письмі; аксіологічна спрямована на формування пізнавального інтересу до роботи з підручниками зарубіжних видань, прагнення майбутнього вчителя ІМ до самовдосконалення, формування ціннісної сфери особистості.

Сьогодні метою ЗВО є підготовка не тільки високоосвіченого спеціаліста, а й творчого працівника, здатного до роботи в новому інформаційному полікультурному просторі. Це стосується і вчителя ІМ, який володіє принаймні двома ІМ та здатний навчити цьому своїх учнів, який є ретранслятором не

³¹² Фурман, А. В., 2004. Розвивальний підручник: підходи до розуміння і створення. *Теорія практика розвивального підручника*: монографія. Тернопіль, с. 39-62.

тільки іншомовної культури, а й дидактичних засобів, методів, форм зарубіжного досвіду.

Виконання таких завдань можливе лише за відповідної організації та модернізації змісту професійно-педагогічної підготовки, знаходження нових форм і методів формування професійної компетентності майбутнього спеціаліста, реалізації потреби кожного студента в постійному професійному зростанні.

1.3. Науково-теоретичні основи використання підручників з іноземної мови зарубіжних видань у початковій школі

Сучасний шкільний підручник був і залишається основним засобом реалізації оновленого змісту навчання. Оскільки першочергово забезпечується переорієнтація шкільної іншомовної освіти на комунікативно-діяльнісне, інтегративне та культурологічне спрямування освітнього процесу, це змушує різнобічно переосмислити теоретичні підходи до визначення змісту навчання ІМ і знайти ефективні способи й форми презентації його в підручниках.

«Характеристики підручника, – вважає вчений І. Лернер, – повинні розглядатися в системі цілісної дидактичної концепції, тобто розв'язання одних проблем підручника пов'язане з розв'язанням інших, а вони впливають із загальної теорії навчання»³¹³.

Потрібно зазначити, що підручники з ІМ для ПШ мають свої особливості порівняно з аналогами для подальших ступенів навчання.

Ми погоджуємося з думкою В. Беспалька та Д. Зуєва, що підручник має бути сконструйований на новітніх досягненнях методичних і психолого-педагогічних наук, сприяти комплексному виконанню практичної, освітньої, розвивальної та виховної цілей оволодіння певним предметом, створювати

³¹³ Лернер, И.Я., ред., 2001. *Дидактические проблемы построения базового содержания образования*: сб. науч. трудов. Москва: Изд во ИТПи–МИОРАО, с. 48.

умови для досягнення певного рівня педагогічної компетентності особистості в процесі навчання³¹⁴.

С. Роман у своїх дослідженнях вважає, що в ПШ важливо зацікавити учнів вивченням ІМ, викликати в них позитивне ставлення до предмета, бажання вільно спілкуватися мовою, захоплюватися культурою народу, умотивувати необхідність і значущість володіння ІМ як неповторним засобом міжкультурного спілкування. Всі залучені для цього навчальні засоби, зокрема підручники, як основні носії змісту навчання, повинні сприяти формуванню в дітей комунікативних потреб у пізнанні інших країн і народів, у пошуку друзів не тільки для спілкування, а й для розв'язання певних проблем власної життєдіяльності³¹⁵.

Дослідники С. Бондаренко, Г. Граник, Л. Концева та ін. вважають, що для успішної реалізації освітньо-розвивального потенціалу ІМ у ПШ зміст підручників повинен сприяти тому, щоб процес залучення учнів до вивчення предмета не тільки розширював їхній світогляд, а й сприяв глибшому розумінню власної культури та її ролі в духовному й моральному розвитку. Цьому повинні сприяти не тільки навчальні тексти, а й доступні для молодшого шкільного віку та дидактично доцільні ілюстративні матеріали, що формують уявлення про культуру іншого народу³¹⁶.

Що ж стосується підручників з ІМ зарубіжних видань, то тут основним є завдання підготувати молоде покоління до життя в умовах багатофункціонального та полікультурного простору, виробити вміння спілкуватися й співпрацювати з людьми різних національностей, менталітетів і культур. Крім того, основними навичками з ІМ в ПШ у дітей повинні стати критичне мислення, креативність, обізнаність про навколишній світ, вміння працювати в команді, комп'ютерна грамотність, соціальна відповідальність, вміння вчитись протягом всього життя^{317, 318, 319}.

³¹⁴ Беспалько, В.П., 2006. Учебник. *Теория создания и применения*. Москва: НИИ школьных технологий, с. 138.

³¹⁵ 245. Роман, С.В., 2005. *Методика навчання англійської мови у початковій школі*: навчальний посібник. Київ: Ленвіт.

³¹⁶ Граник, Г.Г., Бондаренко, С.М., Концевая, Л.А., 1991. *О реализации закономерностей понимания в учебном тексте*. Проблемы школьного учебника. Москва: Просвещение, вып. 20, с. 44-61.

³¹⁷ Верховна Рада України, 2017. *Закон України «Про освіту»*, № 38-39.

У Державному стандарті базової й повної середньої освіти (іноземні мови)³²⁰ та в Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти³²¹ обґрунтовано основні складові змісту навчання ІМ як загальноосвітнього предмета, що складається з позамовного (сфера спілкування); комунікативного (мовний, мовленнєвий) та соціокультурного (навчальний матеріал, зміст шкільного підручника); процесуального (реалізація змісту підручника, різні методики викладання предмета) компонентів.

На основі опитування студентів, майбутніх учителів ІМ у ПШ та вчителів-практиків, які навчають учнів молодших класів (див. дод. Ж, К) ми виділили найбільш використовувані підручники з ІМ.

Зокрема, підручники з англійської мови (автори Л. Калініна, О. Карп'юк, А. Несвіт, В. Плахотник, І. Самойлюкевич)^{322, 323, 324, 325, 326, 327}, з німецької мови (Н. Басай, З. Павлюк)^{328, 329, 330}, з французької мови (автори Д. Клименко, Н. Чумак, Т. Голуб)^{331, 332, 333, 334}, з іспанської мови (автор В. Редько)³³⁵, автори

³¹⁸ Державний стандарт початкової освіти, 2018. [онлайн]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> [Дата звернення 23 серпня 2018].

³¹⁹ *European Language Portfolio (ELP) Principles and Guidelines*, 2000. DGIV/EDU/LANG 33 rev. revised June 2004, January 2011. [online]. Available at: <https://rm.coe.int/16804586ba> [Accessed 3 August 2016].

³²⁰ Державний стандарт початкової загальної освіти, 2001. Початкова школа, № 1, с. 28-54.

³²¹ *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання* [наук. ред. С.Ю. Ніколаєва], 2003. Київ: Ленвіт.

³²² Калініна, Л.В., Самойлюкевич, І.В., 2004. Професійна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов у контексті європейський вимог. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. № 19. [online]. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/481/1/04klvkev.pdf> [Дата звернення 10 січня 2018].

³²³ Калініна, Л.В., Самойлюкевич, І.В., 2014. *Англійська мова: підручник для 3 класу*. Київ: Генеза.

³²⁴ Карп'юк, О.Д., 2009. *Особливості комунікативно орієнтованого навчання англійської мови у початковій школі за серією навчально-методичних комплектів для 2-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів*. Київ: ТОВ «ЛібраТерра».

³²⁵ Несвіт, А.М., 2015. *Англійська мова: підручник для 4 класу*. Київ: Вид-во Генеза.

³²⁶ Плахотник, В.М., 2003. *English: підручник для 3 класу ЗНЗ: другий рік навчання*. Київ: Перун.

³²⁷ Плахотник, В.М., 2003. *English: учебник для 2 класса общеобразовательных учебных заведений: первый год обучения*. Київ: Перун.

³²⁸ Басай, Н.П., 2002. «Guten tag» – новий навчально-методичний комплекс з німецької мови для другокласників. *Іноземні мови в навчальних закладах*, № 1-2, с. 142-146.

³²⁹ Павлюк, З.Л., 2002. *Німецька мова: підручник для 2-го класу ЗНЗ*. Київ: Навчальна книга.

³³⁰ Павлюк, З.Л., 2003. *Німецька мова: підручник для 3-го класу ЗНЗ (2-й рік навчання)*. Київ: Навчальна книга.

³³¹ Клименко, Ю.М., 2012. *Французька мова: підруч. для 1 кл. спеціаліз. навч. закл. з поглибл. вивч. фр. мови*. Київ: Генеза.

³³² Клименко, Ю.М., 2012. *Французька мова: підруч. для 2 кл. спеціаліз. навч. закл. з поглибл. вивч. фр. мови*. Київ: Генеза.

³³³ Чумак, Н.П., Голуб, Т.В., 2002. *Французька мова: підручник для 2-го класу ЗНЗ*. Київ–Ірпінь: Перун.

³³⁴ Чумак, Н.П., Голуб, Т.В., 2002. *Французька мова: підручник для 3-го класу ЗНЗ (2-й рік навчання)*. Київ–Ірпінь: Перун.

пропонують використання підручників ІМ для ПШ на основі системного, діяльнісного, комунікативного, диференційованого, соціокультурного, особистісно-орієнтованого, комплексного та інших підходів.

Заслужовують на увагу думки І. Самойлюкевич щодо підходу вибору підручника з ІМ зарубіжного видання у ПШ. Першим кроком є описовий аналіз як основний метод дослідження підручника, який спрямований на з'ясування його ролі та місця в системі НМК, зокрема: підручник – самостійний елемент навчального процесу; зв'язок підручника з іншими компонентами НМК, їх узгодженість (зошит з друкованою основою, книга для додаткового читання тощо); зв'язок підручника з методичною літературою для вчителя, їх взаємозв'язок. Наступний крок – структурно-функціональний аналіз конкретного підручника. Структурний аналіз передбачає виявлення складу елементів підручника та зв'язків між ними, а функціональний аналіз передбачає з'ясування того, якою мірою в підручнику зреалізовані провідні функції підручника з ІМ. Завершує розроблену методику порівняльний аналіз чинних підручників з метою з'ясування таких аспектів: чи забезпечується наступність у змісті навчального матеріалу (за класами); чи витримана позитивна динаміка використання навчальних завдань і вправ тощо³³⁶.

Перегукується із зазначеною думкою вибір таких підручників і вчителями ІМ в ПШ. Отримані результати опитування студентів, майбутніх учителів ІМ у ПШ та вчителів-практиків, засвідчили, що основна частина вчителів та студентів віддає перевагу використанню підручників з ІМ зарубіжних видань, зокрема рекомендованих МОН (див. додаток У).

Наприклад, використання серії НМК «Smileys» (1-4 класи) ІМ зарубіжного видання Express Publishing зумовлено якістю його психологічної основи, що спирається на три суттєвих підходи: комунікативно-ігровий, особистісно-

³³⁵ Редько, В.Г., 2012. *Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика*: монографія. Київ: Генеза, 224 с.

³³⁶ Самойлюкевич, І.В., 2012. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до роботи у початковій школі. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 114-125.

діяльнісний та інтегративний³³⁷; НМК «Quick Minds for Ukraine» (Cambridge University Press) побудоване на соціокультурному, комунікативно-ігровому та інтегрованому підходах³³⁸; серія НМК «Smart Junior for Ukraine» (MM Publications) зосереджена на комунікативно-ігровому, соціокультурному та діяльнісному підходах^{339, 340}; серію зарубіжних підручників «Fairyland» характеризують соціокультурний та комунікативно-ігровий підходи³⁴¹.

Враховуючи аналіз наведеної інформації, проаналізуємо такі підходи стосовно використання підручників ІМ зарубіжних видань в ПШ, а саме: **соціокультурний, особистісно-орієнтований, комунікативно-ігровий, компетентнісний та інтегрований.**

В. Маслова вважає, що **соціокультурний підхід** є основним при вивченні ІМ як у вітчизняних, так і зарубіжних підручниках. Саме він включає в себе побудову навчання на основі культурного плюралізму, розуміння рівноцінності й рівноправності у всіх етнічних і соціальних груп, які складають наше суспільство³⁴².

Соціокультурний підхід при використанні підручників зарубіжних видань означає, що кожен учень, з одного боку, ідентифікується зі своєю національною культурою, історією свого народу, традиціями, звичаями, специфікою міжособистісних відносин, а з іншого – орієнтуємо його на толерантність, продуктивну взаємодію з представниками інших етнокультур, створюючи полікультурний освітній простір³⁴³. Тому в процесі роботи із шкільними підручниками з ІМ зарубіжних видань педагог звертає увагу не тільки на вербальний аспект, а й на ілюстративний. Н. Грицик стверджує, що під час добору тем культурологічного характеру в підручниках зарубіжних видань, акцентується увага школярів на вміннях не просто систематично презентувати

³³⁷ Dooley, J., Evans, V., 2013. *Smileys 2*. Teacher's Book. Express Publishing.

³³⁸ Puchta, H., 2014. *Quick Minds 1 for Ukraine*. Cambridge University Press.

³³⁹ Mitchel, H.Q., 2009. *Smart Junior 4*. Student's Book 4, Teacher's Book 4, Workbook 4. MM Publications.

³⁴⁰ Mitchel, H.Q., 2009. *Smart Junior 2*. Student's Book 2, Teacher's Book 2, Workbook 2. MM Publications.

³⁴¹ Dooley, J., Evans, V., 2007. *Fairyland-1*. Student's Book, Teacher's Book, Teacher's Resource Pack with reinforcement and extension activities. Express Publishing.

³⁴² Маслова, В.А., 2001. *Лингвокультурологія*, Москва: Изд. центр "Академия".

³⁴³ Колодько, Т., 2006. Спрямування іншомовної соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов на міжкультурне спілкування у процесі професійної підготовки. *Рідна школа*, № 7, с. 38-41.

країнознавчі знання щодо країни, мова якої вивчається, а й підбирати завдання, які формують у дітей здатність сприймати іншу культуру з власних позицій, поважати культурні відмінності, працювати з людьми різного соціального і культурного становища, ставитися без упередженості до різних переконань і цінностей. В іншому випадку вони можуть отримати знання, котрі будуть більше вводити їх в оману, ніж інформувати про особливості життєдіяльності іншого народу³⁴⁴.

У підручнику «Our World» (Cengage Learning) розділ «My Food» («Моя їжа») інформую учнів з кулінарними особливостями та культурними традиціями, святкуваннями Великої Британії, Китаю й Індії. Працюючи з розділом «My Animals» («Мої тварини»), учні знайомляться з тварини, які живуть в Австралії (коала), Перу (лама), Китай (панда). Розділ «My Senses» («Мої відчуття») демонструє дітям культурні особливості Великої Британії та Італії. У підручнику подані символи Великої Британії – Біг Бен, волинка, риба й чіпси, Італії – Колізей, скрипка, піца, морозиво та ін. Як бачимо, підручник «Our World» реалізує соціокультурний підхід у навчанні ІМ, допомагає зрозуміти, що світ відкритий для кожної людини, а знання ІМ допомагають зробити його ближчим. Школярі дізнаються про особливості життя у Великій Британії та інших країнах світу, знаходять спільне з Україною й поступово долають мовні бар'єри.

Відтак, при використанні підручників з ІМ зарубіжних видань соціокультурний підхід є важливим методологічним орієнтиром, який дозволяє виявити закономірні зв'язки між мовами та культурами. На наш погляд, соціокультурний підхід варто розглядати як обов'язковий складник іншомовного спілкування, а соціокультурно орієнтована методика дає змогу вивчити ІМ як основу культури та соціокультурної інформації³⁴⁵.

Наступний методологічний орієнтир при використанні підручників з ІМ зарубіжних видань у ПІІ – **особистісно орієнтований підхід**. О. Дубасенюк у

³⁴⁴ Грицик, Н.В., 2013. *Формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови*: автореф. дис. на здобуття наукового ступення канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Ялта.

³⁴⁵ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка, с. 13.

своїх дослідженнях стверджує, що особистісно орієнтована парадигма навчання та виховання виступає своєрідним методологічним імперативом, що відповідає потребам розвитку й самореалізації духовного начала особистості в новій соціокультурній ситуації³⁴⁶.

Універсальним засобом розкриття всіх потенційних індивідуальних можливостей молодшого школяра в оволодінні ІМ є підручник, який дає змогу вчителю максимально сконцентруватися на якості викладання навчального матеріалу, не затрачаючи часу на пошук або виготовлення потрібних для цього навчальних матеріалів та унаочнення, а для учня саме підручник є інструментом оволодіння іноземною мовою свідомо, творчо, цілеспрямовано та ефективно³⁴⁷.

Розглянемо для прикладу підручники з ІМ серії «Fairylan» (Express Publishing)³⁴⁸. Для 1-го класу підручник розроблений так, щоб якомога більше зацікавити кожного учня позитивним процесом вивчення ІМ, яка засвоюється легко, швидко, ефективно через використання живих діалогів, різноманітних пісень, веселих ігор та вправ на аудіювання, а також додаткових завдань з інтерактивної електронної книги для учня, яка вміщує і перегляд мультфільмів англійською мовою. Слід зазначити, що підручник складається з чотирьох модулів, кожен з яких включає в себе два розділи: модуль 1: «Hello!» («Привіт!»); «My Schoolbag» («Мій шкільний портфель»); модуль 2: «My Home» («Мій дім»); «My Toys» («Мої іграшки»); модуль 3: «My Face» («Моє обличчя»); «My Food» («Моя їжа»); модуль 4: «My Animals» («Мої тварини»), «My Senses» («Мої відчуття»). Варто відмітити, у кожному розділі є цікаві й захоплюючі теми для молодших школярів, підкріплені змістовними видами діяльності, котрі спонукають кожну дитину мислити й говорити ІМ. Завдання, розміщені на сторінках підручника, диференційовані, вони заохочують дітей до

³⁴⁶ Дубасенюк, О.А., 2001. *Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів: навчальний посібник: У 2 ч. Т. 1.: Технології загально педагогічної підготовки майбутніх учителів*, Житомир: Вид-во ЖДПУ, с. 281.

³⁴⁷ Самойлюкевич, І.В., 2012. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до роботи у початковій школі. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном: монографія*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 114-125.

³⁴⁸ Dooley, J., Evans, V., 2007. *Fairylan-1. Student's Book, Teacher's Book, Teacher's Resource Pack with reinforcement and extension activities*. Express Publishing.

активної роботи, сприяють розвитку рецептивних і продуктивних навичок дітей, ураховуючи їхні вікові, психологічні та індивідуальні особливості.

Особистісно орієнтований підхід використання підручника передбачає також не лише багатоваріативність методик, які передбачають реалізацію навчання ІМ у ПШ на різних рівнях складності, а й створення сприятливого емоційно-психологічного клімату для навчання³⁴⁹.

Вітчизняні педагоги-дидакти Н. Бориско, Л. Калініна, С. Роман та інші відмічають, що при застосуванні підручників з ІМ зарубіжних видань кожна конкретна освітня система задає специфічний тип підручника та програмово-методичне забезпечення його загалом^{350, 351, 352}. Тому наступною методологічною основою використання шкільних підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ є **застосування комунікативно-ігрового підходу**.

Реалізація комунікативно-ігрового підходу дає змогу пояснити природну психологічну мотивацію вивчення ІМ. А яскравий, неординарний, живий виклад змістового матеріалу з легкістю привертає увагу дітей, утримує і мотивує виконувати певні операції більш тривалий час. Крім того, гра є основним засобом вирішення навчальних ситуацій, проблем, які вимагають розвитку загального критичного мислення, спілкування, взаємодії і співпраці учнів. У зв'язку з цим, ігрові форми роботи формують комунікативні компетенції у школярів. Відповідно в зарубіжних підручниках з ІМ акцент робиться на комунікативних одиницях (як вітати один одного, розпитати про справи, виразити радість, розповісти про предмети, своє місто) умотивованих реальними ситуаціями та потребами, що викликає бажання спілкуватися, не боячись зробити помилку³⁵³.

³⁴⁹ Конышева, А.В., 2003. *Современные методы обучения английскому языку*. Минск: Вышэйшая шк.

³⁵⁰ Бориско, Н.Ф., 2005. *Общевропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка*. Анализ некоторых аспектов. *Інозем. мови*, № 1, с. 8-14.

³⁵¹ Калініна, Л.В., 2012. Лінгвокультурний аспект формування комунікативної компетенції учнів початкової школи. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 47-60.

³⁵² Роман, С.В., 2005. *Методика навчання англійської мови у початковій школі*: навчальний посібник. Київ: Ленвіт.

³⁵³ Гез, Н.И., Ляховицкий, М.В., Миролубов, А.А. 1982. *Методика обучения иностранным языкам в средней школе*. Москва: Просвещение.

Зокрема, в підручнику «Our World» при вивченні теми «Our School. PE and Drama» («Наша школа. Фізична культура та драма») учням пропонують зіграти в захоплюючу рухливу гру. Учні, стаючи у коло, розподіляють ролі за допомогою лічилки «*Pip, Squeak, Wilfred*» (на зразок української «Шишки, жолуді, горішки»). Далі вчитель називає дії англійською мовою, а школярі їх виконують. Наприклад, «*Pips, fly like a bat!*» («Шишки, літайте, як кажани!»). Подана гра допомагає школярам не тільки пригадати назви тварин, дієслова, їхні дії, а й весело провести час.

Моделювання дидактичних ситуацій при вивченні теми «Our school. Science» («Наша школа. Природничі науки») у підручнику «Our World» допомагає школярам засвоїти фрази «*It's day*» (Це день.) «*It's night*» (Це ніч.) та ін. Учні малюють біля картинки сонечко, якщо дія відбувається вдень, місяць – якщо вночі, діляться власними думками з друзями. Це завдання буде цікавим для дітей, адже деякі відповіді можуть не співпадати, водночас кожен набуває певного досвіду, вчиться працювати злагоджено в команді.

Як справедливо зазначає Л. Калініна, що в підручниках з ІМ для ПШ зарубіжних видань акцент іде на так звані фонові знання. Сюди відносимо загальноприйняті фрази в країні, мова якої вивчається, стосовно норми поведінки (етикету) або комунікативних моделей поведінки, знання культури спілкування тощо. Комунікативна спрямованість змісту навчання ІМ при вивченні окремих тем знаходить відображення через соціально-психологічний портрет самих носіїв мови, де постійно проводиться порівняння з власною культурою в спеціальних рубриках «Culture Comparison».

Серія НМК «Fairyland» (Express Publishing) пропонує цікаво та легко вивчати дітям ІМ на основі комунікативно-ігрового підходу, використовуючи як дидактичний засіб стікери, наліпки³⁵⁴. Вони допомагають зацікавити процесом вивчення ІМ учнів з кінестетичним типом сприймання. Крім того, стікери (наліпки) сприяють більш ефективному запам'ятовуванню нових слів і

³⁵⁴ Dooley, J., Evans, V., 2007. *Fairyland-1*. Student's Book, Teacher's Book, Teacher's Resource Pack with reinforcement and extension activities. Express Publishing.

фраз, адже діти самі створюють малюнок, а, як відомо, образне мислення є характерною особливістю учнів молодших класів. Тому в підручнику є рубрика «Sticker Section» («Стікери»), де школярам надається можливість відшукати та наклеїти стікери поряд з певними малюнками. Ігрові моменти також наявні при вивченні рубрики «My Alphabet» («Моя абетка»). Тут кожна сторінка вміщує яскраві ілюстрації, цікаві тексти, а до всіх літер абетки розроблено флеш-картки, надається аудіо супровід, відео, які полегшують запам'ятовування нової мови. Також у 2-4 класах школярам пропонується приєднатися до літературних героїв у підручнику, учні вчать моделювати реальні сучасні ситуації спілкування або близькі до них, а педагог використовує групові форми навчальної діяльності для здійснення комунікації ІМ.

Науковці О. Пасічник, О. Першукова, Н. Яценюк та інші стверджують, що ефективність раннього етапу вивчення ІМ не викликає сумнівів, оскільки вивчена в дитинстві мова розкриває мовні й комунікативні здібності учня: мимоволі зіставляються факти двох мов: рідної та іноземної; мовна картина світу створюється окремо для кожної мови; мислення стає багаторівневим — абстракція від конкретної мови, можливість бачення світу крізь призму кожної з мов, побажання значення або відтінку думки, що не передається однією мовою, але має стандартні форми вираження в іншій^{355, 356, 357, 358}. У процесі комунікації ІМ розкриваються такі конверсійні здібності дітей, як уміння відповідати й передавати слово іншому, висловлювати свою думку, погоджуватись або не погоджуватись із співрозмовником, тощо, а це, у свою чергу, переносить тих, хто вивчає ІМ, у сферу вмінь рідної мови, а головне — дитина не відчуває страху

³⁵⁵ Ніколаєва, С.Ю., 2008. *Основні методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці)*: навч. посібник. Київ: Ленвіт.

³⁵⁶ Пасічник, О.С., 2013. Оновлення змісту шкільної іншомовної освіти в Україні на початку XXI ст. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*, вип. 39 (2), с. 8-12.

³⁵⁷ Першукова, О.О., 2008. Зарубіжний досвід реалізації світоглядного потенціалу змісту навчання у підручниках з іноземної мови. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць / Ін-т педагогіки АПН України. Київ: Педагогічна думка, вип. 8, с. 375-384.

³⁵⁸ Яценюк, Н.І., 2012. *Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до формування іншомовної комунікативної компетенції молодших школярів засобами підручника*: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: спец. 13.00.04 — «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль.

перед спілкуванням в таких умовах, готова прийняти нові правила мовних партнерів.

Як засвідчує практика, через комунікативно-ігровий підхід здійснюється формування комунікативної **компетентності** особистості. Згідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти іншомовна компетентність – це «здатність функціонувати в реальних умовах спілкування, тобто в динамічному обміні інформацією. При цьому робиться акцент на успішності іншомовної комунікації, яка залежить як від готовності і бажання учня йти на ризик висловлювати свої думки ІМ, так і від його винахідливості щодо вміння користуватися власним словниковим запасом і відомими йому граматичними структурами для передачі повідомлення»³⁵⁹.

Важливою методологічною умовою при застосуванні підручників з ІМ зарубіжних у ПШ є впровадження ідей міжпредметної координації та інтеграції знань про актуальні проблеми життєдіяльності людини в різних соціокультурних сферах, тобто впровадження **інтегрованого підходу**. Інтегрований підхід при вивченні ІМ у ПШ проявляється в поєднанні щонайменше двох напрямів – особистісного й загально дидактичного³⁶⁰.

Провідною ідеєю інтегративного підходу при використанні підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ є розвиток творчого критичного мислення дитини як конструктивної інтелектуальної діяльності, осмислення сприйняття інформації та подальше її засвоєння, використання інтегративних технологій у навчанні. Як стверджує Н. Бібік, інтегрований підхід в початковій освіті дає можливість відійти від традиційного «поаспектного» формування навичок та вмінь і перейти до концепції накопичення знань, розширення словникового запасу, формування одразу декількох навичок та вмінь на основі комунікативних одиниць, що вивчаються³⁶¹.

³⁵⁹ *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання* [наук. ред. С.Ю. Ніколаєва], 2003. Київ: Ленвіт.

³⁶⁰ Редько, В.Г., Сідун, М.М., 2008. *Основи теорії навчання іноземних мов учнів початкової школи*. Методика. Лінгводидактика. Психолінгвістика: методичні рекомендації. Мукачєво.

³⁶¹ Бібік, Н.М., 2007. Врахування пізнавальних інтересів учнів у підручникотворенні. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. Редкол. Київ: Педагогічна думка, вип. 3, с. 27-31.

Так, НМК з німецької мови для ПШ зарубіжного видання серії «Viel Spass» сприяють формуванню в учнів інтеркультурної компетенції. Характерною рисою лінгвоукраїнознавчого аспекту навчання за цими підручниками є порівняння реалій культури, традицій, історії, кола інтересів дітей, сучасного життя в Німеччині та Україні. Потрібно зазначити, діалог культур є провідною практичною спрямованістю текстового матеріалу в НМК, який тісно пов'язаний з реаліями щоденного життя (виконання завдань із застосуванням соцмереж, завдань дискусійного характеру, написання e-mail повідомлень тощо). Це сприяє взаємопов'язаному особистісному, комунікативному й соціокультурному розвитку учнів^{362, 363}. Наприклад, тема «Наша школа» знайомить учнів з німецькою мовою за допомогою інтегрованого методу навчання. Учні використовують ІМ, щоб виконати завдання, які пов'язані з мистецтвом, математикою, природничими науками тощо. Це показує практичну значущість ІМ.

С. Роман у своїх дослідженнях доводить, що інтегративність в ПШ сприяє міжпредметним зв'язкам, поєднує дію когнітивних, емоційних та психомоторних процесів у дитини³⁶⁴. Наприклад, завдання підручника з ІМ полягає в тому, щоб не просто назвати предмети (шампунь, гребінець, мило та ін.), а й показати дії з ним. Як бачимо, робиться акцент на завдання в підручнику на поєднання мовлення й рухів, мовлення та музики, виклик позитивних емоцій, а також слухових, зорових, кінетичних (рухових) відчуттів у запропонованих комунікативних ситуаціях у вигляді діалогів, рольових ігор та інших форм мовленнєвої взаємодії, що сприяє інтеграції знань, умінь та навичок щодо формування життєвих компетенцій школярів.

Підручник з ІМ для ПШ зарубіжного видання може повноцінно функціонувати лише за умови використання всіх одиниць НМК, бо є засобом

³⁶² Барышников, Н.В., 2003. *Методика обучения второму иностранному языку*. Москва: Просвещение.

³⁶³ Березюк, Ю.В., 2010. Аналіз підручників з іноземної мови для середніх загальноосвітніх навчальних закладів. *Підготовка студентів немовних спеціальностей до міжкультурної комунікації у процесі вивчення гуманітарних дисциплін*: матеріали Міжрегіонального методичного семінару, 16 червня 2010 р, за заг. ред. А.Г. Гудманяна, О.Г. Шостак, вид-во Європ., с. 10-14.

³⁶⁴ Роман, С.В., 2005. *Методика навчання англійської мови у початковій школі*: навчальний посібник. Київ: Ленвіт, с. 41.

формування в особистості системи адаптованих до умов освітнього процесу знань, умінь, норм і цінностей, засобом моделювання паритетних взаємостосунків між учнем і вчителем у процесі спільної навчальної діяльності; є чинником інтелектуального, соціального, психологічного й духовного розвитку особистості³⁶⁵. Він своєю методологічною основою сприяє реалізації соціокультурного підходу змістового матеріалу; дотримання особистісно орієнтованого й комунікативно-ігрового та компетентнісного підходів у ранньому навчанні ІМ; сприяє міжпредметній координації та інтеграції іншомовних знань у різних соціокультурних сферах.

Зазначені наукові підходи при використанні підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ тісно взаємопов'язані між собою та реалізуються через низку провідних дидактичних принципів, а саме: комунікативної та соціокультурної спрямованості, зв'язку освітніх і виховних цінностей, доступності та посиленості, міжпредметного зв'язку, урахування творчих здібностей дитини, урахування особливостей рідної мови та ін.

Спираючись на проаналізовані наукові джерела й результати анкетування студентів і вчителів виділяємо окремі принципи використання підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ (див. дод. 3, К).

Принцип комунікативної спрямованості застосування підручників зарубіжних видань виражається метою і змістом навчання ІМ у ПШ, які орієнтовані на оволодіння дітьми комунікативними вміннями на рівні, достатньому для здійснення іншомовного спілкування в типових ситуаціях. Навчання ІМ у ПШ має закласти основи для досягнення цієї мети на елементарному рівні, у термінології Ради Європи — на рівні А1. Цей принцип реалізується: у відборі в підручниках мовного та мовленнєвого комунікативно значущого для спілкування матеріалу; виокремлення в підручниках зарубіжного видання типових ситуацій у межах тем, визначених програмою та Державним стандартом для ПШ; розв'язанні комунікативно-ціннісних, умовно-комунікативних і комунікативних вправ, представлених у підручнику;

³⁶⁵ Барышников, Н.В., 2003. *Методика обучения второму иностранному языку*. Москва: Просвещение.

створенні на уроці за допомогою дидактичних засобів специфічного мікроклімату для навчання спілкуванню; використанні в підручниках різних форм навчання — парного, малогрупового, групового й т.д.³⁶⁶.

Принцип соціокультурної спрямованості використання підручника з ІМ дає змогу ознайомити учнів ПШ з життям їхніх однолітків за кордоном, правилами вербального та невербального спілкування з ними, знайомить з героями коміксів, з відомими казками й мультфільмами; виховує розуміння та повагу до представників іншомовної культури; допомагає глибше пізнати власну культуру³⁶⁷.

Принцип зв'язку освітніх та виховних цінностей при використанні підручників з ІМ зарубіжних видань для ПШ передбачає розширення не тільки загального та лінгвістичного світогляду дітей, а й виховання їх як носіїв національної культури, зміцнення їхньої національної свідомості в ході спілкування, побудованого за принципом діалогу культур, а також виховання поваги до носіїв мови, що вивчається, та до їхньої країни, виховання естетичних смаків учнів тощо. Цей принцип, на думку Н. Гальскової, знаходить відображення в підручнику в граматичному відборі ситуацій для комунікативного спілкування або драматизації; у використанні необхідного й достатнього матеріалу для читання; наявності пізнавальних завдань творчого характеру; вправах, які спрямовані на концентрацію уваги учня; на формуванні необхідності бути толерантним, уважним і т.д.³⁶⁸.

Принцип доступності та послідовності використання підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ враховує специфіку та можливості віку молодшого школяра при організації роботи з підручником й диктує вибір змісту вивчення мовного та мовленнєвого матеріалу, що підлягає засвоєнню; використання мовних засобів, тематик і сфер спілкування; врахування комунікативних і

³⁶⁶ *European Language Portfolio (ELP) Principles and Guidelines*, 2000. DGIV/EDU/LANG 33 rev. revised June 2004, January 2011. [online]. Available at: <https://rm.coe.int/16804586ba> [Accessed 3 August 2016].

³⁶⁷ Березюк, Ю.В., 2012. Естетичні чинники як засоби креативності при навчанні іноземної мови в початковій школі. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб. Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки*. Київ–Вінниця, вип. 71, с. 25-29.

³⁶⁸ Гальскова, Н.Д., 2003. Современная методика обучения иностранным языкам: *Пособие для учителя*.

пізнавальних потреб учнів і засобів їх формування; відбір доцільних форм, методів, засобів навчальної діяльності для молодшого школяра^{369, 370}.

Принцип міжпредметних зв'язків при використанні підручників з ІМ, як стверджує С. Роман, передбачає оволодіння ІМ у поєднанні зі змістом й засобами вивчення інших предметів (образотворче мистецтво, праця, музика, рідна мова і т.д.), що не тільки сприяє мотивації вивчення нової мови, а й значно полегшує її засвоєння під час виконання вже знайомих видів діяльності (малювання, розмальовування, фізкультурні вправи, участь у змаганнях, іграх) з коментуванням своїх дій ІМ; виконання пошукових (проектних) завдань самостійно, групами або всім класом з використанням знань з інших предметів (рідна мова, історія, природознавство); представлення результатів у вивченні певної теми (розділу тощо) на виставці, тижні іноземної мови, ранків і т.д.³⁷¹.

Принцип урахування творчих здібностей школярів при використанні підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ дає можливість учителю відібрати доцільні засоби та зміст навчання залежно від домінуючих здібностей дітей, при цьому максимально реалізуючи здібності кожного. Цей принцип, вважає І. Зимня, дає змогу оптимально поєднувати різні режими роботи при роботі з підручником під час вивчення ІМ (у парах, тріадах, командах і т.д.), коли учні мають можливість озвучити власну думку в межах спільної колективної задачі; максимально враховувати індивідуальні особливості кожного школяра, даючи йому можливість поповнення своїх знань, задоволення особистих інтересів; підвищити зацікавленість тим чи іншим видом діяльності, особистісно значущим для нього; при виконанні вправ та завдань орієнтуватися на ключові

³⁶⁹ Березюк, Ю.В., 2012. Сучасний зарубіжний підручник іноземної мови як додатковий засіб навчання в школі. *Нові технології навчання*: наук.-метод. зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки: в 2-х ч. Київ: ФОП Корзун Д.Ю., вип. 73, ч. II, с. 36-40.

³⁷⁰ Божок, О.С., 2013. Зміст мовно-методичної компетентності майбутніх вчителів початкової школи. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Дод. 1 до вип. 31, том III (45): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». Київ: Гнозис, с. 289-296.

³⁷¹ Роман, С.В., 2005. *Методика навчання англійської мови у початковій школі*: навчальний посібник. Київ: Ленвіт.

здібності кожного учня, що дасть йому можливість побачити швидкий результат в оволодінні ІМ³⁷².

Принцип урахування особливостей рідної мови при використанні підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ допоможе учням краще засвоїти звукову та літературну систему ІМ, зокрема шляхом порівняння явищ двох мов, рідної та тої, що вивчається.

Для цього автори підручників з ІМ зарубіжних видань для ПШ використовують методичну технологію звуків та літер ІМ, за якою найбільша увага приділяється звуковим і графічним явищам ІМ, що часто повністю відсутні в українській чи частково відрізняються від української мови з метою уникнення або послаблення інтерференції³⁷³.

Кінцевим результатом використання принципів побудови підручника з ІМ зарубіжних видань для ПШ є виховання мовної особистості, яка відрізняється уважним ставленням до мови, яку вивчає, розвиненим мовленням, а отже, і мисленням, інтелектом, емоційною сферою, емоційно-естетичним сприйняттям мови, мовленнєвою пам'яттю, мовним чуттям, мовленнєвим етикетом, тісно пов'язаним з культурою поведінки школяра³⁷⁴.

Безсумнівно, результативність раннього навчання ІМ у ПШ залежить від уміння вчителя творчо працювати, інтерпретувати функції шкільного підручника, які є компонентами його технологічності (див. рис. 1.3.). Для цього проаналізуємо їх детальніше.

Отже, *освітня функція* підручника з ІМ для ПШ зарубіжного видання корегує відповідність його змісту навчальним програмам, забезпечує науковість викладу знань, висвітлює сучасний стан розвитку мови, культури країни, мову якої діти вивчають, надає необхідні довідкові дані, наявність автентичного матеріалу. Ця функція допомагає збалансувати побудову системи знань з функціональною діяльністю молодших школярів, формує відповідні вміння

³⁷² Зимняя, И.А., 1991. Психология обучения иностранным языкам в школе [online]. Режим доступа: [http://psychlib.ru/mgppu/ZPo-1991/ZPo-223.htm#\\$p1](http://psychlib.ru/mgppu/ZPo-1991/ZPo-223.htm#$p1) [Дата звернення 4 липня 2016].

³⁷³ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка.

³⁷⁴ Фурман, А. В., 2004. Розвивальний підручник: підходи до розуміння і створення. *Теорія практика розвивального підручника*: монографія. Тернопіль, с. 39-62.

застосовувати набуті знання, заохочує дітей до самостійної діяльності та творчості, поглиблює іншомовні компетенції.

О. Савченко доводить у своїх працях, що наукова обґрунтованість змісту навчання в ПШ з урахуванням психологічних новоутворень у дітей молодшого шкільного віку, його градуйована подача з поступовим підключенням свідомих способів засвоєння на основі доступності в формуванні змістового компоненту навчальної діяльності та посиленості вправління забезпечує тим самим необхідне підґрунтя для гнучкого і плавного переходу молодших учнів до ґрунтового вивчення будь-якого предмета в основній школі³⁷⁵.

В Державному стандарті початкової освіти чітко визначено, що сучасна шкільна освіта покликана сприяти розвитку особистості, що реалізується передусім змістом навчального матеріалу³⁷⁶. У зв'язку з цим актуальною є функціонування в підручнику з ІМ для ПШ зарубіжного видання *розвивальної функції*.

Вплив підручника на розвиток молодшого школяра передбачає вплив на уяву, увагу, пам'ять, мислення учнів, які й сприяють сприйманню, усвідомленню та засвоєнню навчального матеріалу. Наявність засобів для формування загальнонавчальних умінь і навичок є обов'язковою ознакою якісного підручника, а розвиток творчих здібностей відбувається в процесі виконання школярами різних видів завдань підручника за допомогою творчої діяльності. Як зазначає І. Лернер, «діяльність індивіда є творчою в тому випадку, коли вона здійснюється не за поданим зразком, не є чисто репродуктивним повторенням цього зразка, а виступає результатом рефлексії над принципово іншим типом чи видом діяльності, який уже існує в досвіді індивіда»³⁷⁷.

³⁷⁵ Савченко, О.Я., 1997. *Дидактика початкової школи*: підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ: Абрис.

³⁷⁶ *Державний стандарт початкової освіти*, 2018. [онлайн]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> [Дата звернення 23 серпня 2018].

³⁷⁷ Лернер, И.Я., 1999. *Каким быть учебнику. Дидактические принципы построения*. Москва: Изд-во РАО, с. 49.

Домінуючою ознакою сучасного етапу розвитку національної системи освіти є гуманізація освітнього процесу, що передбачає визнання та повагу до особистості, виховання в неї загальнолюдських якостей. Розв'язання зазначених завдань за допомогою підручника відбувається шляхом повноцінної реалізації в ньому, насамперед, *виховної функції*.

Відповідно до зазначеного, важливо, що в змісті зарубіжних підручників з ІМ для ПШ використовуються спеціальні тексти, що інформують про ті чи інші цінності; є відповідні системи завдань, які включають не лише вправи на оцінювання, а й такі, що дають змогу керуватися цінностями у своїх діях (у ситуації вибору), висловлювати особистісне ставлення до того, що відбувається та інше.

Д. Зуєв вважає, що *інформаційна функція* підручника реалізується двома шляхами – подання матеріалу з конкретного навчального предмета та опис видів діяльності, спрямованих на його засвоєння³⁷⁸.

Предметний зміст освіти фіксується в підручниках з ІМ зарубіжного видання передусім через такі основні види інформаційного матеріалу: знання про навколишній світ; знання про способи пізнавальної та практичної діяльності; оцінні знання, знання про норми ставлення до різних явищ життя, тобто знання про цінності (загальнолюдські, національні тощо)^{379, 380}. Тому включення в підручники з ІМ для ПШ зарубіжного видання інформації щодо оцінювання подій, об'єктів, дій казкових героїв; аналізу емоційної сфери, почуттів і переживань, викликаних змістом навчального матеріалу; пізнання процесу та результату іншомовної діяльності є необхідною умовою реалізації інформаційної функції.

Мотиваційна функція підручників з ІМ для ПШ зарубіжних видань підсилює зацікавленість школярів у вивченні ІМ, спонукає їх до пошукової діяльності. У підручниках є прийоми, які збуджують інтерес і посилюють

³⁷⁸ Зуєв, Д.Д., 1983. *Школьный учебник*. Москва: Педагогика.

³⁷⁹ Басай, Н.П., 2002. «Guten tag» – новий навчально-методичний комплекс з німецької мови для другокласників. Іноземні мови в навчальних закладах, № 1-2, с. 142-146.

³⁸⁰ Березюк, Ю.В., 2018. Сучасний підручник іноземної мови як засіб розвитку полікультурності особистості. *Ucrainica IX: Současna Ukrajinstika: Problémy jazyka, literatury a kultury*. Olomouc, с. 233-236.

мотивацію учіння, і є диференційований матеріал, який враховує різні розумові можливості дітей та ін.

Складність проблеми формування пізнавального інтересу засобами підручника полягає, на думку В. Беспалька, «... у розробці способів його формування та у створенні адекватного апарату реалізації цих способів у підручнику»³⁸¹. У підручниках з ІМ зарубіжного видання для ПШ є вправи для розумової активності школярів; пропонується оптимальний для кожного учня рівень труднощів і самостійності в роботі; та часта перевірка навчальної діяльності учнів сприяє систематичному зворотньому зв'язку.

Інтегративна функція підручника з ІМ зарубіжного видання для ПШ означає, що він має бути інтегрованим у ту технологію навчання, яку проектує й упроваджує вчитель. В умовах, коли ідея особистісно-орієнтованого навчання, побудованого на інноваційній діяльності вчителя, стає основоположною в освіті, такий підхід є вирішальним у навчанні³⁸². Інтегративна функція забезпечується різними дидактичними заходами: міжпредметними зв'язками, поєднанням при використанні завдань когнітивних, емоційних і психомоторних процесів, тощо.

Комунікативну функцію в підручниках з ІМ зарубіжного видання для ПШ вважають провідною, що, на думку С. Шатілова, визначає зміст інших функцій³⁸³. Саме комунікативна функція підручника включає в себе інформаційний, мотиваційно-стимулюючий і контрольно-коригувальний компоненти освітнього процесу³⁸⁴.

Мотиваційно-стимулюючий компонент комунікативної функції підручника з ІМ зарубіжного видання для ПШ полягає у створенні внутрішньої потреби в учнів застосовувати ІМ як засіб комунікації шляхом створення мовленнєвих ситуацій у процесі навчання, застосування різноманітних засобів, які стимулюють цю потребу в дітей з урахуванням їхніх індивідуальних

³⁸¹ Беспалько, В.П., 2006. Отбор и организация содержания учебника. *Народное образование*, № 7, с. 116.

³⁸² Яценко, С.Л., 2005. Педагогічні умови реалізації особистісно орієнтованого навчання: метод. рекомендації. Житомир: Вид-во ЖДУ.

³⁸³ Шатілов, С.Ф., 1986. *Методика обучения немецкому языку в средней школе*. Москва: Просвещение.

³⁸⁴ Шатілов, С.Ф., 1986. *Методика обучения немецкому языку в средней школе*. Москва: Просвещение.

особливостей, рівня підготовленості, мети уроку. Інформаційний компонент передбачає застосування ІМ для передачі та сприйняття інформації учнями, а контроль-коригувальний свідчить про різні форми та види контролю; сприяє встановленню об'єктів контролю мовленнєвої діяльності учнів відповідно до рівня, що передбачено навчальною програмою для певного класу.

Отже, на основі аналізу відповідної наукової, методичної, педагогічної літератури встановлено, що провідними функціями підручника з ІМ зарубіжного видання для ПШ є **освітня, виховна, розвивальна, інформаційна, мотиваційна, інтегративна та комунікативна.**

Г. Китайгородська звертає увагу на те, що використання функцій підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ варто розуміти, як конкретну освітню систему, що задає специфічний тип підручника та програмово-методичне забезпечення загалом. Підручник відіграє провідну роль в удосконаленні окремої освітньої моделі; оскільки фіксує в мінімізованому вигляді стрижневий соціально-культурний досвід народу в єдності відповідних знань, умінь, норм, цінностей³⁸⁵.

В. Бухбіндер, аналізуючи дидактичний аспект змісту підручника з ІМ вітчизняного видання, звертав увагу на те, що функції підручника передують цілісно організованій системі взаємопов'язаних наукових знань (теорії, закони, закономірності, факти), навчальних умінь (дії, операції, діяння), соціальних норм (плани, проекти, програми, технології) та культурних цінностей (ідеали, ідеї, ставлення, переконання тощо), що адаптовані до вікових та індивідуально-типологічних особливостей дітей, учнів, студентів. Це зумовлено державними освітніми стандартами, рівнем розвитку відповідної науки та галузі культурної практики, типом освітньої моделі (традиційна, перехідна, інноваційна), концептуальним і експериментальним забезпеченням НМК, повноцінним практичним утіленням етапів навчальної діяльності тощо³⁸⁶.

³⁸⁵ Китайгородская, Г.А., 1986. *Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам*. Москва: Изд-во МГУ.

³⁸⁶ Бухбіндер, В.А., 1986. *Основы методики преподавания иностранных языков*. Киев: Вища школа, с. 59-64.

На думку Р. Арцишевського для самих дітей молодшого шкільного віку значення мають при виборі підручника емоційно-естетичні критерії оцінювання, а саме: якість поліграфічного виконання, якість додакових матеріалів та ін., тобто «добротність виконання»; індивідуальність, своєрідність видання; наявність цікавих художньо-оформлювальних знахідок; використання таких прийомів оформлення, сутність яких буде розкриватися в процесі роботи з підручником (з метою запобігання «звикання» до книги)³⁸⁷.

Отже, узагальнюючи погляди вітчизняних і зарубіжних дослідників, ми виділили основні науково-теоретичні основи використання підручників з ІМ для ПШ зарубіжних видань.

Висновки до першого розділу

Актуальність проблеми підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання в ПШ підручників зарубіжних видань зумовлена сучасними тенденціями розвитку вищої професійної педагогічної освіти й реальними потребами оновлення змісту раннього навчання ІМ. Вивчення наукової літератури й педагогічної практики дало змогу констатувати, що питання реалізації й оволодіння майбутнім учителем сучасними дидактичними засобами потребує належної уваги.

З'ясовано, що в дослідженні проблеми підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручників можна виділити три основні складові: когнітивну, праксеологічну та аксіологічну, що ведуть до формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

Підготовка майбутніх учителів іноземної мови початкової школи розглядається в межах дослідження як цілісний педагогічний процес формування готовності до здійснення успішної професійної взаємодії з учнями, що передбачає запровадження сучасних дидактичних засобів з метою підвищення його ефективності, врахування індивідуальних та психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку.

³⁸⁷ Арцишевський, Р.А., 2003. Підручник учора, сьогодні, завтра: Підручник ХХІ століття, № 1-4, с. 22-28.

Обґрунтовано значущість провідних наукових підходів до використання підручників іноземної мови зарубіжних видань у початковій школі (соціокультурного, особистісно орієнтованого, комунікативно-ігрового, компетентнісного та інтегративного). Охарактеризовано принципи використання підручників з іноземної мови зарубіжних видань у початковій школі: комунікативний, соціокультурної спрямованості, зв'язку освітніх та виховних цінностей, доступності й послідовності, міжпредметних зв'язків, урахування творчих здібностей школярів та особливостей рідної мови.

У процесі вивчення науково-теоретичних основ професійної підготовки та підручникотворення визначено сутність базових категорій дослідження: підручник з ІМ для ПШ, підручник з ІМ зарубіжних видань у ПШ; підготовка майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ; готовність майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ.

Доведено, що підручник з іноземної мови зарубіжного видання у початковій школі – це поліфункціональний, цілісний навчально-методичний комплекс, який супроводжується робочою книгою та зошитом, книгою для вчителя, звуковим супроводом та відеоматеріалами, додатковими навчальними посібниками, які адаптовані до потреб учителя та учня і враховують цілі, зміст, засоби та методи раннього навчання відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, що забезпечує дидактичну та методичну підтримку освітнього процесу.

Поділяємо думку вітчизняних та зарубіжних дослідників і вважаємо, що науково-теоретичними основами використання підручників ІМ зарубіжних видань у ПШ є соціокультурний, особистісно-орієнтований, комунікативно-ігровий, компетентнісний та інтегративний підходи. При цьому охарактеризовані наступні принципи використання підручників з ІМ зарубіжних видань в ПШ: комунікативний, соціокультурної спрямованості, зв'язку освітніх і виховних цінностей, доступності й послідовності,

міжпредметних зв'язків, урахування творчих здібностей школярів та особливостей рідної мови.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ВИКОРИСТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ПІДРУЧНИКІВ ЗАРУБІЖНИХ ВИДАНЬ

2.1. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі

Підготовка студентів, майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ є досить складним завданням, а тому на успішність його виконання впливають певні фактори. Визначимо педагогічні умови підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ. Виявлення та їх практичне забезпечення є основою формування професійної підготовки фахівців, а з іншого боку, є одним із засобів розв'язання проблеми використання дидактичних засобів у освітньому процесі.

Учитель ІМ в ПШ має виходити з того, що молодший шкільний вік – це вік інтенсивного інтелектуального розвитку, коли за короткий проміжок часу дитина повинна оволодіти системою наукових понять. Стосовно ІМ – це базові лінгвістичні поняття та поняття, пов'язані з формуванням уявлень дитини про іншомовну картину світу. Це свідчить про те, що учитель має так побудувати педагогічний процес, щоб навчання ІМ сприяло активізації розумових зусиль учнів ПШ, усвідомленню ними своїх навчальних дій, удосконаленню процесів сприймання, запам'ятовування, сприяти формуванню довільної уваги (молодші школярі не можуть довго зосереджуватися на одному об'єкті) та пізнавальної позитивної мотивації учіння. Працюючи з молодшими школярами, педагогу не варто забувати й про те, що вихідним чинником буде уважне, чуйне ставлення до дітей, розуміння їхнього психічного стану, вміння зняти емоційну напругу, створити в педагогічному процесі природну атмосферу тепла, довіри, взаємоповаги, тобто створення емоційно сприятливого освітнього середовища. Як відомо, молодший шкільний вік (6-9 років) – це період соціального становлення дитини, її соціалізації, і навчання ІМ як засобу спілкування на

елементарному міжкультурному рівні має значний потенціал для стимуляції соціокультурної та комунікативної мотивації учіння, й відповідно для створення ситуації соціального розвитку учнів^{388, 389, 390}.

Аналіз наукових джерел, психолого-педагогічної, методичної літератури, педагогічного досвіду приводить до висновку, що формувальний характер професійно-педагогічної підготовки, а також розвиток особистісних якостей майбутнього вчителя ІМ у ПШ досягається шляхом дотримання відповідних педагогічних умов.

Сам термін «умова» в наукових джерелах трактується як філософська категорія, що виражає відношення предмета до навколишніх явищ, без яких існувати не може³⁹¹.

О. Дубасенюк обґрунтовує, що «педагогічні умови – це сукупність соціально-педагогічних і дидактичних факторів, які сприяють ефективності освітнього процесу через застосування ефективних форм, методів, прийомів»³⁹². І саме це визначення ми візьмемо за основу.

Тобто педагогічні умови підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ – це сукупність соціально-педагогічних та дидактичних факторів, які сприяють ефективності використання педагогами підручників з ІМ зарубіжних видань в освітньому процесі ПШ через раціональні форми, методи, прийоми.

У результаті теоретичного аналізу проблеми підручникотворення, методів, засобів, форм навчання ІМ, формування професійних умінь майбутнього вчителя, структури та змісту вітчизняних і зарубіжних підручників з ІМ для

³⁸⁸ Березюк, Ю.В., 2016. Врахування особливостей розвитку дітей молодшого шкільного віку в процесі навчання. *Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць* за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.С. Колесник. У 3-х ч., с. 51-56

³⁸⁹ Беркіта, З., 2008. Підготовка вчителя до організації роботи з підручником на уроках у початковій школі: мотиваційний компонент. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету, серія: *Педагогічні науки*, № 3. [online]. Режим доступу: <http://vuzlib.com/content> [Дата звернення 15 травня 2015].

³⁹⁰ Будник, О.Б., 2014. *Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика*: [монографія]. Дніпропетровськ: Середняк Т.К.

³⁹¹ Каган, М.С., 1988. *Мир общения: проблема межсубъектных отношений*. Москва: Политиздат.

³⁹² Дубасенюк, О.А., 2001. *Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів*: навчальний посібник: У 2 ч. Т. 1.: Технології загально педагогічної підготовки майбутніх учителів, Житомир: Вид-во ЖДПУ, с. 327.

ПШ визначимо три групи **педагогічних умов**: соціально-професійні, організаційно-педагогічні та методично орієнтовані.

Під **соціально-професійними** будемо розуміти умови забезпечення професійної спрямованості майбутніх учителів ІМ у ПШ, ставлення їх до методичного аспекту своєї професійної діяльності, соціально-позитивну мотивацію використання підручників з ІМ зарубіжних видань у освітньому процесі ПШ, цілі підготовки студентів в цьому напрямі, усвідомлення ними значущості використання підручників з ІМ зарубіжних видань для підвищення ефективності майбутньої професійної діяльності.

До **організаційно-педагогічних** умов відповідно віднесемо психолого-педагогічну підготовку в ЗВО до процесу формування дидактичних умінь у майбутніх учителів ІМ, зміст навчального матеріалу, відповідність його інформаційного потенціалу потребам студентів, орієнтацію використання підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ з особистісної позиції студента, створення сприятливого емоційно-позитивного клімату щодо підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ, забезпечення певного рівня професійної компетентності майбутніх учителів ІМ та інше. Сюди віднесемо взаємозв'язок теоретичної й методичної підготовки з практикою за допомогою інтегративного підходу; оптимальне поєднання групових та індивідуальних форм роботи; розвивально-орієнтований зміст навчального матеріалу; наявність дидактично-методичного забезпечення; застосування інформаційно-комунікативних технологій в освітньому процесі ЗВО.

Методично орієнтовані умови – це спрямованість змісту, форм, методів та засобів навчання на формування спеціальних умінь у студентів, орієнтація їх на діалогічний стиль взаємодії, порівняльний аналіз, на фіксацію переваг та недоліків при використанні підручників з ІМ зарубіжних видань для ПШ, вміння вчитись, розвивати критичне мислення.

Відзначимо, що процес підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ, на нашу думку, буде

здійснюватись успішно у випадку забезпечення та взаємодії як соціально-професійних, організаційно-педагогічних, так і методично орієнтованих умов.

Для визначення впливу зазначених вище чинників було проведене опитування викладачів у Вінницькому державному педагогічному університеті ім. М. Коцюбинського, Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника, КЗ «Івано-Франківському ОППО», Сумському державному педагогічному університеті ім. А.С. Макаренка, КЗ «Житомирському ОППО». З результатами опитування можна ознайомитися у додатку В.

Експериментом було охоплено 26 викладачів та 45 вчителів-практиків, які мали педагогічний досвід більше 10 років. За результатами експертного оцінювання після його проведення та підведення кількісних підсумків, нами було розраховано коефіцієнт значущості кожної педагогічної умови за формулою:

$$E = \frac{\sum_{i=1}^{12} K_{ji}}{\sum_{j=1}^{45} \sum_{i=1}^{12} K_{ji}},$$

де K_{ji} – оцінка j -м експертом i -ої умови,

45 – кількість експертів,

12 – кількість потенційних умінь.

Результати експертного оцінювання нами подано в таблиці (див. додаток В).

Експериментальною перевіркою засвідчено ефективність таких педагогічних умов як формування соціально-позитивної мотивації до використання підручників зарубіжних видань, упровадження порівняльно-інтегративного підходу при організації роботи з підручниками зарубіжних і вітчизняних видань у початковій школі, збагачення змісту навчального матеріалу підручника з іноземної мови зарубіжного видання для початкової школи у контексті здійснюваної комунікативно-пізнавальної діяльності, апробування інтерактивних відповідних технологій.

Проаналізуємо детальніше кожну з наведених педагогічних умов. Найважливішим, на нашу думку, є формування **соціально-позитивної мотивації студента до використання підручників зарубіжних видань.**

Мотив виступає своєрідним «пусковим механізмом»³⁹³, індивідуальною потребою особистості в будь-якій діяльності, є її спонукальним елементом. Мотивація – це процес спонукання людини до здійснення тих чи інших дій та вчинків; складний соціально-психологічний, інтелектуальний, емоційний та вольовий акт, який потребує аналізу й оцінки альтернатив, вибору та прийняття рішень³⁹⁴.

На думку О. Леонтьєва, не відбуватиметься усвідомлення знань, а навчальна діяльність не матиме бажаного результату, якщо особистісна значущість буде відсутня, а дії та операції не спонукатимуться мотивом або потребою³⁹⁵. Мотиваційне забезпечення навчання потребує створення позитивного ставлення студентів до цього процесу, організації навчання на такому рівні, щоб майбутній учитель усвідомлював важливість і особистісну значущість набутих знань. Тому викладачу зміст навчання необхідно збагатити професійно орієнтованим цікавим матеріалом, формувати пізнавальний інтерес, сприяти творчій діяльності студентів.

На сьогодні підручник є сутнісним компонентом освітньої системи і, зокрема, конкретної моделі навчання, відіграє важливу дидактичну роль. Президент НАПН України В. Кремень звертає увагу на те, що сучасний підручник повинен не переповідати, а вчити набувати знання³⁹⁶. Шкільний підручник може повноцінно функціонувати лише за умови, що є системою адаптованих до освітнього процесу знань, норм і цінностей, як невід’ємний атрибут людської діяльності, спілкування; засіб моделювання партнерських взаєностосунків між учнем (студентом) і вчителем (викладачем) у процесі спільної освітньої діяльності; чинник інтелектуального, соціального, психологічного, смислового та духовного розвитку особистості; стимул творчої самоактивності й самореалізації індивідуальності; носій бачення світу й самого себе в контексті загальнолюдської культури тощо³⁹⁷.

³⁹³ Барышников, Н.В., 2003. *Методика обучения второму иностранному языку*. Москва: Просвещение.

³⁹⁴ Маслоу, А., 1994. *Самоактуализация личности и образование*. Пер. с англ. Киев–Донецк: Ин-т психологи АПН Украины, с. 33.

³⁹⁵ Леонтьев, А.А., 1997. *Психология общения* [2-е изд., испр. и доп.]. Москва: Смысл.

³⁹⁶ Кремень, В.Г., 2001. Освіта в Україні: стан і перспективи розвитку. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*: зб. наук. праць. Київ, ч. 1, с. 5-8.

³⁹⁷ Бейлисон, В.Г., Зуев, Д.Д., 2002. *О функциональном подходе к оценке школьных учебников. Проблемы школьного учебника*. Москва: Просвещение, с. 42-54.

Орієнтація майбутніх учителів ІМ на педагогічну професію повинна мати й особистісний характер, щоб готовність використовувати підручники зарубіжних видань в освітньому процесі школи виступала як професійно-особистісна якість спеціаліста. Адже зарубіжний досвід розширює методичне коло знань та вмінь учителя, дає змогу і критично аналізувати, і порівнювати, й узагальнювати всі інноваційні методи, засоби, форми навчання школярів. При цьому відбуваються ідентифікація себе як представника власного народу, усвідомлення існування в різних народів, культурах, країнах відмінних сторін у системах сприйняття цінностей, норм поведінки тощо.

Як зазначають О. Божок, О. Сурмач, вивчаючи ІМ, людина прагне передусім оволодіти ще одним способом комунікації. Вона одночасно проникає в нову національну культуру, «отримує величезне духовне багатство, що зберігається в ІМ», а самі її носії вивчають власну національну культуру не інакше, як через посередництво рідної мови, формує конкурентоспроможну особистість, яка спроможна ефективно спілкуватись у різноманітних умовах, бути здатною для співробітництва у багатомовному просторі³⁹⁸.

Грунтовний аналіз результатів опитування, відвідування навчальних занять, бесіди, інтерв'ювання, спілкування на он-лайн форумах, групах в соціальних мережах показав, що на вільне, гнучке володіння особистістю ІМ впливає різноманітність, варіативність іншомовних форм висловлювання думки. По-перше, психологічні обмеження молодшого віку. І. Самойлюкевич акцентує увагу, що не можна розраховувати на те, що молодші учні зможуть репродукувати або сприймати зі слуху великі за обсягом тексти, але у будь-якому разі мовлення повинно мати ознаки автентичності³⁹⁹. По-друге, С. Роман наголошує, що стартовий освітній рівень молодшого шкільного віку вимагає

³⁹⁸ Божок, О.С., Сурмач, О.Я., 2017. Педагогічні умови формування конкурентоспроможної особистості майбутнього вчителя іноземної мови на основі компетентнісного підходу. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: ВПЦ «Візаві», випуск 57.

³⁹⁹ Самойлюкевич, І.В., 2012. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до роботи у початковій школі. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 114-125.

застосування зрозумілого для дітей автентичного мовлення⁴⁰⁰. По-третє, як відмічає В. Редько індивідуальні особливості учнів, їх розмаїття, наявність не співпадання фізіологічного віку дітей з психологічним (деякі учні за своїм розвитком перебувають ще в дошкільному дитинстві, а інші тяжіють уже до системного навчання з ознаками творчої пошукової діяльності) вимагають від вчителя ІМ бути гнучким, варіативним, комунікабельним⁴⁰¹. Як засвідчує шкільна практика, завдання вчителя полягає не просто передавати знання, а й бути фасилітатором, модератором, помічником, щоб навчити дітей самостійно здобувати інформацію, працювати в команді, вирішувати проблеми і знаходити творчі рішення, мати високий рівень адаптивності та стресостійкості. Крім того, вчитель не повинен боятися змінюватися і виходити із зони комфорту⁴⁰².

Проаналізуємо другу педагогічну умову підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань, а саме **упровадження порівняльно-інтегрованого підходу** при організації роботи з підручниками зарубіжних та вітчизняних видань у ПШ.

Отже, інтеграція (від. лат. *integrum*) – об'єднання, взаємопроникнення, процес взаємного зближення та утворення взаємозв'язків⁴⁰³. Інтегративний підхід у підготовці майбутнього вчителя ІМ до використання підручників як вітчизняних, так і зарубіжних видань у ПШ дозволяє глибше розкрити та доповнити зміст самих підручників.

Аналіз дидактичних ідей переконує в тому, що загальним концептуальним підґрунтям удосконалення шкільного навчання є інтегративний підхід до організації навчально-пізнавальної роботи учнів. Вони повинні здійснити повний цикл пізнавальних дій, тобто сприйняти матеріал, осмислити,

⁴⁰⁰ Роман, С.В., 2005. *Методика навчання англійської мови у початковій школі*: навчальний посібник. Київ: Ленвіт.

⁴⁰¹ Редько, В.Г., ред., 2017. *Концепція компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи*. Київ: Педагогічна думка.

⁴⁰² Наказ МОН України, 2018. *Про організацію та проведення підготовки вчителів іноземних мов, які навчатимуть учнів перших класів у 2018/2019 навчальному році, закладами післядипломної педагогічної освіти до викладання іноземних мов (англійської, німецької та французької) відповідно до Концепції «Нова українська школа»* [онлайн]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-ta-provedennya-pidgotovki-vchiteliv-inozemnih-mov> [Дата звернення 17 жовтня 2018].

⁴⁰³ Филатов, В.М., 2002. *Антропологическая модель обучения иностранных языков в начальных классах и педагогическом колледже*: монографія. Ростов-на-Дону: АНИОН.

запам'ятати, а потім перейти до наступної діяльності через повторення, поглиблення та міцніше засвоєння⁴⁰⁴.

Підручник з ІМ зарубіжного видання включає багато ілюстрованого матеріалу, представленого у вигляді фотографій реальних осіб, коміксів, аніме, мап, схем, малюнків, презентацій, флеш-карток, афіш, оголошень, образних опор призначених для розвитку навичок і вмінь усного мовлення. Це допомагає не тільки зрозуміти лінгвокраїнознавчі тексти, а й посилити мотивацію вивчення мови, оскільки учень наочно бачить нову для нього країну, її культуру⁴⁰⁵.

Розділи підручників зарубіжних видань з ІМ містять завдання, які розвивають у дітей чуття мови та мовну інтуїцію. На основі того, що учні володіють базовим рівнем початкових знань з ІМ, можна пропонувати багато завдань, які сприяють розвитку критичного мислення та творчості. Це такі, як, наприклад: «Як ви думаєте...», «Чому...», «Напишіть свій варіант листа/рецепту/повідомлення...», «Порівняйте малюнки/розклад/місто/подарунки...», «Опишіть домашню тваринку/кімнату/друга ...», «Дайте пораду другу/сусіду/вчителю...», «Завершіть історію...», «Доповніть комікс...», «Дайте інструкції товаришам...», тощо. Також у вигляді завдань подаються кросворди, пазли, ребуси, замальовки щодо складання прогнозу погоди, списку продуктів, написання порад та інше. Зарубіжний підручник з ІМ пропонує епіграфи до теми у вигляді прислів'я або приказки, скоромовки, що сприяє не тільки розширенню лексичного, а й розвитку асоціативної пам'яті в школярів⁴⁰⁶. Важливою характеристикою сучасних підручників з ІМ є також побудова текстів, де новий матеріал, як граматичний, так і лексичний, не концентрується на початку, а рівномірно розподіляється по всьому тексту. Адже, кращого результату можна досягти поступовим, поетапним нарощуванням складності та обсягу введеного навчального матеріалу. Це також сприяє на створення ефекту «легкості» вивчення ІМ^{407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414}.

⁴⁰⁴ Бондар, В.І., 2005. Дидактика: Підручник для студентів вищих пед. навч. закл., Київ: Либідь.

⁴⁰⁵ Мірошніченко, Л.Ф., 2001. Підручник нового покоління. Яким він є. Яким він має бути. *Всесвітня література в середньому навчальному закладі України*, № 10, с. 3-7.

⁴⁰⁶ Mitchel, H.Q., 2015. *Zoom In 1*. SB+WB with CD-Rom Ukrainian Edition. MM Publications.

⁴⁰⁷ Marsland, S., Lazzeri, G., 2009. *Tracks 4 Activity Book*. Pearson Longman.

Сутність процесів інтеграції полягає насамперед у тому, що засвоєння різних аспектів мови, – зазначає С. Роман – її фонетики, лексики, граматики відбувається не ізольовано як дискретних компонентів мови, а інтегровано⁴¹⁵.

Автори підручників з ІМ для ПШ зарубіжних видань Герберт Пухта, Гюнтер Гернгрос, Пітер Льюїс-Джонс, Х. К. Мітчел, Дерек Стрендж, Мері Чарінгтон, Сьюзан Хаус, Дженні Дуллей, Вірджінія Іванс та інші пропонують подавати на перших уроках вивчення ІМ у кілька разів менше нових слів, ніж на заняттях у середині або кінці навчального року, тому й перші абзаци текстів зазвичай містять найменше число нових слів і словосполучень^{416, 417, 418, 419, 420, 421}. Підручник зарубіжного видання з ІМ будується таким чином, щоб перші й останні уроки були найменш складними. Найважчими є заняття, що включають багато нового матеріалу, який подається в середині підручника⁴²². Такі чітко структуровані інтегровані заняття будуються за однаковою схемою, що сприяє поліпшенню організації занять, як наслідок виробляється певний алгоритм дій у процесі вивчення ІМ, що полегшує процес навчання⁴²³.

Учені Н. Басай, О. Бігич, Н. Бориско, Л. Калініна, І. Самойлюкевич та інші відмічають, що застосування пояснювально-інтегрованого підходу в організаційній структурі зарубіжного підручника будується за принципом тематичної ситуативності. Перші заняття пов'язані з тематикою «знайомство», «сім'я», «шкільне життя», «дозвілля», що допомагає вчителю й учням

⁴⁰⁸ Mayhew, C., Reed, S., 2014. *Quick Minds 1*. Teacher's Resource Book. Cambridge University Press.

⁴⁰⁹ Mitchel, H.Q., 2009. *Smart Junior 4*. Student's Book 4, Teacher's Book 4, Workbook 4. MM Publications.

⁴¹⁰ Mitchel, H.Q., 2009. *Smart Junior 2*. Student's Book 2, Teacher's Book 2, Workbook 2. MM Publications.

⁴¹¹ Mitchel, H.Q., 2015. *Zoom In 1*. SB+WB with CD-Rom Ukrainian Edition. MM Publications.

⁴¹² Samson, C., 2010. *Alex et Zoe Nouvelle 1* Livre de L'eleve. CLE International.

⁴¹³ Simmons, N., 2015. *Family and Friends 3 class*. Oxford University Press.

⁴¹⁴ Strange, D. 2006. *New Chatterbox 2*. Activity Book. Oxford University Press.

⁴¹⁵ Роман, С.В., 2005. *Методика навчання англійської мови у початковій школі*: навчальний посібник. Київ: Ленвіт, с. 94.

⁴¹⁶ Dooley, J., Evans, V., 2007. *Fairyland-1*. Student's Book, Teacher's Book, Teacher's Resource Pack with reinforcement and extension activities. Express Publishing.

⁴¹⁷ Dooley, J., Evans, V., 2013. *Smileys 2*. Teacher's Book. Express Publishing.

⁴¹⁸ Gray, E., Evans, V., 2001. *Welcome Starter*. Teacher's book. Pupil's Book. Workbook. Express Publishing.

⁴¹⁹ Mitchel, H.Q., 2009. *Smart Junior 4*. Student's Book 4, Teacher's Book 4, Workbook 4. MM Publications.

⁴²⁰ Mitchel, H.Q., 2009. *Smart Junior 2*. Student's Book 2, Teacher's Book 2, Workbook 2. MM Publications.

⁴²¹ Mitchel, H.Q., 2015. *Zoom In 1*. SB+WB with CD-Rom Ukrainian Edition. MM Publications.

⁴²² Gray, E., Evans, V., 2001. *Welcome Starter*. Teacher's book. Pupil's Book. Workbook. Express Publishing.

⁴²³ Pinter, A.M., 2006. *Teaching Young Language Learners*. Oxford: Oxford University Press.

адаптуватися до нового для них процесу навчання ІМ. Така тематика дозволяє школярам не замислюватися над змістом висловлювань, а відразу починати говорити на відомі або зрозумілі всім теми, що сприяє розвитку почуття мови на початковому етапі навчання^{424, 425, 426, 427}.

Велике значення для вчителя ІМ при використанні порівняльно-інтегративного підходу має також і дотримання принципу наочності в підручнику. Підручники зарубіжних видань містять різні засоби графічної візуалізації, тобто шрифти, що виділяють окремі частини змістового матеріалу. Також видання часто пропонують завдання, для виконання яких учні мусять користуватися аналогічними вітчизняними джерелами, додатковою літературою, мережею Інтернет тощо^{428, 429, 430}.

Відсутність перелічених якісних характеристик у переважної більшості вітчизняних підручників та посібників з ІМ для ПШ не завжди сприяє реалізації розвивальної мети та сформувати навички медіа-грамотності, і це ускладнює навчання ІМ.

Третя умова – збагачення змісту навчального матеріалу підручника з ІМ зарубіжного видання для ПШ в контексті здійснюваної комунікативно-пізнавальної діяльності.

Методичну підготовку майбутнього вчителя ІМ учені розглядають як взаємозв'язок суб'єкта освітньої діяльності (студента) з освітнім середовищем⁴³¹.

Ми поділяємо погляди О. Дубасенюк і під освітнім середовищем ЗВО розуміємо природне або штучно створене соціокультурне середовище, яке

⁴²⁴ Басай, Н.П., 2018. Особливості конструювання уроку іноземної мови в початковій школі на засадах компетентісно орієнтованого навчання. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»: зб. наук. пр. Вид-во УжНУ «Говерла», № 43, с. 36-41.

⁴²⁵ Бігич, О.Б., 2004. *Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови*: Монографія. Київ: Вид. центр КНЛУ.

⁴²⁶ Бориско, Н.Ф., 2005. *Общевропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка*. Анализ некоторых аспектов. Інозем. мови, № 1, с. 8-14.

⁴²⁷ Калініна, Л.В., Самойлюкевич, І.В., 2004. Професійна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов у контексті європейський вимог. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. № 19. [online]. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/481/1/04klvkev.pdf> [Дата звернення 10 січня 2018].

⁴²⁸ Mitchel, H.Q., 2009. *Smart Junior 4*. Student's Book 4, Teacher's Book 4, Workbook 4. MM Publications.

⁴²⁹ Mitchel, H.Q., 2009. *Smart Junior 2*. Student's Book 2, Teacher's Book 2, Workbook 2. MM Publications.

⁴³⁰ Puchta, H., 2014. *Quick Minds 1 for Ukraine*. Cambridge University Press

⁴³¹ Ніколаєва, С.Ю., 2008. *Основні методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці)*: навч. посібник. Київ: Ленвіт.

вміщує різні види засобів і змісту освіти, що здатні забезпечувати активну продуктивну діяльність майбутніх педагогів⁴³². Тому зміст освіти студентів трактуємо як засіб власного самовиявлення, а в основу навчання покладемо ідею продуктивного засвоєння методичних питань, коли студенти самовизначаються стосовно різних підходів до освіти людини та здійснюють власну продуктивну методичну діяльність.

В. Краєвський у своїх наукових дослідженнях наголошує, що збагачення навчального матеріалу шкільного підручника трактується, насамперед, як його загальна функціональна спрямованість. Ця мета регламентує відбір, систематизацію змісту, вибір засобів його засвоєння відповідно до параметрів збагачення. Саме збагачення розкривається в процесі навчання в єдності його змістової та процесуальної частин. Відбір навчального матеріалу, засобів структурування з виокремленням основного та другорядного, виявлення логіко-змістових, структурно-функціональних зв'язків мають забезпечити систему знань студента, навчити його будувати, класифікувати, узагальнювати⁴³³.

Збагачення змісту матеріалу підручника стосується в цілому як системи, а також може бути реалізованим на рівні його компонентів: при побудові, при подачі нових знань і формуванні вмінь, при конструюванні системи завдань тощо⁴³⁴. Отже, беручи за основу вчення І. Журавльова, І. Лернера, реалізацію умови збагачення змісту навчального матеріалу підручника з ІМ ми розглядаємо як умову формування цілісності знань, як один із шляхів подолання суперечностей між цілісністю знань і диференційованим та індивідуальним підходами (методологічна суперечність), між вимогою формування цілісних знань і фрагментарним характером, етапністю їх вивчення (дидактична суперечність)^{435, 436}.

⁴³² Дубасенюк, О.А., 2016. Професійно-педагогічна освіта: *Методологія, теорія, практика*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, т. 2.

⁴³³ Краевский, В.В., 2007. Основы обучения. *Дидактика и методика*: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия».

⁴³⁴ Краевский, В.В., Хуторской, А.В., 2003. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах. *Педагогика*, № 2, с. 3-10.

⁴³⁵ Журавлев, И.К., 1990. Учебник вчера, сегодня, завтра. *Советская педагогика*, № 7, с. 44-49.

⁴³⁶ Лернер, И.Я., 1999. Каким быть учебнику. *Дидактические принципы построения*. Москва: Изд-во РАО.

Ураховуючи положення теорії підручника з ІМ, яку пропонує В. Редько, засоби збагачення змісту матеріалу підручника з ІМ відповідно до здійснюваної комунікативно-пізнавальної діяльності та сформованих операційних компонентів ми умовно поділяємо на три групи. Першу – становлять логіко-змістові засоби, що визначають відбір наукових знань, конструювання системи взаємопов'язаних понять на основі принципів науковості, орієнтації на структуру об'єктивної реальності; фундаменталізації й інтеграції; систематичності та системності⁴³⁷. Друга група – дидактично-методичні засоби, зумовлені закономірностями процесу засвоєння знань, віковими можливостями та психологічними особливостями молодших школярів. До них належать різні способи конструювання навчального матеріалу в моделюванні підручника на основі виокремлення провідних ідей курсу, практичних завдань передачі соціального досвіду, способів генералізації, типізації, уніфікації, тобто всіх видів логічного та аналогічного структурування. До засобів цієї групи належить сама побудова підручника, яка передбачає логіку засвоєння та поділ матеріалу на розділи й параграфи, включення структурних компонентів, що сприяють усвідомленню комунікативно-пізнавальної здійснюваної діяльності та сформованих операційних компонентів. Сюди відносимо текстові зв'язки, які пов'язують розділи і параграфи, узагальнювальні мікротексти, предметний вступ, висновки, додатки, резюме, системи завдань для формування цілісності знань й опанування принципів узагальнення та систематизації⁴³⁸.

Оволодіння ІМ учнями ПШ передбачає взаємопов'язане навчання всіх видів мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письма).

Для цього в підручнику з ІМ для ПШ зарубіжного видання є відповідні вправи та завдання, які забезпечують комплексне оволодіння усним і писемним мовленням.

На думку Л. Калініної, сучасний етап навчання характеризується поєднанням комунікативно-пізнавальної діяльності при навчанні ІМ з

⁴³⁷ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка.

⁴³⁸ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка.

когнітивною. Засобами реалізації цього є опора на лінгвістичну будову рідної мови та загальнонавчальні вміння, використання елементів доступної філологізації в ході формування в учнів досвіду самостійної пошукової діяльності, а також широке застосування дидактичної гри⁴³⁹. Адже початковий ступінь вивчення ІМ, як зазначає О. Бігич, – це поєднання двох психологічних домінант: ігрової та комунікативно-пізнавальної діяльності. Наявність притаманної молодшому шкільному віку ігрової мотивації уможлиблює оволодіння комунікативно-пізнавальною діяльністю за допомогою ігрових прийомів⁴⁴⁰.

Третю групу засобів збагачення змісту підручника з ІМ становлять книжково-поліграфічні засоби: графічні (шрифт, колір); виділення й диференціації навчального матеріалу за видами знань (закони, поняття, факти), за дидактичною значущістю (основне – другорядне, матеріал для запам'ятовування, ілюстративний); виокремлення змістових та опорних сигналів (ключові слова, заголовки, схеми, діаграми, таблиці тощо). Доступні для молодшого шкільного віку ілюстративні матеріали, що формують уявлення про інший світ, іншу культуру, умотивовуючи своїм змістом потребу їх пізнати засобами ІМ⁴⁴¹.

Отже, збагачення змісту навчального матеріалу (у першу чергу, його відбір) у шкільному підручнику з ІМ зарубіжного видання має підпорядковуватися здійснюваній комунікативно-пізнавальній діяльності та сформованості операційних компонентів освітнього процесу.

Розглянемо четверту педагогічну умову підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ – **апробування інтерактивних технологій при використанні підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ.**

Інтерактивний (від англ. *interaction* – взаємодія) – той, що базується на взаємодії; означає наявність зворотного зв'язку між педагогом або засобом

⁴³⁹ Калініна, Л.В., 2012. Лінгвокультурний аспект формування комунікативної компетенції учнів початкової школи. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 47-60.

⁴⁴⁰ Бігич, О.Б., 2004. *Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови*: Монографія. Київ: Вид. центр КНЛУ.

⁴⁴¹ Касьянов, Г.В., Клепко, С.Ф., Харламова, Т.Б., 2007. Система навчального книговидавання в Україні: можливості змін: матер. для обговор. на конф. «*Діалог про підручник: час говорити, час діяти*». Київ: Громадські платформи освітньої реформи в Україні, с. 23.

навчання та слухачами, студентами та учнями⁴⁴². Інтерактивне навчання – це такий вид діяльності, що передбачає взаємодію тих, хто навчається з навчальним середовищем, яке слугує джерелом накопичення певного досвіду⁴⁴³.

У процесі навчання ІМ різні види навчальної діяльності почали активно використовуватися під назвою «центрованого на студента підходу» (student-centered approach), сутність якого полягає в максимальній передачі ініціативи учіння самому слухачу, студенту, учню, а також у наданні пріоритету різним формам групового навчання⁴⁴⁴.

Як засвідчують дослідження науковців, психологів, педагогів, методистів, інтерактивне навчання матиме успіх, якщо воно здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей особистості, її інтересів і потреб, життєвого та навчального досвіду, бажання та вмотивованості дій усіх учасників навчального процесу.

Шляхи інтеграції інтерактивних методів у навчальний процес практично необмежені. Учені В. Плахотник, М. Сідун, О. Скальська та ін. звертають увагу на те, що при вивченні ІМ повинні реалізовуватися освітня, виховна, розвивальна цілі. Залежно від тих умов, де, коли і як вивчається ІМ, варто звертати увагу на таку диференційованість особливостей при вивченні ІМ: 1) монологізм (володіння першою, рідною мовою); 2) білінгвізм (одночасне оволодіння двома мовами); 3) штучні чи природні умови оволодіння ІМ^{445, 446, 447}.

Відповідно підбирають і методи навчання ІМ. Н. Павленко пропонує до інтерактивних методів навчання віднести дискусії, рольові ігри, імітаційні ігри, заняття-панорами, заняття-інтерв'ю, моделювання різноманітних педагогічних

⁴⁴² Ярцев, В.Н., ред., 2002. *Лингвистический энциклопедический словарь*, 2-е изд., доп. Москва: Большая Рос. Энцикл.

⁴⁴³ Павленко, Н.О., 2008. *Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до використання інтерактивних педагогічних технологій*: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: спец. 13.00.04. Київ.

⁴⁴⁴ Сідун, М.М., 2013. *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи засобами навчальних ситуацій*: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка.

⁴⁴⁵ Плахотник, В.М., 1999. Технологічність підручника як обов'язкова умова його ефективності. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, вип. 1, с. 12-14.

⁴⁴⁶ Сідун, М.М., 2013. *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи засобами навчальних ситуацій*: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка.

⁴⁴⁷ Скальська, О.В., 2009. *Дидактичні умови добору і використання навчальних матеріалів на уроках іноземної мови у початковій школі*: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.09; Ін-т педагогіки АПН України. Київ.

ситуацій тощо⁴⁴⁸. Застосування кожного з таких методів вимагає певної підготовки як з боку викладача, так і тих, хто вивчає ІМ. Так, наприклад, у підручниках ІМ зарубіжних видань досить ефективно використовується інтерактивна гра «Рекламний агент» (Advertising Agent) та гра-драматизація «Old Fairy Tale in a New Version» з метою розвивати творчу уяву, фантазію та артистичні здібності тих, хто вивчає ІМ, формувати в них позитивні емоції⁴⁴⁹.

Найпоширенішими інтерактивними традиційними методами, що застосовуються під час навчання ІМ у зарубіжних підручниках, є: словесні методи – бесіда, діалог; наочні методи – інтерактивна демонстрація; корпоративні методи навчання – робота в парах, робота в малих групах, карусель та ін.; колективно-групові методи навчання, а саме «аналіз ситуацій», «мозковий штурм», вирішення проблем та ін.; ситуативні методи навчання – імітаційні ігри; дискусійні методи навчання – дискусія, обговорення та ін.; дослідницькі методи – метод проектів тощо^{450, 451, 452, 453}.

Г. Бельтюкова зауважує, що інтерактивні методи, інтерактивне навчання при використанні підручника не лише розвивають комунікативні зв'язки суб'єктів освітнього простору, а й сприяють утвердженню партнерських стосунків учасників педагогічного процесу, вміти виявляти гнучкість, брати на себе частину відповідальності за спільну роботу, цінувати особистий внесок кожного члена команди, бути спроможним до необхідних компромісів задля досягнення спільних цілей⁴⁵⁴.

Охарактеризуємо як результат застосування проаналізованих педагогічних умов – **формування професійної компетентності майбутнього вчителя ІМ**

⁴⁴⁸ Павленко, Н.О., 2008. *Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до використання інтерактивних педагогічних технологій*: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: спец. 13.00.04. Київ.

⁴⁴⁹ Mitchel, H.Q., 2009. *Smart Junior 4*. Student's Book 4, Teacher's Book 4, Workbook 4. MM Publications.

⁴⁵⁰ Барышников, Н.В., 2003. *Методика обучения второму иностранному языку*. Москва: Просвещение.

⁴⁵¹ Бельтюкова, Г.В., 1989. *Формирование у студентов умения работать со школьным учебником*. Начальная школа, № 2, с. 70-74.

⁴⁵² Буренко, В.М., 2011. Особливості навчання усного мовлення: метод. поради. *Іноземні мови в навчальних закладах*, № 3, с. 4-6.

⁴⁵³ Конышева, А.В., 2003. *Современные методы обучения английскому языку*. Минск: Вышэйшая шк.

⁴⁵⁴ Бельтюкова, Г.В., 1989. *Формирование у студентов умения работать со школьным учебником*. Начальная школа, № 2, с. 70-74.

до використання підручників зарубіжних видань у ПШ. Ми розглядаємо цей чинник як синтез знань, умінь, навичок, емоційно-ціннісного ставлення та професійної рефлексії. Центральне місце тут посідає вміння організовувати роботу учнів з підручником (процесуальний компонент професійної компетентності), необхідною умовою оволодіння яким вважаємо знання про теоретичні основи його побудови та способи використання на заняттях (змістовий компонент). З іншого боку, зазначене новоутворення можна вважати професійно компетентнісним за умови усвідомлення його як цінності, тобто наявності позитивної мотивації цієї діяльності (мотиваційний компонент).

В. Краєвський, А. Хуторський стверджують, що ще в процесі вивчення курсу «Дидактика» майбутні вчителі збагачують свої знання про підручник як носій змісту освіти та засіб навчання (двоєдина сутність навчальної книги), його структуру та провідні функції⁴⁵⁵. Далі знання закріплюються та поглиблюються при вченні предметних методик (з урахуванням специфіки предмета), а отже, і підручника. При проходженні практики майбутні вчителі поглиблюють уміння організувати роботу учнів з підручниками та НМК.

На думку Р. Арцишевського, отримані майбутніми педагогами знання й уміння особливо потрібні в умовах варіативної системи освіти, що знаходить своє вираження в розробленні та створенні альтернативних підручників і навчальних посібників з різними методичними системами реалізації змістових ліній відповідно до вимог державних стандартів освіти⁴⁵⁶. Підручники з ІМ зарубіжних видань слугують базою для оволодіння кожним із суб'єктів навчального процесу (студентом, учнем) важливою ключовою компетенцією – інформаційною, яку трактують як здатність знаходити, оцінювати, використовувати, прогнозувати й обговорювати інформацію в усіх її проявах.

Н. Яценюк зазначає, що професійно компетентний учитель повинен завжди пам'ятати, що особливістю підручників з ІМ порівняно з іншими є те, що знання учні отримують, як правило, за допомогою ІМ як основного об'єкта

⁴⁵⁵ Краевский, В.В., Хуторской, А.В., 2003. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах. Педагогика, № 2, с. 3-10.

⁴⁵⁶ Арцишевський, Р.А., 2003. Підручник учора, сьогодні, завтра. Підручник ХХІ століття, № 1-4, с. 22-28.

вивчення, а сама мова слугує засобом здобування нової інформації, і без відповідного рівня володіння нею ці знання не завжди можуть стати надбанням школярів⁴⁵⁷.

Отже, глибоке володіння своїм предметом та методикою його викладання – основа не лише професійної компетентності вчителя ІМ, а й творчого підходу до виконання своєї діяльності. Активність полягає не в простому засвоєнні знань, формуванні вмінь та навичок, а в їх використанні для майбутньої творчої професійної діяльності. Саме активність визначає сутність включення студентів у творчий процес, що й обумовлює ступінь їх готовності як до використання підручника загалом, так підручників з ІМ зарубіжних видань зокрема. Цьому сприяють і наявність певної науково-методичної бази, сприятлива атмосфера на заняттях, застосування різних форм і методів організації навчально-пізнавальної діяльності, здійснення порівняльного аналізу підручників вітчизняних та зарубіжних видань, аналіз студентами результатів власної підготовки до роботи зі шкільним підручником, аналіз он-лайн компонентів до зарубіжних підручників, пошук способів взаємодії з учнями при застосуванні навчальної літератури, вибір найбільш раціональних з них тощо. Велике значення тут має позиція викладача, котрий готує студентів до майбутнього фаху, вдало поєднує теорію і практику, інформаційно-комп'ютері технології, спонукає до творчої професійної діяльності.

Як зазначає О. Волченко, при організації навчального процесу зусилля викладача повинні бути спрямовані на те, щоб створити атмосферу творчого пошуку та сприятливі умови для навчання з метою розкриття здібностей студентів і виявлення їхньої творчої активності⁴⁵⁸.

А це буде відбуватися ефективно лише при забезпеченні наступних педагогічних умов: формування соціально-позитивної мотивації до використання підручників зарубіжних видань; упровадження порівняльно-інтегративного підходу при організації роботи з підручником зарубіжних і

⁴⁵⁷ Яценюк, Н.І., 2009. Зарубіжний досвід створення підручників з іноземної мови для початкової школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. № 4, с. 172-176.

⁴⁵⁸ Волченко, О.М., 2006. *Формування комунікативної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах*: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка.

вітчизняних видань у ПШ; збагачення змісту навчального матеріалу підручника з ІМ зарубіжного видання для ПШ у контексті здійснюваної комунікативно-пізнавальної діяльності та апробування інтерактивних відповідних технологій. На підставі вище сказаних основ доходимо висновку, що використання виокремлених педагогічних умов буде сприяти формуванню професійної компетентності майбутніх учителів ІМ. Це дасть змогу підвищити ефективність професійної підготовки майбутніх вчителів ІМ за допомогою розробки відповідної моделі

2.2. Модель підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі

Багатогранність і складність досліджуваного нами явища вимагає не тільки забезпечення, а й окреслення та обґрунтування чіткої моделі означеного педагогічного процесу.

Варто зауважити, побудова моделі є методом наукового пізнання, що презентує відтворення характеристик певного об'єкта на іншому об'єкті, який спеціально створений для їхнього вивчення. На думку Р. Габреєва, А. Смирнова, модель – це уявна або матеріально реалізована система, яка, відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінити його так, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об'єкт⁴⁵⁹.

Відомо, що у філософії модель пояснюється як будь-яка система, уявна або реально існуюча, яка знаходиться в певних відношеннях до іншої системи (ще її називають оригіналом, об'єктом або натурою)⁴⁶⁰. При цьому вона буде виконувати такі умови: 1) між моделлю прототипом є відношення подібності, форма якого явно виражена і точно зафіксована (умова аналогії); 2) модель у процесі наукового пізнання буде замінником об'єкта, що вивчається (умова

⁴⁵⁹ Габреєв, Р.В., Смирнов, А.В., 2008. Формирование мотивации учебно-познавательной деятельности студентов ВУЗа. *Образование и саморазвитие*. № 10, с. 227-233.

⁴⁶⁰ Морозова, С.М., Шкарапута, Л.М., 2000. *Словник іноземних слів*. Київ: Наукова думка.

репрезентації); 3) вивчення моделі дозволяє отримати інформацію про оригінал (умова екстраполяції)⁴⁶¹.

Слід зазначити, Р. Габдреев, А. Смирнов розглядають модель як образ, аналог (уявне або умовне зображення, опис, схема, креслення, графік і т.д.) об'єкта, процесу, що відображає його структуру, властивості, взаємозв'язки й відносини між елементами, полегшуючи процес здобуття інформації про нього⁴⁶². Відповідно моделювання як метод пізнання дає змогу окреслити взаємозв'язки між структурними елементами складних процесів і систем.

У нашому дослідженні модель підготовки спеціаліста – це система, що відображає або створює існуючі чи проєктивні структурні одиниці: склад, зміст навчання спеціаліста й організаційно-навчального проєкту, який забезпечує їх реалізацію⁴⁶³.

Ми вважаємо за доцільне створити експериментальну модель підготовки вчителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ на основі системного підходу, який забезпечує цінність і взаємозв'язок кожного зі складових елементів. Відповідно й ефективність цієї системи залежить від належного елемента, його місця, ролі та зв'язків з іншими структурними одиницями ієрархічності.

Отже, *модель підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ* – це комплекс взаємопов'язаних елементів освітнього процесу, що забезпечують формування в студентів системи професійних знань і вмінь використання підручників ІМ зарубіжних видань для ПШ, і мають на меті розкрити структуру (з яких елементів та етапів складається процес підготовки), його функції, послідовність зв'язків цих елементів і в цілому особливостей змісту такої підготовки.

⁴⁶¹ Филатов, В.М., 2002. *Антропологическая модель обучения иностранных языков в начальных классах и педагогическом колледже*: монографія. Ростов-на-Дону: АНИОН, с. 286.

⁴⁶² Габдреев, Р.В., Смирнов, А.В., 2008. Формирование мотивации учебно-познавательной деятельности студентов ВУЗа. *Образование и саморазвитие*. № 10, с. 227-233.

⁴⁶³ Березюк, Ю.В., 2013. Подготовка будущего учителя к применению метода моделирования педагогических ситуаций в учебном процессе. *Карельский научный журнал*. НП «Институт направленного профессионального образования», № 1 (2), с. 12-14.

Велике значення має для майбутнього вчителя ІМ усвідомлення ним структури та результатів своєї діяльності. У нашому дослідженні структурою процесу підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників іноземних видань у ПШ буде слугувати створена нами **структурно-функціональна модель**, а результатом – **сформована готовність майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ**.

Метою нашої моделі виступає ефективність удосконалення процесу підготовки майбутніх учителів ІМ до використання дидактичних засобів для ПШ, а для досягнення цієї мети потрібне функціонування всієї сукупності комплексів (серед яких ми виділяємо структурні блоки та функціональні компоненти), що приводять до сформованості готовності майбутніх учителів ІМ до використовувати підручники зарубіжних видань у ПШ.

Під час побудови моделі ми застосували основні положення моделювання педагогічних систем і процесів, викладені в працях науковців Г. Балла, В. Беспалька, А. Гречихіна, Ю. Кулюткіна, В. Ледньова та ін.^{464, 465, 466, 467, 468}.

Учені розглядають основні дидактичні принципи процесу моделювання: закономірності освітнього процесу, що регулюють діяльність учителя та учнів, зберігають своє загальне значення в навчанні всіх дисциплін і на всіх його етапах (П. Підкастий, О. Савченко, М. Портнов)^{469, 470}; категорії дидактики, які характеризують способи використання законів навчання відповідно до мети виховання та освіти і визначають зміст, методи й організацію навчання (Ю. Бабанський, А. Степанюк)^{471, 472}; вихідні положення, які визначають процес

⁴⁶⁴ Балл, Г.О., 1994. Про психологічні засади формування готовності до професійної праці. *Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти*. Київ.

⁴⁶⁵ Беспалько, В.П., 2006. Отбор и организация содержания учебника. *Народное образование*, № 7, с. 116-122.

⁴⁶⁶ Гречихин, А.А., 1985. О путях и возможностях типологического моделирования школьного учебника. *Проблемы школьного учебника*. Москва: Просвещение, вып. 15, с. 12-32.

⁴⁶⁷ Кулюткин, Ю.Н., 2007. Анализ учебника на предмет его соответствия школьной программе. *Проблемы школьного учебника*. Москва: Просвещение, вып. 5, с. 91-97.

⁴⁶⁸ Леднев, В.С., 1991. *Содержание образования: сущность, структура, перспективы*, 2-е изд. Москва: Педагогика.

⁴⁶⁹ Підкастий, П.И., Портнов, М.Л., 1998. *Искусство преподавания*. Москва: РПО.

⁴⁷⁰ Савченко, О.Я., 2003. Нова доба шкільної освіти. *Підручник XXI століття*, № 1-4, с. 30-39.

⁴⁷¹ Бабанский, Ю.К., 1989. *Избранные педагогические труды*. Москва: Педагогика.

⁴⁷² Степанюк, А.В., Міщук, Н.Й., 2011. Підготовка майбутніх учителів до організації роботи учнів з підручником, *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, вип. 3. [online]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_3_8 [Дата звернення 22 липня 2013].

навчання – зміст, принципи, методи, засоби, форми (О. Овчарук, В. Паламарчук)^{473, 474}; нормативні вимоги до організації та проведення дидактичного процесу (А. Алексюк, В. Бондар, Н. Буринська)^{475, 476, 477} і т.д.

Відомо, вчені В. Красівський, А. Хуторський наголошують на дотриманні в освітньому процесі принципів, які визначають особистісну та творчу орієнтацію навчання особистості. До них належать: узгодження педагогічного й особистісного цілепокладання студента; відбір освітньої траєкторії; принцип метапредметних (необмежених рамками одного предмета) зв'язків; принцип продуктивності навчання; принцип пріоритету освітнього продукту над зовнішнім змістом освіти; принцип ситуативності навчання та принцип освітньої рефлексії тощо⁴⁷⁸. Вітчизняний учений-дидакт В. Бондар виділяє принципи, які регулюють мету й завдання процесу навчання, забезпечують орієнтацію викладача на особистісні якості студента, що допомагає йому в доборі засобів навчання, які регулюють операційно-діяльнісний компонент освітнього процесу та змогу оцінювати результативність цього процесу⁴⁷⁹.

У нашому дослідженні ми виділяємо такі принципи підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників у ПШ, як: гуманістична спрямованість професійної підготовки; професійно-мотиваційне забезпечення освітнього процесу; полікультурність; дидактична культуровідповідність; функціональне використання знань, умінь, навичок загальнокультурної компетентності; зв'язок навчальної теорії з практикою; урахування вікових та індивідуальних особливостей при ранньому навчанні ІМ; інтегративність освітнього процесу ПШ.

⁴⁷³ Овчарук, О.В., ред., 2004. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*: Бібліотека з освітньої політики Колективна монографія. Київ: «К.І.С.».

⁴⁷⁴ Паламарчук, В.Ф., 2005. *Першооснови педагогічної інноватики*. Київ: Знання України, т. 1.

⁴⁷⁵ Алексюк, А.М., 1998. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія: [підруч. для студентів, аспірантів та молодих викладачів вузів]. *Міжнародний фонд «Відродження»*.

⁴⁷⁶ Бондар, В.І., 2000. *Теорія і технологія управління процесом навчання у школі*: навч. посібник. Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ.

⁴⁷⁷ Буринська, Н.М., 2003. Особистісно зорієнтоване навчання як провідна дидактична функція сучасного підручника. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, вип. 4, с. 7-10.

⁴⁷⁸ Краевський, В.В., Хуторської, А.В., 2003. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах. *Педагогика*, № 2, с. 3-10.

⁴⁷⁹ Бондар, В.І., 2005. *Дидактика: Підручник для студентів вищих пед. навч. закл.*, Київ: Либідь, с. 145.

Згідно з принципом **гуманістичної спрямованості** професійної підготовки в центрі уваги педагогічного процесу є особистість студента, майбутнього вчителя ІМ з його інтересами, здібностями, індивідуальними характеристиками. Весь освітній процес спрямований на формування особистості студента, надання йому кваліфікованої допомоги у визначення життєвих та професійних цілей і базується на гуманістичних нормах співробітництва⁴⁸⁰.

Якщо в парадигмі освіти головними завданнями є передача знань, формування умінь, навичок, то для освітнього процесу ЗВО, побудованого на засадах гуманізму, основними є становлення та розвиток особистості студента як майбутнього вчителя. Тобто гуманістична спрямованість є однією з найважливіших рис сучасної професійної педагогічної освіти, сутність якої полягає у формуванні цілісної гармонійної особистості педагога-фахівця з високим рівнем загальнокультурної компетентності.

Відповідно реалізації **принципу мотиваційного забезпечення освітнього процесу** сприяють наступні чинники: особистість майбутнього вчителя ІМ, його професійні й моральні якості, відчуття суспільної потреби в цій професії, значущість майбутньої професійної діяльності, новизна в змісті, формах, прийомах роботи, почуття задоволення від своєї роботи. Головне в підготовці майбутнього вчителя ІМ для ПШ – спонукати його до підвищення рівня свого розвитку, прагнення до оволодіння педагогічною майстерністю.

Слід зазначити, **принцип полікультурності** передбачає не лише створення умов для сприйняття, вивчення та порівняння культурних особливостей різних країн, мови яких вивчаються, але й навчання методам і формам міжкультурної діяльності, яка сприятиме формуванню тактовного ставлення, неупередженості, готовності до співпраці з людьми різних соціальних статусів, національностей, поглядів незалежно від їхньої соціальної, етнічної, расової належності та віросповідань.

⁴⁸⁰ Кондрашова, Л.В., 1987. *Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності*. Київ: Вища шк.

Забезпечуватимуться необхідні передумови збагачення світогляду майбутніх учителів ІМ через посередництво культур, усвідомлення їх історичного значення у світовій культурі. На думку Л. Рєзнік, полікультурна компетентність вчителя – це цілісне, інтегративне, багаторівневе, особистісне новоутворення, що є результатом навчальної підготовки⁴⁸¹.

А. Щепилова розглядає полікультурність майбутнього вчителя ІМ як комплексну, особистісну якість, що формується в процесі навчальної підготовки на основі толерантності, характеризується свідомістю власної багатокультурної ідентичності, яка проявляється в здатності конструктивної взаємодії з представниками інших культурних груп⁴⁸². Н. Якса визначає феномен полікультурності майбутнього фахівця як інтегративну характеристику, що відображає здатність педагога здійснювати політику полілінгвізму в полікультурному просторі⁴⁸³. Це система якостей, що допомагає учителю ІМ орієнтуватися в культурних відносинах рідної й іншомовної країни та забезпечує досягнення мети виховання людини. Як бачимо, Н. Грицик зазначає, що принцип полікультурності дає змогу майбутньому вчителю ІМ інтегруватися в іншу культуру при збереженні взаємозв'язку з рідною мовою, культурою, яка ґрунтується на поєднанні особистісних якостей, синтезованих знаннях, уміннях і навичках позитивної міжетнічної та міжкультурної взаємодії, що в результаті сприяє безконфліктній ідентифікації особистості в багатокультурному суспільстві та її інтеграції в полікультурний світовий простір⁴⁸⁴.

У професійній підготовці майбутнього вчителя ІМ для ПШ ми використовуємо принципом **дидактичної культуровідповідності**, зміст якого який полягає в збагаченні особистості студента, майбутнього вчителя ІМ, досягненнями національної та світової культур, забезпечує наступність в

⁴⁸¹ Рєзнік, Л.С., 2009. Аналіз теоретичних засад серії НМК з англійської мови для початкової школи. *Іноземні мови*, № 4, с. 36-42.

⁴⁸² Щепилова, А.В., 2000. Проблемы преподавания второго иностранного языка и вопросы подготовки педагогических кадров. *Иностранные языки в школе*, № 6, с. 16-22.

⁴⁸³ Якса, Н.В., 2009. Концептуальні положення професійної педагогічної освіти в аспекті полікультурності. *Українська полоністика*. Вип. 6. Педагогічні дослідження, с. 87-98.

⁴⁸⁴ Грицик, Н.В., 2013. *Формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови*: автореф. дис. на здобуття наукового ступення канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Ялта.

оволодінні певними загальнолюдськими цінностями. На думку Т. Колодько, цей принцип проявляється в ретельному відборі викладачами для проведення занять з професійно-орієнтованих дисциплін методів, дидактичних засобів та матеріалів, які несуть необхідне соціокультурне навантаження, повною мірою розкривають і пояснюють культурні феномени кожного народу, створюють умови для «занурення» в інші культури, тим самим сприяють підготовці майбутніх учителів ІМ до оволодіння загальнокультурною компетентністю⁴⁸⁵.

В. Редько вважає, що саме культорологічно спрямоване навчання ІМ в ПШ забезпечується доцільно дібраними для ознайомлення об'єктами із сфери культури, мовою якої студенти та їхні майбутні учні оволодівають, що дозволяє організувати навчання іншомовного спілкування у формі діалогу культур⁴⁸⁶.

Отже, майбутній учитель ІМ, який працюватиме в ПШ, повинен знати досконало рідну мову, основи національної культури, звичаї, традиції рідного народу, що сприятиме ефективній іншомовній комунікації.

Наступний принцип – **функціонального використання знань, умінь та навичок загальнокультурної компетентності** – реалізується в навчанні як реальний та повноцінний засіб професійної підготовки майбутнього вчителя ІМ через поєднання знань соціального, культурного, громадського життя з впливом діяльнісної сфери, через застосування професійних теоретичних знань в практичній роботі через використання міжкультурних зв'язків у різних сферах життя суспільства (це наука, культура, техніка, політика, економіка і т.д.). Відповідно метою застосування цього принципу є поява в студентів порівняльної системи знань про традиції, етикетні норми, звичаї, вірування, переконання, історію, побут певного етносу різних країн з урахуванням професійної спрямованості майбутніх учителів ІМ.

Науковці в основному використовують такі характеристики загальнокультурної компетентності особистості: розуміння суті завдання, яке

⁴⁸⁵ Першукова, О.О., 2012. Нотатки з європейського досвіду створення електронного багатомовного посібника для навчання молодших школярів. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць / наук. ред. О.М. Топузов. Київ: Педагогічна думка, вип. 12, с. 624.

⁴⁸⁶ Редько, В.Г., ред., 2017. *Концепція компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи*. Київ: Педагогічна думка.

виконується; знання, досвід у певній галузі й активне їх упровадження; уміння обирати засоби, адекватні конкретним обставинам; почуття відповідальності за досягнуті результати; здатність оцінювати власні помилки й коригувати та ін.⁴⁸⁷.

Так, В. Калінін у своїх дослідженнях загальнокультурну компетентність розглядає як рівень освіченості особистості, достатній для самоосвіти та самостійного вирішення пізнавальних проблем, які виникають при визначенні своєї позиції⁴⁸⁸.

О. Волченко означає компетентність як специфічну здатність особистості, необхідну для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі, яка включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії та виділяє чотири її основні складові: когнітивну, афективну, вольову, навички та досвід⁴⁸⁹.

І. Зимня розглядає компетентність майбутнього вчителя ІМ як систему, яка має наступні складові: готовність до прояву компетентності (тобто мотиваційний аспект); володіння знаннями змісту компетентності (тобто когнітивний аспект); досвід прояву компетентності в різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (тобто поведінковий аспект); ставлення до змісту компетентності й об'єкта її застосування (ціннісно-смісловий аспект); емоційно-вольова регуляція процесу й результату прояву компетентності⁴⁹⁰.

Не менш важливим є **принцип зв'язку теорії з практикою**, який наголошує, що в підготовці майбутніх учителів ІМ до роботи в ПШ потрібно орієнтуватися не на пасивне розуміння та засвоєння змістового матеріалу, а на активне його використання, тобто бачити рівень готовності майбутніх учителів ІМ до професійної діяльності. Варто зазначити, що це реалізується не лише

⁴⁸⁷ Жуковський, В.М., 2014. Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителів з предметів духовно-морального спрямування у системі післядипломної освіти. *Андрагогічний вісник: наукове електронне періодичне видання*, вип. 5, с. 170-179.

⁴⁸⁸ Калінін, В.О., 2005. Модель формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов. *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами інноваційних освітніх технологій* : зб. наук. праць. В: О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонової, ред. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, вип. 2, с. 135-141.

⁴⁸⁹ Волченко, О.М., 2006. *Формування комунікативної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах*: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка.

⁴⁹⁰ Зимня, І.А., 1991. Психологія обучения иностранным языкам в школе [online]. Режим доступу: <http://psychlib.ru/mgppu/ZPo-1991/ZPo-223.htm#p1> [Дата звернення 4 липня 2016].

через безпосередній контакт студентів з викладачем як носієм іншої мовної культури, а й через професійну взаємодію під час проходження педагогічної практики, літньої мовної практики, на практичних та лабораторних заняттях з психолого-педагогічних і методичних дисциплін, при проведенні науково-дослідної роботи, майстер-класів⁴⁹¹.

Створення максимально наближених до реальних комунікативних професійно-спрямованих ситуацій, активне використання міжкультурних комунікативних умінь та навичок у навчальних, природних ситуаціях (дискусії, зустрічі з педагогами-практиками, обговорення із залученням представників іншої культури, участь у міжнародних наукових конференціях і семінарах для студентів та молодих учених, обговорення наукової іноземної літератури, участь у різноманітних майстернях, гуртках, наукових товариствах, спілкування за допомогою Інтернету, робота перекладачами і т.д.).

Цей принцип також включає формування вмінь у майбутніх учителів ІМ оперувати навчальними стратегіями, стратегіями використання ІМ при різних видах мовленнєвої діяльності та комунікативними стратегіями, розв'язування вправ для опанування цих стратегій та відповідних знань.

Принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей у ранньому навчанні ІМ означає, що при підготовці майбутніх учителів ІМ для ПШ варто звертати увагу на створення ними сприятливих умов для реалізації цілеспрямованого розвитку фізичних, пізнавальних, духовних якостей дитини, гармонізувати вплив різних видів освітньої діяльності на її розвиток та соціалізацію.

О. Карп'юк стверджує, що аналіз потенційних можливостей усіх функцій ІМ, дидактичних засобів навчання ІМ переконливо доводить, що взаємопов'язане навчання мови й культури народу – носія цієї мови, а також активної комунікативно-пізнавальної діяльності молодшого школяра сприяє всебічному розвитку його особистості⁴⁹².

⁴⁹¹ Савченко, О.Я., 2001. Якість і варіативність шкільних підручників як умова запровадження державних стандартів початкової освіти. *Початкова школа*, № 8, с. 10-12.

⁴⁹² Карп'юк, О.Д., 2008. Обґрунтування концепції авторської серії навчальних видань з англійської мови для початкових класів загальноосвітніх шкіл України. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, вип. 8, с. 532-542.

Цей принцип означає, що зміст навчання у ПШ має охоплювати ті його компоненти, які важливі для досягнення поставленої мети. Якщо в сучасній школі йдеться про розвиток в учнів здатності до міжкультурної комунікації, то до змісту навчання необхідно, крім інформації, способів діяльності, виражених в усному або письмовому тексті й даних до них завдань, включати також емоційну діяльність, викликану предметом і процесом його засвоєння⁴⁹³.

Раннє навчання ІМ повинно враховувати реальні можливості учнів для засвоєння відібраного змісту навчання. У зв'язку з цим у методиці викладання ІМ варто ставити питання про відбір мінімуму мовленнєвого, лінгвосоціокультурного й мовного матеріалу, тобто мінімального обсягу змісту навчання, необхідного й достатнього для реалізації поставлених цілей у конкретних умовах раннього навчання та вивчення ІМ і культури країни, мову якої вивчаємо. Крім того, необхідним є вміння вчителем ІМ у ПШ визначати мінімум навчальних стратегій, стратегій використання ІМ у різних видах мовленнєвої діяльності та комунікативних стратегій, які сприятимуть більш ефективному оволодінню учнями відібраним змістом навчання⁴⁹⁴. Цього всього можна досягти, ефективно використовуючи функції провідного дидактичного засобу – шкільного підручника з ІМ для ПШ.

Принцип інтегративності в освітньому процесі ПШ, на думку С. Роман, насамперед, у тому, що засвоєння різних аспектів ІМ, її фонетики, лексики, граматики відбувається не ізольовано як дискретних компонентів мови, а інтегровано⁴⁹⁵. Інтеграція проявляється й у взаємозв'язку та взаємовпливі аудіювання й говоріння, аудіювання й читання, говоріння й читання, читання й письма тощо. Тут інтеграція полягає в забезпеченні та взаємодії різних аспектів ІМ та різних видів мовленнєвої діяльності. У нашому випадку вона ще полягає

⁴⁹³ Щепилова, А.В., 2000. Проблемы преподавания второго иностранного языка и вопросы подготовки педагогических кадров. *Иностранные языки в школе*, № 6, с. 16-22.

⁴⁹⁴ Самойлюкевич, І.В., 2012. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до роботи у початковій школі. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 114-125.

⁴⁹⁵ Роман, С.В., 2005. *Методика навчання англійської мови у початковій школі*: навчальний посібник. Київ: Ленвіт, с. 94.

в застосуванні іншомовної науково-методичної літератури як вітчизняного, так і зарубіжного видання.

Усі проаналізовані принципи сприяють реалізації моделі підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ.

Модель характеризується цілісністю, динамічністю, системністю та складається з чотирьох структурних блоків: **методологічно-цільового, змістово-методичного, організаційно-процесуального та оцінно-результативного.**

Перший методологічно-цільовий блок містить мету, завдання професійної підготовки майбутніх вчителів ІМ до використання в ПШ й відображає організацію означеної проблеми через три складові: *когнітивну*, яка забезпечується засвоєнням фундаментальних знань; *праксеологічну*, що характеризується формуванням практичних умінь, навичок, досвіду творчої діяльності, оволодінням інноваційними методами та педагогічними технологіями; *аксіологічну*, спрямованої на розвиток особистості вчителя, його ціннісних орієнтацій, що ґрунтується на рефлексії, створенні умов для самостійної пізнавальної діяльності на основі соціокультурного, особистісно орієнтованого, комунікативно-ігрового, компетентнісного та інтегративного підходів, дотримання принципів комунікативності, зв'язку освітніх та виховних цінностей, доступності й послідовності, міжпредметних зв'язків, урахування творчих здібностей школярів та особливостей рідної мови.

Змістово-методичний структурний блок включає: зміст (фахові дисципліни «Іноземна мова», «Методика викладання іноземної мови»), дисципліни психолого-педагогічного циклу («Психологія», «Педагогіка»), спецкурс «Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань»), форми (лекції, семінари, індивідуальна самостійна робота, практичні заняття, педагогічна практика, участь у наукових конференціях, моделювання педагогічних ситуацій, диспути, дистанційні тренінги, методичні майстерні, проекти, обговорення на он-лайн форумах), методи організації та реалізації освітньої діяльності (теоретичні:

аналіз, синтез, зіставлення, порівняння, систематизація, узагальнення, конкретизація; емпіричні: анкетування, тестування, педагогічне спостереження, бесіди, інтерв'ювання, порівняння, метод експертних оцінок, аналіз продуктів діяльності вчителів та студентів, контент-аналіз; статистичні) та дидактичні засоби: посібники, підручники з ІМ вітчизняних та зарубіжних видань для ПШ, НМК, методичні рекомендації.

Організаційно-процесуальний структурний блок відображає наступність професійної підготовки майбутніх вчителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ, яка в моделі реалізується поетапно: теоретично-підготовчий, діяльно-тренувальний та аналітико-творчий етапи.

Четвертий структурний блок – **оцінно-результативний** – сприяє контролю за якістю готовності майбутніх вчителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ, а саме: критерії готовності (мотиваційно-орієнтувальний, пізнавально-культурологічний, операційно-розвивальний, діагностико-результативний; рівні готовності: інтуїтивно-репродуктивний, конструктивно-коригувальний, креативно-творчий) та оцінювання викладачем та само оцінювання студентами досягнутих результатів сформованої готовності.

На основі принципів та підходів, педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ (див. параграфи 1.3., 2.1.) ми виокремили функціональні компоненти цього утворення, а саме: **інформаційно-мотиваційний, інтерпретаційно-операційний, комунікативно-рефлексивний**. Розглянемо їх детальніше. (див. рис. 2.1.)

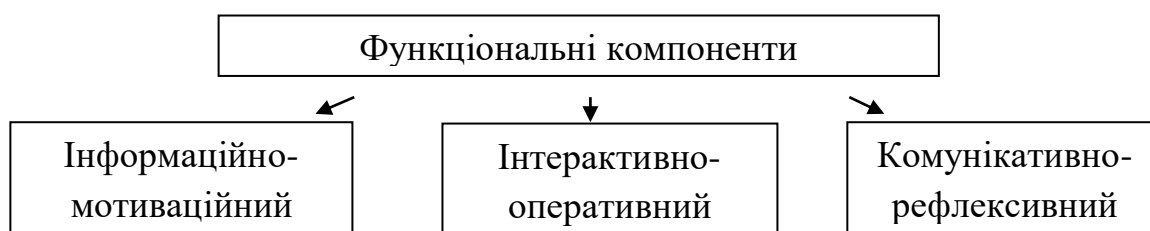

Рис. 2.1. Функціональні компоненти готовності майбутніх вчителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань

Інформаційно-мотиваційний компонент посідає чільне місце в нашій моделі й характеризує прагнення студентів до використання підручників зарубіжних видань, наявність мотивів засвоєння інформації, постановку й розуміння ціннісно-цільових орієнтирів необхідності використання дидактичних засобів.

Як відомо, мотив – досить складне утворення, яке визначає конкретні форми діяльності або поведінки людини. Класичний закон Йеркса-Додсона, сформульований кілька десятиліть тому, встановив залежність активності людини, її ефективної діяльності від сили мотивації. За цим законом, чим вища сила мотивації, тим вища результативність діяльності⁴⁹⁶.

Проте вчені вважають, що мотив може характеризуватися не лише кількісно (слабкий або сильний), але і якісно^{497, 498}. Як правило, виділяють мотиви внутрішні та зовнішні⁴⁹⁹. Якщо для особистості (учня, студента) має значення діяльність як така (наприклад, задовольняється пізнавальна потреба в процесі навчання), то внутрішня мотивація проявляється як, наприклад, потреба соціального престижу, одержання похвали, уникнення покарання тощо⁵⁰⁰.

З метою підвищення результативності підготовки студентів до використання шкільного підручника важливо сформувати інтерес і мотиви, які виступають як постійний спонукальний механізм⁵⁰¹. Мотив нерідко виступає як постійний пізнавальний інтерес, який у своєму розвитку проходить різні ступені: від цікавості, викликані новою навчальною інформацією, до

⁴⁹⁶ Петровський, Е.И., 1995. Методическое построение и язык учебника для средней школы. *Известия АПН РСФСР*. Москва: Изд-во АПН РСФСР, вып. 13.

⁴⁹⁷ Ананьев, Б.Г., 1980. *Избранные психологические труды*: в 2-х т., т. 1.

⁴⁹⁸ Бех, І.Д., 2003. *Виховання особистості*: У 2 кн. Київ: Либідь, Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади; Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади.

⁴⁹⁹ Бех, І.Д., 2003. *Виховання особистості*: У 2 кн. Київ: Либідь, Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади; Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади.

⁵⁰⁰ Бех, І.Д., 2003. *Виховання особистості*: У 2 кн. Київ: Либідь, Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади; Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади.

⁵⁰¹ Божович, Л.И., 1968. *Личность и ее формирование в детском возрасте*. Москва: «Просвещение».

допитливості, а від неї – до глибини сутності явищ і, нарешті, до вирішення навчально-пізнавального завдання⁵⁰².

Ефект мотиваційних впливів може бути високим, якщо викладач виявить щирість своїх намірів, уміння переконувати та спонукати до того чи іншого виду діяльності з метою вирішення поставлених професійних завдань. Загальні принципи управління мотивацією, на які повинен спиратися у своїй роботі викладач, полягають у забезпеченні привабливого творчого характеру навчальної діяльності; чіткому визначенні мети та кінцевих результатів роботи, способів її оцінки; повазі, довірі, відкритому й щирому ставленні до студентів; визнанні й подяці за досягнуті результати; виявленні й знешкодженні факторів, що утруднюють або перешкоджають виконувати навчальну діяльність⁵⁰³.

Отже, провідним внутрішнім чинником регулювання активності особистості в основних видах діяльності виступає мотивація, а ефективне й успішне управління процесом формування позитивної мотивації в студентів істотно залежить від задоволення їхніх основних потреб, що визначаються місцем у соціальній структурі, набутим раніше досвідом, конкретними обставинами життя⁵⁰⁴.

Інформаційно-мотиваційний компонент передбачає: усвідомлення значущості використання дидактичних засобів в освітній діяльності, зокрема в організації роботи з підручником; вироблення в майбутніх учителів ІМ стійкого професійного інтересу як до педагогічної діяльності загалом, так і до використання дидактичних засобів зокрема. Варто зазначити, що результативність названих характеристик можна забезпечити лише в процесі стимулювання інтересу студентів до оволодіння певними прийомами роботи з дидактичними засобами в ПШ (наприклад, створення проблемних ігрових ситуацій, використання казкових героїв, створення ситуацій зацікавленості,

⁵⁰² Шукина, Г.И., 1979. *Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе*. Москва: Просвещение.

⁵⁰³ Архангельский, С.И., 1980. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы. Москва: *Высшая школа*, с. 5.

⁵⁰⁴ Беркита, З., 2008. Підготовка вчителя до організації роботи з підручником на уроках у початковій школі: мотиваційний компонент. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету, серія: *Педагогічні науки*, № 3. [online]. Режим доступу: <http://vuzlib.com/content> [Дата звернення 15 травня 2015].

застосування електронних додатків до підручники, інтелектуальна розминка, постановка попереднього завдання, випереджувальне завдання тощо)^{505, 506}.

Інтерпретаційно-операційний компонент характеризує появу нових інформаційних технологій навчання. Студенти повинні бути не лише ознайомлені з використанням аудіо- та відеоматеріалів, он-лайн платформ, комп'ютерних програм і смарт додатків із структурованими завданнями, а й мати необхідні вміння та навички роботи з ними, володіти навчальними та стратегічними компетенціями⁵⁰⁷.

Аналіз джерельної бази дозволяє нам розглядати навчальну компетенцію як здатність особистості користуватися раціональними прийомами розумової праці, стратегіями оволодіння мовленнєвими, лінгвосоціокультурними мовними компетенціями, самостійно вдосконалюватися в міжкультурному спілкуванні⁵⁰⁸. У навчальному процесі з ІМ особлива увага приділяється двом типам стратегій: навчальним (метакогнітивним і когнітивним) стратегіям і стратегіям використання ІМ у різних видах мовленнєвої діяльності (у читанні та аудіюванні, у говорінні та письмі, перекладі тощо). До навчальних відносять, наприклад, стратегії організації своєї навчальної діяльності, стратегії активізації інтелектуальних процесів, стратегії підготовки до навчального процесу та активної участі в ньому та ін.

Стратегічна компетенція інколи називається компенсаторною – це здатність компенсувати в процесі спілкування недостатній рівень володіння ІМ,

⁵⁰⁵ Божок, О.С., 2013. Зміст мовно-методичної компетентності майбутніх вчителів початкової школи. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Дод. 1 до вип. 31, том III (45): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». Київ: Гнозис, с. 289-296.

⁵⁰⁶ Періна, Р.П., 2003. Відео як засіб презентації граматичного матеріалу на початковому ступені навчання англійської мови. *Іноземні мови*, № 1, с. 20-21.

⁵⁰⁷ Бондар, С.П., 2012. Компетентнісна спрямованість змісту і структури навчального предмета в умовах фундаменталізації освіти. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 17. *Теорія і практика навчання та виховання*. Вип. 20: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, с. 10-23.

⁵⁰⁸ Byram, M., Morgan, C., 1994. *Teaching and Learning Language and Culture (Multilingual Matters)*, March 1, 1994, p. 232.

а також мовленнєвого й соціального досвіду спілкування ІМ; здатність користуватися стратегіями міжкультурного спілкування⁵⁰⁹.

Сюди відносимо й мовленнєві вміння – це здатність людини реалізувати мовленнєві дії в умовах вирішення комунікативних завдань на основі сформованих навичок і набутих знань⁵¹⁰.

До інтерпретаційно-операційного компонента відносимо вміння й навички оперування майбутнім учителем ІМ лінгвосоціокультурним матеріалом у підручнику та здійснення аналізу вправ підручника для формування в школярів умінь орієнтуватися в соціальних ситуаціях, розвитку відповідних іншомовних знань та вмінь.

Як зазначалось раніше, ми розглядаємо шкільний підручник як поліфункціональний цілісний дидактичний комплекс, тому студент повинен знати: хто автор підручника; у якому вигляді подано зміст підручника; який стиль мислення молодших школярів пропагує підручник; які перспективи в школярів засвоїти презентований матеріал, згідно з вимогами навчальної програми; які методи і засоби використовувати в навчанні; на які критерії оцінювання орієнтує підручник⁵¹¹.

Цей компонент базується на виробленні власних смислів та внутрішніх інтерпретацій, спрямований на формування активного ставлення до використання підручників ІМ у ПШ і формування професійної компетентності як складової професійної підготовки майбутнього вчителя. Відповідно інтерактивно-операційний компонент передбачає здійснення критичної оцінки підручників, забезпечує готовність майбутнього вчителя до вирішення виникаючих дидактичних проблем, до їх перетворення на основі аналізу власної діяльності. Вищезгаданий компонент відповідає за корекцію результатів, можливість урегулювання та виправлення помилок, оцінки рівня

⁵⁰⁹ Бондар, С.П., 2012. Компетентнісна спрямованість змісту і структури навчального предмета в умовах фундаменталізації освіти. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 17. *Теорія і практика навчання та виховання*. Вип. 20: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, с. 12.

⁵¹⁰ Бориско, Н.Ф., 2005. *Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка*. Анализ некоторых аспектов. Інозем. мови, № 1, с. 8-14.

⁵¹¹ Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка, с. 24-25.

використання підручників і підбору ефективних методів з метою підвищення та вдосконалення рівня навчання ІМ у ПШ. У зв'язку з цим ми радимо вводити в процес підготовки майбутніх учителів ІМ у ПШ різноманітні тренінги з розвитку педагогічної майстерності, сюжетно-рольові ігри, групові форми навчання, моделювати різні педагогічні ситуації, брати участь в обговореннях на он-лайн форумах, проекти-презентації, майстер-класи та ін.

Комунікативно-рефлексивний функціональний компонент нашої моделі посідає центральне місце в професійній підготовці фахівця. Основою його є комунікативна складова.

Комунікативна складова проявляється як потреба в професійній діяльності, яка включає в себе встановлення емоційних зв'язків при взаємодії з різними дидактичними засобами, а також прояв гуманізму, толерантності, доброзичливості, готовності до співпраці в процесі навчання. Майбутній учитель не лише розкриває власний емоційний стан, але й налаштовується на емоційний стан учня, інтерпретує його поведінку й дії, проектує можливу власну реакцію, сприймає почуття й переживання учня та встановлює з ним емоційний контакт.

Як бачимо, цей компонент передбачає створення в освітньому процесі відповідної навчально-комунікативної ситуації, пов'язаної з майбутньою професійною діяльністю, та залучення студентів до участі в ній. У цьому випадку в педагогічному процесі проявляються не лише формальні, теоретичні знання студентів, а й їх професійні мотиви, орієнтації, спонукання до формування емоційно-вольової сфери. Крім того, відбувається апелювання до знання студентами сутності, особливостей, характерних рис, стилів і структури процесу спілкування, що базується на усвідомленні спільних і відмінних сторін комунікації між учнями й колегами, орієнтування в них, розуміння своєї ролі в педагогічній діяльності, тобто активізації механізмів самовизначення майбутнього вчителя ІМ. Цей компонент передбачає висунення гіпотези, побудову проекту майбутньої дидактичної взаємодії з усвідомленням її мети, способів досягнення й можливого результату, що активізує мислення, увагу, уяву.

На наш погляд, основною метою діяльності викладача ІМ на цьому етапі є спонукати студента до формування активно-дієвого ставлення до педагогічного процесу, комунікативного самовдосконалення, розвитку вмінь діагностування особливостей навчальної ситуації, вміння фіксувати цілі професійної взаємодії, вибудовувати перебіг комунікації, реалізувати власні можливості, рефлексувати й оцінювати здобуті результати тощо.

Цей компонент спрямований на способи прийняття та пізнання учня, розуміння його поведінки, дій, індивідуальності й відповідних реакцій у процесі перебігу пізнавально-комунікативних ситуацій.

Завдання вчителів ІМ у ПШ полягає в ретельному підборі та тлумаченні змістового матеріалу як вітчизняних, так і зарубіжних підручників про звичаї, традиції й культуру країн або регіонів мову яких вивчають учні, а також спілкування майбутніх вчителів з носіями мови в межах професійної діяльності. Це, у свою чергу, сприятиме регулюванню та координації студентами власної поведінки, усвідомленню ними не лише культурних та комунікативних відмінностей між країнами, але й пошуку спільних характеристик для подальшого використання в професійній роботі. Отже, студенти сприймають, оцінюють, постійно аналізують іншомовну методичну й навчальну літературу.

Комунікативно-рефлексивний функціональний компонент залежить від аксіологічної підготовки майбутніх учителів ІМ, що проявляється в ступені оволодіння студентами знаннями, уміннями та навичками застосування освітніх стратегій взаємодії, дотримання норм поведінки, етичних норм, володіння системою цінностей, у здатності до самоконтролю та регулювання їх при використанні підручників зарубіжних видань. Доцільним тут виступає формування вмінь вступати в «уявний» або «реальний» контакт з авторами підручників, обмінюватися думками, досягати консенсусу при вивченні проблеми. Функціонування компонента відбувається в умовах професійної взаємодії, наприклад, ділової дискусії, прес-конференції, доповіді, он-лайн конференції, майстер-класи, які сприяють формуванню в майбутніх учителів ціннісних орієнтацій при виборі підручників, майстерності перетворювати

виконання завдань та вправ підручника в співпрацю з дітьми для вирішення навчальних завдань.

Розвиток комунікативних умінь неможливий без оволодіння мовними засобами реалізації усного й писемного мовлення. Проте знання лексичного й граматичного матеріалу підручника ще не забезпечує становлення в учня комунікативної компетентності. Потрібні навички оперування цим навчальним матеріалом, а також вміння використання його для здобування й розпізнання інформації в різних сферах спілкування⁵¹².

Реакція людини на поведінку інших у процесі комунікативної діяльності завжди опосередковується самосвідомістю, співвідноситься з її власним рефлексивним «Я».

А. Лозенко під рефлексією розуміє усвідомлення індивідумом того, як він сприймається партнером по комунікації⁵¹³. Це не просто відображення іншого, а уявлення свого партнера, «своєрідний подвоєний процес дзеркального відображення одне одного»⁵¹⁴.

Саме від успішної рефлексивної діяльності студентів, майбутніх учителів ІМ у ПШ, від осмислення ними провідної ролі комунікативної спрямованості їхньої майбутньої професії і залежить ефективність застосування підручників ІМ зарубіжних видань у ПШ.

Теоретичні основи запропонованої нами моделі підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ відбувається через системний підхід до навчання й відображено у вигляді схеми (див. рис. 2.2.).

Усі компоненти моделі підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ взаємопов'язані та взаємообумовлені.

⁵¹² Долапчі, А.Ю., 2008. *Теорія і практика навчання іноземних мов як складової змісту гімназичної освіти другої половини XIX – початку XX століття*: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 – «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Харків.

⁵¹³ Лозенко, А.П., 2010. *Формування рефлексивних умінь у майбутніх учителів початкової школи в процесі дидактичної підготовки*: автореф. дис. канд. пед. наук. Київ.

⁵¹⁴ Краевский, В.В., 2007. *Основы обучения. Дидактика и методика*: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», с. 71.

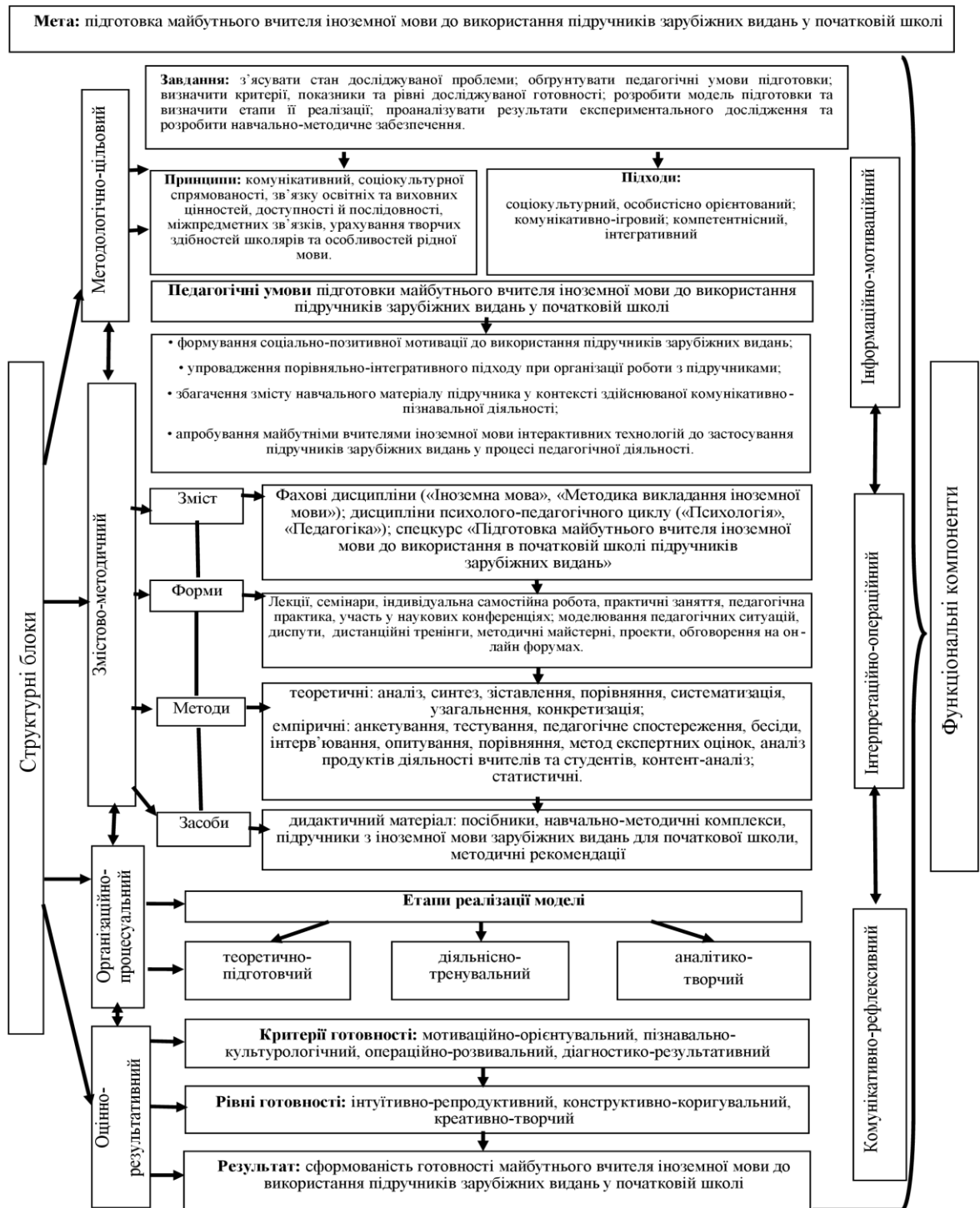

Рис. 2.2. Модель готовності майбутнього вчителя ІМ до використання в ПШ підручників зарубіжних видань.

Отже, на основі здійсненого аналізу та враховуючи структуру нашої моделі, визначимо етапи її впровадження: **теоретично-підготовчий, діяльнісно-тренувальний та аналітико-творчий.**

Теоретично-підготовчий етап визначається наявністю теоретичних знань про роботу з підручником та методикою його використання. Студент повинен уміти розглядати підручник як засіб мотивації навчальної діяльності учня, як засіб набуття досвіду самостійної роботи, як засіб діагностики розвитку іншомовної особистості школяра⁵¹⁵. Що ж стосується методики застосування, то на цьому етапі студент повинен розуміти загальні принципи функціонування підручника, уміти використовувати раціональні методи та способи виконання різних видів навчальної роботи, прийомів роботи з письмовими й усними текстами, раціонально організовувати навчальну діяльність школярів та ін.

Теоретично-підготовчий етап упровадження моделі підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ передбачає передачу теоретико-інформаційного комплексу знань про зміст, структуру НМК з ІМ зарубіжного видання для ПШ. Як нами зазначалося, кожне заняття з психолого-педагогічних та методичних предметів повинно стати для студента творчою лабораторією, нести достатній обсяг когнітивної інформації, сприяти росту професійної майстерності майбутнього вчителя. Тому завданням теоретично-підготовчого етапу є також визначення готовності студентів до використання підручників зарубіжних видань з ІМ у ПШ. Крім того, теоретично-підготовчий етап є також частиною навчальної діяльності під час кожної лекції, кожного практичного заняття, кожного виду навчально-пізнавальної роботи студентів.

Діяльнісно-тренувальний етап означає, що майбутній учитель має не лише володіти елементарним інструментарієм сучасних інтерактивних методик, а й може вибирати серед існуючих підручників найбільш оптимальний для тієї чи іншої категорії дітей молодшого шкільного віку. На

⁵¹⁵ Редько, В.Г., 2012. *Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика*: монографія. Київ: Генеза, 224 с.

діяльнісно-тренувальний етапі особлива увага надавалася формуванню умінь (організаційних, комунікативних, дослідницьких), необхідних для розробки студентами власних дидактичних матеріалів до уроку, що передбачало поєднання завдань, текстів, вправ, матеріалів у логічній послідовності, що забезпечувало постійний методичний пошук та здатність коригувати його результати за допомогою інтерактивних методів. На цьому етапі студент визначає автентичний, цікавий навчальний матеріал, який використовується, прийоми роботи з ним повинні приваблювати дітей. Навчальні сюжетно-рольові ігри повинні ставити студента в реальні або близькі до них навчальні ситуації, сприяти формуванню атмосфери впевненості в досягненні очікуваних результатів. Цей етап визначається використанням так званих «власних методик» студента, орієнтування в різноманітних вербальних інструкціях-опорах підручників та НМК, які дають змогу раціонально організовувати навчання. Діяльнісно-тренувальний етап моделі передбачає спонукання студентів до формування готовності щодо використання підручників зарубіжних видань на лабораторних і практичних заняттях.

Діяльнісно-тренувальний етап проявляється й у вміннях студента визначати критерії оцінювання змісту підручника, за допомогою підручника визначати діагностику розвитку іншомовної особистості учня відповідно здійснюваної комунікативно-пізнавальної діяльності.

Отже, на цьому етапі в студента проявляється готовність до постійного методичного пошуку та здатність коригувати його результати за допомогою інтерактивних методів з метою отримання практичних умінь та навичок, необхідних у навчально-пізнавальній діяльності.

Настурний етап – **аналітико-творчий етап** – включає реалізацію сформованої готовності майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ у навчально-пізнавальній та практичній діяльності, корекцію індивідуального стилю професійної діяльності через співвідношення об'єктивних вимог до професійної діяльності з особистісним розвитком майбутнього вчителя. У деяких випадках студент, який знаходиться на цьому

етапі, здатний самостійно визначати обсяг і доступність окремих текстів для читання, кількість вправ і завдань у підручнику для оволодіння деякими граматичними одиницями, уточнювати зміст деяких правил, забезпечувати ці правила відповідними зразками як орієнтованою основою діяльності, диференціювати навчальний матеріал для учнів з різною готовністю до засвоєння іноземної мови та ін.

Доцільно зазначити, на аналітико-творчому етапі значна увага приділялася здатності реалізовувати дидактичний потенціал навчальних матеріалів, що забезпечувало мотивування освітньої діяльності учнів та розвиток творчого мислення майбутніх учителів, формування їхніх індивідуальних дослідницьких інтересів, прагнення до самовдосконалення та самореалізації в педагогічній діяльності (науково-практичні конференції молодих дослідників, обговорення на он-лайн форумах тощо). До найбільш ефективних методів навчання віднесено проектування, розробку мовних портфоліо викладача тощо, що забезпечувало впровадження інтерактивних технологій при використанні підручників з іноземної мови зарубіжних видань у початковій школі.

Графічне втілення моделі підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ відображено на рис. 2.2.

Упровадження моделі підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ ми пропонуємо здійснювати через введення в освітній процес розробленого нами спецкурсу «Підготовка майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ» в обсязі одного модуля (30 годин, з яких 8 лекційних, 12 практичних, 10 годин самостійної роботи).

Мета спецкурсу полягає у формуванні готовності майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у процесі їхньої майбутньої професійної діяльності з учнями молодшого шкільного віку (див. додаток Ф).

Освоєння спецкурсу є набагато ефективнішим за умови аналізу змістової сутності використовуваних у практиці навчання підручників з ІМ у ПШ та застосування різних форм навчальної роботи: ігрових (рольових, ділових ігр

тощо), дискусійних (диспут, діалог тощо), практичних робіт, участі в конференціях та ін.

Відповідно ефективність упровадження нашої моделі повністю залежить від функціонування кожного її окремого компонента: мети, педагогічних умов, принципів, структурних блоків і функціональних (інформаційно-мотиваційного, інтерпретаційно-оперативного та комунікативно-рефлексивного) компонентів, змісту та етапів впровадження моделі (теоретично-підготовчого, діяльнісно-тренувального, аналітико-творчого).

2.3. Критеріальна характеристика та стан готовності майбутніх учителів іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі

Результати проведеного нами теоретичного та емпіричного аналізу підтвердили той факт, що на сьогодні проблема застосування підручників зарубіжних видань для ПШ у системі професійної підготовки вчителя ІМ залишається відкритою та потребує детальнішого вивчення її дослідження. На актуальність і нагальність вирішення цієї проблеми в контексті підвищення рівня та якості професійної підготовки вчителів ІМ для початкової ланки освіти вказують наукові доробки О. Бігич, Л. Калініної, О. Коломінової, С. Ніколаєвої, В. Редька, С. Роман, І. Самойлюкевич, Н. Яценюк та ін., які наполягають на нових підходах до підготовки майбутнього вчителя ІМ у ПШ і розглядають шкільний підручник як необхідну складову педагогічної майстерності вчителя в роботі з дітьми молодшого шкільного віку^{516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523}.

⁵¹⁶ Бігич, О.Б., 2002. Формування в студентів методичної компетентності вчителя іноземної мови початкової школи. *Іноземні мови*, № 2, с. 27-31.

⁵¹⁷ Калініна, Л.В., 2012. Лінгвокультурний аспект формування комунікативної компетенції учнів початкової школи. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 47-60.

⁵¹⁸ Коломінова, О.О., 1998. *Методика формування соціокультурної компетенції учнів молодшого шкільного віку в процесі навчання усного англомовного спілкування*: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02.

⁵¹⁹ Ніколаєва, С.Ю., 2008. *Основні методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці)*: навч. посібник. Київ: Ленвіт.

⁵²⁰ Редько, В.Г., ред., 2017. *Концепція компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи*. Київ: Педагогічна думка.

Експериментальна перевірка процесу підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ охоплювала певні етапи наукового пошуку.

Сам педагогічний експеримент нашого дослідження складний за структурою та організацією, тому здійснювався в декілька етапів (**теоретико-пошуковий, етап моделювання, експериментальний та завершально-узагальнюючий**) за допомогою групи методів емпіричного пізнання (діагностичні: анкетування, тестування, педагогічне спостереження, бесіди, інтерв'ювання, опитування, порівняння, метод експертних оцінок, аналіз продуктів діяльності вчителів та студентів, контент-аналіз з метою вивчення стану розвитку проблеми; моделювання, педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний етапи) – для визначення ефективності проведеної експериментальної роботи та систематизації даних дослідження.

Результатом першого етапу дослідження – **теоретико-пошуковий** (2010-2012 рр.) – проаналізовано наукову та методичну літературу з проблеми дослідження, сформульовано його мету, основні завдання, об'єкт, предмет; виявлено суперечності; уточнено базові поняття; обґрунтовано теоретико-методологічні підходи та принципи дослідження; вивчено та узагальнено досвід використання шкільних підручників з іноземної мови зарубіжних видань; розроблено структуру підготовки майбутнього вчителя іноземної мови у визначеному напрямі; визначено критерії, показники вимірювання рівнів досліджуваної готовності.

Відповідно до завдань наступного етапу – **етап моделювання** (2012-2014 рр.) – охарактеризовано сучасний стан підготовки майбутніх учителів іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій

⁵²¹ Роман, С.В., 2005. *Методика навчання англійської мови у початковій школі*: навчальний посібник. Київ: Ленвіт.

⁵²² Самойлюкевич, І.В., 2012. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до роботи у початковій школі. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 114-125.

⁵²³ Яценюк, Н.І., 2012. *Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до формування інішомовної комунікативної компетенції молодших школярів засобами підручника*: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль.

школі; проведено комплексний моніторинг рівнів досліджуваної готовності студентів та вчителів-практиків; теоретично обґрунтовано авторську модель підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі та розроблено програму відповідного спецкурсу. З цією метою ми проводили дослідження серед студентів педагогічних спеціальностей Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, Житомирського державного університету імені Івана Франка, Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, Сумського державного педагогічного університету ім. А. Макаренка, відвідували та аналізували їхні роботи на заняттях з психолого-педагогічних, гуманітарних і фахових дисциплін, особливо при вивченні основ психології та педагогіки, методики викладання ІМ, провели аналіз контрольних зрізів знань та вмінь майбутніх учителів ІМ, аналіз результатів їх семестрових та державних екзаменів, результатів проходження педагогічної практики щодо використання підручників з ІМ у ПШ.

Відповідно до мети етапу моделювання експерименту було окреслено основні завдання:

1. З'ясувати стан навчально-методичного забезпечення використання підручників з ІМ зарубіжних видань для ПШ у процесі фахової підготовки майбутніх учителів ІМ.
2. З'ясувати якість підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ, визначити рівень загальних знань майбутніх фахівців про підручники ІМ зарубіжних видань та готовність використовувати їх у майбутній професійній діяльності.
3. Визначити критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ.

Етапи експериментального дослідження

Назва етапу експериментального дослідження Визначення параметрів досліджуваного явища	Теоретико-пошуковий етап	Етап моделювання	Експериментальний етап	Завершально-узагальнюючий етап
Мета	Розробити структуру підготовки майбутніх вчителів ІМ до використання підручників зарубіжна видань у ПШ; визначено критерії, показника вимірюваності рівнів готовності.	Установити рівні готовності студентів, майбутніх учителів ІМ, до використання підручників у ПШ, визначити критерії, показники та рівні готовності студентів до використання підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ; з'ясувати рівень такої підготовки	Апробувати на практиці результативність запропонованої структурно-функціональної моделі готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ	Обґрунтувати достовірність запропонованої гіпотези за допомогою кількісних і якісних показників
Основний зміст	Уточнено базові поняття; обґрунтовано теоретико-методологічні підходи та принципи дослідження.	Визначення сучасного стану готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ	Уведення спецкурсу "Підготовка вчителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ" у педагогічний процес; виділення експериментальних та контрольних груп серед студенту	Аналіз та узагальнення результатів педагогічного експерименту

Ураховуючи завдання етапу моделювання експериментального дослідження, було визначено послідовність їх виконання. *Кроком першим* виступав аналіз навчальних програм з обраних психолого-педагогічних, методичних дисциплін, які відносяться до циклу професійної підготовки, і стан навчально-методичного забезпечення вищих навчальних закладів (Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, Житомирського державного університету імені Івана Франка, Сумського державного педагогічного університету ім. А. Макаренка) для виявлення об'єктивних можливостей щодо підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ.

Основна мета фахових, психолого-педагогічних та методичних дисциплін – надати майбутнім учителям ІМ знання методологічних, теоретичних і практичних основ з іноземної мови, педагогіки, психології, методики викладання ІМ, а також формувати досвід застосування цих знань у майбутній професійній діяльності.

Хоча завдання навчальних програм фахових, психолого-педагогічних та методичних дисциплін в університетах на спеціальностях педагогічного профілю спрямовані на використання здобутих знань для підвищення культурно-освітнього рівня та професійної компетентності майбутнього вчителя, проте часова обмеженість і значна частина матеріалу, що залишена на самостійне опрацювання, можуть перешкоджати об'єктивному розумінню використання іншомовної методичної літератури зарубіжного видання.

Такий стан справ, як свідчить дослідження та власний досвід роботи зі студентами, майбутніми вчителями з ІМ у ПШ у Житомирському державному університеті імені Івана Франка (Інститут педагогіки), може суттєво відобразитися на якості професійної підготовки випускників. Професійний педагог, учитель ІМ у ПШ за вимогами сучасного суспільства повинен не тільки бути спеціалістом в обраній сфері діяльності, але й здійснювати ефективний добір фахової іншомовної науково-методичної літератури з метою її подальшого використання в процесі навчання дітей, викладання та для власної самоосвіти.

Кроком другим є з'ясування якості підготовки студентів до використання підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ, а також визначення рівня загальних знань майбутніх учителів ІМ про різні дидактичні засоби та готовність використовувати їх у професійній діяльності. Задля цього було проведено анонімне анкетування студентів I-IV курсів та вчителів, слухачів КЗ «Івано-Франківського ОППО», КЗ «Житомирського ОППО», які викладають іноземну мову в ПШ (див. додатки Д, Ж, Л). Результати анкетування виявили позитивне ставлення студентів до застосування підручників ІМ зарубіжних видань у майбутній професійній діяльності. Загалом усі опитувані погодились, що це важливо для їхнього професійного росту, але лише 7,4 % – змогли ґрунтовно пояснити, як і чому саме знання іншомовної періодики та підручників, посібників є необхідним для професії вчителя ІМ.

Більшість студентів (65,2 %) зазначили, що успішне володіння ІМ несе в собі знання педагогічної та методично-рекомендованої художньої літератури на цій ІМ. Майже 25,6 % респондентів не могли обґрунтувати відповідь. Цікавим є той факт, що 4,7 % студентів (переважно студенти I-II курсів) наголошують на значній ролі вивчення ІМ, але це з огляду на їх бажання отримати ще одну базову освіту.

Усі респонденти були однастайні щодо питання значущості підручників з ІМ, іншої методичної літератури в процесі становлення й розвитку молодшого школяра, проте лише близько 47,5 % змогли назвати особистісні якості вчителя ІМ у ПШ, які цьому посприяли. Зокрема, це були комунікативність, відкритість, уважність, обізнаність, упевненість, спостережливість, активність, зацікавленість, кмітливість та деякі особистісні вміння (уміння слухати, уміння контролювати себе, відчувати рівень підготовки учня), від яких залежить успіх навчання ІМ. Майже 55,3 % студентів підкреслили важливість застосування інноваційних методик, володіння основами педагогічної майстерності при викладанні ІМ. Більшість респондентів погодилися, що раннє вивчення ІМ, тобто саме в ПШ, є важливим напрямком удосконалення змісту шкільної освіти, є життєвою необхідністю сучасного багатомовного, полікультурного, інформаційно-розвиненого суспільства (98 %). Що ж стосується аналізу

підручника з ІМ для ПШ як дидактичного засобу, то для більшості респондентів достатньо таких характеристик як бібліографічні дані, оформлення підручників, тобто так званий формальний підхід при виборі дидактичних засобів навчання (54 %); зміст підручника має значення для 74 % респондентів, тобто в них наявний функціональний підхід до вибору дидактичних засобів навчання й лише 36 % майбутніх учителів ІМ звернули увагу на організацію підручника, його побудову, наявність різного виду завдань, питань, тобто використали структурний підхід до вибору дидактичних засобів навчання.

За результатами анкетування багато студентів не були спроможні або з певних причин відмовилися дати визначення таким поняттям, як «зарубіжне видання» (30,9 %), «посібник» (34,1 %), «підручник» (56,9 %), «особливості побудови підручника ІМ» (60,2 %), «особливості побудови підручників ІМ для початкової освіти» (65,4 %).

Біля 65,7 % студентів, майбутніх учителів ІМ, намагаючись проаналізувати поняття «підручник», розкривали його значення як книги, тому, відповідно, термін втрачав свої властивості.

Термін «структура підручника ІМ» виявився досить складним для студентів, оскільки лише 45,7 % змогли дати йому визначення. В основному це визначалося як: «основи навчання між представниками різних культур» – приблизно 34,7 %, «способи навчання та умінь спілкуватися з іншомовними людьми» – близько 15,1 %, «зміст, форми, методи навчання іноземною мовою» – майже 22,9 %. В основному 28,8 % студентів визначили знання іншомовної культури як необхідну умову для знання ІМ, здійснювану в більшості випадків посередництвом навчального тексту між автором підручника та учнем (86,3 % – знання мови і лише 12,4 % – знання мови та культури). Саме завдяки використанню науково-методичної літератури, студент починає усвідомлювати, як краще навчити ІМ.

Виявлено, що найбільше труднощів респонденти мали під час визначення терміна «особливості побудови підручника ІМ для ПШ». Правильно пояснити це поняття могли лише 35,8 % опитаних, ще складніше виявилось з визначенням поняття «підручник з ІМ зарубіжного видання» – 27,4 %.

Хоча лише 63,2 % студентів спробували розкрити суть цього поняття, але понад 80,1 % бажають це знати, розвивати свої вміння та вдосконалювати. Для цього майже 63,9 % студентів знайомляться із зарубіжними виданнями, 25,7 % читають зарубіжну методичну літературу та 10,5 % студентів дізнаються «щось нове» через засоби масової комунікації. На жаль, близько 84,3 % всіх опитаних не читають відповідної літератури з проблем навчання ІМ, майже 11,4 % інколи переглядали, але з певних причин (нестача часу, брак коштів, переконання, що нічого нового там не знайде та ін.) припинили це робити, і лише 22,7 % зацікавлені в такій методичній літературі. Ще певна група респондентів вважає, що все потрібне знайде в Інтернеті.

На думку студентів, доцільним є звернутися до проблем використання автентичної літератури у викладанні ІМ та в самоосвіті з огляду на специфіку їхньому майбутньої професії. У цьому найбільшу роль відіграють предмети саме методичного циклу (79,6 %), оскільки вони створюють необхідні умови для активного професійного розвитку майбутнього вчителя ІМ.

Тобто можемо спостерігати, що більше половини студентів відзначає важливість використання навчальних зарубіжних видань для розвитку відповідних професійних умінь, але не повністю усвідомлює їх значення для ефективності освітнього процесу, ще менше опитуваних знають про підручники зарубіжного видання та їх значення в педагогічній роботі вчителя ІМ, тому зрозумілим є той факт, що студенти хотіли б багато чого робити для розвитку та вдосконалення своєї професійної підготовки. Усвідомлюючи, що провідне значення для вирішення цієї проблеми має вивчення методичних, психолого-педагогічних та фахових дисциплін, майбутні вчителі ІМ розуміють, що не завжди спроможні самостійно опанувати необхідні дидактичні знання, уміння та навички.

Відповідно до мети нашого дослідження на цьому етапі ми визначили критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителі ІМ до застосування підручників зарубіжних видань у ПШ, а також наявний стан такої готовності в студентів. Це був *крок третій* етапу моделювання в експерименті.

Ефективне формування готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжного видання у ПШ вимагає, передусім, визначення її вихідного стану, тому з цією метою нами було заплановано та проведено експериментальні дослідження на базі Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, Житомирського державного університету імені Івана Франка, Сумського державного педагогічного університету ім. А. Макаренка. В експерименті також взяли участь учителі ІМ, слухачі ОППО міст Івано-Франківськ та Житомир. Усього до участі в експерименті було залучено 492 студенти, 26 викладачів, 45 вчителів ІМ.

Етап моделювання експерименту здійснювався нами поступово. По-перше, ми провели діагностику рівня готовності випускників університетів спеціальності «Початкове навчання» за спеціалізацією «Іноземна мова» до професійної діяльності. Для того, щоб дослідження відповідало вимозі статистичної значущості, варто зібрати достатню кількість фактів, спостережень. Відповідно до номограми достатньо великих чисел, ми встановили величину ймовірності та величину допустимої помилки. У нашому випадку допустима помилка у висновках, які мали бути зроблені в результаті дослідження, порівняно з теоретичними припущеннями, не повинна перевищувати 0,05 як у позитивний, так і в негативний бік. За таблицею достатньо великих чисел ми визначили, що правильний висновок можемо отримати у 9 випадках із 10, коли число одиниць спостережень буде не менше 400. Отже, на різних етапах експерименту брали участь 492 студенти третіх-четвертих курсів спеціальності «Початкове навчання», спеціалізації «Іноземна мова» названих вище ЗВО.

З метою визначення стану готовності випускників вищих педагогічних освітніх закладів спеціальності «Початкове навчання», спеціалізації «Іноземна мова» до професійної діяльності, ми діагностували кожний з вищезазначених компонентів професійної підготовки, оскільки вони можуть мати різний ступінь сформованості.

Визначення стану готовності до використання підручників зарубіжного видання у ПШ здійснювалося під час складання студентами заліків, іспитів, державних іспитів з методичних, психолого-педагогічних та фахових дисциплін, ураховуючи результати педагогічної практики. Узагальнюючи викладене нами в розділі першому, з метою вивчення факту наявності (відсутності) кореляційного зв'язку між рівнем підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ та ступенем їх готовності до цієї діяльності на етапі моделювання експерименту, а також розробки й обґрунтування методики експериментального етапу, ми визначали критерії, показники, що розкривають зміст і визначають рівні професійної готовності студентів, майбутніх учителів ІМ у ПШ до використання підручників зарубіжних видань.

Аналіз наукової літератури з проблем використання іноземних дидактичних засобів у викладанні та самоосвіті, дозволив виділити певні підходи до визначення критеріїв та показників готовності.

Саме поняття «**критерій**» походить від грецького слова та пояснюється як ознака, відповідно до якої здійснюється оцінка, проводиться класифікація, тобто мірило оцінки⁵²⁴.

Кожен критерій включає детальніші одиниці вимірювання, якими є показники, отже, поняття «критерій» є ширшим, ніж поняття «показник». Виступаючи складовими елементами критерію, показники його пояснюють, уточнюють і деталізують. Ми пропонуємо розглядати **критерії** як найвищі ступені, ідеальні рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання дидактичних засобів, а **показники** як окремі прояви, елементи такої готовності.

Варто зазначити, що запропоновані нами критерії та показники, які характеризують зміст компонентів професійної підготовки, відображають повний цикл дидактичної діяльності вчителя ІМ у ПШ, а тому обумовлюють як процесуальну, так і результативну складову професійної підготовки – готовність студентів здійснювати професійну діяльність у школі. Отже, загальними

⁵²⁴ Бусел, В.Т., ред., 2005. *Великий тлумачний словник сучасної української мови*, Київ–Ірпінь: Перун, VIII.

критеріями дидактичної готовності студентів, майбутніх учителів ІМ у ПШ до використання підручників зарубіжних видань є **мотиваційно-орієнтувальний** (спрямований на майбутню дидактичну діяльність як складову професійно-педагогічної підготовки вчителя ІМ; усвідомлення мети, цілей, завдань професійної підготовки вчителя ІМ у ПШ; усвідомлення значущості дидактичних засобів навчання ІМ, зокрема шкільного підручника; знання функцій підручника з ІМ; знання дидактичних основ навчання ІМ у ПШ; лінгвістичних основ методики навчання ІМ у ПШ; знання психолого-педагогічних основ раннього навчання ІМ; знання психолого-педагогічних факторів успішного навчання ІМ у ПШ); **пізнавально-культурологічний** (конкретність, усвідомлення, гнучкість, узагальнення та системність теоретичних знань про культурні особливості народів, мову яких вивчаємо; етикетні норми тощо; знання структури та змісту міжкультурних процесів; осмислення та вибірковість у підборі науково-методичної, педагогічної літератури щодо міжкультурної комунікації; знання про підручник з ІМ як засіб формування іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності; ретроспективний аналіз розвитку підручникотворення; тенденції оновлення змісту сучасних шкільних підручників з ІМ); **операційно-розвивальний** (реалізація теоретичних знань через комплекс проектувально-конструктивних, виконавських та аналітичних загальнодидактичних умінь, ураховуючи особливості викладання ІМ у ПШ; орієнтування в методичній іноземній літературі; уміння визначати ступінь ефективності застосування іншомовної методичної літератури, володіння тактиками вербальних та невербальних засобів комунікації; володіння рівнем розвитку емпатії та ідентифікації; використання інтерактивних технологій навчання; знання дидактичних моделей змісту формування іншомовної комунікативної міжкультурної компетентності; застосування засобів навчання іншомовного спілкування в формі діалогу культур); **діагностико-результативний** (самооцінка та самоконтроль студентами, майбутніми вчителями ІМ, результатів іншомовної професійної підготовки, володіння певним рівнем аналізу та самоаналізу; уміння критично оцінювати підручник та власні професійно-педагогічні вміння; уміння співставляти мету і результат освітнього процесу та відповідно підбирати доцільні дидактичні засоби до

прагнення подальшого професійного росту; уміння аналізувати підручник як засіб діагностики розвитку іншомовної особистості молодшого школяра; володіння критеріями оцінювання змісту підручників з ІМ для ПШ як вітчизняного, так і зарубіжного видання) (див. табл. 2.2).

Критерії та показники готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ

Критерії	Показники
1. Мотиваційно-орієнтувальний	Спрямованість на майбутню дидактичну діяльність як складову професійно-педагогічної підготовки вчителя ІМ; усвідомлення мети, цілей, завдань професійної підготовки вчителя ІМ у ПШ; усвідомлення значущості дидактичних засобів навчання ІМ, зокрема шкільного підручника; знання функцій підручника з ІМ; знання дидактичних основ навчання ІМ у ПШ; лінгвістичних основ методики навчання ІМ у ПШ; знання психолого-педагогічних основ раннього навчання ІМ; знання психолого-педагогічних факторів успішного навчання ІМ у ПШ.
2. Пізнавально-культурологічний	Конкретність, усвідомлення, гнучкість, узагальнення та системність теоретичних знань про культурні особливості народів, мову яких вивчаємо; етикетні норми тощо; знання структури та змісту міжкультурних процесів; осмислення та вибірковість у підборі науково-методичної, педагогічної літератури щодо міжкультурної комунікації; знання про підручник з ІМ як засіб формування іншомовної комунікативної міжкультурної компетентності; ретроспективний аналіз розвитку підручникотворення; тенденції оновлення змісту сучасних шкільних підручників з ІМ.
3. Операційно-розвивальний	Реалізація теоретичних знань через комплекс проєктувально-конструктивних, виконавських та аналітичних загальнодидактичних умінь, урахуваючи особливості викладання ІМ у ПШ; орієнтування в методичній іноземній літературі; вміння визначати ступінь ефективності застосування іншомовної методичної літератури, володіння тактиками вербальних та невербальних засобів комунікації; володіння рівнем розвитку емпатії та ідентифікації; використання інтерактивних технологій навчання; знання дидактичних моделей змісту формування іншомовної комунікативної міжкультурної компетентності; застосування засобів навчання іншомовного спілкування у формі діалогу культур.
4. Діагностико-результативний	Самооцінка та самоконтроль студентами, майбутніми вчителями ІМ, результатів іншомовної професійної підготовки, володіння певним рівнем аналізу та самоаналізу; вміння критично оцінювати підручник та власні професійно-педагогічні вміння; вміння співставляти мету і результат освітнього процесу та відповідно підбирати доцільні дидактичні засоби до прагнення подальшого професійного росту; вміння аналізувати підручник як засіб діагностики розвитку іншомовної особистості молодшого школяра; володіння критеріями оцінювання змісту підручників з ІМ для ПШ як вітчизняного, так і зарубіжного видання.

Підготовка майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ є складним структурно-функціональним явищем, а тому ми розглянемо його як багаторівневий процес. На основі критеріїв та показників доцільним є і виділення відповідних рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ: інтуїтивно-репродуктивний, конструктивно-коригувальний, креативно-творчий.

Рівневий розподіл дозволяє об'єктивно оцінити наявний стан підготовки майбутніх вчителів та простежити динаміку розвитку цього процесу.

Інтуїтивно-репродуктивний рівень готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ характеризується теоретично-інтуїтивними уявленнями студентів про майбутню професійну діяльність, методику викладання ІМ. Студенти репродуктивно використовують знання, набуті під час вивчення методичних, психолого-педагогічних та фахових дисциплін, частково володіють розумовими операціями. Розв'язання навчально-пізнавальних завдань та пошук рішень відбувається під керівництвом педагога, за зразком. Попри змогу проектувати застосування найпростіших дидактичних засобів на конкретному прикладі, студенти, які перебувають на цьому рівні, не спроможні досконало використовувати таку освітню діяльність на досягнення бажаного результату. Саме тому добір і застосування підручників у певному класі відбувається під керівництвом викладача. Значно наявний слабкий інтерес до роботи з підручником з ІМ, до видів роботи з підручником, спрямованих на формування в молодших школярів іншомовної комунікативної та соціокультурної компетенції. Недостатньо проявлені вміння аналізувати підручник з ІМ зарубіжного видання для ПШ з погляду наявності в ньому структурних компонентів, відбирати матеріал для вправлення в різних видах мовленнєвої діяльності. Студенти цього рівня не вміють організовувати роботу з підручником зарубіжного видання з метою формування в молодших школярів компетенцій в аудіюванні, говорінні, читання та письмі.

Майбутні вчителі, які знаходяться на цьому рівні, здатні визначати загальнодидактичні категорії своєї професійної діяльності, процеси, форми, методи, засоби навчання за їх описом, ознаками, характеристиками. У теоретичній та практичній освітній діяльності знають загальнодидактичні принципи аналізу та застосування підручників з ІМ для ПШ вітчизняних та зарубіжних авторів, але загальнодидактичні знання й уміння є нестійкими, поверховими, фрагментарними, не усвідомлюваними, відсутня їх інтеграція зі знаннями та вміннями методичними. Домінує зовнішня негативна мотивація та відсутність інтересу як до використання науково-методичної літератури зарубіжного видання, так і до майбутньої професійної діяльності.

Конструктивно-коригувальний рівень готовності студентів, майбутніх учителів ІМ, до використання підручників зарубіжних видань у ПШ, на відміну від попереднього, характеризується наявністю частково стійких професійних інтересів. Здобуті під час вивчення методичних, психолого-педагогічних, фахових дисциплін знання студенти використовують при плануванні та моделюванні уроків та інших форм навчання. Студенти розуміють розбіжності у викладанні ІМ в учнів ПШ та базовій школі. Попри це, відсутні ґрунтовні, систематизовані знання основної літератури науково-методичних зарубіжних видань та методики її використання в шкільній практиці.

Застосування інноваційних технологій навчання ІМ відбувається через пізнавальну діяльність, самостійне мислення, узагальнення та аналіз, проте у викладанні інколи застосовуються шаблонні прийоми взаємодії. Майбутні вчителі здатні співставляти мету й отриманий результат навчально-пізнавальної діяльності, але вони не можуть повною мірою критично оцінювати себе та власні професійні сили.

Конструктивно-коригувальний рівень – це рівень відтворення та застосування загальнодидактичних знань і вмінь при використанні шкільних підручників з ІМ у ПШ у стандартних (типових) умовах теоретичної та практичної освітньої діяльності. Керуючись внутрішньою потребою в здійсненні професійної діяльності, студент самостійно, у повному обсязі, уміє

виконувати дії відповідно до основних груп дидактичних умінь, знає й аналізує функції шкільного підручника, дотримується загальної методики та послідовності (алгоритму) її здійснення, знає умови застосування шкільних підручників ІМ вітчизняного та зарубіжного видання, вирізняє переваги та недоліки цієї дидактичної діяльності. Критеріями оцінювання змісту підручника володіє недостатньо.

Майбутній учитель ІМ цього рівня потребує часткової допомоги та корекції з боку викладача щодо використання в освітньому процесі підручників з ІМ як зарубіжного, так і вітчизняного видання, характеризується переважно зовнішньо позитивною мотивацією, недостатнім рівнем підготовки самостійно здійснювати цей процес. Студенти цього рівня проявляють стійкий інтерес до роботи з підручником зарубіжного видання для ПШ, знають його особливості, види, форми роботи з підручником, але поверхово аналізують його з погляду наявності структурних компонентів. Вони намагаються застосовувати підручники зарубіжного видання, передбачивши вправління учнів молодшого шкільного віку при вивченні ІМ у всіх видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні та письмі.

Креативно-творчий рівень – рівень творчості. «Педагогічна творчість учителя – це особистісно орієнтована розвивальна взаємодія суб'єктів навчально-виховного процесу (вчителя й учня), зумовлена специфікою психолого-педагогічних взаємовідносин між ними та спрямована на формування творчої особистості й підвищення рівня творчої педагогічної діяльності вчителя»⁵²⁵. У педагогічній діяльності має місце термін «викладацька майстерність», «індивідуальний стиль викладання». Безперечно, це обумовлюється досвідом роботи в школі, але вже наприкінці навчання в ЗВО, пройшовши педагогічну практику, студенти володіють системою не тільки традиційних методів та форм організації освітнього процесу, але й уміють самостійно знаходити необхідні дидактичні знання, формувати,

⁵²⁵ Вашуленко, М.С., 2007. Методичні підходи до реалізації соціальної функції початкової мовної освіти. *Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб. наук. пр. до 15-річчя АПН України: у 5 т. / АПН України. Київ: Пед. думка, Т. 2: Дидактика, методика, інформаційні технології*, Н.М. Бібік (відп. ред.), с. 175.

коригувати та вдосконалювати загальнодидактичні, методичні вміння, використовуючи найсучасніші досягнення та розробки в галузі дидактики як науки. На цьому рівні загальнодидактичні знання й уміння є не метою, а засобом розвитку особистості майбутнього вчителя ІМ. За цих умов студент має стійку внутрішню потребу в застосуванні системи загальнодидактичних знань, умінь і навичок, які складають інтегративну єдність проектувально-конструктивних, виконавських та аналітичних умінь з методичними знаннями й уміннями, які з'являються в комплексі. Студент цього рівня може здійснювати оцінювання змісту шкільного підручника з ІМ за дидактичним та методичними аспектами, аналізувати функції підручника, оцінювати здатність змісту підручника слугувати вчителю засобом методичної підтримки його діяльності з учнями; розуміє доцільність застосування додаткових засобів, які сприяють реалізації освітнього процесу: словників, довідників, таблиць, схем, ілюстрацій та ін. Студент цього рівня об'єктивно оцінює автентичність іншомовних навчальних матеріалів, враховує відповідність їх навчальним програмам. Студенти цього рівня визначають відповідність змісту підручників віковим особливостям молодшого шкільного віку, їхнім інтересам і схильностям, їх доступність і здатність до використання в умовах самостійної навчальної діяльності. Пошук оптимальних стратегій і тактик викладання ІМ супроводжується в таких студентів активною пізнавальною діяльністю, самостійним мисленням, творчими пошуковими та креативними підходами, умінням аналізувати підручник як засіб діагностики розвитку іншомовної особистості школяра. У студентів цього рівня стійкий інтерес до роботи з підручником з ІМ зарубіжного видання, усвідомлення значущості такої методичної літератури; наявні вміння аналізувати особливості, структуру, види роботи з підручником з метою сформувати в молодших школярів іншомовні комунікативні та соціокультурні компетенції. Майбутні вчителі ІМ у ПШ уміють підбирати дидактичний матеріал, завдання, доповнювати підручник, організовувати роботу з підручником ІМ зарубіжного видання з метою

формування в молодших школярів компетенцій в аудіюванні, говорінні, читанні та письмі.

Для діагностики рівнів готовності студентів за **мотиваційно-орієнтувальним критерієм** було проведене анкетування, спостереження, бесіди та застосовано метод експертних оцінок. Експертами виступили вчителі ІМ, у яких проходили педагогічну практику студенти, а також викладачі-методисти, які нею керували, викладачі методичних, психолого-педагогічних та фахових дисциплін університетів.

Для визначення рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань за мотиваційно-орієнтувальним критерієм було розроблено та запропоновано студентам анкети (див. додаток П). Зміст анкет розкривається через запитання, які розподілені відповідно до показників цього критерію.

Кількісні та якісні дані етапу моделювання експерименту з виявленням наявних рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за мотиваційно-орієнтувальним критерієм подано в таблиці 2.3.

Проаналізувавши отримані дані, можемо зробити висновки, що в цілому у студентів, майбутніх учителів ІМ, наявна професійна спрямованість, бажання до професійного вдосконалення, до здобуття знань і вмінь, які допоможуть їм у професійному зростанні. Майбутні вчителі ІМ у ПШ повною мірою усвідомлюють це на інтуїтивно-репродуктивному рівні – 36,07 %, на конструктивно-коригувальному рівні – 45,03 %, на креативно-творчому – 18,90 %.

Показники стосовно потреби в набутті знань, умінь та навичок оцінювання змісту шкільних підручників з ІМ засвідчили, що студенти певною мірою зацікавлені у цьому та розглядають це як частину майбутньої педагогічної діяльності, проте їм важко чітко визначити місце та роль шкільного підручника в освітній роботі. Вони мають на інтуїтивно-репродуктивному рівні деякі знання, уміння і навички такого оцінювання – 57,70%, на конструктивно-коригувальному рівні – 29,35 %, на креативно-творчому рівні ґрунтовну обізнаність з цієї проблеми показали лише 12,95 % студентів.

**Результати мотиваційно-орієнтувального критерію готовності
майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних
видань у ПШ на етапі моделювання педагогічного експерименту**

Показники мотиваційно - орієнтувальн ого критерію	№ запитання	Кількісні та якісні показник					
		Рівні готовності					
		Інтуїтивно-репродуктивний		Конструктивно-коригувальний		Креативно-творчий	
		Кількість	Якість	Кількість	Якість	Кількість	Якість
Професійна спрямованість при використанні шкільних підручників	1	197	30,04	133	37,03	162	22,93
	2	236	37,97	182	46,99	74	25,04
		247	40,20	202	51,06	43	8,74
	C _{3A}		36,07		45,03		18,90
Потреба в набутті знань, умінь та навичок використання шкільних підручників	4	227	56,14	177	26,98	88	16,88
	5	241	58,98	197	31,04	54	9,98
	6	236	57,97	192	30,02	64	12,01
	C _{3B}		57,70		29,35		12,95
Доцільності використання підручників ІМ зарубіжного видання у ПШ	7	251	41,02	202	50,06	39	8,92
	8	266	44,07	143	38,07	83	17,86
	9	261	43,05	172	43,96	59	12,99
	C _{3B}		42,71		44,03		13,26
Середнє значення загального показника мотиваційно-орієнтувального критерію			45,49		39,47		15,04

(C_{3A}, C_{3B}, C_{3B} – середні статистичні значення показників мотиваційно-орієнтувального критерію).

Знання доцільності застосування підручників з ІМ зарубіжних видань у професійній підготовці було виявлено на інтуїтивно-репродуктивному рівні – 42,71 % студентів, на конструктивно-коригувальному – 44,03 % і, зрештою, лише 13,26 % студентів проявили це на креативно-творчому рівні.

Результати опитування показали, що найважливішими стимулами ефективної реалізації цілей майбутньої педагогічної діяльності більшості студентів із загального числа опитаних виступає потреба в оволодінні системою загальнодидактичних знань, умінь і навичок, а також можливість творчо реалізувати набуті знання, уміння, навички: разом кількість студентів становить 272 особи (55,3 %). Також ми виявили групу студентів, які поставили на перше місце за значенням – оволодіння системою загальнодидактичних знань і вмінь; друге місце віддали отриманню диплому про вищу освіту, це – 76 осіб (15,3 %). Домінанта цих мотивів є, безперечно, важливою необхідністю для студента-випускника, але демонструє занадто вузьке сприйняття майбутньої професійної діяльності, оскільки роль учителя в ній сприймається як другорядна; формальний «ЗУНівський» підхід до педагогічної діяльності унеможливорює її глибоке усвідомлення та осмислене планування, використання новітніх методик та засобів навчання (див. додатки Д, Ж, Л).

Щодо міри усвідомлення студентами власних потреб і мотивів використовувати дидактичні засоби, зокрема шкільний підручник, а також ступінь їх впливу на освітню діяльність, 146 студентів (29,7 %) усвідомлюють залежність результатів професійної підготовки від особистісних мотивів та потреб. Не відчують потреби замислитися над цією взаємозалежністю 134 студенти (27,2 %), узагалі не думали над цим питанням 49 студентів (10,4 %). Як видно, певна кількість майбутніх учителів ІМ у ПШ не усвідомлюють впливу власних стимулів і потреб на результативність та ефективність професійної підготовки, що є свідченням низького рівня особистісного розвитку майбутніх учителів ІМ (див. додаток П).

Середнє значення загального показника мотиваційно-орієнтувального критерію на інтуїтивно-репродуктивному рівні – 45,49 %, на конструктивно-коригувальному рівні – 39,47 % і на креативно-творчому – 15,04 % респондентів.

Бесіди та особисте спілкування зі студентами, котрі брали участь у нашому експерименті, а також анкетування й педагогічне спостереження за освітнім

процесом у вищих педагогічних закладах, за педагогічною практикою дозволили нам зробити висновок про те, що в більшості з них рівень використання шкільного підручника не відповідає сучасним вимогам щодо професійної підготовки майбутніх учителів. Однак вартим уваги є їхні позитивні відповіді щодо бажання набуття ґрунтовних знань, умінь, які б дозволили їм методично правильно оцінювати зміст шкільних підручників, їх дидактичне призначення, активно використовувати різні підручники в освітній практиці.

У нашому контексті важливим було також виявлення рівня готовності студентів, майбутніх учителів ІМ, до застосування підручників зарубіжних видань у майбутній професійній діяльності за **пізнавально-культурологічним критерієм**. Для вирішення поставленого нами завдання було розроблено й проведено анкетування (див. додаток Р), яке мало на меті з'ясувати знання студентів щодо підручників зарубіжних видань для ПШ на основі комунікативно-ігрового та соціокультурного підходів.

Анкета містила найпоширеніші стереотипні твердження щодо вибору, оцінювання певних культурологічних норм, діалогу культури та їх відображення в структурі шкільного підручника. Хоча твердження носили комбінований характер, проте результати визначалися за кількістю негативних відповідей, оскільки одним із чинників, які впливають на рівень готовності до використання підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ є недовіра студентів до будь-яких тверджень та стереотипів щодо іншомовної літератури зарубіжного видання. Відповідно, чим вище рівень готовності студента до використання зарубіжних підручників за пізнавально-культурологічним критерієм, тим більшу кількість негативних відповідей він дасть.

Результати визначення рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за пізнавально-культурологічним критерієм подано в таблиці 2.4.

**Результати пізнавально-культурологічного критерію готовності
майбутніх вчителів ІМ до використання підручників зарубіжних
видань у ПШ на етапі моделювання педагогічного експерименту**

Показники пізнавально- культурологі- чного критерію	№ запитання	Кількісні та якісні показник					
		Рівні готовності					
		Інтуїтивно- репродуктивний		Конструктивно- коригувальний		Креативно-творчий	
		Кількість	Якість	Кількість	Якість	Кількість	Якість
Культурологіч- не спрямування підручників з ІМ, реалізація діалогу культур	1	271	65,08	167	22,94	54	11,98
	2	261	63,05	147	18,88	84	18,07
		340	79,11	113	11,97	39	8,92
	С _{3А}		69,08		17,93		12,99
Взаємозв'язок ІМ і полікультурно- сті, формування соціокультурн- их компетенцій	4	266	44,08	172	23,96	54	11,96
	5	281	47,11	162	21,93	49	10,96
	6	310	53,01	153	20,10	29	6,89
	С _{3Б}		68,07		22,00		9,93
Осмисленість і вибірковість у підборі підручників з ІМ відносно краєзнавчої та лінгвокраєзнав- чої сфери	7	276	66,10	182	25,99	34	7,91
	8	290	68,94	177	24,98	25	6,08
	9	310	63,01	133	16,03	49	10,96
	С _{3В}		69,35		22,33		8,32
Середнє значення загального показника пізнавально- культурологічного критерію			68,83		20,75		10,42

(С_{3А}, С_{3Б}, С_{3В} – середні статистичні значення показників мотиваційно-професійного критерію).

Щоб додати об'єктивності діагностиці пізнавально-культурологічного критерію готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ, ми вдалися до застосування методів самооцінки

студентів та експертної оцінки з боку вчителів, методистів педагогічної практики, викладачів. З цією метою студентам пропонували оцінити себе за десятима показниками пізнавально-культурологічного критерію готовності відповідно до 8-бальної шкали оцінювання вчителями, методистами з педагогічної практики, викладачами. Також було запропоновано оцінити рівень пізнавально-культурологічного критерію готовності студентів до використання підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ (див. додаток Р).

Результати самооцінки та експертної оцінки рівнів пізнавально-культурологічного критерію готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ представлено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Результати експертного оцінювання пізнавально-культурологічного критерію готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ

Рівні сформованості пізнавально-культурологічного компонента готовності	Самооцінка		Оцінка вчителя		Оцінка методиста		Середнє значення
	(к-ть студ.)	%	(к-ть студ.)	%	(к-ть студ.)	%	
Креативно-творчий	173	35,2	59	11,2	67	13,6	20,0
Конструктивно-коригувальний	170	34,6	239	48,6	239	48,6	43,9
Інтуїтивно-репродуктивний	149	30,3	194	39,4	186	37,9	37,1

Як видно з таблиці 2.5, самооцінка студентів за пізнавально-культурологічним критерієм готовності є вищою за оцінку вчителів, методистів, викладачів психолого-педагогічних дисциплін, які спостерігали та аналізували роботу практикантів. Порівнюючи дані експертів та власну оцінку студентами за пізнавально-культурологічним критерієм готовності, спостерігаємо тенденцію до більшої об'єктивності компетентних осіб – учителів та викладачів-методистів педагогічної практики.

**Загальні результати пізнавально-культурологічного критерію
готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників
зарубіжних видань у ПШ**

Показники пізнавально- культурологіч ного критерію	Якісні показники		
	Рівні готовності		
	Інтуїтивно- репродуктивний	Конструктивно- коригувальний	Креативно-творчий
	Якість %	Якість %	Якість %
Середнє значення загальних показників	44,4	32,3	23,76

Рівень сформованості операційно-розвивального критерію готовності студентів, майбутніх учителів ІМ, до використання підручників зарубіжних видань у ПШ (теоретичної та практичної його складової) визначався за допомогою кількісного та якісного аналізу результатів педагогічної практики, семестрових іспитів, а також спостереження та анкетування.

Зміст професійної підготовки майбутніх учителів ІМ складають знання загальнодидактичної теорії та практичні вміння застосування дидактичних засобів навчання, зокрема підручників. Ступінь теоретичної готовності студентів до застосування підручників з ІМ зарубіжних видань перевірявся на практичних та семестрових заняттях, під час семестрових та державних іспитів. Відповідно до узагальнених критеріїв готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ, визначених нами, та аналізуючи показники успішності складання іспитів з фахових та психолого-педагогічних дисциплін, ми отримали підстави для диференціації рівнів готовності майбутніх вчителів ІМ щодо застосування підручників зарубіжних видань у ПШ. З метою з'ясування рівнів операційно-розвивального критерію готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань для ПШ ми розробили комплекс запитань, що відображають знання студентів відповідно до трьох показників досліджуваного критерію (див. додаток С).

Аналіз відповідей студентів і результати визначення рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за операційно-розвивальним критерієм подано в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

**Результати операційно-розвивального критерію готовності
майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних
видань у ПШ на констатувальному етапі моделювання педагогічного
експерименту**

Показники операційно-розвивального критерію	№ запитання	Кількісні та якісні показник					
		Рівні готовності					
		Інтуїтивно-репродуктивний		Конструктивно-коригувальний		Креативно-творчий	
		Кількість	Якість	Кількість	Якість	Кількість	Якість
Уміння визначати ступінь ефективності застосування іншомовної методичної літератури	1	220	44,7	149	30,3	123	25,1
	2	122	24,8	290	58,9	80	16,3
	3	150	30,5	211	42,8	131	26,6
	С _{3А}		33,3		44,0		22,7
Знання дидактичних моделей застосування підручників з ІМ зарубіжних видань	4	237	48,2	165	33,3	90	18,3
	5	212	43,1	178	36,1	102	20,7
	6	216	43,9	180	36,6	96	19,5
	С _{3Б}		45,1		35,4		19,5
Уміння застосувати методики оцінювання підручників з ІМ у ПШ	7	202	41,1	170	34,6	120	24,4
	8	278	56,5	149	30,1	65	13,2
	9	273	55,5	162	32,9	57	11,6
	С _{3В}		51,0		32,5		16,4
Середнє значення загального показника операційно-розвивального критерію			43,2		37,3		19,5

(С_{3А}, С_{3Б}, С_{3В} – середні статистичні значення показників операційно-розвивального критерію).

Середніми були показники знань, умінь і навичок застосування підручника з ІМ у ПШ як дидактичної моделі навчання. Студенти недостатньо орієнтуються в іншомовній методичній літературі, не вміють визначати ступінь її ефективності. Краще розбираються з вітчизняними методичними засобами, гірше – із зарубіжними виданнями. Результати дослідження показують, що визначати ступінь ефективності застосування іншомовної методичної літератури можуть на креативно-творчому рівні лише 22,7 % студентів, на конструктивно-коригувальному це виявлено в 44,0 %, на інтуїтивно-репродуктивному – у 33,3 %.

На жаль, підручники з ІМ зарубіжних видань у ПШ для більшості респондентів залишаються маловідомими, вони за ними не навчалися в школі, і дехто вперше з ними познайомився лише під час педагогічної практики. Тому 48,2 % студентів змогли визначити функції підручника з ІМ зарубіжних видань на інтуїтивно-репродуктивному рівні, 33,3 % – на конструктивно-коригувальному, і лише 18,3 % студентів – на креативно-творчому рівні. Це переважно студенти, які навчалися в загальноосвітніх середніх закладах з поглибленим вивченням ІМ.

Що ж стосується знань структурних компонентів змісту підручників з ІМ для ПШ, то креативно-творчий рівень майже не змінився у порівнянні з попередніми показниками операційно-розвивального критерію і становить відповідно 26,6 %, відповідно на конструктивно-коригувальному – 42,8 %, на інтуїтивно-репродуктивному – 30,5 %.

Більшість респондентів схвально відносяться до думки використання підручників з ІМ зарубіжних видань в ПШ, але слабо володіють методиками перевірки та оцінювання таких підручників відносно навчальної програми відповідно на інтуїтивно-репродуктивному рівні – 56,5 %, на конструктивно-коригувальному рівні – 30,1 %, на креативно-творчому – 13,2 %.

Майже така сама ситуація щодо визначення основних критеріїв оцінювання та ефективного застосування підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ. Багато респондентів назвали лише декілька, дехто ототожнив це з

функціями підручника, відповідно лише 16,4 % студентів проявили себе на креативно-творчому рівні, 32,9 % і 55,5 % на конструктивно-коригувальному та інтуїтивно-репродуктивному рівнях відповідно.

Середнє значення загального показника операційно-розвивального критерію готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за результатами дослідження на інтуїтивно-репродуктивному рівні – 43,1 %, на конструктивно-коригувальному – 37,3 %, на креативно-творчому – 19,5 %.

Водночас ми вважали за потрібне перевірити на практиці рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників у ПШ.

Оцінювання виконання завдань проводилося експертами. Незалежні експерти (учителі ІМ, викладачі-методисти, викладачі психолого-педагогічних дисциплін) оцінювали кожного респондента за визначеними показниками. Для зручності підрахунків результати виконання завдань оцінювалися за п'ятибальною шкалою, сумарний бал складався з трьох оцінок стосовно показників кожного критерію.

Загальна експертна оцінка для кожного студента розраховувалася за формулою:

$$E = B_1 A_1 + B_2 A_2 + \dots + B_k A_k, \text{ де}$$

E – загальна експертна оцінка;

B_1 – значущість, яка надається кожному показнику ($B_1 + B_2 + \dots + B_k = 1$, а в нашому випадку $B_1 = B_2 = B_3 = B_4 = 0,25$, оскільки ми маємо чотири показники за операційно-розвивальним критерієм);

A – показник, оцінка одного експерта.

Результати експертних оцінок на основі кожного середнього показника були поділені на три рівні: 3 – інтуїтивно-репродуктивний, 4 – конструктивно-коригувальний, 5 – креативно-творчий.

Відповідно, за результатами експертних оцінок ми пропонуємо таблицю рівнів операційно-розвивального критерію готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ (див. табл. 2.8).

Результати експертного оцінювання студентів щодо операційно-розвивального критерію готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ

Показники операційно-розвивального критерію	Кількісні та якісні показник					
	Рівні готовності					
	Інтуїтивно-репродуктивний		Конструктивно-коригувальний		Креативно-творчий	
	Кількість	Якість	Кількість	Якість	Кількість	Якість
Уміння визначати ступінь ефективності застосування методичної літератури	210	42,7	192	39,0	90	18,3
Знання дидактичних моделей застосування підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ	238	48,4	178	36,2	76	15,4
Уміння застосовувати інтерактивні технології навчання іноземної мови у ПШ	219	44,5	195	39,6	78	18,9
Середнє значення загального показника операційно-розвивального критерію		45,2		38,3		16,5

Результати експертного оцінювання готовності майбутніх учителів ІМ використовувати підручники зарубіжних видань у ПШ за операційно-розвивальним критерієм дали можливість стверджувати, що вміння визначати ступінь ефективності застосування методичної літератури було виявлено на інтуїтивно-репродуктивному рівні в 42,7 % студентів, на конструктивно-коригувальному рівні – у 39 %, на креативно-творчому – у 18,3 %. Знання дидактичних моделей застосування підручників ІМ зарубіжних видань у ПШ на інтуїтивно-репродуктивному рівні було виявлено в 48,4 % студентів, у 36,2 % – на організаційно-коригувальному рівні та 15,4 % студентів – на креативно-конструктивному рівні.

Експерти встановили, що вміння використовувати підручники з ІМ вітчизняних видань у ПШ дещо кращі, ніж вміння використовувати підручників

з ІМ зарубіжних видань, хоча в цілому вміння застосовувати методики оцінювання підручників з ІМ для ПШ не високі: 44,5 % студентів знаходяться на інтуїтивно-репродуктивному рівні, 39,6 % – на конструктивно-коригувальному та 18,9 % – на креативно-творчому рівнях.

Загальні результати операційно-розвивального критерію подані в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Загальні результати операційно-розвивального критерію готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ на етапі моделювання педагогічного експерименту

Показники операційно-розвивального критерію	Якісні показники		
	Рівні готовності		
	Інтуїтивно-репродуктивний	Конструктивно-коригувальний	Креативно-творчий
	Якість %	Якість %	Якість %
Уміння планувати, проектувати, визначати ступінь ефективності підручників з ІМ в ПШ	38,0	41,5	20,5
Знати дидактичні моделі застосування підручників з ІМ	46,8	35,7	17,5
Уміння застосовувати методики оцінювання підручників з ІМ у ПШ	47,8	36,0	16,0
Середнє значення загальних показників	44,4	37,7	17,9

Отже, загальні результати за операційно-розвивальним критерієм відповідають наступним значенням: уміння планувати, проектувати, визначати ступінь ефективності підручників з ІМ для ПШ на інтуїтивно-репродуктивному рівні – 38 %, на конструктивно-коригувальному – 41,5 %, на креативно-творчому – в 20,5 % студентів.

Знають дидактичні моделі застосування підручників з ІМ у ПШ студенти на інтуїтивно-репродуктивному рівні 46,8 %, на конструктивно-коригувальному – 35,8 %, на креативно-творчому – 20,5 %.

Уміють застосовувати методики оцінювання підручників з ІМ для ПШ, а саме критерії оцінювання, методики перевірки та ефективності змісту підручника з ІМ для ПШ на інтуїтивно-репродуктивному рівні – 47,8 %, на

конструктивно-коригувальному – 36 %, на креативно-творчому – 20,5 % студентів.

Середнє загальне значення показників операційно-розвивального критерію готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ на інтуїтивно-репродуктивному рівні – 44,4 %, на конструктивно-коригувальному – 37,8 %, на креативно-творчому – 17,9 %.

Кількісні та якісні дані діагностичного дослідження експерименту з виявлення певних рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за діагностико-результативним критерієм (див. додаток Н) подано в табл. 2.10.

(С₃А, С₃Б, С₃В – середні статистичні значення показників діагностико-результативного критерію).

Студенти з високим рівнем дидактичної та методичної підготовки за діагностико-результативним критерієм уміють співставляти мету й результат освітнього процесу навчання ІМ у ПШ, підбирати доцільні дидактичні засоби навчання, ураховуючи вікові та індивідуальні особливості дітей молодшого шкільного віку, володіють критеріями оцінювання змісту підручників ІМ для ПШ. Вони критично оцінюють себе та власні дії, а тому здатні до самоосвіти, до розвитку та вдосконалення своїх дидактичних умінь. На жаль, таких студентів невелика кількість, і відповідно до показників креативно-творчого рівня за діагностико-результативним критерієм (17,9 %; 18,3 %; 14,6 %) і середнє значення буде 16,9 % студентів від усієї кількості. Відповідно до результатів конструктивно-коригувального рівня (41 %; 27,2 %; 37,8 %) і маємо середнє значення 35,3 % за діагностико-результативним критерієм. Можна також відзначити, що студенти досить критично й обережно оцінювали свої вміння підбирати доцільні дидактичні засоби навчання ІМ у ПШ, саме на цьому рівні найнижчі показники. Це робить високим їх результати на інтуїтивно-репродуктивному рівні (41 %; 54,5 %; 47,6 %), а середнє значення – 47,7 % студентів від усіх, хто брав участь у експерименті.

**Результати діагностико-результативного критерію готовності
майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у
ПШ на етапі моделювання педагогічного експерименту**

Показники діагностико- результатив- ного критерію	№ запитання	Кількісні та якісні показник					
		Рівні готовності					
		Інтуїтивно- репродуктивний		Конструктивно- коригувальний		Креативно- творчий	
		Кількість	Якість	Кількість	Якість	Кількість	Якість
Уміння співставляти мету й результат освітнього процесу та відповідно підбирати дидактичні засоби навчання	1	202	41,0	202	41,0	88	17,9
	2	268	54,5	134	27,2	90	18,3
	3	234	47,6	186	37,8	72	14,6
	С ₃ А		47,7		35,3		16,9
Уміння аналізувати підручник як засіб діагностики розвитку іншомовної особистості школяра	4	218	44,3	214	43,5	60	12,2
	5	236	47,9	179	36,4	77	15,7
	6	282	57,3	152	30,9	58	11,8
	С ₃ Б		49,8		36,9		13,2
Реалізація дидактичних і методичних підходів використання підручників з іноземної мови зарубіжних видань у ПШ	7	274	55,7	117	23,8	101	20,5
	8	248	50,4	146	29,7	98	19,9
	9	265	53,9	139	28,3	88	17,9
	С ₃ В		53,3		24,3		19,4
Середнє значення загального показника діагностико- результативного критерію			50,3		32,2		16,5

Досить обережні студенти і в аналізі підручника з ІМ як засобу діагностики іншомовної особистості школяра. Більшість з них взагалі слабо орієнтується в такій термінології, не може зробити дидактичний аналіз підручника, не можуть визначити його позитивні та негативні впливи. Відповідно й середні показники інтуїтивно-репродуктивного рівня – 49,8 % (44,3 %; 47,9 %; 57,3 %), конструктивно-коригувального – 36,9 % (43,5 %; 36,4 %; 30,9 %). Дуже незначна кількість студентів, майбутніх учителів ІМ (переважно це випускники педагогічних коледжів або ті, хто має хоча б незначний власний досвід педагогічної діяльності), розуміє, що від раціонального визначення змісту та структури підручника залежать об'єкти контролю та форм його здійснення при вивченні ІМ; значення комплексних текстових завдань з мови (лексики, граматики) і мовлення (аудіювання, говоріння, читання, письма). Відповідно на креативно-творчому рівні середній показник 13,2 % (12,2 %; 15,7 %; 11,8 %).

Майбутній учитель ІМ лише тоді зможе інтерпретувати підручник з ІМ зарубіжного видання для ПШ відповідно до навчальних досягнень учнів, коли буде знати критерії оцінювання змісту підручника, і, у першу чергу, оцінювати його як засіб мотивації навчальної діяльності, засіб набуття умінь, навичок самостійної роботи, засіб забезпечення комунікативних потреб школяра. Для цього студенти мають знати, а в майбутньому й володіти дидактичними й методичними підходами використання підручників з ІМ у ПШ. На інтуїтивно-репродуктивному рівні за показниками володіння критеріями оцінювання змісту підручників з ІМ у ПШ – 55,7 %, визначення структурних одиниць змісту підручників з ІМ зарубіжних видань для ПШ – 50,4 %, визначення дидактичних та методичних підходів до використання підручників ІМ зарубіжних видань для ПШ – 53,9 %.

Середнє значення цього показника діагностико-результативного критерію за інтуїтивно-репродуктивним рівнем 53,3 %, а середнє загальне значення – 50,3 %.

На конструктивно-коригувальному рівні діагностико-результативного критерію студенти частково володіють критеріями оцінювання змісту підручника з ІМ для ПШ – 23,8 %, можуть назвати основні структурні одиниці змісту підручників з ІМ зарубіжних видань для ПШ – 29,7 %, розбираються в дидактичних та методичних підходах використання підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ – 28,3 %. Студенти щиро хочуть засвоїти методику використання підручників з ІМ у ПШ, але не мають для цього достатньої методичної бази. Середнє значення цього показника діагностико-результативного критерію на цьому рівні 24,3 %, а загального показника – 32,2 %.

Кількісний та якісний аналіз доводить, що є студенти, які орієнтуються в критеріях оцінювання змісту підручника з ІМ у ПШ, лінгводидактичних засадах навчання ІМ – 20,5 %, знають особливості початкового стану навчання ІМ, а звідси і структурні одиниці змісту підручників з ІМ для ПШ – 19,9 %, дидактичне й методичне забезпечення процесу навчання ІМ у ПШ – 17,9 %. Це студенти, які знаходяться на креативно-творчому рівні діагностико-результативного критерію й середнє значення цього показника 19,4 %, а загального показника – 16,5 %.

Водночас, ми вважали за потрібне перевірити на практиці рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за діагностико-результативним критерієм. Ми це зробили під час проходження студентами педагогічної практики й залучили до цього тих же експертів, які були задіяні при оцінюванні операційно-розвивального критерію, за тією ж методикою. Результати експертного оцінювання щодо діагностико-коригувального критерію подані в таблиці (див. табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Результати експертного оцінювання діагностико-результативного критерію готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ

	Кількісні та якісні показник
--	-------------------------------------

Показники діагностико- результативного критерію	Рівні готовності					
	Інтуїтивно- репродуктивний		Креативно- коригувальний		Креативно- творчий	
	Кількість	Якість	Кількість	Якість	Кількість	Якість
Уміння співставляти мету і результат освітнього процесу та відповідно підбирати дидактичні засоби навчання	220	44,7	176	35,8	96	19,5
Уміння аналізувати підручник з ІМ як засіб діагностики розвитку іншомовної особистості школяра	256	52,1	168	34,1	68	13,8
Реалізація дидактичних і методичних підходів використання підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ	204	41,5	216	43,9	72	14,6
Середнє значення загального показника діагностико-результативного критерію		46,2		37,9		15,9

Варто зазначити, що студенти досить критично поставилися до результатів оцінювання своїх умінь та дидактичної підготовки за показниками цього рівня, то й розбіжності в рівнях готовності з експертним оцінюванням незначні. Загальні результати діагностико-результативного критерію подані в таблиці (див. табл. 2.12).

Таблиця 2.12

**Загальні результати діагностико-результативного критерію
готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників
зарубіжних видань у ПШ на етапі моделювання педагогічного
експерименту**

Показники діагностико- результативного критерію	Якісні показники		
	Рівні готовності		
	Інтуїтивно- репродуктивний	Конструктивно- коригувальний	Креативно- творчий
	Якість %	Якість %	Якість %
Уміння співставляти мету й результат освітнього процесу та відповідно підбирати дидактичні засоби навчання	46,2	35,6	18,2
Уміння аналізувати підручник з ІМ як засіб діагностики розвитку іншомовної особистості школяра	50,9	35,6	13,5
Реалізація дидактичних і методичних підходів використання підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ	47,4	36,6	17,0
Середнє значення загального показника діагностико- результативного критерію	47,0	35,3	17,7

Проведений етап моделювання експерименту дозволив вивести загальну характеристику рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ (див. табл. 2.13).

Кількісний та якісний аналіз доводить, що серед майбутніх учителів ІМ у ПШ переважає інтуїтивно-репродуктивний рівень готовності до використання підручників зарубіжних видань (45,1 %), так і за критеріями: мотиваційно-орієнтувальний – 45,5 %, пізнавально-культурологічний – 44,4 %, операційно-розвивальний також 44,4 %, діагностично-репродуктивний – 46,1 %.

Значна частина майбутніх учителів ІМ у ПШ має конструктивно-коригувальний рівень готовності до використання підручників зарубіжних видань, у середньому – 36,9 %. За мотиваційно-орієнтувальним критерієм – 39,5 %, пізнавально-культурологічним – 32,3 %, операційно-розвивальним – 37,8 %, діагностико-результативним – 37,9 %.

Креативно-творчий рівень готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ проявляється в незначній частині: у середньому – 18,2 %, за мотиваційно-орієнтувальним критерієм – 15,1 %, пізнавально-культурологічним – 23,8 %, операційно-розвивальним – 18,0 %, діагностико-результативним – 15,9 %.

Таблиця 2.13

Рівні готовності майбутніх учителів іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у ПШ на етапі моделювання педагогічного експерименту

Рівні готовності	Кількість студентів та вчителів (у %)				Середнє значення у %
	Критерії				
	Мотиваційно-орієнтувальний	Пізнавально-культурологічний	Операційно-розвивальний	Діагностико-результативний	
Інтуїтивно-репродуктивний	45,5	44,4	44,4	46,1	45,1
Конструктивно-коригувальний	39,5	32,3	37,8	37,9	36,9
Креативно-творчий	15,1	23,8	18,0	15,9	18,2

Наведемо запропоновану таблицю у вигляді діаграм, які наочно продемонструють результати нашого дослідження (див. рис. 2.3.).

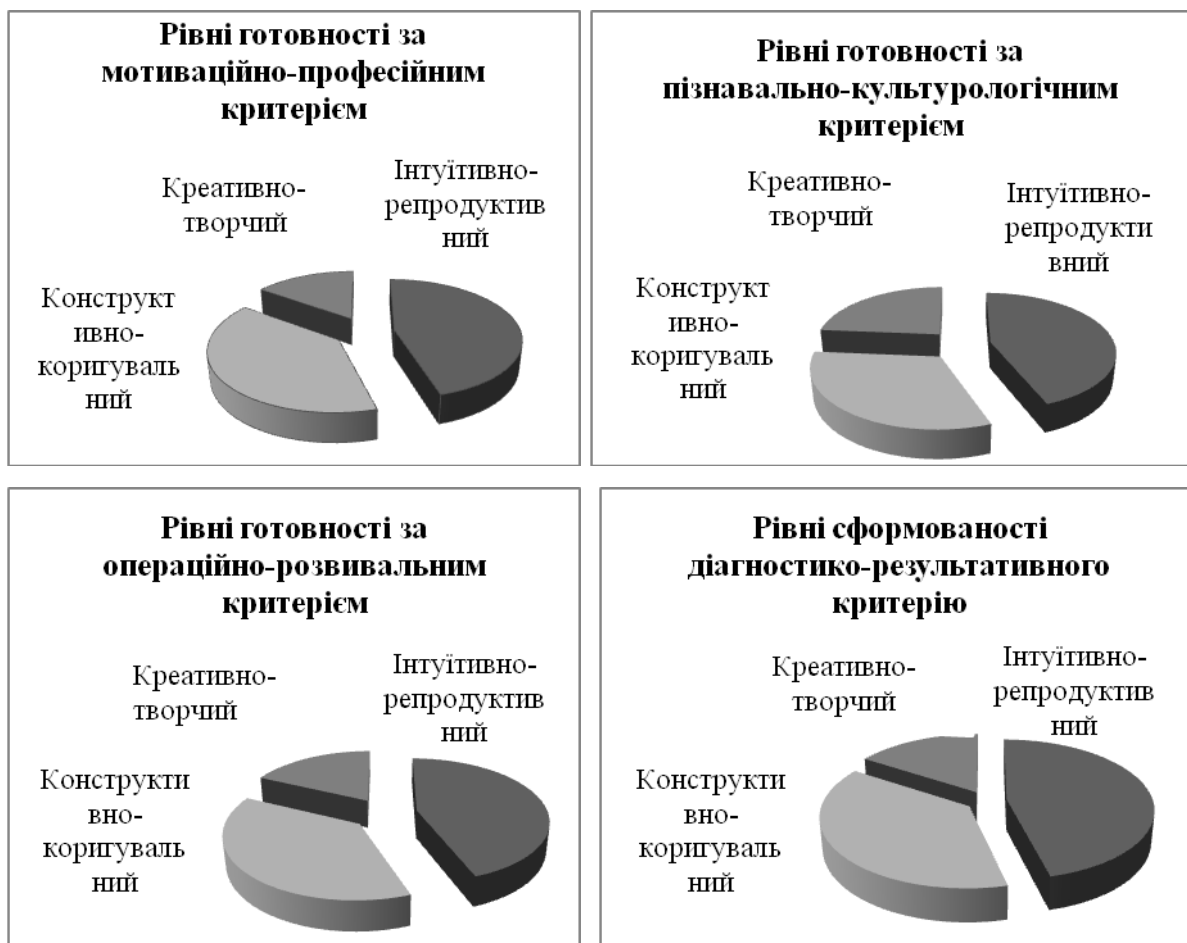

Рис. 2.3. Діаграма рівнів критеріїв готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ.

Домінування інтуїтивно-репродуктивного рівня дає підстави стверджувати, що існуюча система підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ не достатньо підвищує якість професійної підготовки педагогів. Кількість годин, відведених для опанування психолого-педагогічних та методичних дисциплін, дозволяє лише оглядово ознайомитися з означеною проблемою, лишаючи поза увагою дослідження та всебічний аналіз підручників з ІМ для ПШ зарубіжних видань.

Варто зауважити, що результати констатувального експерименту засвідчили бажання студентів підвищити рівень використання підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ (28,1 %), проте це неможливо без системної підготовки. Такий стан потребує впровадження в освітній процес спецкурсу з підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ.

Висновки до другого розділу

У результаті теоретичного аналізу проблеми визначено три групи педагогічних умов (соціально-професійні, організаційно-педагогічні та методично орієнтовані), реалізація яких забезпечує підготовку майбутніх учителів іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі на належному рівні. Експериментальною перевіркою засвідчено ефективність таких педагогічних умов як формування соціально-позитивної мотивації до використання підручників зарубіжних видань, упровадження порівняльно-інтегративного підходу при організації роботи з підручниками зарубіжних і вітчизняних видань у початковій школі, збагачення змісту навчального матеріалу підручника з іноземної мови зарубіжного видання для початкової школи у контексті здійснюваної комунікативно-пізнавальної діяльності, апробування інтерактивних відповідних технологій.

Теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель, результатом якої визначено сформованість готовності майбутніх фахівців до діяльності у визначеному напрямі. До структурних блоків авторської моделі підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі віднесемо: *методологічно-цільовий, змістово-методичний, організаційно-процесувальний, оцінно-результативний*. Методологічно-цільовий блок відображає соціальне замовлення на підготовку майбутніх учителів іноземної мови початкової школи з достатнім рівнем готовності до використання підручників зарубіжних видань, наукові підходи, принципи. До змістово-методичного блоку віднесено педагогічні умови ефективної організації освітнього процесу в закладах вищої освіти, зміст, форми, методи, засоби підготовки майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи до використання підручників зарубіжних видань. Організаційно-процесувальний блок окреслює етапи реалізації авторської моделі, а оцінно-результативний – відображає критерії та рівні готовності майбутніх фахівців до використання підручників іноземної мови зарубіжних видань у початковій школі. Виокремлено функціональні компоненти моделі, а

саме: *інформаційно-мотиваційний, інтерпретаційно-операційний, комунікативно-рефлексивний*. З'ясовано взаємозв'язки між ними та блоками моделі.

Запропоновано критерії професійної готовності майбутніх вчителів іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань (*мотиваційно-орієнтувальний, пізнавально-культурологічний, операційно-розвивальний, діагностико-результативний*) та визначено відповідні показники.

Охарактеризовано відповідні рівні готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі: *інтуїтивно-репродуктивний, конструктивно-коригувальний, креативно-творчий*.

З метою з'ясування стану готовності майбутніх учителів іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі проведено констатувальний етап експерименту, результати якого засвідчили, що більшість студентів перебувають на інтуїтивно-репродуктивному рівні (45,1 %), на організаційно-коригувальному та креативно-конструктивному рівнях знаходяться відповідно 36,9 % та 18 % студентів.

Доведено, що зазначене актуалізує проблему розробки та впровадження авторської моделі, створення відповідного навчально-методичного забезпечення, що підвищить якість професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПІДРУЧНИКІВ ЗАРУБІЖНИХ ВИДАНЬ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

3.1. Організація та методика проведення педагогічного експерименту

З метою експериментальної перевірки ефективності розробленої моделі підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ було проведено формувальний експеримент, у процесі якого вирішувалися такі основні завдання:

1. Виділити ЕГ і КГ студентів, майбутніх вчителів ІМ у ПШ, визначити зміст інформації про їх підготовку до використання підручників зарубіжних видань у ПШ та методи такої підготовки, й упровадити модель і спецкурс «Підготовка майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі».

2. Виявити динаміку змін рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ в ЕГ і КГ, проаналізувати якісні та кількісні результати дослідження.

3. Довести статистичну значущість отриманих результатів за допомогою методів математичної статистики.

Виконання окреслених завдань здійснювалося послідовно. *Кроком першим* було виділення ЕГ і КГ студентів; визначення змісту інформації про їх підготовку до використання підручників зарубіжних видань в ПШ та поетапне впровадження авторської моделі в освітній процес ЗВО.

При проведенні експериментальної роботи було поставлено за мету апробувати на практиці результативність пропонованої авторської моделі та спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ». Мета досягалася через визначення змін у рівнях готовності студентів до використання зарубіжних підручників з ІМ у ПШ.

Формувальний етап експерименту проводився блоками (див. табл. 3.1).

**Дослідно-експериментальна робота з теми дослідження
(формувальний етап)**

І блок Підготовчий	Виділення експериментальних та контрольних груп серед студентів, проведення діагностики досліджуваної проблеми.
ІІ блок основний	Упровадження авторської моделі та спецкурсу «Підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ».
ІІІ блок підсумковий	Аналіз та узагальнення результатів педагогічного експерименту.

Опираючись на завдання нашого дисертаційного дослідження, нами було відібрано навчальний матеріал для експериментального навчання й відведено необхідну кількість годин для поетапного його введення (див. табл. 3.2).

Далі було визначено зміст інформації та методи використання підручників зарубіжних видань у ПШ у вигляді розробленої моделі та спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ» та впроваджено їх у навчальний процес ЗВО.

Окреслена експериментальна робота проводилась у Вінницькому державному педагогічному університеті ім. М. Коцюбинського, Житомирському державному педагогічному університеті ім. І. Франка, Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника, у Сумському педагогічному університеті ім. А.С. Макаренка. У дослідженні взяли участь 258 студентів III-IV курсів спеціальності 6.010102 та 28 викладачів кафедр педагогіки, психології, іноземних мов з методиками викладання в початковій освіті.

На першому *підготовчому блоці* нами були сформовані експериментальні групи (ЕГ – 118 студентів), з якими проводилася цілеспрямована робота щодо вдосконалення їхньої професійної підготовки за визначеною проблемою. Паралельно було виокремлено контрольні групи (КГ – 140 студентів), у яких підготовка здійснювалася традиційним шляхом без урахування змісту

розробленої нами структурно-функціональної моделі підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ.

Для узагальнення матеріалів щодо вивчення результативності моделі підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ використовувався метод зрізу. Проміжні зрізи проводилися в кінці кожного етапу експериментальної роботи в ЕГ та КГ.

Дидактичне управління процесом професійної підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання у ПШ підручників зарубіжних видань доцільно проаналізувати через практичну реалізацію структурно-функціональної моделі.

Взаємозумовленість усіх напрямів моделі, наступність їхніх завдань, єдність засобів їхньої реалізації забезпечують формування готовності майбутнього вчителя ІМ до використання у ПШ підручників зарубіжних видань у підготовці за виділеними етапами.

Спираючись на завдання нашого дисертаційного дослідження, було відібрано навчальний матеріал для експериментального навчання й відведено необхідну кількість годин для його поетапного здійснення. Ми вважаємо, що найоптимальнішим варіантом його впровадження в освітній процес ЗВО є запропонований нами спецкурс в об'ємі одного модуля (30 год.) (див. додаток Ф), додатково до обов'язкових психолого-педагогічних («Психологія», «Педагогіка»), методичних («Методика викладання іноземної мови», тощо) та фахових («Іноземна мова») дисциплін. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася нами на лекційних (лекції, лекції-візуалізації) та практичних заняттях з фахових курсів (майстер-класи, дискусії із запрошенням фахівців, імітаційно-моделюючі ігри, обговорення, тренінги з розвитку педагогічної майстерності, розроблення проектів-презентацій, дискусії), у період педагогічних практик (взаємонавчання, моделювання та розв'язування педагогічних ситуацій, завдань), а також у позааудиторній діяльності студентів (науково-дослідницька робота, науково-практичні конференції молодих дослідників, дистанційні он-лайн тренінги, вебінари та обговорення на форумах).

Опираючись на завдання нашого дисертаційного дослідження, нами було відібрано навчальний матеріал для експериментального навчання й відведено необхідну кількість годин для поетапного його введення.

Далі було визначено зміст інформації та методи використання підручників зарубіжних видань у ПШ у вигляді розробки моделі та спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ» та впроваджено їх у навчальний процес закладів вищої освіти.

Таблиця 3.2

Схема експериментального етапу дослідження

№	Зміст і послідовність роботи		
	1 етап	2 етап	3 етап
Контрольні групи К	<p>Формування готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ відбувається епізодично під час викладання психолого-педагогічних та методичних дисциплін із застосуванням завдань з підручників і методичних посібників.</p> <p>Інформація студентам, майбутнім учителям ІМ, про використання підручників зарубіжних видань у ПШ як складової їхньої майбутньої професійної діяльності подається у вигляді декількох лекцій теоретичного блоку спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ».</p>	<p>Формування готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ відбувається частково через перегляд, обговорення та аналіз зарубіжних підручників з ІМ, прогнозування можливих результатів їх використання при проходженні педагогічної практики.</p>	

Контрольні групи Е	Інформація студентам, майбутнім учителям ІМ, про використання підручників зарубіжних видань у ПШ як складової їхньої майбутньої професійної діяльності подається у вигляді лекцій теоретичної частини спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ».	Формування готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ відбувається на практичних заняттях зі спецкурсу «Підготовка майбутніх вчителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ» за допомогою інтерактивних вправ, майстер-класів, ситуативно-рольових ігор, тренінгів, інтерв'ю, моделювання різноманітних комунікативних ситуацій, завдання порівняльного аналізу вітчизняних і зарубіжних видань, розроблення проєктів-презентацій.	Підготовка майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ здійснюється через виконання творчих самостійних завдань, як індивідуальних, так і групових, проєктних завдань, дослідницьких робіт при проходженні педагогічної практики, розробки мовних порт фоліо, обговорення на он-лайн форумах та ін.
--------------------	--	---	--

Експериментальне дослідження проводилося на заняттях з психолого-педагогічних і методичних дисциплін у групах Е, та, крім того, на лекційних і практичних заняттях із спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ», а також в позааудиторній діяльності студентів (наукові школи, науково-методичні лабораторії, дискусійні клуби, науково-методичні семінари та конференції, засідання навчально-методичного комплексу «Полісся», засідання клубу «English Speaking Club» та ін.).

Отже, додатково до традиційних психолого-педагогічних та методичних дисциплін в ЕГ проводився ще й розроблений нами спецкурс. Тут проводилася цілеспрямована робота щодо вдосконалення професійної підготовки студентів за визначеною проблемою. Спецкурс був проведений повністю в обсязі 30 годин (8 лекційних, 12 практичних і 10 самостійних робіт), тобто 1 модуль (див. додаток Ф).

Також використовувалися поетапно всі заплановані інтерактивні методи підготовки студентів до використання підручників з ІМ зарубіжних видань для ПШ.

Паралельно у виокремлених КГ, де підготовка здійснювалася традиційним шляхом, було прочитано декілька лекцій із запланованого спецкурсу та на практичних заняттях фрагментарно давалися певні завдання із спецкурсу. Систематична й цілеспрямована підготовка студентів до використання підручників ІМ зарубіжних видань у ПШ не проводилася.

Академічні групи (КГ і ЕГ) для проведення експерименту були підібрані з однаковим рівнем успішності та навчалися за однаковими навчальними програмами. Також бралися до уваги такі фактори: склад групи студентів, рівень їх підготовки з фахових дисциплін; за підручниками яких авторів проводилося навчання студентів у школі; рівень педагогічної практики; мотивація до застосування дидактичних засобів навчання тощо. Поза увагою не лишився також рівень підготовки викладача та його ставлення до досліджуваної роботи, що проводилася.

Метою другого основного блоку експериментального дослідження було поетапне впровадження авторської моделі (*теоретично-підготовчий, діяльнісно-тренувальний, аналітико-творчий етапами*).

Перший – **теоретично-підготовчий етап** підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання в ПШ підручників зарубіжних видань згідно з розробленою моделі реалізується через упровадження **когнітивної** складової підготовки, яка передбачає фундаментальну підготовку майбутнього вчителя, який має володіти сучасними методологічними підходами, знаннями про теоретичні засади професійної діяльності.

Основними завданнями *теоретично-підготовчого етапу* було ознайомлення студентів з теоретичними основами підручникотворення, з функціями та структурними компонентами зарубіжного підручника з ІМ для ПШ, визначення професійної орієнтації та сформування мотивації щодо використання підручників з ІМ зарубіжних видань в ПШ; оволодіння

майбутніми вчителями ІМ дидактичними знаннями, необхідними для усвідомлення значущості підручника при ранньому іншомовному навчанні, урахування вчителем вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку при використанні дидактичних засобів навчання ІМ.

Результати спостереження за професійною підготовкою у ЗВО продемонстрували, що основною метою професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя ІМ є формування критичного мислення, яке розпочинається зі ознайомлення з новою інформацією, сприяє розвитку навичок аналізу та синтезу і закінчується прийняттям особистого рішення.

На лекційних заняттях з фахових та психолого-педагогічних дисциплін підкреслювалось, що зарубіжні підручники з ІМ для ПШ є НМК, тобто це сукупності засобів навчання, необхідні для реалізації вимог навчальної програми. Ці засоби повинні грамотно й доцільно використовуватись вчителем ІМ, підвищувати мотивацію дітей до спілкування ІМ на занятті, розкривати в них лінгвістичні здібності. Мета упровадження зарубіжним НМК полягає в тому, щоб забезпечити цілісність навчального процесу з дисципліни в єдності цілей, змісту навчання й організаційних форм діяльності. Завдання педагога – використовувати це так, щоб максимально розкрити лінгвістичні здібності кожної дитини. Ґрунтовно були проаналізовані причини, коли вчитель ІМ не завжди ефективно й гнучко адаптується до роботи з зарубіжним підручником (наприклад: завдання чи вправи надто короткі або великі; наявність непотрібної додаткової практики певного матеріалу; тексти чи завдання надто легкі або складні для учнів ПШ; недостатньо практичних завдань в одному підрозділі; багато повторень конкретної форми або лексики; наявність або відсутність фонетичних вправ для покращення вимови звуків; різні додаткові ресурси, ігри, малюнки, караоке тощо) (див. додаток У, Ф).

На теоретично-підготовчому етапі реалізація авторської моделі забезпечувалось засвоєння комплексу знань про зміст та структуру зарубіжних НМК з ІМ шляхом збагачення змісту дисциплін психолого-педагогічного циклу («Психологія», «Педагогіка»), фахових дисциплін («Іноземна мова», «Методика

викладання іноземної мови)). Використовувались також певні теми з спецкурсу «Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань». Це повинно було забезпечувати ефективне й гнучке адаптування до роботи із зарубіжним підручником, передбачало підвищення мотивації студентів до створення власних мовних портфоліо з резервними вправи та завданнями з урахуванням лінгвістичних здібностей кожного учня. Було застосовано такі форми (лекція-бесіда, лекція-диспут, проблемні лекції, лекція-пояснення) та методи (обговорення, порівняння та ін.) навчання, що сприяли реалізації порівняльно-інтегративного підходу до організації роботи з підручниками ІМ зарубіжних видань у ПШ.

Ми звертаємо увагу на підручники з ІМ зарубіжних видань для ПШ, які рекомендовані МОН (див. додаток У), які безпосередньо або опосередковано пов'язані з іншими методичними посібниками, що великою мірою впливають на їх зміст та побудову. Методичні вимоги до підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ зводяться до того, що вони повинні бути моделлю освітнього процесу, орієнтовані на реальну систему навчання: матеріалізувати конкретні цілі навчання; охоплювати всі компоненти змісту педагогічного процесу; реалізовувати принципи навчання; їх зовнішня структура повинна повністю розкривати внутрішню структуру. На лекційних і практичних заняттях зверталась увага на значення у використанні підручника впровадження інновацій, у тому числі зарубіжних. Підручник з ІМ зарубіжного видання у ПШ може повноцінно функціонувати лише за умови використання його як засобу прилучення особистості до культурного та духовного надбання рідного народу та народу, мову якого ми вивчаємо; бути системою адаптованих до умов освітнього процесу знань, норм і цінностей як невід'ємного атрибуту людської діяльності, спілкування; є засобом моделювання співпраці між учнем і вчителем у процесі спільної освітньої діяльності; чинником інтелектуального, соціального, психологічного, смислового та духовного розвитку особистості;

стимулом творчої активності й самореалізації індивідуальності; носієм бачення світу і самого себе в контексті загальнолюдської культури тощо.

На основі теоретичного матеріалу та методичного аналізу доробку вчених та вчителів-практиків студенти вчать визначати мету й завдання шкільних підручників з ІМ зарубіжних видань для ПШ; аналізувати принципи побудови та їх реалізацію; забезпечення умов диференціації та діяльності учнів.

Під час лекційних занять майбутні вчителі глибше усвідомлюють, що як фундамент шкільної освіти, початкова ланка освіти має створювати належні умови для оволодіння учнями основами елементарних комунікативних, соціокультурних, лінгвістичних, іншомовних компетенцій, які вимагають від вчителя вмінь користуватися дидактичними засобами.

Саме дидактичні засоби допомагають дітям краще усвідомити інтелектуальну й духовну спільність з народом, мову якого вивчають, виховують почуття належності до єдиного національно-культурного простору, а також формують уміння комунікації, навички диференціювати та систематизувати одержану іншомовну інформацію, здійснювати і розуміти норми спілкування, які наявні в носіїв конкретної мови, здійснювати пошук необхідної інформації та ін.

Відповідно лекційні заняття забезпечують достатній обсяг когнітивної інформації, сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх учителів ІМ. Як засвідчує досвід експериментальної роботи, доцільно проаналізувати ті підручники з ІМ у ПШ рекомендовані МОН України для ПШ (див. додаток У). Ми взяли за основу підручники, які при анкетуванні виявились найбільш популярними серед вчителів ІМ у ПШ (див. додаток К).

Ефективність реалізації завдань нашого дослідження залежала безпосередньо від педагогічної взаємодії викладачів і студентів, вироблення в останніх практичних вмінь та навичок використовувати дидактичні засоби навчання. Причиною переходу на діяльнісно-тренувальний етап підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань в ПШ стали якісні показники: студенти зацікавилися перевагами зарубіжних

підручників, в них з'явилося бажання й потреба оволодіти вміннями та навичками такої підготовки.

Як показала практика, надзвичайно важке та важливе завдання для майбутнього вчителя – вміння поєднувати різні завдання, тексти, вправи, матеріали в логічний ланцюжок для розвитку в учнів умінь, компетенцій та компетентностей.

Тому запропоновані завдання в спецкурсі допоможуть сформувати професійну методичну компетентність майбутніх учителів шляхом ознайомлення їх з різними методами і прийомами навчання ІМ за допомогою зарубіжного підручника в ПШ, перетворити їхні теоретичні знання на практичну готовність до здійснення педагогічної діяльності в ПШ.

В студентів спостерігалася чітка позитивна мотивація та настанова на застосування компонентів професійної підготовки.

Як відомо, успішність навчальної діяльності освітніх закладів залежить від змісту знань, які викладаються, методів і прийомів роботи вчителя або викладача та пізнавальної активності учнів і студентів (самоконтролю, інтелектуальної активності, ставлення до знань, прагнення самостійно оволодівати ними тощо). Тому метою та кінцевим результатом освітньої діяльності ЗВО є глибоке засвоєння змістового матеріалу та підготовка до професійної діяльності, яку науковці розглядають як «цілісний процес засвоєння й закріплення загальнопедагогічних і спеціальних знань, умінь та навичок»⁵²⁶. Цей процес включає в себе діяльність студента й діяльність викладача (організацію процесу учіння), які між собою тісно взаємодіють

На цьому етапі під час засвоєння студентами теоретичних та операційних знань важливу роль виконує викладач, завдання якого полягає в допомозі у підбиранні, опрацюванні, осмисленні інформаційно-змістового матеріалу. Доцільним є використання прийомів, які контролюють рівень розуміння студентами навчального матеріалу: аналіз шкільних підручників, риторичні

⁵²⁶ Шатилов, С.Ф., 1986. *Методика обучения немецкому языку в средней школе*. Москва: Просвещение, с. 4.

запитання, короткі бесіди, попереднє опитування, робота з методичною літературою тощо.

Діяльнісно-тренувальний етап експериментальної роботи передбачав оволодіння студентами професійними знаннями, уміннями, навичками щодо використання дидактичних засобів навчання ІМ, зокрема шкільного підручника, на практичних та семінарських заняттях, у процесі самостійної роботи під час педагогічних практик. На цьому етапі відбулося усвідомлення студентами продуктивних і непродуктивних особливостей власної готовності до використання підручників ІМ зарубіжних видань у ПШ. На основі цього майбутні вчителі ІМ у ПШ окреслили шляхи вдосконалення та розвитку своїх дидактичних умінь. Метою цього етапу було спонукати студентів до практичної роботи з іншомовною методичною літературою, створити відповідні умови для оволодіння різними методами та формами роботи з підручником, апробувати нові прийоми та методи використання шкільного підручника з ІМ зарубіжного видання для ПШ, використовувати різноманітні комунікативні ситуації, навчити розуміти «діалог культур», створювати власні мовні резервні вправи та завдання з урахуванням лінгвістичних здібностей дітей.

На діяльнісно-тренувальному етапі відбувалося набуття студентами практичних умінь, навичок, досвіду творчої діяльності, вони оволоділи інноваційними методами та педагогічними технологіями використання шкільних підручників, тобто здійснювалась **праксеологічна** складова підготовки. За допомогою викладача майбутні вчителі ІМ в ПШ окреслили шляхи удосконалення та розвитку своїх практичних умінь, які необхідні для майбутньої успішної професійної діяльності.

На цьому етапі розглядалися нами такі теми розробленого нами спецкурсу як «Моделювання процесу підготовки майбутнього вчителя ІМ в ПШ до роботи з підручниками зарубіжних видань», «Методи, прийоми, форми і способи організаційної роботи вчителя ІМ з підручниками зарубіжних видань в ПШ».

На діяльнісно-тренувальному етапі особлива увага надавалася формуванню умінь (організаційних, комунікативних, дослідницьких), необхідних для розробки студентами власних дидактичних матеріалів до уроку, що передбачало поєднання завдань, текстів, вправ, матеріалів у логічній послідовності. Це забезпечувало постійний методичний пошук та здатність коригувати його результати за допомогою інтерактивних методів. Основними формами та засобами роботи на цьому етапі були тренінги з розвитку педагогічної майстерності, майстер-класи, розроблення проєктів-презентацій, дискусії, моделювання та розв'язування педагогічних ситуацій, завдань тощо. Все це забезпечувало оволодіння студентами структуруванням навчального матеріалу підручника з ІМ зарубіжного видання для ПШ відповідно здійснюваної комунікативно-пізнавальної діяльності.

Майбутні вчителі ІМ опанували методичні прийоми викладання ІМ за допомогою підручника; засоби презентації нової лексики і граматики, які подані в підручнику та методи навчання. За допомогою розроблених завдань відбувалось формування навичок мовленнєвої діяльності та мовної компетенції, студенти навчилися використовувати підручник відповідно до типу навчання (послідовне чи паралельне) чотирьох видів мовленнєвої діяльності – слухання, говоріння, читання, письма. Виконувались завдання, де потрібна була наявність на опори на рідну мову; демонструвалися різноманітні тематики мовлення, краєзнавчий та країнознавчий аспекти знань та мовлення; визначався обсяг мовного (лексичного, граматичного) матеріалу в підручнику; студенти вчилися визначати кількість лексичних одиниць з кожної теми в підручнику, передбачених програмою для засвоєння; визначали та аналізували наявні граматичні вправи і їх достатню систему побудови з опорою на комунікативну діяльність; корегували домашнє завдання по рівням складності та його обсяг.

На діяльнісно-тренувальному етапі в студентів відбувалось формування потреби використовувати підручники з ІМ зарубіжних видань у ПШ як модель цілісного НМК (див. табл. 3.3); вони не тільки ознайомилися з основними структурними компонентами та функціями підручника як інформаційно-

пізнавальною моделлю навчання іншомовного спілкування, а й навчилися умінням осмислювати та оволодівати критеріями оцінювання ефективності змісту шкільних підручників з ІМ зарубіжних видань для ПШ. В майбутніх вчителів ІМ сформувалися уміння здійснювати порівняльний аналіз й інтегрований підхід до підручників з ІМ для ПШ відповідних вітчизняних і зарубіжних видань.

Таблиця 3.3

Аналіз змісту та структури підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ

№	Загальні відомості про підручник/ НМК (автори, видавництво)	Структура підручника/НМК	Характеристика підручника, системи вправ і завдань	Переваги
1.	Quick Minds 1 for Ukraine (Herbert Puchta, Gunter Gerngross, Peter Lewis-Jones), Cambridge University Press, Видавництво «Лінгвіст» - автентичний підручник з англійської мови для 1 класу, адаптований відповідно до нових програм і стандартів Нової Української Школи (НУШ)	Підручник складається зі вступу, 8 розділів та 3 секцій. Вступ має на меті поступово занурити молодшого школяра у світ англійської мови і поверхнево ознайомити із темами, що вивчатимуться в основній частині. Розділи НМК структуровані за тематичним принципом. В Підручнику представлені теми: Friends, At School, Let's Play, Pet Show, Lunch Time, Family, Get Dressed!, The Robot.	На кожному занятті молодші школярі вивчають лексику та граматичні конструкції, відповідні комунікативні ситуації. Кожен розділ НМК має чітку структуру: діти вивчають та засвоюють лексичні одиниці, граматичні конструкції шляхом занурення у мовленнєвий контекст через римівки, ігри, візуалізації. Граматичні секції розміщені окремо, містять ілюстрації, картинки, які адаптовані до психології українських школярів, а також супроводжуються аудіо. Учні початкової школи систематизують вивчене через пісню та відповідні розробки, а також слідкують за історією Супер-Друзів. Кожна історія супер-друзів звертає увагу на розвиток соціальної відповідальності, життєвих компетенцій та моральних цінностей у дітей, дає гарний приклад поведінки в різних життєвих ситуаціях, виховує самостійну особистість, здатну співпрацювати в команді. Секції з фоніксами сприяють засвоєнню правильної вимови, готують дітей до сприйняття письмового тексту через розвиток вміння співвідносити букви та	НМК містить он-лайн компонент, який урізноманітнює, полегшує роботу вчителя іноземної мови, методи подачі матеріалу на уроках. Крім того, в Інтернеті представлені граматичні та лексичні ігри під кожен тему підручника, анімовані відео історії, пісні з відео супроводом та караоке-версіями й відеоре. Варто відмітити, до НМК належить: книга для вчителя зі сторінками з підручника та робочого зошита, розробки з кожного уроку для роботи з учнями в класі, а також для учнів, що швидше і краще справляються з завданнями на уроці, поради для виконання різних видів додаткових завдань, автентичні відео та аудіо матеріалів, кольорові флеш-картки. Наприкінці підручника є три сегменти, які розроблені додатково для українських шкіл та відповідають стандартам НУШ. Серед них: Culture, I Can, Letters. Культурний та країнознавчий компонент міститься в темах, що доповнюють

			звуків, розпізнавати їх у словах на слух і візуально відповідно до Загальноєвропейських стандартів методики читання у початкових школах. Кожна заключна частина розділу – це проектна робота, що має на меті навчити дітей використовувати мову відповідно до комунікативної ситуації, працювати як самостійно та і в команді. Крім того, секції Learn to Think, зазвичай, активізують міжпредметні зв'язки та формують навички 21 століття.	кожен розділ тематично, але орієнтований на усвідомлення місця своєї рідної країни у світі. Сегмент «I Can» – це додаткова систематизація знань, набутих учнями протягом вивчення кожного розділу з НМК, а сегмент «Letters» – додаткові розробки для початкового засвоєння учнями читання, письма.
2.	Smart Junior 1 for Ukraine (H.Q. Mitchell, MM Publications, Лінгвіст) – сучасний інноваційний курс, розроблений для першого класу НУШ.	Підручник складається з 8 модулів (Hello, School, Family and friends, You and me, Toys and games, My body, Food, My house). НМК розрахований на 70-80 годин класної роботи (а це мінімум 2 години на тиждень). Матеріал підручника тематично-організований, емоційно й змістовно насичений, має на меті зацікавити учнів та сформувати позитивне ставлення до вивчення іноземної мови в початковій школі.	Кількість мовних лексичних одиниць для активного опрацювання відповідає віковим та психологічним особливостям учнів. НМК також містить завдання для проектної роботи, яка орієнтована на активному застосуванні продуктивних навичок мови. Потрібно зазначити, основна увага приділяється навчанню говоріння та сприйманню на слух. Учні вивчають алфавіт, розпізнають звуки. Матеріали підручника надають можливість зробити процес навчання яскравим, цікавим і захоплюючим, вчать учнів початкової школи критично оцінювати інформацію й використовувати її у ситуаціях реального життя, ефективно співпрацювати з однолітками, людьми в усній, і в письмовій формі поступово, окремо та у складі слова.	НМК вміщує секції для повторення матеріалу та відпрацювання практичних навичок використання англійської мови, ігри й матеріал для проектів (craftwork). Особлива увага приділяється навчанню моральних цінностей, орієнтовані на дітей стати кращими представниками свого суспільства в майбутньому. Структура книги для вчителя включає загальні методичні рекомендації щодо організації занять з іноземної мови, детальний план організації та проведення занять, завдання для контролю учнівських знань у початковій школі. В кінці кожного плану уроку є нотатки для вчителя, які нагадують принести додатковий матеріалів на наступний урок. В книзі для вчителя представлені додаткові ідеї для використання флешкарток.
3.	Zoom in Special (H.Q. Mitchell, S. Parker) - навчальний курс для молодшої школи, рекомендований Міністерством освіти і науки	НМК розрахований на 60-80 годин класної роботи на кожен рівень (рівнів всього 7), має чітку та логічну структуру уроків. Курс побудований за принципами Multiple Intelligence Theory і	Кількість мовних лексичних одиниць для активного опрацювання відповідає віковим та психологічним особливостям учнів. Кожен розділ НМК має чітку структуру	Підручник для рівнів Starter 1-4 спеціально розроблений для України містить лінгвокраїнознавчий буклет «Culture Time for Ukraine», який презентує 4 теми, пов'язані з культурою України,

	України для учнів 1-6 класів.	включає різноманітні види навчальної та ігрової діяльності для учнів молодшої школи, для інтегрованого оволодіння мовними навичками. Теми відповідають вимогам освітньої програми з англійської мови для молодшої школи. Кожен розділ починається із комікса, за змістом якого продовжується наступна діяльність на уроці. Матеріал, що подається в Student's Book логічно структурований та поділений на 4 розділи (Starter). НМК містить секції для повторення пройденого матеріалу.		Великої Британії, Північної Ірландії. В НМК присутні вправи для повторення граматичного матеріалу.
4.	«Fly High 1» (Pearson, Jeanne Perrett, Charlotte Covill) – це яскравий та мотивуючий чотирирівневий курс для вивчення англійської мови в початковій школі.	Кількість розрахованих годин на один рівень від 90 до 100. Сам підручник складається з 14 розділів. НМК складається з Pupil's Book, Activity Book, аудіо CD, словника; граматичного посібника та книги для вчителя.	НМК забезпечує всебічний розвиток мовленнєвих навичок молодших школярів у 1-му класі. НМК ефективно формує навички правильної вимови та написання літер англійської абетки, слів і фраз. Учні в ігровій формі стрімко накопичують лексичний матеріал. Підручник Fly High пропонує транскрипційні знаки одночасно з літерами. НМК звертає увагу на здійснення усного спілкування в типових ситуаціях, розуміння на слух, а пізніше й читання з розумінням основного змісту. Після кожної веселої пригоди героїв книжки у джунглях вчитель пропонує виконати завдання з «Шкільного театру». У підручнику наявні цікаві історії, пісні, що сприяють ефективному оволодінню граматики. Прописи у підручнику та робочому зошиті готують дітей до розпізнавання та запам'ятовування букв, звуків, слів, а додаткові граматичні завдання та вправи на CD-Rom в ігровій формі допомагають засвоєнню нових слів, виразів та граматичних	НМК вміщує близько 20 пісень для кожного рівня, включаючи версію караоке. Таке наповнення сприяє легкому вивченню та запам'ятовуванню словникового запасу. Крім того, на аудіо супровід у книзі для школяра містить історії та пісні, які учні можуть ще раз прослухати вдома разом з батьками. Книга для вчителя пропонує програму для інтерактивної білої дошки (Active Teach).

			конструкцій; Підручник зосереджений також на проектній роботі та фонетиці.	
5.	«Family and Friends 2nd Edition» (Naomi Simmons (Levels 1, 2 and 4), Oxford University Press)	<p>НМК розраховане на різну кількість годин. Кожен урок в розділі – чіткий, структурований, зручний для роботи. Певна частина кожного розділу присвячена роботі над основними мовленнєвими навичками. НМК готує до тестування з початкового етапу.</p> <p>Кожен урок побудований на сторінку, має чіткі цілі, що спрощує процес планування занять. НМК вміщує матеріал з розвитку розмовної англійської в повсякденних ситуаціях (секції Fluency time!) подається в підручнику після кожного третього розділу.</p>	<p>Як і у першому виданні, у підручнику застосовується найбільш ефективна програма формування навичок читання, говоріння, аудіювання та письма, яка базується на поступовому прогресі від простого до складного. Навчання читання відбувається за допомогою унікальної системи читання з фоніксами та фотографічного методу «Look & say». Один з шести уроків присвячений навчанню читання, на якому діти вчать розпізнавати та вимовляти звуки англійської мови. Для цього на рівнях з 1 по 3 використовуються картки (flashcards), а на MultiROMi для учнів подаються додаткові завдання. Сторінки з країнознавства в кінці підручника (Culture), які допоможуть учням порівняти своє шкільне та особисте життя з життям дітей в інших країнах.</p>	<p>НМК містить додаткові матеріали, серію Grammar Friends, адаптовані книжки для читання, Teacher's Resource Pack (матеріал для вчителя), CD-ROM (Family and Friends iTools). Все це дозволяє вчителю зробити акцент на навчанні додаткових вмінь і варіювати НМК для різної кількості класних годин на тиждень. У додатку до підручника розміщено анімаційні історії до першого уроку кожного розділу на MultiROMi та на Fluency DVD.</p>
6.	«Way Ahead» (Mary Bowen, Printha Ellis, Macmillan) - підручник, в основу якого покладено тексти для читання.	<p>НМК Way Ahead розраховано на 3-4 години іноземної мови на тиждень. Підручник складається з 20-21 модулів, кожен з яких містить 5 уроків. Розділ «Reading for Pleasure» складається з віршів, оповідань, захоплюючих історій в цікавій для учнів формі та сприяє розвитку навичок читання. Крім того, всі тексти записані на аудіо супровід.</p>	<p>НМК звертає увагу на особистісно орієнтований підхід до навчання іноземної мови, який дозволяє повністю розкрити творчий потенціал дитини. Весь граматичний та лексичний матеріал розміщений у текстах для читання. Діалоги, що вміщує НМК рівнів 1 та 2, сприяють вивченню таких мовних одиниць як: greeting/introductions, talking about the weather, describing objects and people, expressing likes/dislikes, talking about location, ability, making requests. НМК 3 та 4 рівнів мають зразки діалогів до відповідних тем спілкування.</p>	<p>НМК містить післятекстові завдання — це більш глибока робота над змістом прочитаного, що активізує розумову діяльність учнів, їх творчі здібності та сприяє критичному мисленню.</p>

7.	<p>«Happy Trails» (Jennifer Heath, National Geographic Learning) - курс має дозвіл Міністерства освіти і науки України на використання в навчальних закладах.</p>	<p>НМК призначений для вивчення англійської мови у початковій школі, складається з рівнів A1 та A2. Поданий підручник з англійської мови вміщує 12 модулів, поділених на 3 уроки.</p>	<p>НМК складається з історій, події навколо хлопчика на ім'я Трек та його друзів, які підтримують зацікавленість школярів до курсу. Англomовний підручник ілюстрований фотографіями, малюнками National Geographic Learning, вміщує кольорові комікси, підібрані пісні, що дуже легко запам'ятовуються школярами. Також у НМК представлені ілюстровані завдання, наклейки, короткі таблиці граматичних структур англійської мови, які відповідають рівню молодших школярів, зручно і коректно представлена лексика на початку кожного розділу згідно тематики. В кінці підручника розміщено п'єси, які можна розіграти з учнями, маски Трека та його друзів та розділи, де описуються свята, традиції, святкування. Крім того, наприкінці кожних 3-х розділів є завдання для повторення вивченого матеріалу.</p>	<p>НМК допомагає школярам співвіднести життя світу зі своїми реаліями через вивчення іноземної мови. За допомогою персоналізації та порівняння учні розвивають міжкультурну свідомість, інтегрують нові знання у свій власний досвід, а це сприяє більш швидкому, кращому засвоєнню англійської мови.</p>
8.	<p>«Planetino» (Gabriele Kopp, Siegfried Büttner, Hueber) - новий підручник з німецької мови для початкової школи</p>	<p>ЕМК складається з трьох частин, готує учнів до рівня володіння німецької мови A1, також готує до складання іспиту відповідного рівня. НМК відповідає новим рекомендаціям Ради Європи щодо вивчення іноземних мов, вміщує основні пункти мовного портфоліо для дітей. Кожна частина книги містить п'ять модулів, кожна тема складається з 3-4 уроків. У кінці теми представлено граматику та лексику.</p>	<p>НМК вміщує автентичні тексти, теми, лексику різного стилю з урахуванням психологічних особливостей учнів молодшої школи в освітньому процесі. Різноманітні види діяльності та часта їх зміна під час уроку забезпечує ефективний розвиток навичок говоріння, читання, письма і аудіювання. В кінці підручника подано ігри, інформацію з країнознавства німецькомовних країн, різноманітні ігрові завдання та пісні. Останній модуль кожної книги присвячений театральній постанові з усіма готовими фазами підготовки. Для полегшення запам'ятовування лексики розроблено словник, є додаткові поради для вчителя. CD-ROMи до підручників представляє 110</p>	<p>НМК вміщує різноманітні ігри, вправи «Змайструй сам!», пісні з рухами, скоромовки, веселі діалоги, комікси. Це все сприяє швидкому засвоєнню мовних одиниць, лексичних та граматичних структур, що надає успішний результат, сприяє швидкому розвитку мовленнєвих навичок на рівні володіння мовою A1.</p>

			інтерактивних вправ та караоке-бар з 10 піснями для виконання в різних варіаціях. Пісні можна використовувати для самостійної роботи вдома, а також як додатковий матеріал на занятті. До підручника надається додаткова книжечка для читання з захоплюючими історіями та пригодами. Сюжет до підручника представлено через пригоди героя Планетіно, який знайомиться в інтернеті з трьома друзями з Австрії. Між новими друзями зав'язується листування, в якому діти розповідають про своє життя та свої країни. В кінці історії герой Планетіно хоче відвідати дітей на Землі.	
9.	«Alex et Zoé» (Marc Oddou, Colette Samson, CLE International) – оновлене французьке видання комунікативного курсу для дітей від 6 років.	Курс має 3 рівні: A1, A1+, початок A2 і розрахований на 50-80 годин на кожен рівень. CD-Rom до першого рівня містить 60 додаткових інтерактивних завдань до підручника.	Курс побудований за мотивами казок Шарля П'єро і дозволяє вивчити французьку мову в ігровій формі. Кожен розділ включає в себе: віршик чи пісню, список активної лексики, завдання на складання діалогу з цією лексикою та невеличку історію про пригоди головних героїв. Підручник містить безліч яскравих картинок та цікавих історій.	Постійне впровадження на уроці завдань з країнознавчою інформацією дозволяє учням відкрити для себе Францію з її традиціями та звичаями. До кожного підручника додається також зошит з країнознавства (Livret de civilisation).

Наприклад, завдання спецкурсу передбачало виробити вміння у студентів самостійно зробити компаративістику підручників з ІМ для ПШ вітчизняних авторів та зарубіжних видавництв за темами «Помешкання», «Відпочинок та дозвілля», «Подорож», «Свята та традиції», тощо для демонстрування, розпізнавання і розуміння впровадження комунікативно-ігрового та інтерпретативного підходів у вивченні ІМ, тобто розвивати здатність спілкуватися ІМ, здійснювати спілкування в усній і письмовій формах у межах визначених сфер і ситуацій відповідно до вікових особливостей учнів, їхніх інтересів.

Важливим елементом на цьому етапі є формування в студентів критичного мислення, аналізу, порівняння щодо використання підручників ІМ для ПШ як вітчизняних, так і зарубіжних видань.

Необхідною формою роботи на цьому етапі є навчальна дискусія, яка стимулює активність студентів, сприяючи тим самим удосконаленню їхньої професійної підготовки. Суттєвим є те, що визначались переваги або недоліки використання зарубіжного підручника, а це вимагало переконливих аргументів, обґрунтування власних суджень, висновків і пропозицій. Все це сприяло розвитку вмінням аналізу, синтезу, поглибленню фахових та психолого-педагогічних вмінь і навичок.

Відповідна комунікативно-пізнавальна діяльність спонукає студентів обговорювати про достатність реалізації цілей і завдань в підручнику, мовних вправ для забезпечення оволодіння школярами фонетикою, лексикою, граматику для навчання спілкування у межах кожної теми; складати перелік мовленнєвих вправ і завдань, що надають дітям на ранньому етапі вивчення ІМ можливість усвідомлювати особливості використання мовних одиниць у мікровисловлюваннях, діалогах; створювати резервні комплексні портфоліо педагога, включаючи електронний формат; виконували самостійну роботу з робочим зошитом; створювали відео-фрагменти занять під час практики в ПШ; виконувати навчально-дослідницьку роботу; брати участь у методичній майстерні (методичні завдання для опрацювання римів, віршів, пісень, скоромовок, джазових наспівів, ситуативних мікродіалогів, казок, оповідань, тощо).

Третій етап – **аналітико-творчий** – дає можливість для творчої діяльності студентів, для формування в них аналітичного підходу в набутті знань, умінь, навичок використання шкільного підручника зарубіжного видання з ІМ у ПШ, для відповідної корекції в межах професійної діяльності, розвиток особистісних характеристик майбутніх вчителів, формування в них ціннісної сфери, емпатії та рефлексії. Це є **аксіологічна складова професійної підготовки**. Вона спрямовує підготовку вчителя як особистості, на формування його ціннісних орієнтацій, рефлексії, що ґрунтується на суб'єкт - суб'єктивних відносинах (див. розд. І).

На аналітико-творчому етапі значна увага приділялася здатності реалізовувати дидактичний потенціал навчальних матеріалів, що забезпечувало

мотивування освітньої діяльності учнів та розвиток творчого мислення майбутніх учителів, формування їхніх індивідуальних дослідницьких інтересів, прагнення до самовдосконалення та самореалізації в педагогічній діяльності (науково-практичні конференції молодих дослідників, обговорення на он-лайн форумах тощо).

Метою цього етапу є демонстрація самостійного творчого підходу майбутнього вчителя до використання в ПШ підручників з ІМ зарубіжних видань. Здійснення цього етапу може бути під час практичних занять, так і в позааудиторній діяльності, протягом годин, відведених на самостійну роботу студентів у запропонованому нами спецкурсі.

При вивченні спецкурсу студенти аналізують комунікативні завдання, які сприяють розвитку творчих здібностей учнів, формують в них критичне мислення, самостійність та забезпечують підготовку учня ПШ до іншомовного спілкування. Така діяльність дає можливість майбутнім вчителям ІМ систематизувати та оцінювати отримані знання й вміння, самостійно підбирати дидактичний матеріал для навчання ІМ в ПШ, грамотно й творчо використовувати шкільний підручник, НМК, сприяти формуванню в учнів комунікативної компетентності, базою для якої є комунікативні уміння, сформовані на основі мовних знань і навичок.

При впровадженні нашого спецкурсу ми розглядаємо 1-4 класи як комплексний інтегрований етап оволодіння предметом. Враховуючи психофізіологічні особливості молодших школярів, умовно його доцільно поділити на два періоди, що характеризуються особливими дидактичними та методичними закономірностями, зумовленими віковими можливостями учнів та їхнім досвідом у засвоєнні рідної мови: I етап (1-й клас) і II етап (2–4-й класи). У зв'язку з цим дидактичні та методичні передумови організації навчального процесу у межах цих двох періодів будуть диференціюватися не тільки змістом, але й цілями, методами та принципами навчання. До найбільш ефективних методів навчання віднесено проектування, розробку мовних портфоліо викладача тощо, що забезпечувало впровадження інтерактивних

технологій при використанні підручників з іноземної мови зарубіжних видань у початковій школі.

Студенти знають, що вивчаючи ІМ, учні ПШ ще недостатньо володіють лінгвістичними поняттями рідної мови. Тому частина мовного матеріалу опановується на рівні лексичних одиниць: діти засвоюють лексичний і граматичний матеріал у мовленнєвих зразках оскільки мова вивчається не задля оволодіння її системою, а заради уміння використовувати її в умовах повсякденного спілкування. Будь-які мовні (лексичні та граматичні) одиниці виконують у процесі комунікації певні мовленнєві функції, тому вони мають добиратися з урахуванням їх комунікативної значущості та потреби для спілкування і спочатку пред'являються не ізольовано, а в певному контексті, надаючи учням в такий спосіб первинні уявлення про їх значення, форму і функцію в мовленні. Тому у підручниках має подаватися комплекс вправ, який спрямований на формування відповідних навичок і вмінь відповідної мовленнєвої діяльності.

Наведемо приклад використання нами кейс-методу в процесі формування в студентів навичок конструктивного критичного оцінювання підручників ІМ зарубіжних видання в ПШ. За два тижні майбутні вчителі одержували завдання самостійно опрацювати методичну літературу, зарубіжні підручники й визначити основні технології ефективного використання зарубіжних підручників. Особливий акцент робився на вивчення студентами недоліків і переваг підручників, реалізації функції підручника. Під час заняття студенти об'єднувалися в групи по 3-4 особи. Групам видавався однаковий набір карток з описом дидактичних вимог до підручника та ставилося завдання розробити для певного підручника ІМ зарубіжного видання в ПШ раціональні дидактичні вимоги (час оцінювання 10 хвилин). Після такого аналізу було проведено міжгрупову дискусію з обговоренням запропонованих варіантів, відібрати найбільш конструктивні.

Це завдання розвивало як пізнавальну мотивацію, так і мотивацію професійного самовираження.

Потрібно зазначити, що формування комунікативної компетентності особистості відбувається на основі саме мовних знань і навичок, а розвиток комунікативної компетентності залежить від соціокультурних і соціолінгвістичних знань, умінь та навичок, які забезпечують входження особистості в інший соціум, сприяють її соціалізації в новому для неї суспільстві.

Залучення соціокультурної інформації при вивченні ІМ дає змогу розширювати світогляд, глибше розуміти рідну культуру та її роль у духовному й моральному розвитку суспільства з доступним розумінням для молодшого шкільного віку.

Під час педагогічної практики студенти участь в організації навчального процесу в ПШ з використанням зарубіжних дидактичних засобів; проводять пробні та контрольні уроки з використанням НМК зарубіжного видання, допомагають вчителю підготувати мовне порт фоліо, проводять виховні заходи, де широко практикують автентичні тексти, конкурси, сюжетно-ситуативні ігри.

Студенти експериментально аналізували разом з учнями ілюстративні матеріали в підручниках зарубіжних авторів з ІМ для ПШ щодо розкриття народознавчих традицій, де було виявлено елементи культури країн, мову яких школярі вивчають: розповсюджені імена людей і казкових героїв, назви свят, міст, вулиць, традицій; національні римівки, вірші, пісні, казки, ілюстрації країнознавчого спрямування тощо.

Пошукова дослідницька робота допомогла виявити важливе значення ритміко-пісенного матеріалу для формування виразності та емоційності мовлення в молодших школярів. Крім того, що це сприяє формуванню фонетичних та інтонаційних іншомовних навичок, ритмічність та наявність близьких до дитячого сприйняття образів, це розвиває в дітей здібність утримувати в пам'яті слова, словосполучення, забезпечує швидке їх запам'ятовування, що, в свою чергу, сприяє розвитку пам'яті.

Майбутніми учителями було опрацьовано алгоритми відбору фонетичного матеріалу в зарубіжних підручниках з ІМ з використанням автентичного адитивного матеріалу відповідно до вимог навчальних програми з ІМ до

оволодіння фонологічною компетенцією учнями ПШ на основі комунікативного підходу.

Тому в спецкурсі майбутнім вчителям ІМ у ПШ пропонувалося зосередити увагу на використанні підручників зарубіжних видання особливостей різних видів мовленнєвої діяльності через відео лабораторні роботи (окремі етапи уроку програвалися і записувались на відео для подальшого обговорення, аналізу, виявлення помилок і переваг) та методичні майстерні. Провідною ідеєю був акцент на комунікативно-ігровий підхід в процесі іншомовної освіти. Студентам було запропоновано підібрати вправи для навчання учнів 3-4 класів спілкування на основі моделювання певних мовленнєвих ситуацій, які характерні до реальних соціально-комунікативних умов. Навчання говорінню має здійснюватись у межах сфер і тем спілкування, з урахуванням мовних засобів вираження, мовних одиниць та рівнів навченості, визначених навчальною програмою. Передбачається, що рівень володіння іноземною мовою після закінчення 4-го класу має відповідати рівню A1, визначеному в Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти. Це рівень, коли учень може використовувати в спілкуванні прості мовні та мовленнєві засоби: ставити нескладні запитання побутового характеру для задоволення комунікативних потреб і відповідати на них, використовуючи обмежений лексично-організований набір ситуативно спрямованої тематики.

На цьому етапі при підготовці до практичних занять студенти готувати реферати, виконували творчі завдання, брали участь в тренінгах, які проводили вчителі ІМ в ПШ, створювали порівняльні карти змістового компоненту підручників ІМ для ПШ вітчизняних і зарубіжних видань, здійснювали досліднико-експериментальну перевірку оцінювання ефективності змісту шкільних підручників з ІМ для ПШ та ін.

Як висновок, майбутні вчителі помітили, що незважаючи на негативні цінові фактори, попит на автентичну літературу зростає, за цей час значно зросли вимоги до рівня володіння ІМ, і відкрилися нові можливості для учнів і студентів (навчання за кордоном на іншомовних програмах, обмінні

студентські проекти, вимоги працедавців). Тому вибір підручників ІМ зарубіжних видавництв стає все більш поширеним. Їх чіткість, доступність, прозорість, завершеність компонентів, комп'ютерні додатки, відповідність навчального матеріалу віковим особливостям учнів, рівень їхньої мовної та мовленнєвої підготовки, опора на рідну мову, автентичні тексти сприяють ефективному ранньому іншомовному навчанні.

Таким чином, досягнення мети сформованості готовності майбутніх вчителів ІМ до використання в ПШ підручників зарубіжних видань досягається в єдності всіх її компонентів: інформаційно-операційного та комунікативно-рефлексивного. Запропонований нами спецкурс надає можливість майбутнім вчителям ІМ поглиблювати й структурувати інформацію щодо використання дидактичних засобів навчання, практично застосовувати отриманні знання для організації роботи з шкільним підручником.

3.2. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи

Метою третього, підсумкового блоку експериментального дослідження стала перевірка результативності розробленої моделі підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ, у процесі якої було проведено якісний та кількісний аналіз рівнів готовності.

Завданнями цього етапу експерименту стали:

1. Урахування попередньої діагностики рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ у ЕГ та КГ (діагностувальний етап).

2. Оцінка ефективності розробленої моделі на основі лонгitudного та порівняльного аналізу критеріїв готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ.

3. Виявлення зміни рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ в експериментальних і контрольних групах та доведення статистичної значущості отриманих результатів за допомогою методів математичної статистики.

На цьому етапі було застосовано низку *методів* педагогічного дослідження: педагогічний експеримент, спостереження, бесіда, анкетування, тестування, методи математичної статистики (методика відносних частот О. Смірнова, методика числових рядів В. Вадюшина, метод перевірки статистичної достовірності результатів непараметричного Н – критерію Краскелла-Валліса). Виконання окреслених завдань здійснювалося поступово. *Кроком першим* було визначення ступеня результативності запропонованої моделі підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань на основі порівняльного аналізу рівнів професійної підготовки респондентів експериментальних і контрольних груп.

На початку першого підготовчого блоку дослідно-експериментальної роботи було проведено діагностичний зріз використання підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ у процесі професійної підготовки майбутніх учителів ІМ в ЕГ і КГ. При цьому було використано ту саму методику, що й для діагностування стану означеної підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ на етапі моделювання. Основними методами було обрано анкетування, опитування студентів, педагогічне спостереження, відвідування занять, виконання практичних творчих завдань на практичних заняттях та при проходженні педагогічної практики, бесіди, аналіз нормативних документів. Результати діагностики готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ ЕГ і КГ на початку експериментального етапу дослідження викладено в таблиці 2.13, рис. 2.3.

Крок другий експериментального етапу полягав у виявленні ступеня результативності запропонованої методики підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ та здійснювався через визначення динаміки рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ в експериментальних та контрольних групах.

До початку теоретично-підготовчого етапу формувальної дослідно-експериментальної роботи було проведено діагностичний зріз початкового рівня

готовності майбутніх вчителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ в ЕГ та КГ. При цьому використовувалися та сама методика і педагогічний інструментарій, що й при діагностуванні стану означеної готовності майбутніх вчителів ІМ в ПШ на етапі моделювання експерименту.

Серед основних методів експериментального етапу дослідження ми виділили опитування, інтерв'ю, педагогічне спостереження, відвідування занять, анкетування, виконання практичних творчих завдань під час проходження студентами педагогічної практики. Результати діагностики майбутніх вчителів ІМ в групах ЕГ і КГ на початку експерименту подано у таблиці 2.13, а також рис. 3.1, рис. 3.2, рис. 3.3., рис. 3.4. Тут С₃ 1 – середні статистичні значення мотиваційно-орієнтувального критерію, С₃ 2 – середні статистичні значення пізнавально-культурологічного критерію, С₃ 3 – середні статистичні значення операційно-розвивального критерію, С₃ 4 – середні статистичні значення діагностико-результативного критерію готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ.

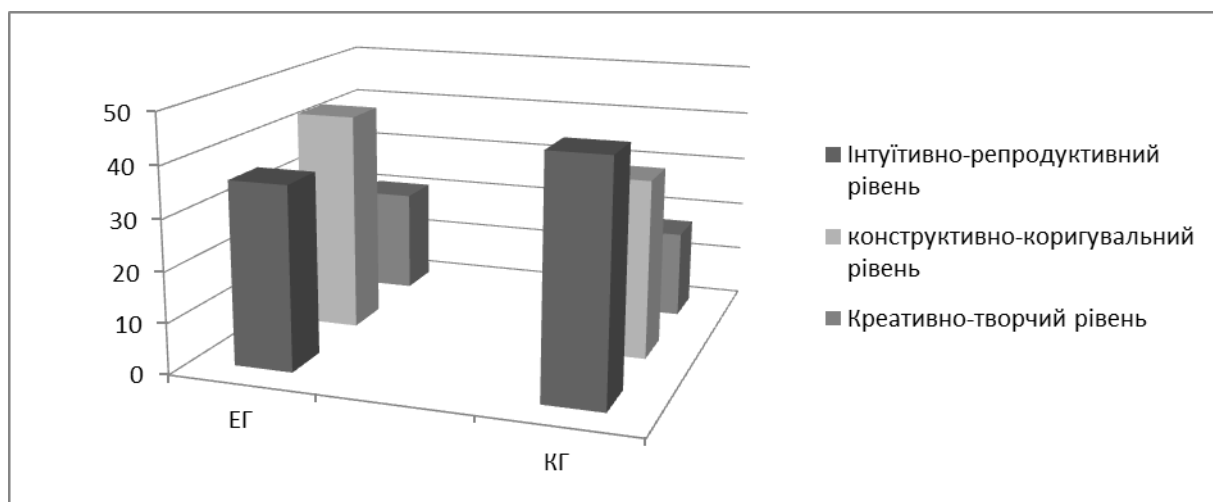

Рис. 3.1. Рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за мотиваційно-орієнтувальним критерієм на початку формувального експерименту

Діагностування рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за мотиваційно-орієнтувальним

критерієм у групах ЕГ і КГ проводилося на основі анкетування та інтерв'ювання (див. додатки А, З, Л, П, Р, С, Т).

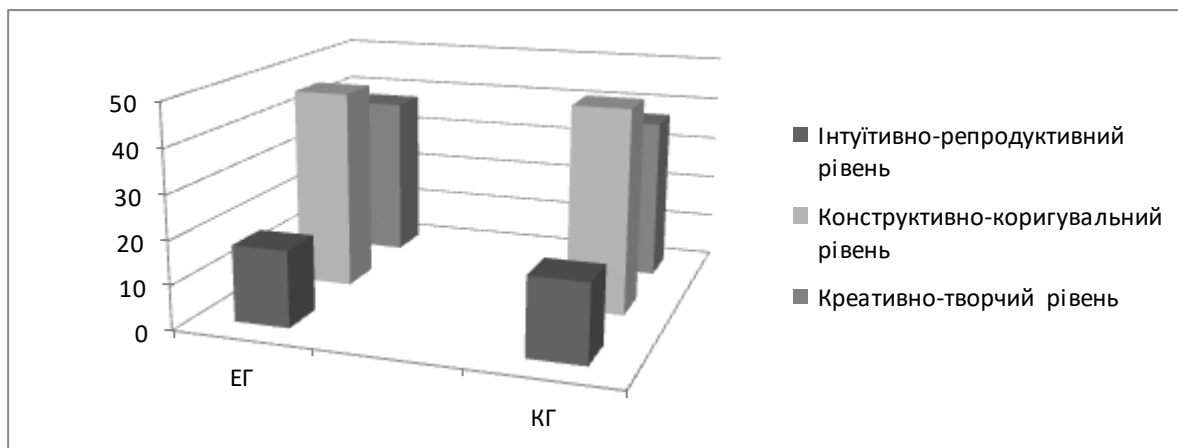

Рис. 3.2. Рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за пізнавально-культурологічним критерієм на початку формувального експерименту

За пізнавально-культурологічним критерієм результати діагностування на початку формувального експерименту засвідчили приблизно однакові показники в групах ЕГ і КГ, а також те, що позначена кількість респондентів виявила креативно-творчий рівень.

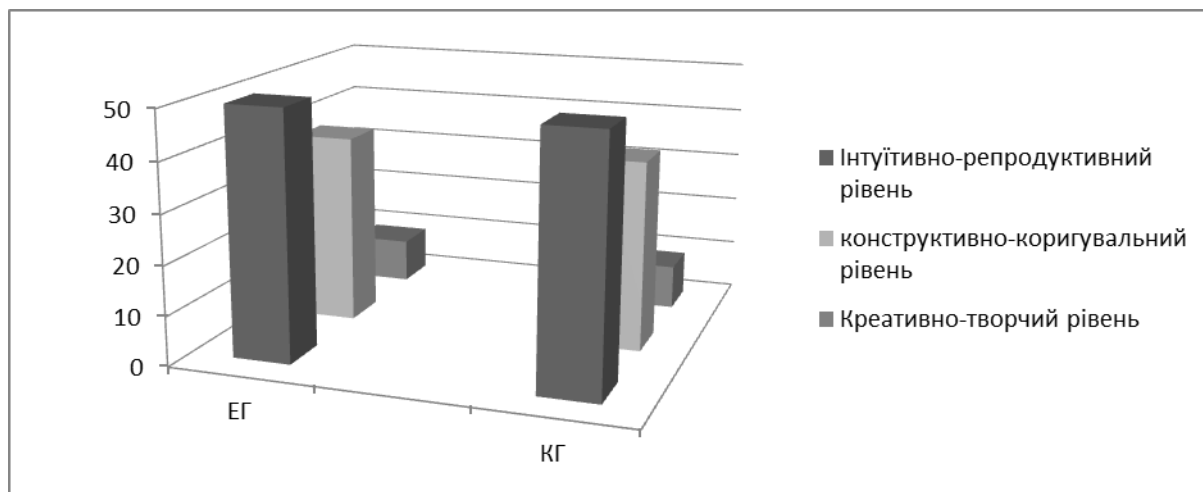

Рис. 3.3. Рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за операційно-розвивальним критерієм на початку формувального експерименту.

Діагностування рівнів готовності майбутніх учителів ІМ за операційно-розвивальним критерієм є значно гіршим, що засвідчує низький рівень

практичних умінь та навичок, незначний досвід студентів щодо використання підручників зарубіжних видань у ПШ.

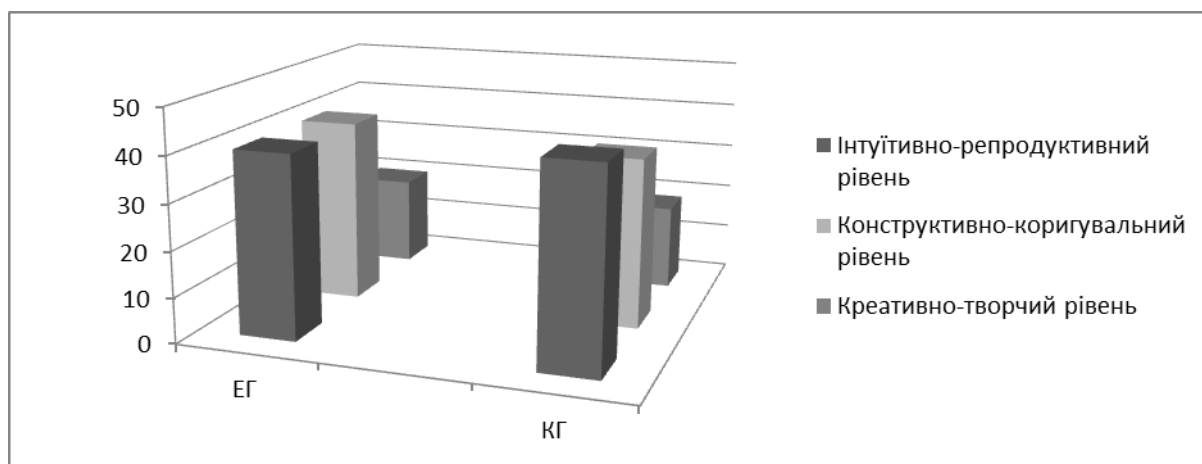

Рис. 3.4. Рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за діагностико-результативним критерієм на початку формувального експерименту

Діагностування рівнів готовності майбутніх учителів ІМ на початку формувального експерименту за мотиваційно-орієнтувальним, пізнавально-культурологічним, операційно-розвивальним та діагностико-результативним критеріями в ЕГ і КГ групах проходило на основі анкетування та інтерв'ювання (див. додатки А, З, Л, П, Р, С, Т).

За результатами анкетування та інтерв'ювання до початку формувального експерименту значний відсоток студентів, майбутніх учителів ІМ, виявляє стійкі професійні інтереси, зокрема й до підручника як основного дидактичного засобу професійної діяльності, на креативно-творчому (ЕГ – 20,7%, КГ – 17,9%) та на конструктивно-коригувальному (ЕГ – 43,5%, КГ – 35,2%) рівнях. Проте цей відсоток перевищує вказані межі на інтуїтивно-репродуктивному рівні (ЕГ – 43,5%; КГ – 46,9%).

За пізнавально-культурологічним критерієм результати діагностування рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ виявилися дещо кращими, що засвідчує певну поінформованість студентів із сутності самого процесу використання підручників зарубіжних видань для ПШ, комунікативних норм у різних суспільствах, структури та змісту діалогу культур та ін. Для порівняння: на

креативно-творчому рівні знаходяться студенти ЕГ – 37,5%, КГ – 37,0%, водночас, як інтуїтивно-репродуктивний рівень наявний в ЕГ – 17,4%, в КГ – 17,7% респондентів.

Показники рівнів готовності операційно-розвивального критерію дозволили зробити висновок, що результати в експериментальних та контрольних групах майже рівнозначні – переважає інтуїтивно-репродуктивний рівень (ЕГ – 52,8%, КГ – 53,1%) і конструктивно-коригувальний (ЕГ – 38,3%, КГ – 38,0%). Незначна кількість респондентів виявляють креативно-творчий рівень (Е – 8,9%, К – 8,9%).

В усіх експериментальних групах за операційно-розвивальним критерієм рівні готовності в студентів показували перевагу на інтуїтивно-репродуктивного рівня (ЕГ – 52,8%, КГ – 53,1%), а на конструктивно-коригувальному (ЕГ – 38,3%, КГ – 38,0%) та креативно-творчого рівнях (ЕГ – 8,9%, КГ – 8,9%) результати були набагато гірші.

Показники рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за діагностико-результативним критерієм показали, що в студентів також переважає інтуїтивно-репродуктивний рівень (ЕГ – 40,1%, КГ – 43,3%), і лише незначна кількість знаходиться на креативно-творчому рівні (ЕГ – 19,7%, КГ – 18,6%), а на конструктивно-коригувальному рівні в ЕГ було 40,2% респондентів, а в КГ – 37,1% респондентів.

Результати на початку формуального експерименту засвідчили, що в усіх експериментальних групах ЕГ і КГ студенти виявляють практично однакові середні показники рівнів готовності до використання підручників ІМ зарубіжних видань у ПШ. Перед початком формуального експерименту результати були такі: (інтуїтивно-репродуктивний рівень: ЕГ – 40,1%, КГ – 43,3%; конструктивно-коригувальний рівень: ЕГ – 40,2%, КГ – 37,1%; креативно-творчий: ЕГ – 19,7%, КГ – 18,6%. Усе це сприятиме об'єктивному проходженню експериментального дослідження (див. табл. 3.4).

Результати педагогічної діагностики оцінювання рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ на початку формульовального експерименту

Критерії готовності майбутніх учителів М до використання підручників зарубіжних видань у ПШ	Показники	Кількісні та якісні показники											
		Експериментальні групи ЕГ – 118 осіб (100%)						Контрольні групи КГ – 140 осіб (100%)					
		Рівні готовності											
		Креативно-творчий		Конструктивно-коригувальний		Інтуїтивно-репродуктивний		Креативно-творчий		Конструктивно-Коригувальний		Інтуїтивно-репродуктивний	
		Кількість	Якість %	Кількість	Якість %	Кількість	Якість %	Кількість	Якість %	Кількість	Якість %	Кількість	Якість %
Мотиваційно-Орієнтувальний	А	23	19,5	48	40,71	47	39,8	31	22,	40	28,6	69	49,3
	Б	22	18,6	57	48,3	39	33,1	24	17,	44	31,4	72	51,4
	В	27	29,9	49	41,5	42	35,6	20	14,	64	45,7	56	40,0
	С ₃		20,7		43,5		36,2		17,		35,2		46,9
Пізнавально-культурологічний	А	38	32,2	56	47,5	24	20,3	43	30,	68	48,6	29	20,7
	Б	52	44,1	51	43,2	15	12,7	63	45	59	42,1	18	12,9
	В	36	30,6	58	49,1	24	20,3	42	30	71	50,7	27	19,3
	Г	51	43,2	48	40,7	19	16,1	59	42,	56	40	25	17,9
	С ₃		37,5		45,7		17,4		37		45,5		17,7
Операційно-Розвивальний	А	10	8,5	47	39,8	61	51,7	12	8,6	55	39,3	73	25,1
	Б	9	7,6	45	38,1	64	54,2	12	8,6	53	37,9	75	26,6
	В	13	11	48	40,7	57	48,3	14	10	58	41,4	68	48,6
	Г	10	8,5	41	34,7	67	56,8	12	8,6	47	33,6	81	57,9
	С ₃		8,9		38,3		52,8		8,9		38		53,1
Діагностико-Результативний	А	15	12,7	36	30,6	67	56,8	12	8,6	57	40,7	71	50,7
	Б	19	16,1	38	32,2	61	51,7	15	10,	36	25,7	89	63,6
	В	10	8,5	41	34,7	67	56,8	23	16,	32	22,9	85	60,7
	Г	14	11,9	42	35,6	62	52,5	12	8,6	41	29,3	87	62,1
	С ₃		12,3		33,2		54,5		11		29,7		59,3
Середнє значення			19,7		40,2		40,1		18,		37,1		43,3

Отримані результати педагогічної діагностики рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ на початку формувального експерименту пояснюються відсутністю цілеспрямованої освітньої підготовки до такого виду професійної діяльності.

Це підтвердило необхідність впровадження моделі підготовки майбутніх вчителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань в освітній процес вищих педагогічних закладів за етапами: **теоретично-підготовчим, діяльнісно-тренувальним, аналітико-творчим.**

Після завершення **теоретично-підготовчого етапу** педагогічного експерименту отримані результати діагностичних зрізів свідчать про зміни в напрямі динаміки рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до роботи з підручниками зарубіжних видань у ПШ. Порівняльний аналіз даних у контрольних та експериментальних групах засвідчує зміна показників (див. табл. 3.5, рис. 3.5, рис. 3.6, рис. 3.7, рис. 3.8).

$C_3 1$ – середні статистичні значення мотиваційно-орієнтувального, $C_3 2$ – середні статистичні значення пізнавально-культурологічного критерію, $C_3 3$ – середні статистичні значення операційно-розвивального критерію, $C_3 4$ – середні статистичні значення діагностико-результативного критерію.

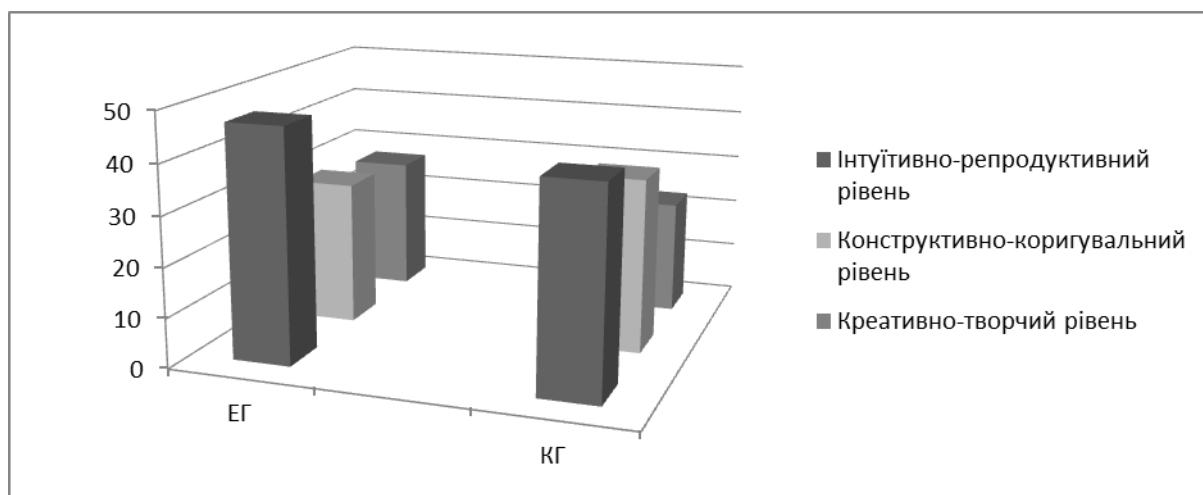

Рис. 3.5. Рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за мотиваційно-орієнтувальним критерієм після теоретично-підготовчого етапу формувального експерименту

За результатами завдань у контрольних групах зросли показники креативно-творчого рівня (з 17,9% до 22,9%), в експериментальних групах також (з 20,7% до 23,7%).

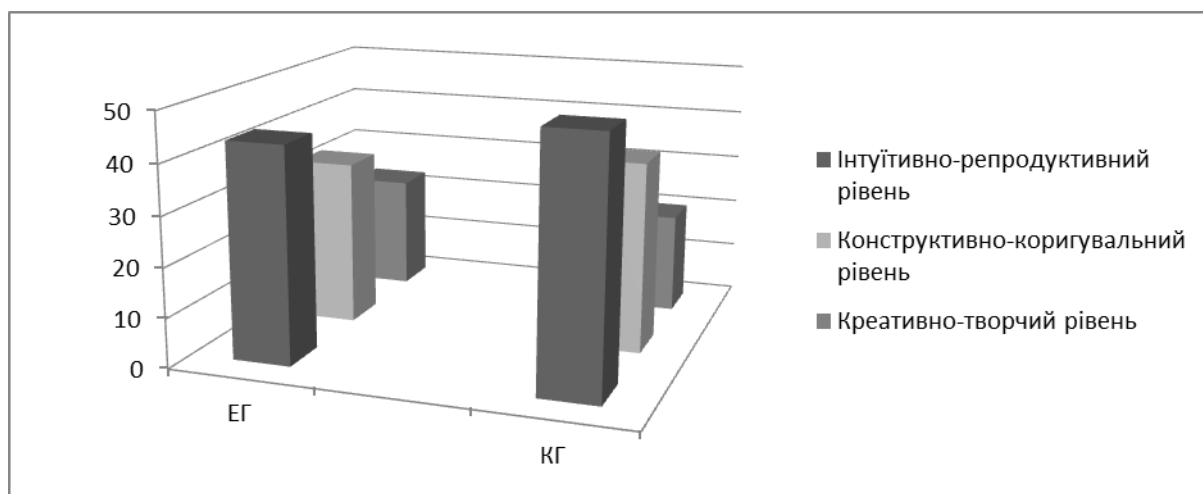

Рис. 3.6. Рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за пізнавально-культурологічним критерієм після інформаційно-підготовчого етапу формувального експерименту

Значно покращилися показники пізнавально-культурологічного критерію як у контрольних, так і в експериментальних групах на креативно-конструктивному рівні (КГ – з 17,7% до 20,2%, ЕГ – з 17,4% до 23,0%).

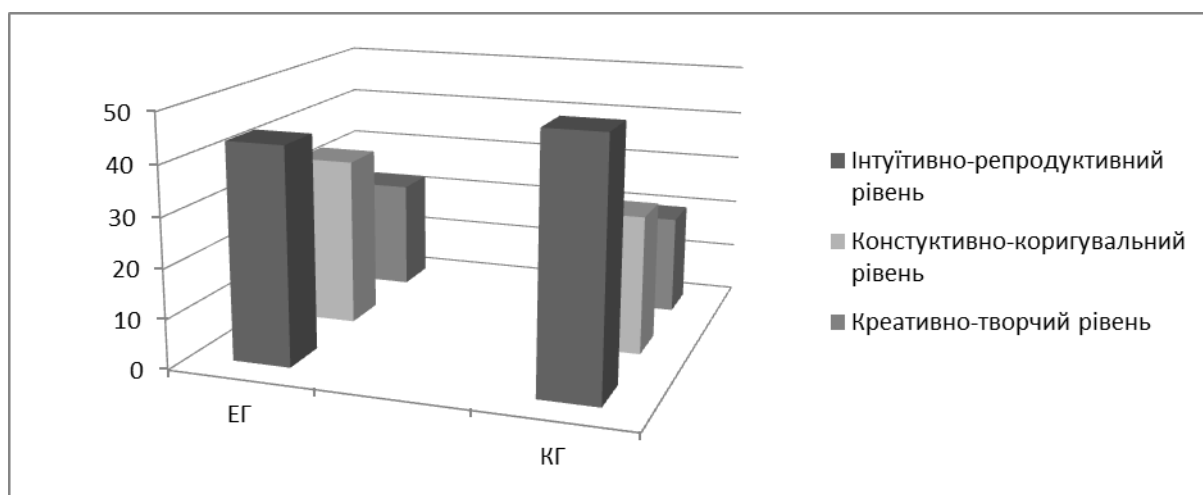

Рис. 3.7. Рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за операційно-розвивальним критерієм після теоретично-підготовчого етапу формувального експерименту

Як результат, зменшився відсоток на інтуїтивно-репродуктивному рівні 43,5% та 52,1% відповідно в ЕГ та КГ. Практично мало змінилися показники на конструктивно-коригувальному рівні, але значно покращилися на креативно-творчому рівні, стало відповідно 22,3% та 20,0%.

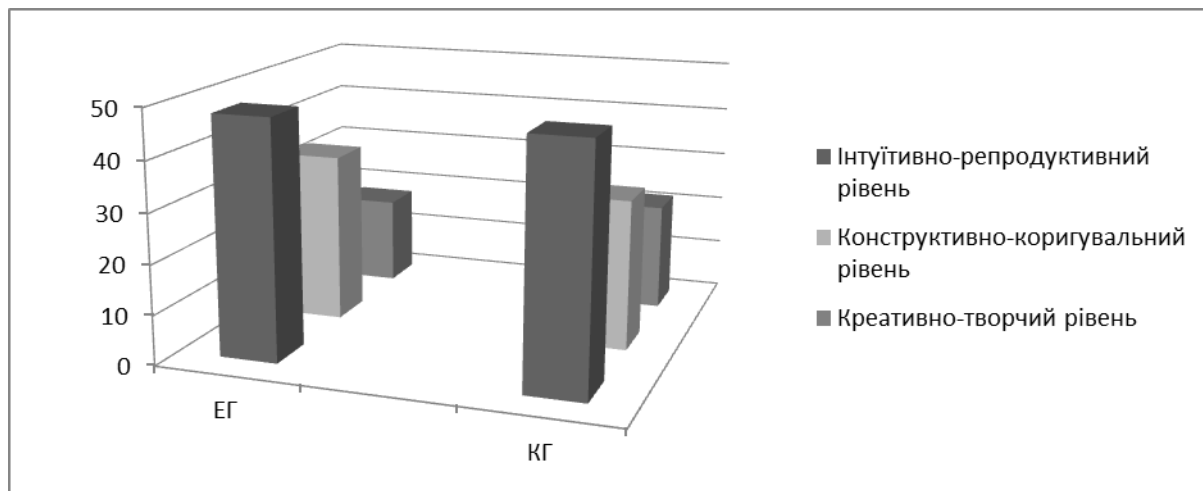

Рис. 3.8. Рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за діагностико-результативним критерієм після теоретично-підготовчого етапу формуального експерименту

(С₃ 1 – середні статистичні значення мотиваційно-орієнтувального, С₃ 2 – середні статистичні значення пізнавально-культурологічного критерію, С₃ 3 – середні статистичні значення операційно-розвивального критерію, С₃ 4 – середні статистичні значення діагностико-результативного критерію).

Загалом зменшився відсоток (до 48,0% та 48,3%) респондентів на інтуїтивно-репродуктивному рівні в ЕГ відповідно до введення лекційних занять спецкурсу «Підготовка майбутніх вчителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ».

Найбільший відсоток зростання показників в ЕГ можемо спостерігати за мотиваційно-орієнтувальним (на креативно-конструктивному рівні 23,7%, організаційно-коригувальному рівні – 33,3%) і пізнавально-культурологічним критерієм (на креативно-конструктивному рівні – 23,0%, на організаційно-коригувальному – 33,3%).

Результати педагогічної діагностики оцінювання рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ після проведення теоретично-підготовчого етапу формувального експерименту

Критерії готовності майбутніх чителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ	Показники	Кількісні та якісні показники											
		Експериментальні групи ЕГ – 118 осіб (100%)						Контрольні групи КГ – 140 осіб (100%)					
		Рівні готовності											
		Інтуїтивно- репродуктив- ний		Конструктивно- Коригувальний		Креативно- творчий		Інтуїтивно- репродуктив- ний		Конструктивно- коригувальний		Креативно- Творчий	
		Кількіс ть	Якість %	Кількіс ть	Якість %	Кількіс ть	Якість %	Кількіс ть	Якість %	Кількіс ть	Якість %	Кількіс ть	Якість %
Мотиваційно- Орієнтувальний	A	51	43,2	38	32,2	29	24,6	60	42,	46	32,9	34	24,3
	Б	58	49,2	37	31,4	23	19,5	55	30,	48	34,3	29	20,7
	В	57	48,3	29	24,6	32	27,1	58	41,	49	35,0	33	23,6
	C ₃		46,9		29,4		23,7		41,		34,1		22,9
Пізнавально- культурологічний	A	55	46,6	40	33,9	23	19,5	58	41,	58	41,1	24	17,1
	Б	57	48,3	40	33,9	21	17,8	52	51,	58	41,4	30	21,4
	В	72	35,6	38	32,2	38	32,2	65	60,	44	31,4	31	22,1
	C ₃		43,4		33,3		23,0		53,		38,1		20,2
Операційно- Розвивальний	A	56	47,5	38	32,2	24	20,4	69	49,	43	30,7	28	20,0
	Б	49	41,5	42	35,6	27	22,9	72	51,	38	37,1	30	21,4
	В	49	41,5	41	34,7	28	23,7	78	55,	36	25,7	26	18,6
	C ₃		43,5		34,1		22,3		52,		27,8		20,0
Діагностико- Результативний	A	37	48,3	40	33,9	21	17,8	64	45,	46	32,9	30	22,1
	Б	53	44,9	42	35,6	23	19,5	61	43,	45	32,1	34	24,3
	В	60	50,8	39	33,1	19	16,1	78	55,	36	25,7	26	18,6
	C ₃		48,0		34,2		17,8		48,		30,2		21,7
Середнє значення			46,1		32,7		21,7		48,		32,6		21,2

Це дозволяє вести мову про формування позитивних професійних мотивів у студентів, усвідомлення значення ролі іншомовної дидактичної літератури в майбутній діяльності вчителів ІМ, про бажання збагачуватись знаннями щодо інших культур, культурних особливостей різних народів, їх вплив на комунікативну іншомовну діяльність тощо.

Незначною мірою поліпшилися знання та вміння студентів ЕГ щодо активного використання підручників зарубіжних видань до освітніх процесів, до власної самоосвіти та при майбутньому викладанні та прогнозуванні результатів такої діяльності. Тобто, за результатами виконання майбутніми вчителями ІМ тестувань, анкетувань та інтерв'ю, можна констатувати, що за операційно-розвивальним критерієм студенти показали креативно-творчий рівень (ЕГ – 22,3%, КГ – 20,0%), конструктивно-коригувальний (ЕГ – 34,1%, КГ – 27,8%) та інтуїтивно-репродуктивний рівень (ЕГ – 43,5%, КГ – 52,1%).

Показники діагностико-результативного критерію для цих груп є наступними: на креативно-творчому рівні (ЕГ – 17,8%, КГ – 21,7%), на конструктивно-коригувальному (ЕГ – 34,2%, КГ – 30,2%) та інтуїтивно-репродуктивному (ЕГ – 48,0%, КГ – 48,3%).

Отже, за даними контрольного зрізу після теоретично-підготовчого етапу формувального експерименту можна стверджувати, що знання, уміння і навички використання підручників ІМ зарубіжних видань для ПШ, які потрібні для успішної професійної діяльності, сформовані ще недостатньо, що й підтверджує необхідність введення до освітнього процесу вищих педагогічних закладів спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ».

Після другого, **діяльнісно-тренувального етапу** формувального експерименту нами був зроблений наступний контрольний зріз для перевірки готовності студентів, майбутніх учителів ІМ, до використання підручників зарубіжних видань у ПШ. Його результати представлені в табл. 3.6 та на рис. 3.9, рис. 3.10, рис. 3.11, рис. 3.12.

$C_3 1$ – середні статистичні значення мотиваційно-орієнтувального, $C_3 2$ – середні статистичні значення пізнавально-культурологічного критерію, $C_3 3$ – середні статистичні значення операційно-розвивального критерію, $C_3 4$ – середні статистичні значення діагностико-результативного критерію.

Діяльнісно-тренувальний етап полягав у проведенні практичних занять означеного спецкурсу в ЕГ та часткового проведення деяких фрагментів лекційних та практичних занять зі спецкурсу в КГ. Також здійснювався перегляд, обговорення, аналіз, прогнозування можливих результатів використання підручників ІМ для ПШ вітчизняних та зарубіжних видань під час проходження студентами педагогічної практики.

Відповідно можемо констатувати дуже незначні зміни в покращенні показників КГ, оскільки студентів цих груп мало залучали до видів діяльності, пов'язаних з уміннями та навичками використовувати підручники ІМ зарубіжних видань для ПШ. Водночас показники респондентів ЕГ за мотиваційно-орієнтувальним та пізнавально-культурологічним критеріями значно покращилися: на креативно-творчому рівні збільшились відповідно з 23,7% до 24,3% і з 23,0% до 24,6%, на конструктивно-коригувальному рівні – з 29,4% до 39,8% і з 33,3% до 37,3%.

Результати педагогічної діагностики оцінювання рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ після проведення діяльнісно-тренувального етапу формувального експерименту

Критерії готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ	Показники	Кількісні та якісні показники											
		Експериментальні групи ЕГ – 118 осіб (100%)						Контрольні групи КГ – 140 осіб (100%)					
		Рівні готовності											
		Інтуїтивно- репродуктив- ний		Конструктивно- коригувальний		Креативно- творчий		Інтуїтивно- репродуктив- ний		Конструктивно- коригувальний		Креативно- творчий	
		Кількіст ь	Якість %	Кількіст ь	Якість %	Кількіст ь	Якість %	Кількіст ь	Якість %	Кількіст ь	Якість %	Кількіст ь	Якість %
Мотиваційно- Орієнтувальний	A	44	37,3	46	38,9	28	23,7	61	43,6	48	34,3	3	22,1
	Б	41	34,7	48	40,7	29	24,6	58	41,4	52	37,1	3	21,4
	В	42	35,6	47	39,8	29	24,6	60	42,9	48	34,3	3	22,9
	C		35,9		39,8		24,3		42,6		35,2		22,1
Пізнавально- ультурологічний	A	46	38,9	42	35,6	30	25,4	59	42,1	49	35,0	3	22,9
	Б	44	37,3	45	38,1	29	24,6	64	45,7	41	29,3	3	25,0
	В	45	38,1	45	38,1	28	23,7	61	43,6	46	32,9	3	23,6
	C		38,1		37,3		24,6		43,8		32,4		23,8
Операційно- Розвивальний	A	42	35,6	48	40,7	28	23,7	61	43,6	45	32,1	3	24,3
	Б	44	37,3	45	38,1	29	24,6	57	40,7	51	36,4	3	22,9
	В	45	38,1	42	35,6	31	26,3	59	42,1	45	32,1	3	25,7
	C		37,0		38,1		24,9		42,1		33,5		24,3
Діагностико- Результативний	A	43	36,4	46	38,9	29	24,6	60	42,9	48	34,3	3	22,9
	Б	42	35,6	48	40,7	28	23,7	62	44,3	44	31,4	3	24,3
	В	43	36,4	45	38,1	30	25,4	64	45,7	41	29,3	3	25,0
	C		36,1		39,2		24,6		44,3		31,7		24,1
Середнє			36,8		38,6		24,6		43,2		33,7		23,6

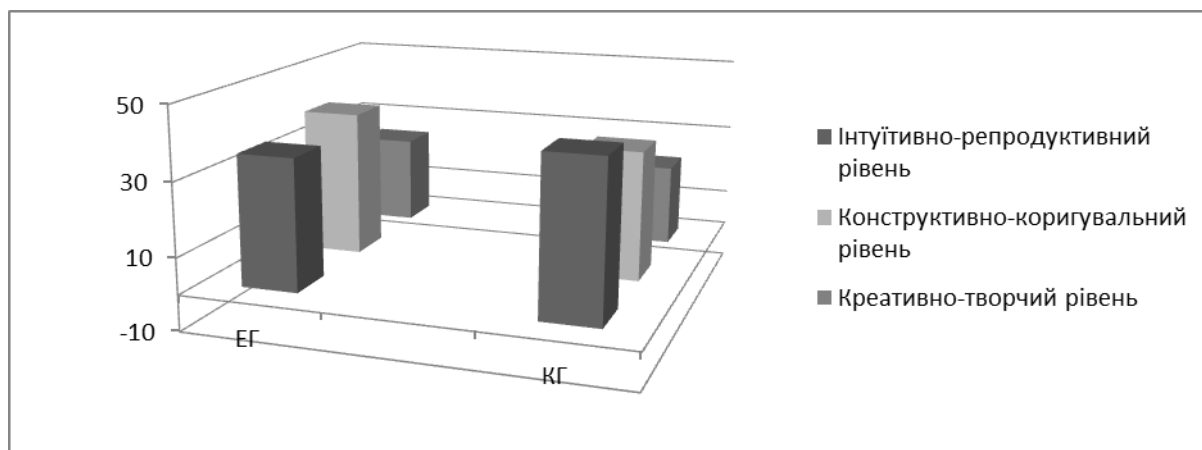

Рис. 3.9. Рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ після мотиваційно-орієнтувального критерію після діяльнісно-тренувального етапу формувального експерименту

Діяльнісно-тренувальний етап дослідницької роботи надав можливість констатувати позитивні зміни в експериментальних групах. І те, що зменшилася кількість респондентів інтуїтивно-репродуктивного рівня в ЕГ (мотиваційно-орієнтувальний критерій у ЕГ з 46,9% до 35,9%), свідчить про позитивну динаміку проведеного дослідження.

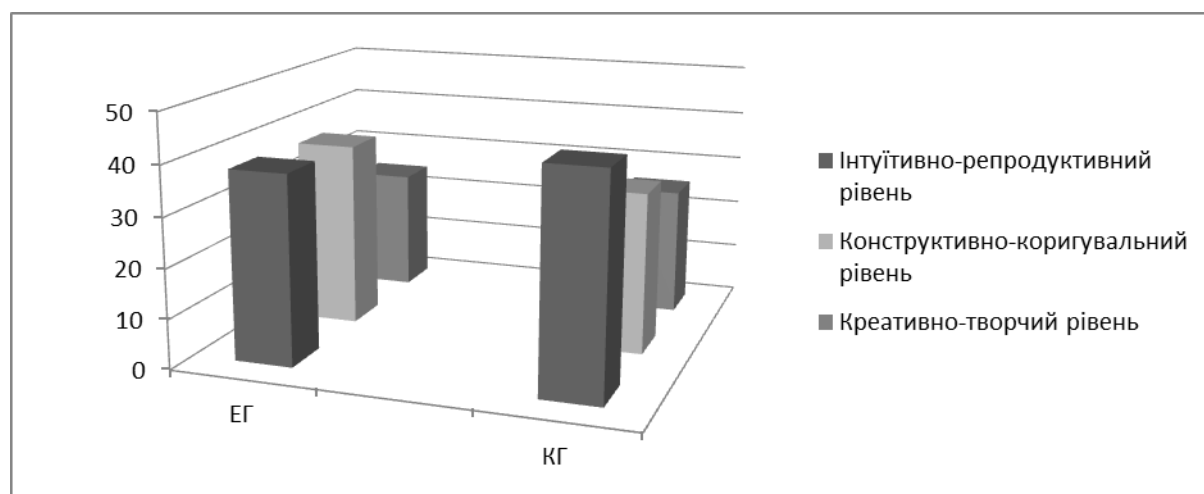

Рис. 3.10. Рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за пізнавально-культурологічним критерієм після діяльнісно-тренувального формувального експерименту

Показники пізнавально-культурологічного критерію в ЕГ на креативно-творчому рівні зросли до 24,6%, на креативно-коригувальному рівні – до 37,3%, це приблизно на 5-6% краще, ніж у КГ.

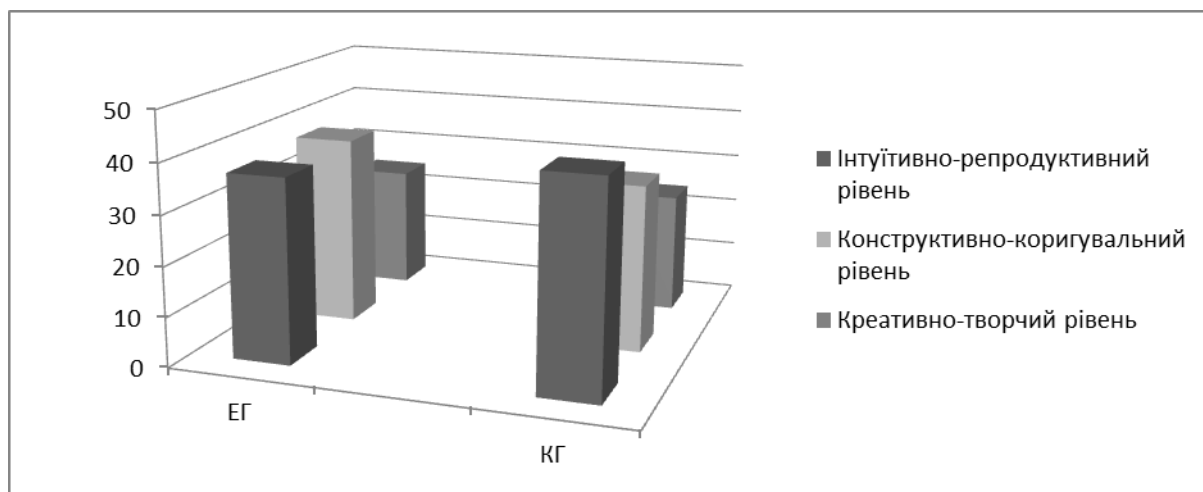

Рис. 3.11. Рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за операційно-розвивальним критерієм після діяльнісно-тренувального етапу формувального експерименту

Водночас варто зазначити, що показники операційно-розвивального критерію в ЕГ і КГ відрізняються мало, хоча є значні покращення порівняно з попереднім етапом. Це пояснюється тим, що ми в КГ теж проводили деякі види діяльності із запропонованого спецкурсу.

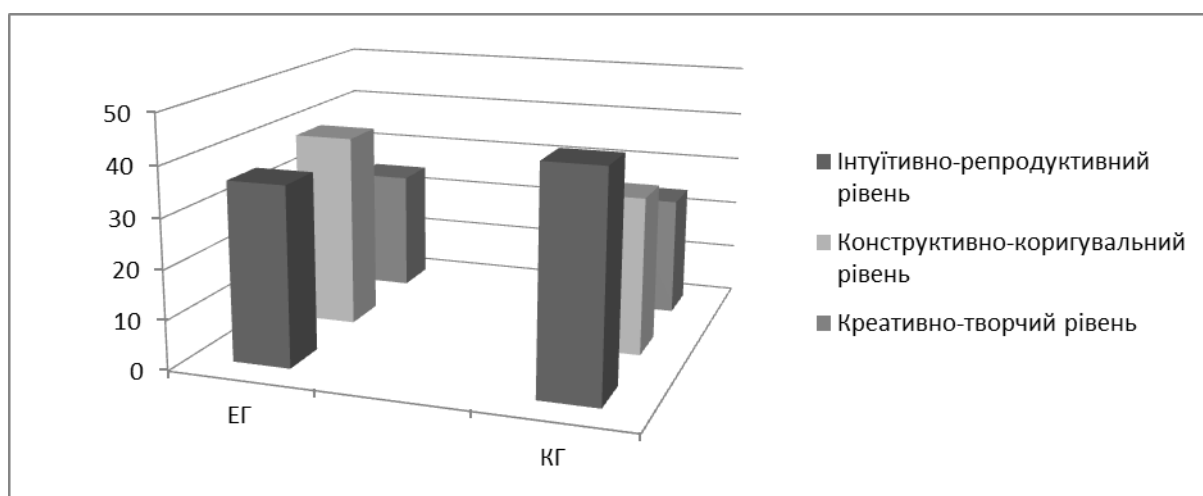

Рис. 3.12. Рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за операційно-розвивальним критерієм після діяльнісно-тренувального етапу формувального експерименту

Результати діагностико-результативного критерію свідчать про значне зростання респондентів у ЕГ на конструктивно-коригувальному рівні та зменшення їх на інтуїтивно-репродуктивному рівні.

Відповідно можемо констатувати практично відсутність будь-яких змін у показниках КГ діагностико-результативного критерію, оскільки студентів цих груп не залучали до відповідних видів роботи з підручником.

Діяльнісно-тренувальний етап дослідницької роботи надав можливість також констатувати позитивні зміни в ЕГ за всіма критеріями порівняно з попереднім етапом.

Загальні результати готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ після діяльнісно-тренувального етапу формувального експерименту є наступними: ЕГ – на креативно-творчому рівні знаходяться 24,6% респондентів, на конструктивно-коригувальному – 36,6%, інтуїтивно-репродуктивному – 36,8%; КГ – на креативно-творчому рівні – 23,6%, на конструктивно-коригувальному – 33,7%, інтуїтивно-репродуктивному – 43,2%.

Такі результати свідчать, що студенти все ж таки не вміють ще творчо реалізувати набутий досвід, використовувати дидактичні та методичні знання та вміння ефективно. Причиною, на нашу думку, є відсутність реальних умов для більшого включення студентів, майбутніх учителів ІМ, до самостійної творчої діяльності, наближеної до реальної майбутньої професійної роботи.

У зв'язку з цим був проведений третій **аналітико-творчий етап** дослідницько-експериментальної роботи, який полягав у підготовці майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ через виконання творчих завдань, як індивідуальних, так і групових, наприклад, проектних завдань, дослідницьких робіт, оцінювання підручників, а головне – відвідування спецкурсу в повному обсязі (1 модуль). В основному до цього етапу були залучені студенти ЕГ. На завершальному етапі був зроблений підсумковий зріз, результати якого наведені в табл. 3.7, рис. 3.13, рис. 3.14, рис. 3.15, рис. 3.16.

С₃ 1 – середні статистичні значення мотиваційно-орієнтувального, С₃ 2 – середні статистичні значення пізнавально-культурологічного критерію, С₃ 3 – середні статистичні значення операційно-розвивального критерію, С₃ 4 – середні статистичні значення діагностико-результативного критерію.

Результати педагогічної діагностики оцінювання рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ після проведення аналітико-творчого формувального експерименту

Критерії готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ	Показники	Кількісні та якісні показники											
		Експериментальні групи ЕГ – 118 осіб (100%)						Контрольні групи КГ - 140 осіб (100%)					
		Рівні готовності											
		Інтуїтивно-репродуктив-ний		Конструктивно-коригувальний		Креативно-творчий		Інтуїтивно-репродуктив-ний		Конструктивно-коригувальний		Креативно-Творчий	
		Кількість	Якість %	Кількість	Якість %	Кількість	Якість %	Кількість	Якість %	Кількість	Якість %	Кількість	Якість %
Мотиваційно-орієнтувальний	A	30	25,4	49	41,5	39	33,1	58	41,4	50	35,7	32	22,9
	B	26	22,0	51	43,2	41	34,7	59	42,1	51	36,4	30	21,4
	B	30	25,4	52	44,1	36	30,5	55	39,3	53	37,9	32	22,9
	C		24,3		42,9		32,8		40,9		36,7		22,4
Пізнавально-культурологічний	A	24	20,3	53	44,9	41	34,7	57	40,7	49	35,0	31	24,3
	B	22	18,6	54	44,9	42	35,6	57	40,7	48	34,3	35	25,0
	B	24	20,3	54	45,8	40	33,9	56	40,0	51	36,4	33	23,6
	C		19,7		45,5		34,7		40,5		35,2		24,3
Операційно-розвивальний	A	22	18,6	54	45,8	42	35,6	60	42,9	47	33,6	33	23,6
	B	21	17,8	56	47,2	41	34,7	58	41,4	50	35,7	32	22,9
	B	17	14,4	57	48,3	44	37,3	58	41,4	48	34,3	34	24,3
	C		16,9		47,2		35,9		41,9		34,5		23,6
Діагностико-результативний	A	22	18,6	55	46,6	41	34,7	55	39,3	51	36,4	34	24,3
	B	24	20,3	55	46,6	39	33,1	56	40,0	50	35,7	34	24,3
	B	26	22,0	53	44,9	39	33,1	56	40,0	49	35,0	35	25,0
	C		20,3		46,0		33,6		39,8		35,7		24,5
Середнє значення			20,3		45,4		34,3		40,8		35,5		23,7

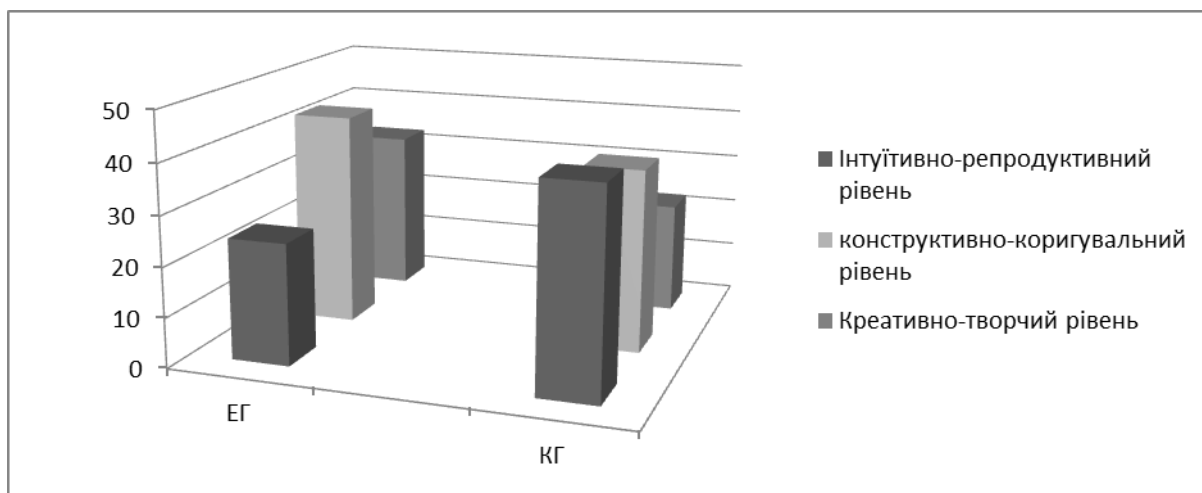

Рис. 3.13. Рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за мотиваційно-орієнтувальним критерієм після аналітико-творчого етапу формувального експерименту

Отже, загальні показники мотиваційно-орієнтувального критерію в КГ лишилися практично незмінні порівняно з попереднім станом дослідницької роботи (на креативно-творчому рівні – 22,4%, на конструктивно-коригувальному – 36,7%, на креативно-творчому – 40,9%). Тоді як у показниках мотиваційно-орієнтувального критерію в ЕГ відбулися суттєві зміни. На креативно-творчому рівні показники в ЕГ збільшились на 6-8% (з 24,3% до 32,8%), на конструктивно-коригувальному рівні на 3-4% (з 39,8% до 42,9%), і водночас зменшилися майже на 8-9% на інтуїтивно-репродуктивному (з 35,9% до 24,3%) (див. рис. 3.13).

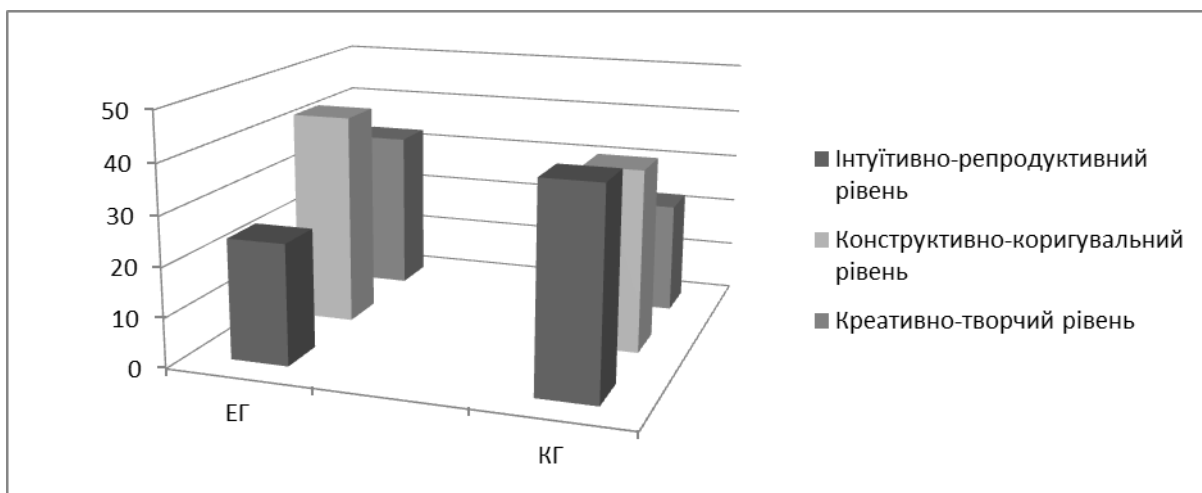

Рис. 3.14. Рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за пізнавально-культурологічним критерієм після аналітико-творчого етапу формувального експерименту

Аналогічну картину ми спостерігаємо з показниками пізнавально-культурологічного критерію. До 10% покращилися показники в ЕГ на креативно-творчому рівні (з 24,6% до 34,7%), до 8% в ЕГ на конструктивно-коригувальному рівні (з 37,3% до 45,5%) та суттєво зменшилися на інтуїтивно-репродуктивному рівні (з 38,1% до 19,7). Показники в КГ практично не змінилися (див. рис. 3.14).

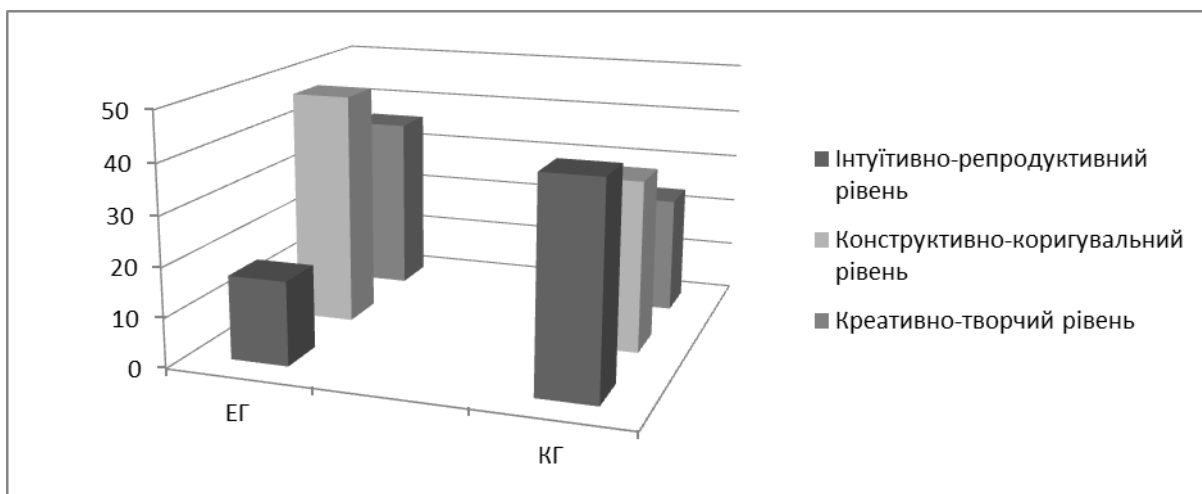

Рис. 3.15. Рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за операційно-розвивальним критерієм після аналітико-творчого етапу формувального експерименту

Загальні показники оперативно-розвивального критерію в ЕГ показали позитивну динаміку. Так, на 10-11% покращилися показники креативно-творчого рівня (з 24,9% до 35,9%), на 8-9% покращилися показники креативно-коригувального рівня (з 37,0% до 16,9%). Водночас показники операційно-розвивального критерію в КГ порівняно з попереднім етапом суттєво не змінились (див. рис. 3.15).

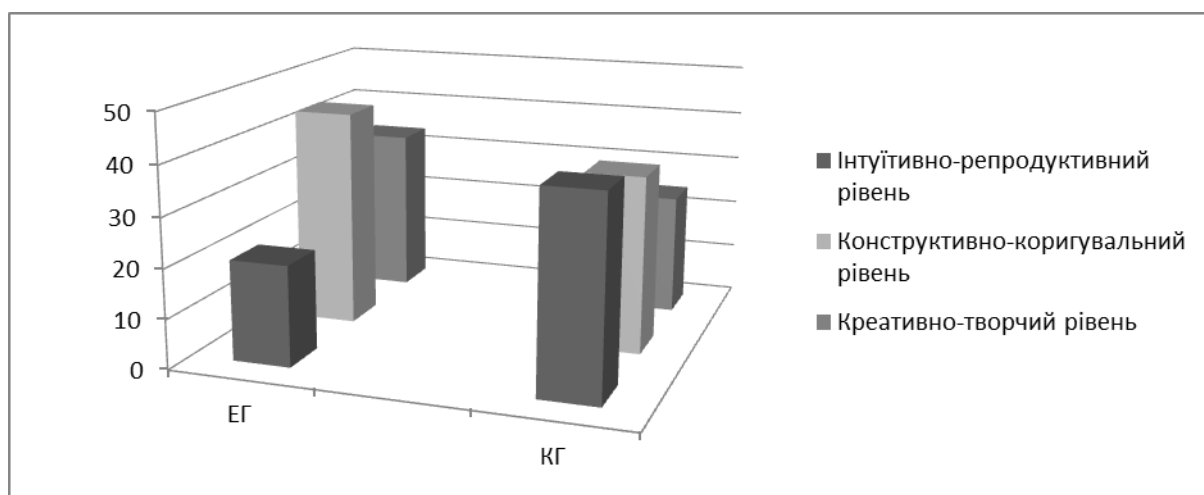

Рис. 3.16. Рівні готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ за діагностико-результативним критерієм після аналітико-творчого етапу формувального експерименту

Аналогічну картину ми спостерігаємо з показниками діагностико-результативного критерію в ЕГ і КГ. В ЕГ показники креативно-творчого рівня зросли відповідно до показників попереднього етапу (з 24,6% до 33,6%, з 39,2% до 46,0%), а на інтуїтивно-репродуктивному рівні знизилась (з 36,1% до 20,3%). У КГ показники практично не змінились (див. рис. 3.16).

Суттєво збільшилася після аналітико-творчого етапу різниця показників в ЕГ і КГ. На креативно-творчому рівні показники ЕГ перевищують показники КГ на 8-10%, на конструктивно-коригувальному рівні – на 6-10%.

Водночас за мотиваційно-орієнтувальним критерієм відсоток успішності в ЕГ зріс порівняно з КГ на креативно-творчому рівні – 22,4%

(КГ) і 32,8% (ЕГ), на конструктивно-коригувальному – 36,7% (КГ) і 42,9% (ЕГ).

За пізнавально-культурологічним критерієм результати студентів ЕГ покращилися порівняно з КГ на креативно-конструктивному рівні – 24,3% (КГ) і 34,7% (ЕГ), на конструктивно-коригувальному рівні – 35,2% (КГ) і 45,5% (ЕГ).

Зріст показників у ЕГ порівняно з КГ ми можемо спостерігати й за операційно-розвивальним критерієм (на креативно-творчому рівні – 23,6% (КГ) і 35,9% (ЕГ), на конструктивно-коригувальному – 34,5% (КГ) і 37,2% (ЕГ). Результати діагностико-результативного критерію суттєво зросли за означеними рівнями – 24,5% (КГ) і 33,6% (ЕГ) та 35,7% (КГ) і 46,0% (ЕГ).

Про ефективність розробленої й апробованої моделі свідчать результати порівняльного аналізу кількісних і якісних змін у показниках ЕГ і КГ груп на початку й після закінчення формувального експерименту, що подані у вигляді порівняльної діаграми (див. рис 3.17, рис. 3.18, рис. 3.19).

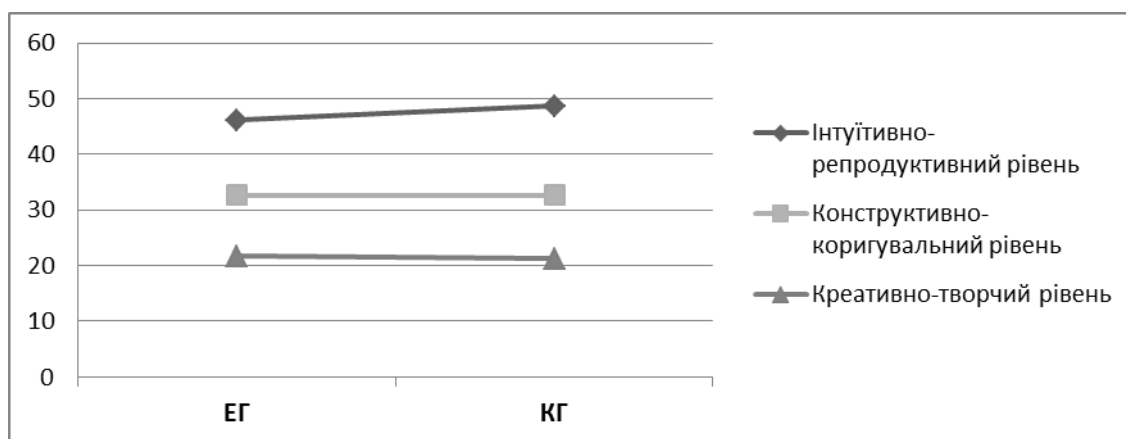

Рис. 3.17. Порівняльний аналіз рівнів готовності в ЕГ та КГ після проведення інформаційно-підготовчого етапу формувального експерименту

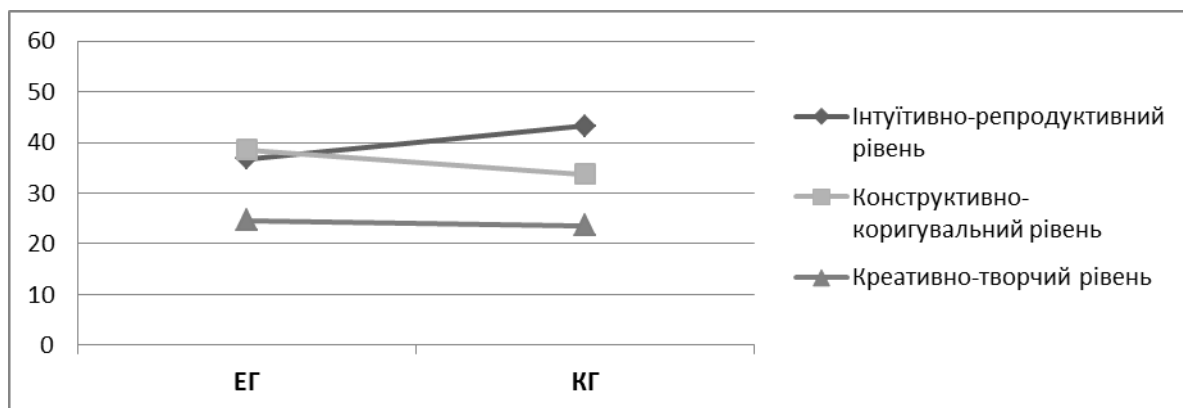

Рис. 3.18. Порівняльний аналіз рівнів готовності в контрольних та експериментальних групах ЕГ та КГ після проведення діялісно-тренувального етапу формувального експерименту

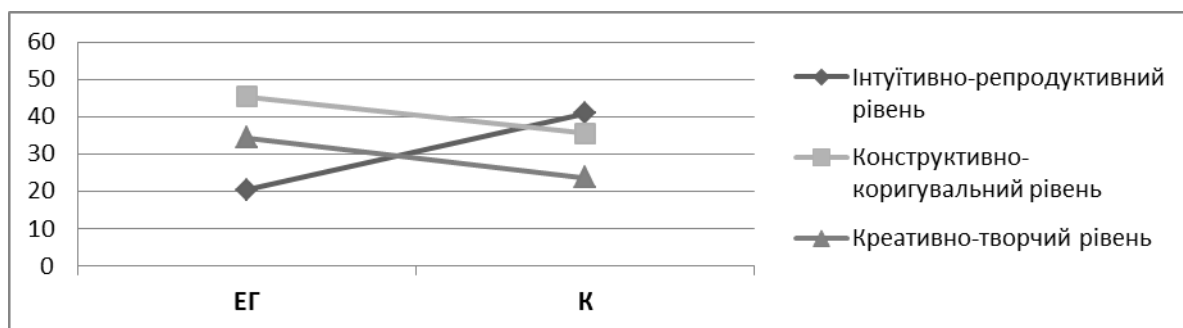

Рис. 3.19. Порівняльний аналіз рівнів готовності в ЕГ та КГ після проведення аналітико-творчого етапу формувального експерименту

Отже, на діаграмі (див. рис. 3.20) можемо побачити позитивну результативність підготовки майбутніх учителів іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у ПШ в ЕГ та КГ, що засвідчує ефективність запропонованої моделі.

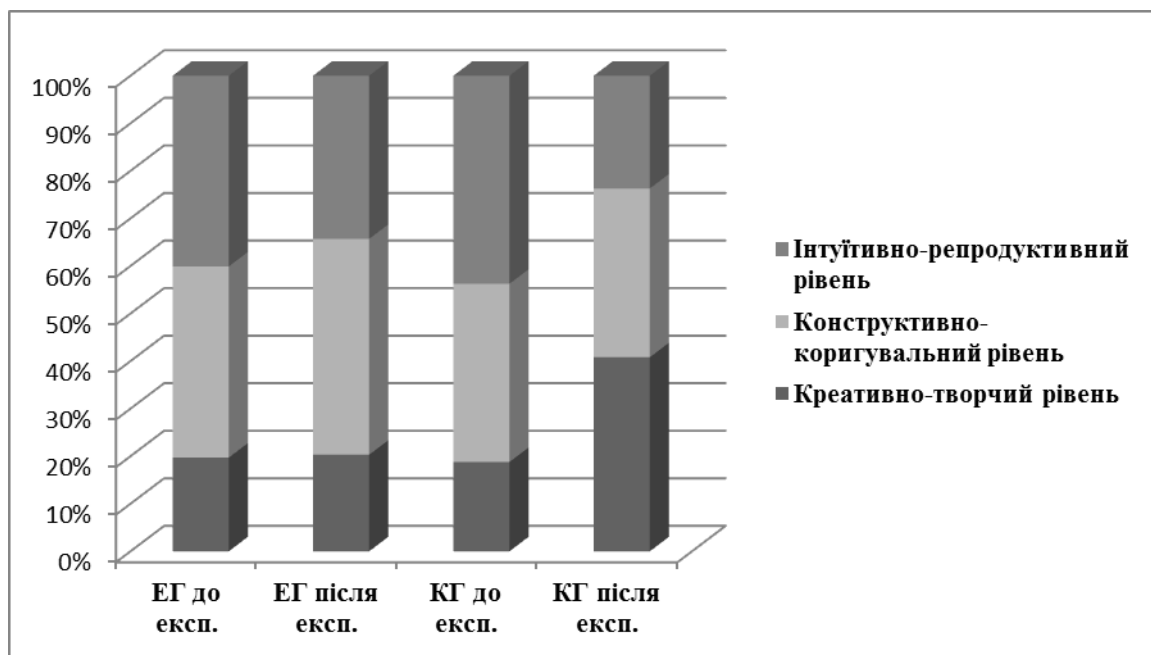

Рис. 3.20. Динаміка рівнів готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ у КГ та ЕГ на початку та в кінці експерименту

На діаграмі можемо спостерігати результативність моделі в ЕГ та КГ, що засвідчує про її ефективність.

Виконаємо статистичну перевірку ефективності моделі підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ, а також достовірності отриманих результатів.

Ознакам, що розкривають показники кожної критеріальної функції, надаються умовні числові значення: 5 – показник проявляється в цілому (креативно-творчий рівень); 4 – показник проявляється в цілому з деякими ускладненнями (конструктивно-коригувальний рівень); 3 – показник проявляється частково (інтуїтивно-репродуктивний рівень). Числовими показниками рівня готовності за визначеним компонентом є середній бал для кожного показника. Узагальнений показник рівня готовності у визначеному аспекті діагностування становить середнє арифметичне:

$$K_{тер} = \frac{\sum_{i=t}^3}{3}, \text{ де } i = 1, 2, 3$$

У цілому процес підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ з креативно-конструктивним рівнем є ефективним, якщо $K_{ср} > 4$.

У таблиці 3.7 наведемо зведені статистичні показники рівня готовності студентів ЕГ та КГ на початку та після формувального етапу експерименту.

Для підтвердження того факту, що суттєві зміни між співвідношенням статистичних показників рівня сформованості готовності в КГ та ЕГ є наслідком застосування запропонованої моделі, а не впливом фактору випадковості, проведемо статистичний аналіз результатів дослідження. Для цього доцільним є використання методу дисперсійного аналізу Р. Фішера та методу статистичного t — критерію Ст'юдента.

Для виключення суб'єктивних чинників необхідно забезпечити однаковий початковий рівень підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ в ЕГ та КГ на початку формувального експерименту. Щоб перевірити цей факт, висунемо гіпотезу H_0 про рівність середнього рівня готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ при альтернативній гіпотезі H_1 про неоднаковий рівень підготовки студентів у двох досліджуваних групах ЕГ та КГ на початку експерименту.

Таблиця 3.8

Статистичні показники рівнів готовності майбутніх учителів ІМ у ПШ ЕГ та КГ на початку та після формувального етапу експерименту

Рівні	Початок експерименту				Кінець експерименту			
	Експериментальна група, ЕГ		Контрольна група, КГ		Експериментальна група, ЕГ		Контрольна група, КГ	
	n_{ii}	n	n	n	N	N	n	n
Креативно-творчий (5 балів)	23	19,7	26	18,6	41	34,3	33	23,7
Конструктивно-коригувальн	48	40,2	52	37,1	54	45,4	50	35,5
Інтуїтивно-репродуктивний (3	47	40,1	62	44,3	23	20,3	57	40,8
Загальна кількість	118	100	140	100	118	100	140	100

Перевіримо висунуту гіпотезу при рівні значущості $\alpha = 0,05$

Уведемо позначення:

X – випадкова величина, що відповідає рівню підготовки студентів ЕГ,

Y – випадкова величина, що відповідає рівню підготовки студентів КГ,

X_i – бали, отримані / – тим студентом в ЕГ,

Y_i – бали, отримані / – тим студентом у КГ,

$N_i = 118$ – кількість студентів в ЕГ під час проведення експерименту,

$n_i = 140$ – кількість студентів у КГ під час проведення експерименту,

n_{1i}, n_{1j} – кількість студентів в ЕГ та КГ відповідно на початку експерименту, що отримали \bar{x} , та \bar{y} бали,

n_{2i}, n_{2j} – кількість студентів в ЕГ та КГ відповідно після проведення експерименту, що отримали \bar{x} , та \bar{y} бали.

Обчислимо вибіркові середні \bar{x}, \bar{y} :

$$\bar{x} = \frac{1}{n_1} \sum_i n_{1i} \cdot x_i$$

$$\bar{y} = \frac{1}{n_2} \sum_j n_{1j} \cdot x_j$$

$$\bar{x} = \frac{1}{118} (23 \cdot 5 + 48 \cdot 4 + 47 \cdot 3) = 3,79,$$

$$\bar{y} = \frac{1}{140} (26 \cdot 5 + 52 \cdot 4 + 62 \cdot 3) = 3,74,$$

Обчислимо виправлені дисперсії S_x^2, S_y^2 :

$$S_x^2 = \frac{n_1}{n_1 - 1} \cdot \left(\frac{1}{n_1} \sum_i n_{1i} \cdot x_i^2 - \bar{x}^2 \right),$$

$$S_y^2 = \frac{n_1}{n_2 - 1} \cdot \left(\frac{1}{n_2} \sum_i n_{1j} \cdot y_j^2 - \bar{y}^2 \right),$$

$$S_y^2 = \frac{140}{140 - 1} \left(\frac{23 \cdot 5^2 + 48 \cdot 4^2 + 47 \cdot 3^2}{118} - (3,79)^2 \right) = 0,6014$$

$$S_y^2 = \frac{140}{140 - 1} \left(\frac{26 \cdot 5^2 + 52 \cdot 4^2 + 62 \cdot 3^2}{140} - (3,74)^2 \right) = 0,59$$

Спочатку перевіримо гіпотезу про рівність виправлених дисперсій випадкових величин X та Y при альтернативній гіпотезі про їх нерівність. Розглянемо відношення:

$$K_{\text{спост.}} = \frac{S_y^2}{S_x^2} = \frac{0,600}{0,594} = 1,01$$

За таблицями розподілу Р. Фішера спочатку перевіримо гіпотезу H_0 (про рівність виправлених дисперсій): $\sigma_x^2 = \sigma_y^2$ при конкуруючій гіпотезі $\sigma_x^2 \neq \sigma_y^2$

$$F_{xp} = F_{1\frac{a}{2}}(n_1 - 1; n_2 - 1) = 1,28$$

Оскільки $K_{\text{ауст}} < F_{kp}$ для рівня значимості $a = 0,05$, то аналогічна нерівність буде виконуватись і для рівняння значимості $\frac{a}{2} = 0,025$, тобто гіпотеза $H_0: \sigma_x^2 = \sigma_y^2$ при конкуруючій гіпотезі $\sigma_x^2 \neq \sigma_y^2$ не відхиляється. Отже, гіпотеза про рівність дисперсій приймається.

Висунуту нами гіпотезу про рівність середніх величин x, y можна підтвердити методом перевірки статистичних гіпотез – критерію Ст'юдента:

$$t_{\sigma} = \frac{|\bar{x} - \bar{y}|}{\sqrt{\frac{(n_1 - 1) \cdot S_x^2 + (n_2 - 1) \cdot S_y^2}{n_1 + n_2 - 2} \cdot \sqrt{\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}}}}$$

$$t_{\sigma} = \frac{|3,79 - 3,74|}{\sqrt{\frac{(118 - 1) \cdot 0,60 + (140 - 1) \cdot 0,59}{118 + 140 - 2} \cdot \sqrt{\frac{1}{118} + \frac{1}{140}}}} = 0,1302$$

З таблиці значень критерію Ст'юдента визначаємо критичну точку розподілу Ст'юдента:

$$t_{kp} = t_{1\frac{a}{2}}(n_1 + n_2 - 2)$$

$$t_{kp} = t_{0,975}(256) = 1,967$$

Оскільки $t_e < t_{kp}$, то гіпотеза про рівність середніх величин \bar{x}, \bar{y} приймається.

Отже, альтернативна гіпотеза про неоднаковий рівень підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ у двох досліджуваних ЕГ та КГ на початку експерименту є хибною, а істинною є висунута гіпотеза H . Можна зробити висновок про рівність середнього рівня готовності у двох досліджуваних групах на початку експерименту.

Далі порівняємо загальний рівень готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ в ЕГ та КГ після формувального експерименту. Перевіримо гіпотезу H_0 про тотожність середнього рівня готовності майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ у двох досліджуваних групах після формувального експерименту при альтернативній гіпотезі H_1 : рівень готовності студентів ЕГ є вищим, ніж у студентів групи КГ після формувального етапу експерименту.

Перевіримо висунуту гіпотезу при рівні значущості $\alpha = 0,05$. Обчислимо виборкові середні \bar{x}, \bar{y} .

$$\bar{x} = \frac{1}{n_1} \sum n_{2i} \cdot x_i$$

$$\bar{y} = \frac{1}{n_2} \sum n_{2j} \cdot x_j$$

$$\bar{x} = \frac{1}{118} (41 \cdot 5 + 54 \cdot 4 + 23 \cdot 3) = 2,78$$

$$\bar{y} = \frac{1}{140} (33 \cdot 5 + 50 \cdot 4 + 57 \cdot 3) = 2,76$$

Обчислимо виправлені дисперсії S_x^2, S_y^2 :

$$S_x^2 = \frac{n}{n_1 - 1} \cdot \left(\frac{1}{n_1} \sum_i n_{2i} \cdot x_i^2 - \bar{x}^2 \right),$$

$$S_y^2 = \frac{n}{n_2 - 1} \cdot \left(\frac{1}{n_2} \sum_i n_{2j} \cdot y_j^2 - y^{-2} \right),$$

$$S_x^2 = \frac{118}{118 - 1} \cdot \left(\frac{41 \cdot 5^2 + 54 \cdot 4^2 + 23 \cdot 3^2}{118} - (2,78)^2 \right) = 1,36$$

$$S_y^2 = \frac{140}{140 - 1} \cdot \left(\frac{33 \cdot 5^2 + 50 \cdot 4^2 + 57 \cdot 3^2}{140} - (2,76)^2 \right) = 1,66$$

Спочатку перевіримо гіпотезу про рівність виправлених дисперсій випадкових величин x та y при альтернативній гіпотезі про їх нерівність.

Розглянемо відношення:

$$K_{\text{спост.}} = \frac{S_y^2}{S_x^2} = \frac{1,66}{1,36} = 1,22$$

За таблицями розподілу Р. Фішера спочатку перевіримо гіпотезу H_0 (про рівність виправлених дисперсій): $\sigma_x^2 = \sigma_y^2$ при конкуруючій гіпотезі

$$\sigma_x^2 \neq \sigma_y^2$$

$$F_{xp} = F_{1-\frac{\alpha}{2}}(n_1 - 1; n_2 - 1)$$

$$F_{xp} = F_{1-\frac{\alpha}{2}}(n_1 - 1; n_2 - 1) = 1,28$$

$$F_{xp} = F_{0,915}(117; 139) = 1,28$$

Оскільки $K_{\text{спост.}} > F_{Kp}$ для рівня значимості $\alpha = 0,05$, то аналогічна нерівність буде виконуватись і для рівня значимості $\frac{\alpha}{2} = 0,025$, тобто гіпотеза H_0 : $\sigma_x^2 = \sigma_y^2$ при конкуруючій гіпотезі H_1 : $\sigma_x^2 \neq \sigma_y^2$ відхиляється. Отже, гіпотеза про рівність дисперсій не приймається, а приймається альтернативна гіпотеза про їх нерівність.

Висунуту нами гіпотезу про рівність середніх величин x , y можна підтвердити методом перевірки статистичних гіпотез – критерію Ст'юдента: з таблиці значень критерію Ст'юдента визначаємо критичну точку розподілу Ст'юдента:

$$t_{\sigma} = \frac{|\bar{x} - \bar{y}|}{\sqrt{\frac{(n_1 - 1) \cdot S_x^2 + (n_2 - 1) \cdot S_y^2}{n_1 + n_2 - 2} \cdot \sqrt{\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}}}}$$

$$t_{\sigma} = \frac{|2,78 - 2,76|}{\sqrt{\frac{(118 - 1) \cdot 1,36 + (140 - 1) \cdot 0,66}{118 + 140 - 2} \cdot \sqrt{\frac{1}{118} + \frac{1}{140}}}} = 1.967$$

Оскільки $t > t_{кр}$, то гіпотеза про рівність середніх величин x , y не приймається.

Отже, істинною буде альтернативна гіпотеза H : рівень готовності студентів ЕГ є вищим, ніж у студентів КГ після проведення експерименту, а хибною є висунута гіпотеза H_0 . Після формувального етапу експерименту рівень підготовки майбутніх учителів ІМ в ЕГ є вищим, ніж у групі КГ. Це доводить ефективність запропонованої моделі підготовки майбутніх учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності моделі підготовки майбутніх учителів іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі» – представлено організацію та методику проведення педагогічного експерименту з перевірки авторської моделі, охарактеризовано етапи її впровадження та навчально-методичне забезпечення цього процесу; подано результати формувального етапу експерименту, проаналізовано кількісні та якісні результати дослідження.

На теоретично-підготовчому етапі реалізації авторської моделі забезпечено засвоєння комплексу знань про зміст та структуру навчально-методичних комплексів з іноземної мови шляхом збагачення змісту дисциплін психолого-педагогічного циклу («Психологія», «Педагогіка»), фахових дисциплін («Іноземна мова», «Методика викладання іноземної мови»). Запроваджено спецкурс «Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань»,

що забезпечувало ефективне й гнучке адаптування до роботи із зарубіжним підручником, передбачало підвищення мотивації студентів до створення власних мовних резервних вправ та завдань з урахуванням *лінгвістичних здібностей кожного учня*. Застосування форм (лекція-бесіда, лекція-диспут, проблемні лекції, лекція-пояснення) та методів (обговорення, порівняння та ін.) навчання сприяло реалізації порівняльно-інтегративного підходу до організації роботи з підручниками зарубіжних і вітчизняних видань у початковій школі.

На діяльнісно-тренувальний етапі особлива увага надавалася формуванню умінь (організаційних, комунікативних, дослідницьких), необхідних для розробки студентами власних дидактичних матеріалів до уроку, що передбачало поєднання завдань, текстів, вправ, матеріалів у логічній послідовності, що забезпечувало постійний методичний пошук та здатність коригувати його результати за допомогою інтерактивних методів. Відповідні форми та засоби (тренінги з розвитку педагогічної майстерності, майстер-класи, розроблення проєктів-презентацій, дискусії, моделювання та розв'язування педагогічних ситуацій, завдань) забезпечували структурування навчального матеріалу підручника з іноземної мови зарубіжного видання для початкової школи відповідно здійснюваної комунікативно-пізнавальної діяльності.

На аналітико-творчому етапі значна увага приділялася здатності реалізовувати дидактичний потенціал навчальних матеріалів, що забезпечувало мотивування освітньої діяльності учнів та розвиток творчого мислення майбутніх учителів, формування їхніх індивідуальних дослідницьких інтересів, прагнення до самовдосконалення та самореалізації в педагогічній діяльності (науково-практичні конференції молодих дослідників, обговорення на он-лайн форумах тощо). До найбільш ефективних методів навчання віднесено проєктування, розробку мовних портфоліо викладача тощо, що забезпечувало впровадження інтерактивних технологій при використанні підручників з іноземної мови зарубіжних видань у початковій школі.

З'ясовано, що після завершення формувального етапу експерименту, який передбачав упровадження авторської моделі, у студентів експериментальної групи спостерігається позитивна тенденція до зміни рівнів готовності майбутнього фахівця: конструктивно-коригувальний рівень зріс з 19,7 % до 34,3 %, креативно-творчий – з 40,2 % до 45,4 %, а інтуїтивно-репродуктивний зменшився з 40,1 % до 20,3 %.

У контрольній групі зберігається незначна динаміка й тенденції розподілу студентів за рівнями готовності близькі до виявлених на констатувальному етапі експерименту. Достовірність отриманих результатів підтверджено за допомогою методів математичної статистики (t-критерій Ст'юдента), в якому зрушення домінують за інтенсивністю достовірно в експериментальних групах ($t_{кр}=1,967$). Якісний аналіз отриманих даних доводить, що студенти експериментальної групи швидко адаптувались, подолали кризу апробації до фахової готовності.

Аналіз отриманих результатів дає змогу стверджувати про доцільність та ефективність застосування розробленої авторської моделі підготовки майбутніх учителів іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі.

ВИСНОВКИ

1. Проведений аналіз наукових джерел засвідчив, що підготовка майбутніх учителів іноземної мови має здійснюватися в контексті інноваційної концепції цілісної підготовки педагогів, що передбачає реалізацію когнітивної, праксеологічної, аксіологічної складових. Окреслено значущість провідних наукових підходів (соціокультурного, особистісно орієнтованого, комунікативно-ігрового, компетентісного, інтегративного), що забезпечують ефективність професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у визначеному напрямі. З'ясовано, що провідними функціями підручника іноземної мови для початкової школи є дидактичні (освітня, розвивальна, виховна) та методичні (мотиваційна, інформаційна, комунікативна, моделююча, інтегративна та рефлексивна).

На основі аналізу базових понять дослідження зазначено, що підручник з іноземної мови зарубіжного видання у початковій школі – це поліфункціональний, цілісний навчально-методичний комплекс, який супроводжується робочою книгою та зошитом, книгою для вчителя, звуковим супроводом та відеоматеріалами, додатковими навчальними посібниками, які адаптовані до потреб учителя та учня і враховують цілі, зміст, засоби та методи раннього навчання іноземної мови відповідно Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, що забезпечує дидактичну та методичну підтримку освітнього процесу.

Готовність майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі у межах дослідження тлумачиться як цілісне, складне, системне соціально-педагогічне утворення, яке містить систему професійно-педагогічних знань, умінь, навичок і комплекс індивідуально-психологічних якостей особистості, які забезпечують здатність упроваджувати в освітній процес початкової школи зазначені підручники з метою підвищення її ефективності на основі єдності та взаємодії трьох складових (когнітивної, праксеологічної та аксіологічної).

2. У результаті теоретичного аналізу проблеми підручникотворення та вивчення досвіду педагогів-практиків виокремлено три групи педагогічних

умов, що забезпечують ефективність використання підручників зарубіжних видань у початковій школі (соціально-професійні, організаційно-педагогічні та методично-орієнтовані).

Охарактеризовано важливість та доцільність реалізації таких з них, як формування соціально-позитивної мотивації до використання підручників зарубіжних видань, застосування порівняльно-інтегративного підходу при організації роботи з такими підручниками, структурування навчального матеріалу відповідно здійснюваної комунікативно-пізнавальної діяльності та з метою створення сприятливого освітнього середовища, апробування інтерактивних технологій при використанні підручників з іноземної мови зарубіжних видань у початковій школі.

Доведено, що впровадження виокремлених педагогічних умов має забезпечуватися відповідним змістом, формами, методами та засобами професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у визначеному напрямі.

3. Виділено критерії (мотиваційно-орієнтувальний, пізнавально-культурологічний, операційно-розвивальний, діагностико-результативний) та показники готовності до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі.

Охарактеризовано інтуїтивно-репродуктивний, конструктивно-коригувальний, креативно-творчий рівні досліджуваної готовності.

Результати констатувального етапу експерименту, в якому брали участь майбутні вчителі іноземної мови, виявили їх стан готовності та засвідчили домінування інтуїтивно-репродуктивного рівня (45,1 %).

З'ясовано, що значна частина студентів і вчителів іноземної мови демонструють недостатній рівень зацікавленості, обізнаності й готовності до використання підручників зарубіжних видань, а більшість студентів теоретично і методично не спроможні застосувати їх у подальшій професійній діяльності, що і зумовило необхідність розробки й впровадження авторської моделі та відповідного навчально-методичного забезпечення.

4. Теоретично розроблено авторську структурно-функціональну модель підготовки майбутніх учителів іноземної мови як комплекс взаємопов'язаних структурних блоків (методологічно-цільовий, змістово-методичний, організаційно-процесувальний, оцінно-результативний) та функціональних компонентів (інформаційно-мотиваційний, інтерпретаційно-операційний, комунікативно-рефлексивний), простежено їх взаємозв'язок та взаємозумовленість.

Обґрунтовано доцільність реалізації авторської моделі за наступними етапами: теоретично-підготовчим, що передбачає збагачення змісту психолого-педагогічних і методичних дисциплін, введення теоретичного матеріалу спецкурсу «Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі»; діяльнісно-тренувального, на якому відбувається впровадження практичної частини зазначеного спецкурсу; аналітико-творчого, спрямованого на організацію індивідуально-самостійної, дослідницької роботи студентів при проходженні педагогічної практики, залучення їх до участі в різноманітних заходах, наукових конференціях тощо.

5. Аналіз результатів експериментальної роботи засвідчив ефективність запропонованої авторської моделі, що підтверджено позитивною динамікою рівнів готовності студентів до використання у початковій школі підручників зарубіжних видань в експериментальних групах. Зокрема, показники креативно-творчого рівня готовності збільшилися з 19,7 % до 34,4 %, на конструктивно-коригувальному – з 40,2 % до 45,4 %. Кількість респондентів на інтуїтивно-репродуктивному рівні зменшилася з 40,1 % до 20,3 %. У показниках сформованості досліджуваної готовності в контрольних групах суттєвих змін не спостерігалось. Достовірність отриманих результатів перевірено за допомогою методів математичної статистики та t-критерію Ст'юдента.

Проведене дослідження не претендує на вичерпність розгляду всіх аспектів досліджуваної проблеми. До перспектив подальших наукових пошуків можна віднести: визначення шляхів підготовки майбутнього вчителя

іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у новій українській початковій школі; обґрунтування змісту, форм, методів методичної підготовки викладачів психолого-педагогічних і методичних дисциплін до застосування в своїй роботі відповідних критеріїв оцінювання підручників з іноземної мови зарубіжних видань з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду і сучасних вимог до організації освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллина, О.А., 1990. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования: учеб. пособ. для спец. высш. учеб. завед. [2-е изд., перераб. и доп.]*. Москва: Просвещение.
2. Алексюк, А.М., 1998. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія: [підруч. для студентів, аспірантів та молодих викладачів вузів]. Міжнародний фонд «Відродження».
3. Ананьев, Б.Г., 1980. *Избранные психологические труды*: в 2-х т., т. 1.
4. Андрущенко, В., 2010. Основні характеристики європейської вищої освіти та можливості їх реалізації в системі освіти України. *Вища освіта України*: теорет. та наук.-метод. часопис, № 4, с. 5-16.
5. Антонова, О.Є, 2004. *Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування*. Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка, вид. 2-ге, допов., ЖДУ ім. І. Франка.
6. Ариян, М.А., 1990. Лингвострановедение в преподавании иностранного языка в старших классах. *Иностр. яз. в шк.*, № 2, с. 21-25.
7. Архангельский, С.И., 1980. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы. Москва: *Высшая школа*.
8. Арцишевський, Р.А., 2003. Підручник учора, сьогодні, завтра. *Підручник ХХІ століття*, № 1-4, с. 22-28.
9. Бабанский, Ю.К., 1989. *Избранные педагогические труды*. Москва: Педагогика.
10. Балл, Г.О., 1994. Про психологічні засади формування готовності до професійної праці. *Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти*. Київ.
11. Барышников, Н.В., 1998. *Енциклопедія професійної освіти* [онлайн]. Режим доступу: <https://www.anovikov.ru/dict/epo.pdf> [Дата звернення 23 лютого 2018].
12. Барышников, Н.В., 2003. *Методика обучения второму иностранному языку*. Москва: Просвещение.
13. Басай, Н.П., 2002. «Guten tag» – новий навчально-методичний комплекс

- з німецької мови для другокласників. Іноземні мови в навчальних закладах, № 1-2, с. 142-146.
14. Басай, Н.П., 2018. Особливості конструювання уроку іноземної мови в початковій школі на засадах компетентісно орієнтованого навчання. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*: зб. наук. пр. Вид-во УжНУ «Говерла», № 43, с. 36-41.
 15. Бейлисон, В.Г., Зуев, Д.Д., 2002. *О функциональном подходе к оценке школьных учебников. Проблемы школьного учебника*. Москва: Просвещение, с. 42-54.
 16. Бездюдна, В.В., 2017. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах України (1848-2016): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра пед. наук: Рівенський держ. гуманіт. ун-т.
 17. Бельтюкова, Г.В., 1989. *Формирование у студентов умения работать со школьным учебником*. Начальная школа, № 2, с. 70-74.
 18. Березівська, Л.Д., 2003. К.Д. Ушинський про підходи до створення шкільних підручників. *Підручник XXI століття*, № 1-4, с. 107-109.
 19. Березюк, Ю.В., 2010. Аналіз підручників з іноземної мови для середніх загальноосвітніх навчальних закладів. *Підготовка студентів немовних спеціальностей до міжкультурної комунікації у процесі вивчення гуманітарних дисциплін*: матеріали Міжрегіонального методичного семінару, 16 червня 2010 р, за заг. ред. А.Г. Гудманяна, О.Г. Шостак, вид-во Європ., с. 10-14.
 20. Березюк, Ю.В., 2011. Роль методу конструктивних ситуацій в формуванні творчої особистості студента. Зб. матеріалів Всеукраїнської конференції «Розвиток дослідницьких здібностей обдарованих дітей та молоді», 11-12 травня 2011 р., с. 26.
 21. Березюк, Ю.В., 2012. Підготовка студентів до ознайомлення з критеріями побудови та відбору навчального матеріалу в підручниках з іноземної мови. *Науковий журнал Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, Педагогічні науки: теорія, історія,*

інноваційні технології. № 6 (24), с. 247-253.

22. Березюк, Ю.В., 2012. Естетичні чинники як засоби креативності при навчанні іноземної мови в початковій школі. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. Київ–Вінниця, вип. 71, с. 25-29.
23. Березюк, Ю.В., 2012. Сучасний зарубіжний підручник іноземної мови як додатковий засіб навчання в школі. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки: в 2-х ч. Київ: ФОП Корзун Д.Ю., вип. 73, ч. II, с. 36-40.
24. Березюк, Ю.В., 2012. Дидактичні умови підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань. *Науково-педагогічний журнал «Обрії»*. Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, № 2 (35), с. 40-44.
25. Березюк, Ю.В., 2012. Аналіз змісту підручників з іноземної мови у початковій школі. *Сучасний підручник: вимоги та перспективи*. Зб. наук. праць молодих дослідників за загальною редакцією Ю.В. Березюк. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 115-125.
26. Березюк, Ю.В., 2012. До проблеми формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном: монографія за ред. І.В. Самойлюкевич*. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 196-204.
27. Березюк, Ю.В., 2012. *Сучасний підручник: реалії та перспективи*. Збірник наукових праць молодих дослідників. Вид-во ЖДУ.
28. Березюк, Ю.В., 2013. Подготовка будущего учителя к применению метода моделирования педагогических ситуаций в учебном процессе. *Карельский научный журнал*. НП «Институт направленного

- професійного образования», № 1 (2), с. 12-14.
29. Березюк, Ю.В., 2014. З історії створення українського підручника як інформаційної моделі в системі освіти. *Problémy jazyka, literatury a kultury. Současná Ukrajínistika. Olomoucké symposium ukrajinistu střední a východní Evropy. Olomouc, 21-23.08. 2014*, с. 465-469.
 30. Березюк, Ю.В., 2014. З історії створення українського підручника як інформаційної моделі в системі освіти. *Problémy jazyka, literatury a kultury. Současná Ukrajínistika. Olomoucké symposium ukrajinistu střední a východní Evropy. Olomouc, 21-23.08. 2014*, с. 465-469.
 31. Березюк, Ю.В., 2015. Методичні аспекти застосування шкільного підручника при вивченні іноземної мови. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. Житомир*, вип. 3 (81), с. 135-140.
 32. Березюк, Ю.В., 2015. Проблема використання підручників для початкової школи в спадщині К.Д. Ушинського. Історико-педагогічний альманах. Вип. 3. *Реалізація педагогічних ідей К. Д. Ушинського в освіті сьогодення: зб. наук. праць молодих дослідників за ред. О.Є. Антонової, В.В. Павленко*, с. 171-175.
 33. Березюк, Ю.В., 2015. Соціально-педагогічні передумови принципу полікультурності в підручниках іноземної мови. *Проблеми освіти: наук.-метод. зб. Вінниця–Київ*, вип. 82. с. 33-39.
 34. Березюк, Ю.В., 2015. Творець акмесередовища навчальних закладів В.О. Сухомлинський про роль підручників в педагогічному процесі. *Проблеми освіти: збірник наукових праць*, Житомир–Київ, вип. 84, с. 56-60.
 35. Березюк, Ю.В., 2016. Врахування особливостей розвитку дітей молодшого шкільного віку в процесі навчання. *Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць за заг. ред. В.С. Литнєва, Н.С. Колесник. У 3-х ч.*, с. 51-56.
 36. Березюк, Ю.В., 2016. Інтерактивні методи навчання іноземної мови. *Теорія і практика професійної підготовки фахівців у контексті*

- загальноєвропейських інтеграційних процесів: зб. наук. праць за заг. ред. С.С. Вітвіцької, Н.Є. Колесник, с. 344-350.
37. Березюк, Ю.В., 2017. Особливості організаційної роботи з підручником як важлива складова професійної компетентності майбутнього вчителя. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, Житомир, вип. № 3 (89), с. 22-27.
38. Березюк, Ю.В., 2017. Розвиток інноваційних технологій у підготовці майбутніх фахівців. *Формування цінностей особистості в полікультурному просторі*. Матеріали наук.-практ. конф. з міжнарод. участю «Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи» за ред. В. Шатила. Вид-во «Полісся», с. 236-242.
39. Березюк, Ю.В., 2018. The role of innovative technologies in professional education. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky, Presovska univerzita, Fakulta Humanitnych a prirodných vied ustav Pedagogiky, Andragogiky a Psychologie. Pregradualna Priprava Profesionalov v oblasti vzdelavania dospelych*, p. 23-27.
40. Березюк, Ю.В., 2018. Сучасний підручник іноземної мови як засіб розвитку полікультурності особистості. *Ucrainica IX: Současná Ukrajínistika: Problémy jazyka, literatury a kultury*. Olomouc, с. 233-236.
41. Березюк, Ю.В., 2018. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі, методичні рекомендації. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
42. Беркита, З., 2008. Підготовка вчителя до організації роботи з підручником на уроках у початковій школі: мотиваційний компонент. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету, серія: *Педагогічні науки*, № 3. [online]. Режим доступу: <http://vuzlib.com/content> [Дата звернення 15 травня 2015].
43. Беспалько, В.П., 2006. Отбор и организация содержания учебника. *Народное образование*, № 7, с. 116-122.
44. Беспалько, В.П., 2006. Учебник. *Теория создания и применения*. Москва: НИИ школьных технологий.

45. Бех, І.Д., 2003. *Виховання особистості: У 2 кн.* Київ: Либідь, Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади; Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади.
46. Бігич, О.Б., 2002. Формування в студентів методичної компетентності вчителя іноземної мови початкової школи. *Іноземні мови*, № 2, с. 27-31.
47. Бігич, О.Б., 2004. *Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови*: Монографія. Київ: Вид. центр КНЛУ.
48. Бібік, Н.М., 2007. Врахування пізнавальних інтересів учнів у підручникотворенні. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. Редкол. Київ: Педагогічна думка, вип. 3, с. 27-31.
49. Бим, И.Л., 2002. Некоторые исходные положения теории учебника иностранного языка. *Иностранные языки в школе*, № 3, с. 5-8.
50. Бим, И.Л., 1989. Обучение иностранным языкам: поиск новых путей. *Иностранные языки в школе*, № 1, с. 9-12.
51. Божович, Л.И., 1968. *Личность и ее формирование в детском возрасте*. Москва: «Просвещение».
52. Божок, О.С., 2013. Зміст мовно-методичної компетентності майбутніх вчителів початкової школи. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Дод. 1 до вип. 31, том III (45): Тематичний випуск «*Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*». Київ: Гнозис, с. 289-296.
53. Божок, О.С., Сурмач, О.Я., 2017. Педагогічні умови формування конкурентоспроможної особистості майбутнього вчителя іноземної мови на основі компетентнісного підходу. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: ВПЦ «Візаві», випуск 57.
54. Бондар, В.І., 2000. *Теорія і технологія управління процесом навчання у школі*: навч. посібник. Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ.
55. Бондар, В.І., 2005. *Дидактика: Підручник для студентів вищих пед. навч. закл.*, Київ: Либідь.

56. Бондар, С.П., 2012. Компетентнісна спрямованість змісту і структури навчального предмета в умовах фундаменталізації освіти. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 17. *Теорія і практика навчання та виховання*. Вип. 20: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, с. 10-23.
57. Бориско, Н.Ф., 2005. *Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка*. Анализ некоторых аспектов. Інозем. мови, № 1, с. 8-14.
58. Бориско, Н.Ф., Сидоренко, М.М. та ін., 2012. *Німецька мова 2 клас*. Підручник. Українська мова навчання. Київ: Грамота, 2012.
59. Будник, О.Б., 2013. *Соціально-педагогічне спрямування змісту професійної освіти майбутніх учителів початкових класів*: методичний посібник. Івано-Франківськ.
60. Будник, О.Б., 2014. *Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика*: [монографія]. Дніпропетровськ: Середняк Т.К.
61. Буренко, В.М., 2011. Особливості навчання усного мовлення: метод. поради. *Іноземні мови в навчальних закладах*, № 3, с. 4-6.
62. Буринська, Н.М., 2003. Особистісно зорієнтоване навчання як провідна дидактична функція сучасного підручника. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, вип. 4, с. 7-10.
63. Бусел, В.Т, ред., 2005. *Великий тлумачний словник сучасної української мови*, Київ–Ірпінь: Перун, VIII.
64. Бухбиндер, В.А., 1986. *Основы методики преподавания иностранных языков*. Киев: Вища школа, с. 59-64.
65. Вашуленко, М.С., 2007. Методичні підходи до реалізації соціальної функції початкової мовної освіти. *Педагогічна і психологічна науки в Україні*: зб. наук. пр. до 15-річчя АПН України: у 5 т. / АПН України. Київ: Пед. думка, Т. 2: *Дидактика, методика, інформаційні технології*, Н.М. Бібік (відп. ред.), с. 171-178.
66. Верховна Рада України, 2014. *Закон України «Про вищу освіту»*. [online].

- Відомості Верховної Ради України (ВВР) № 37-38. Режим доступу: [Дата звернення 15 червня 2016].
67. Верховна Рада України, 2017. *Закон України «Про освіту»*, № 38-39.
 68. Выготский, Л.С., 1999. *Мышление и речь*. [5 изд., испр.]. Москва: Лабиринт.
 69. Вітвицька, С.С., 2003. *Основи педагогіки вищої школи: навч. посібник для вузів*, Київ: Центр навчальної літератури.
 70. Водовозов, В.И., 1953. *Избранные педагогические сочинения* введ. ст. В.З. Смирнов. Москва: Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, с. 356-362.
 71. Вознюк, О.В., 2016. Професійно важливі якості сучасного вчителя як творчої особистості. *Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання*: монографія за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во Рута, с. 67-97.
 72. Волченко, О.М., 2006. *Формування комунікативної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах*: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка.
 73. Габдреев, Р.В., Смирнов, А.В., 2008. Формирование мотивации учебно-познавательной деятельности студентов ВУЗа. *Образование и саморазвитие*. № 10, с. 227-233.
 74. Гальскова, Н.Д., 2003. Современная методика обучения иностранным языкам: *Пособие для учителя*.
 75. Гальскова, Н.Д., Гез, Н.И., 2005. Теория обучения иностранного языка: *Лингводидактика и методика*. Академия.
 76. Гальперин, П.Я., 1985. *Методы обучения и умственное развитие*. Москва.
 77. Гах, Л., 2005. *Розвивальна спрямованість сучасних підручників для початкової школи*. Магістр, вип. 1, с. 80-82.
 78. Гез, Н.И., Ляховицкий, М.В., Миролюбов, А.А. 1982. *Методика обучения иностранным языкам в средней школе*. Москва: Просвещение.
 79. Гельфман, Э.Г., Холодная, М.А., 2006. *Психодидактика школьного учебника. Интеллектуальное воспитание учащихся*. Санкт-Петербург:

Питер.

80. Гергель, А., 2004. Мовний паспорт – кожному другокласнику (Європейський Мовний портфель для початкової школи в Україні). *Іноземні мови в навчальних закладах*, № 3 (9), с. 15-19
81. Гільбух, Ю.З., 1976. Психологічні проблеми оптимізації підручника для початкової школи. *Початкова школа*, № 6, с. 50-57.
82. Глузман, А.В, Глузман, Н.А., 2017. Категориально-понятийный аппарат теории профессионализма будущих учителей. *Современные проблемы науки и образования*, № 3. [online]. Режим доступа: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=26511> [Дата звернення 17 грудня 2018].
83. Гончаренко, С.У., ред., 1997. *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.
84. Гончаренко, С.У., 2008. *Педагогічні дослідження: методичні поради молодим науковцям*. Київ–Вінниця: ДОВ «Вінниця».
85. Горець, І.Ф., Щупак, І.Г., 2002. *Англійська мова: підручник для 2-го класу ЗНЗ*. Запоріжжя: Прем'єр.
86. Горець, І.Ф., Щупак, І.Г., 2003. *Англійська мова: підручник для 3-го класу ЗНЗ*. Запоріжжя: Прем'єр.
87. Горець, І.Ф., Щупак, І.Г., 2004. *Англійська мова: підручник для 4-го класу ЗНЗ*. Запоріжжя: Прем'єр.
88. Граник, Г.Г., Бондаренко, С.М., Концевая, Л.А., 1991. *О реализации закономерностей понимания в учебном тексте*. Проблемы школьного учебника. Москва: Просвещение, вып. 20, с. 44-61.
89. Граник, Г.Г., 2009. *Психолого-дидактические проблемы создания школьных учебников*. Вопросы психологии, № 3, с. 43-46.
90. Гречихин, А.А., 1985. О путях и возможностях типологического моделирования школьного учебника. *Проблемы школьного учебника*. Москва: Просвещение, вып. 15, с. 12-32.
91. Грицик, Н.В., 2013. *Формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови*: автореф. дис. на здобуття наукового ступення канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Ялта.

92. *Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття)*, 1994. Київ: Райдуга.
93. *Державний стандарт початкової освіти*, 2018. [онлайн]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-rochatkovoyi-osviti> [Дата звернення 23 серпня 2018].
94. *Державний стандарт початкової загальної освіти*, 2001. Початкова школа, № 1, с. 28-54.
95. Дистервег, А., 1956. *Руководство к образованию немецких учителей*. Избр. пед. соч. Москва, с. 55-212.
96. Долапчі, А.Ю., 2008. *Теорія і практика навчання іноземних мов як складової змісту гімназичної освіти другої половини ХІХ – початку ХХ століття*: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 – «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Харків.
97. Дубасенюк, О.А., 2001. *Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів*: навчальний посібник: У 2 ч. Т. 1.: Технології загально педагогічної підготовки майбутніх учителів, Житомир: Вид-во ЖДПУ.
98. Дубасенюк, О.А., Антонова, О.Є., 2008. *Методика викладання педагогіки*: навч. посібник для студентів ВНЗ. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка.
99. Дубасенюк, О.А., 2016. *Професійно-педагогічна освіта: Методологія, теорія, практика*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, т. 2.
100. Дубасенюк, О.А., ред., 2017. *Практикум з педагогіки*: навч. посібник: Вид. 2-ге, доповнене і перероблене. Житомир: Житомирський державний педагогічний університет.
101. Жерар, Ф.-М., Роеж'єр, Ксав'є., 2001. *Як розробляти та оцінювати шкільні підручники*. Київ: «К.І.С.».
102. Жуковський, В.М., 2014. *Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителів з предметів духовно-морального спрямування у системі післядипломної освіти. Андрогогічний вісник: наукове електронне періодичне видання*, вип. 5, с. 170-179.
103. Журавлев, И.К., 1988. *Учебник на уроке: действительность и перспективы*. *Новые исследования в педагогических науках*. Москва:

- Педагогика, вып. 1 (51), с. 43-48.
104. Журавлев, И.К., 1990. Учебник вчера, сегодня, завтра. *Советская педагогика*, № 7, с. 44-49.
 105. *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання* [наук. ред. С.Ю. Ніколаєва], 2003. Київ: Ленвіт.
 106. Занков, Л.В., 1978. Некоторые вопросы теории учебника для начальных классов. *Проблемы школьного учебника*. Москва: Просвещение, вып. 6, с. 34-45.
 107. Зверев, И., 2002. Суждения школьников об учебнике. *Народное образование*, № 11, с. 87-90.
 108. Зимняя, И.А., 2004. *Педагогическая психология: учебник для вузов*. [2-е изд., доп., испр. и пер.]. Москва: Логос.
 109. Зимняя, И.А., 1991. Психология обучения иностранным языкам в школе [online]. Режим доступа: [http://psychlib.ru/mgppu/ZPo-1991/ZPo-223.htm#\\$p1](http://psychlib.ru/mgppu/ZPo-1991/ZPo-223.htm#$p1) [Дата звернення 4 липня 2016].
 110. Зуев, Д.Д., 1983. *Школьный учебник*. Москва: Педагогика.
 111. Зязюн, І.А., 2003. Діалектика змісту освіти і змісту учіння. Педагогіка вищої та середньої школи: спец. випуск «Проблеми і перспективи культурологічної особистісно-орієнтованої освіти»: зб. наук. праць, № 6, с. 32-40.
 112. Зязюн, І.А, ред., 2008. *Педагогічна майстерність*: Підручник. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ: СПД Богданова А.М.
 113. Іванова, І.В., 2010. *Конструювання змісту підручника з іноземної мови для студентів вищих немовних навчальних закладів на основі культурологічного підходу*: дис. канд. пед. наук: 13.00.09, Кривий Ріг.
 114. *Іноземні мови. Навчальна програма для загальноосвітніх та спеціалізованих навчальних закладів 1-4 класи* [онлайн]. Режим доступу <https://jakhnivtsi.e-schools.info/library/category/7287> [Дата звернення 28 грудня 2017].
 115. Каган, М.С., 1988. *Мир общения: проблема межсубъектных отношений*. Москва: Политиздат.

116. Калінін, В.О., 2005. Модель формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами інноваційних освітніх технологій : зб. наук. праць. В: О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонової, ред. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, вип. 2, с. 135-141.
117. Калініна, Л.В., 2012. Лінгвокультурний аспект формування комунікативної компетенції учнів початкової школи. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 47-60.
118. Калініна, Л.В., Калініна, В.О., 2015. Формування методичної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови під час професійної підготовки у мовному ВНЗ. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, № 4 (82), с. 36-40.
119. Калініна, Л.В., Самойлюкевич, І.В., 2004. Професійна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов у контексті європейський вимог. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. № 19. [online]. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/481/1/04klvkev.pdf> [Дата звернення 10 січня 2018].
120. Калініна, Л.В., Самойлюкевич, І.В., 2014. *Англійська мова: підручник для 3 класу*. Київ: Генеза.
121. Калініна, Л.В., Самойлюкевич, І.В., 2015. *Робочий зошит до підручника «Англійська мова. 4 клас»*. Київ: Генеза.
122. Каніболоцька, О.А., 2005. *Підготовка студентів мовних спеціальностей до міжкультурної комунікації у контексті європейського освітнього простору*. [онлайн] Режим доступу: <http://confcontact.com/May/23.php> [Дата звернення 16 грудня 2018 року].
123. Карпенко, О.О., 2006. Структурно-функціональні особливості сучасного підручника. *Вісн. Харк. держ. акад. культури*: зб. наук. пр., вип. 17, с. 173-

182.

124. Карп'юк, О.Д., 2002. *Англійська мова: підручник для 2-го класу ЗНЗ*. Київ: Навчальна книга.
125. Карп'юк, О.Д., 2004. *Англійська мова: підручник для 3-го класу ЗНЗ*. Київ: Навчальна книга.
126. Карп'юк, О.Д., 2005. *Англійська мова: підручник для 4-го класу ЗНЗ*. Київ: Навчальна книга.
127. Карп'юк, О.Д., 2003. Тарас у Біла в гостях. Про зміст і специфіку навчання за комплектом англійської мови «English-4». *Іноземні мови в навчальних закладах*, № 3, с. 26-29.
128. Карп'юк, О.Д., 2008. *Європейське мовне портфоліо: метод. вид.* Тернопіль: Лібра Терра.
129. Карп'юк, О.Д., 2008. Обґрунтування концепції авторської серії навчальних видань з англійської мови для початкових класів загальноосвітніх шкіл України. *Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць*. Київ: Педагогічна думка, вип. 8, с. 532-542.
130. Карп'юк, О.Д., 2009. *Особливості комунікативно орієнтованого навчання англійської мови у початковій школі за серією навчально-методичних комплектів для 2-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів*. Київ: ТОВ «ЛібраТерра».
131. Касьянов, Г.В., Клепко, С.Ф., Харламова, Т.Б., 2007. Система навчального книговидання в Україні: можливості змін: матер. для обговор. на конф. «*Діалог про підручник: час говорити, час діяти*». Київ: Громадські платформи освітньої реформи в Україні, с. 23.
132. Климова, К.Я., Чупріна, О.В., 2017. Проблеми та шляхи використання мультимедійних технологій у сучасній початковій школі. *Актуальні проблеми лінгводидактики: зб. наук. праць*, № 3, pp. 74-78.
133. Клименко, Ю.М., 2012. *Французька мова: підруч. для 1 кл. спеціаліз. навч. закл. з поглибл. вивч. фр. мови*. Київ: Генеза.
134. Клименко, Ю.М., 2012. *Французька мова: підруч. для 2 кл. спеціаліз. навч. закл. з поглибл. вивч. фр. мови*. Київ: Генеза.

135. Ключковська, І. М., 2006. *Структурування змісту інтегративного підручника з іноземних мов для майбутніх фахівців інженерних спеціальностей*: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка.
136. Китайгородская, Г.А., 1986. *Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам*. Москва: Изд-во МГУ.
137. Киричук, О.В., ред., 2006. *Основи психології*: Підручник. Вид. 6-те, стереотип. Київ: Либідь.
138. Коваленко, О.Я., 2003. Модернізація системи іншомовної освіти в Україні. *Інозем. мови в навч. закладах*. № 1, с. 11-16.
139. Коваленко, О.Я., 2009. Ключ до відкриття світу, або практичне спрямування іншомовної освіти. *Інозем. мови в навч. закладах*, № 4, с. 6-12.
140. Когутенко, С.П., 2003. Проблеми змісту освіти і необхідність створення підручника. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць / редкол. Київ: Педагогічна думка, вип. 4, с. 36-41.
141. Кодлюк, Я.П., 2003. Аналіз і оцінювання шкільних підручників. *Дидактичний аспект. Підручник XXI століття*, № 1-4, с. 72-79.
142. Кодлюк, Я.П., 2003. Дидактика шкільного підручника. *Рідна школа*, № 1, с. 12-14.
143. Кодлюк, Я.П., 2004. Підручник для початкової школи: теорія і практика. Тернопіль: *Підручники і посібники*.
144. Кодлюк, Я.П., 2006. *Теорія і практика підручникотворення в початковій школі*: підруч. для магістрантів та студ. пед. ф-ті. Київ: Інформаційно-аналітична агенція «Наш час».
145. Кодлюк, Я.П., Янченко, О.Я., 2009. *Робота з підручником на уроках у початковій школі*. В: О.Я. Савченко. Київ: Наш час.
146. Кодлюк, Я.П., 2014. *Готовність до організації роботи з підручником як важлива складова професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи* [онлайн]. Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/419/> [Дата звернення 5 травня 2018 року].
147. Колодько, Т., 2006. Спрямування іншомовної соціокультурної

- компетенції майбутніх учителів іноземних мов на міжкультурне спілкування у процесі професійної підготовки. *Рідна школа*, № 7, с. 38-41.
148. Коломінова, О.О., 1998. *Методика формування соціокультурної компетенції учнів молодшого шкільного віку в процесі навчання усного англомовного спілкування*: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02.
149. Коломінова, О.О., 2002. Освіта учнів початкової школи засобами англійської мови. *Іноземні мови*, № 2, с. 34-37.
150. Коменский, Я.-А., 1982. Об искусном пользовании книгами – первейшим инструментом развития природных дарований. Москва: Педагогика, т. 2, с. 34-35.
151. Коменский, Я.-А., 1987. Избр. соч. / Я. А. Коменский, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, И.Г. Песталоцци. *Педагогическое наследие*. Москва: Педагогика, с. 18-156.
152. Кондрашова, Л.В., 1987. *Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності*. Київ: Вища шк.
153. Кондрашова, Л.В., Пермяков, О.А., Зеленкова, Н.І., Лаврешена, Ю.Г., 2006. *Педагогіка в запитаннях та відповідях*: навч. посібн. [Л]. Київ: Знання.
154. Конышева, А.В., 2003. *Современные методы обучения английскому языку*. Минск: Вышэйшая шк.
155. *Концепція Нової української школи*, 2016. [online]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> [Дата звернення 6 вересня 2018].
156. Краевский, В.В., Хуторской, А.В., 2003. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах. *Педагогика*, № 2, с. 3-10.
157. Краевский, В.В., 2007. Основы обучения. *Дидактика и методика*: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия».
158. Кремень, В.Г., 2001. Освіта в Україні: стан і перспективи розвитку. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*: зб. наук. праць. Київ, ч. 1, с. 5-8.

159. Кремень, В.Г., ред., 2004. *Вища освіта України і Болонський процес*: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна Книга – Богдан.
160. Крутецкий, В.А., 1980. *Психология*. Москва: Просвещение.
161. Кузьмінський, А.І., Омеляненко, В.Л., 2004. *Педагогіка*: підручник. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Знання-Прес.
162. Кузьмина, Н.В., 1990. *Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения*. Москва: Высш. школа.
163. Кулюткин, Ю.Н., 2007. Анализ учебника на предмет его соответствия школьной программе. *Проблемы школьного учебника*. Москва: Просвещение, вып. 5, с. 91-97.
164. Лабінська, Б.І., 2009. Структура і зміст західноукраїнських підручників з іноземних мов 1867-1890 років [онлайн]. Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/psih/88/15835-struktura-i-zmist-zaxidnoukra%D1%97nskix-pidruchnikiv-z-inozemnix-mov-1867-1890-rokiv.html> [Дата звернення 17 вересень 2017].
165. Леднев, В.С., 1991. *Содержание образования: сущность, структура, перспективы*, 2-е изд. Москва: Педагогика.
166. Леонтьев, А.Н., 1983. *Избранные психологические произведения*. Москва: Педагогика.
167. Леонтьев, А.А., 1997. *Психология общения* [2-е изд., испр. и доп.]. Москва: Смысл.
168. Лернер, И.Я., 1999. *Каким быть учебнику. Дидактические принципы построения*. Москва: Изд-во РАО.
169. Лернер, И.Я., ред., 2001. *Дидактические проблемы построения базового содержания образования*: сб. науч. трудов. Москва: Изд во ИТПи–МИОРАО.
170. Лісова, С.В., 2014. Професійна підготовка вчителя як умова забезпечення якісної освіти для всіх. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*, вип. 9, с. 169-173.
171. Локшина, О.І., 2009. *Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина XX початок XXI ст.)* [моногр.:

Богданова А.М.].

172. Лозенко, А.П., 2010. *Формування рефлексивних умінь у майбутніх учителів початкової школи в процесі дидактичної підготовки*: автореф. дис. канд. пед. наук. Київ.
173. Ломов, Б.Ф., 1984. *Методологические и теоретические проблемы психологии*. Москва: Наука.
174. Лукіна, Т.О., 2004. *Якість українських підручників для середніх загальноосвітніх шкіл: проблеми оцінювання і результати моніторингу: метод. посіб.* Київ: Академія, с. 22-24.
175. Любар, О.О., 2003. *Історія української школи і педагогіки*: хрестоматія / уклад.: О.О. Любар; за ред. В.Г. Кременя. Київ: Знання.
176. Ляшенко, О.І., 2003. Вимоги до підручника та критерії його оцінювання. *Підручник ХХІ століття*, с. 60-65.
177. Макаренко, А.С., 1983. *Некоторые выводы из педагогического опыта*: пед. сочинения: в 8 томах. Москва: Педагогика, т. 3.
178. Максименко, С.Д., 1999. *Психологія в соціологічній та педагогічній практиці*: методологія, методи, програми, процедури: навч. посіб. для вищої школи. Київ: Наукова думка.
179. Малафіїк, І.В., 2005. *Дидактика*: навчальний посібник. Київ: Кондор [онлайн]. Режим доступу: <https://gritsenko-andriy-petrovich.webnode.com.ua/products/malaf%D1%96ik-%D1%96-v-didaktika%3A-navchalnij-pos%D1%96bnik-%E2%80%93-k-%3A-kondor%2C-2005-%E2%80%93-397-s/> [Дата звернення 27 жовтня 2017].
180. Маркова, А.К., 1996. *Психология профессионализма*. Москва: ВЛАДОС.
181. Мартинова, Р.Ю., 2002. Компоненти змісту навчання іноземних мов і послідовність їх засвоєння. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002*, с. 338-350.
182. Маслова, В.А., 2001. *Лингвокультурология*, Москва: Изд. центр “Академия”.
183. Маслоу, А., 1994. *Самоактуализация личности и образование*. Пер. с англ. Киев–Донецк: Ин-т психологи АПН України.

184. Махмутов, М.И., Безрукова, В.С., 1983. Принципы обучения как системообразующий фактор взаимосвязи общего и профессионального образования в среднем профтехучилище. *Взаимосвязь общего и профессионального образования учащихся средних ПТУ*. Москва, с. 15-31.
185. Менчинская, Н.А., 1989. *Проблемы учения и умственного развития школьника*: Избр. психол. труды. Москва: Педагогика.
186. Мисечко, О.Є., 2008. *Формування системи фахової підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах України (початок ХХ ст. – початок 1960-х рр.)* [монографія] / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка; наук. ред. О.В. Сухомлинська. Житомир: Полісся.
187. Миролубов, А.А., 2002. *История отечественной методики обучения иностранным языкам*. Москва: СТУПЕНИ, ИНФРА.
188. Міністерство освіти України, 2002. *Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа)*. Інф. зб. Міністерства освіти і науки України, № 2, с. 3-22.
189. Міністерство освіти України, 2017. *Проект Концепції розвитку педагогічної освіти*. [online]. Режим доступу: <<https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2017/12/29/kontseptsii-rozvitku-pedagogichnoi-osviti-12-17-go.doc>> [Дата звернення 11 січня 2018].
190. Мірошніченко, Л.Ф., 2001. Підручник нового покоління. Яким він є. Яким він має бути. *Всесвітня література в середньому навчальному закладі України*, № 10, с. 3-7.
191. Моляко, В.О., ред., 2007. *Творча діяльність в ускладнених умовах*. Київ.
192. Морозова, С.М., Шкарапута, Л.М., 2000. *Словник іноземних слів*. Київ: Наукова думка.
193. Мудрик, А.К., 2006. Соціальний інтелект і соціально компетентність. *Практична психологія і соціальна робота*, № 3, с. 2-8.
194. Мясищев, В.Н., 1995. Психология отношений: *Избр. психол. тр.* Акад. пед. и соц. наук., Моск. психолого-соц. ин-т. Москва: Ин-т практ. психологии; Воронеж: НПО МОДЭК.
195. *Навчальна програма з іноземних мов*, 2012. Київ: Вид. дім «Освіта», 96 с.
196. Надольний, І.Ф., ред., 2003. *Філософія: навч. посіб.* [3-тє вид. стер.].

Київ: Вікар.

197. Наказ МОН України, 2009. *Про використання навчально-методичної літератури у загальноосвітніх навчальних закладах*. Наказ МОН України від 01.09.2009 р. № 806. [онлайн]. Режим доступу http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/4623/ [Дата звернення 3 серпня 2010].
198. Наказ МОН України, 2018. *Про організацію та проведення підготовки вчителів іноземних мов, які навчатимуть учнів перших класів у 2018/2019 навчальному році, закладами післядипломної педагогічної освіти до викладання іноземних мов (англійської, німецької та французької) відповідно до Концепції «Нова українська школа»* [онлайн]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-ta-provedennya-pidgotovki-vchiteliv-inozemnih-mov> [Дата звернення 17 жовтня 2018].
199. Несвіт, А.М., 2012. Англійська мова: підручник для 1 класу. Київ: Вид-во Генеза.
200. Несвіт, А.М., 2012. Англійська мова: підручник для 2 класу. Київ: Вид-во Генеза.
201. Несвіт, А.М., 2015. Англійська мова: підручник для 4 класу. Київ: Вид-во Генеза.
202. Ничкало, Н., 2002. Сучасні тенденції у підготовці педагогів професійного навчання (міжнародний аспект та українські перспективи). *Педагог професійної школи: зб. наук. пр. АПН України. Інститут педагогіки і психології професійної освіти та ін.* Київ, вип. 3, с. 5-13.
203. Ніколаєва, С.Ю., 1995. *Концепція підготовки вчителя іноземної мови*. Іноземні мови, № 3-4, с. 5-11.
204. Ніколаєва, С.Ю., 2008. *Основні методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці): навч. посібник*. Київ: Ленвіт.
205. Новосад, В.П., Селівестов, Р.Г., 2008. *Методологія експертного оцінювання: конспект лекцій*. Київ: НАДУ, с. 12-13.
206. Овчарук, О.В., ред., 2004. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*: Бібліотека з освітньої політики

- Колективна монографія. Київ: «К.І.С.».
207. Ожегов, С.И., 1987. *Словарь русского языка*: Ок. 57 000 слов, 18-е изд., стереотип. Москва: Рус. яз.
 208. Оконь, В., 1990. *Введение в общую дидактику*. Перевод с польского Л.Г. Кашкуровича, Н.Г. Горина. Москва: Высшая школа.
 209. Онищук, В.А., ред., 1987. *Дидактика современной школы*. Київ: Рад. школа.
 210. Орбан-Лембрик, Л.Е., 2004. Соціальна психологія: підручник: у 2 кн. Київ: Либідь, кн. 1: *Соціальна психологія особистості і спілкування*.
 211. Организация Объединенных Наций, 2005. *Международная программа развития коммуникаций*. Основные факты. Москва: Издательство «Весь мир». [онлайн]. Режим доступа: <http://www.un.org/russian/esa/social/science.htm> [Дата звернення 25 січня 2015].
 212. Осипов, Г.В., 1998. *Социологический энциклопедический словарь*. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках. Москва: Издательская группа ИНФРА-М-НОРМА.
 213. Павленко, Н.О., 2008. *Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до використання інтерактивних педагогічних технологій*: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: спец. 13.00.04. Київ.
 214. Павлюк, З.Л., 2002. *Німецька мова: підручник для 2-го класу ЗНЗ*. Київ: Навчальна книга.
 215. Павлюк, З.Л., 2003. *Німецька мова: підручник для 3-го класу ЗНЗ (2-й рік навчання)*. Київ: Навчальна книга.
 216. Паламарчук, В.Ф., 2005. *Першооснови педагогічної інноватики*. Київ: Знання України, т. 1.
 217. Пасічник, О.С., 2007. Ініціації за віковою ознакою. *Мультиверсум. Філософський альманах*: зб. наук. праць, вип. 64, с. 82-91.
 218. Пасічник, О.С., 2013. Оновлення змісту шкільної іншомовної освіти в Україні на початку ХХІ ст. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*.

Педагогіка і психологія, вип. 39 (2), с. 8-12.

219. Петровський, Е.И., 1995. Методическое построение и язык учебника для средней школы. *Известия АПН РСФСР*. Москва: Изд-во АПН РСФСР, вып. 13.
220. Першукова, О.О., 2008. Зарубіжний досвід реалізації світоглядного потенціалу змісту навчання у підручниках з іноземної мови. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць / Ін-т педагогіки АПН України. Київ: Педагогічна думка, вип. 8, с. 375-384.
221. Першукова, О.О., 2012. Нотатки з європейського досвіду створення електронного багатомовного посібника для навчання молодших школярів. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць / наук. ред. О.М. Топузов. Київ: Педагогічна думка, вип. 12, с. 623-630.
222. Пєріна, Р.П., 2003. Відео як засіб презентації граматичного матеріалу на початковому ступені навчання англійської мови. *Іноземні мови*, № 1, с. 20-21.
223. Пєхота, О.М., 2011. *Індивідуальність учителя: теорія і практика*: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон.
224. Пидкастый, П.И., Портнов, М.Л., 1998. *Искусство преподавания*. Москва: РПО.
225. Пидкасистый, П.П, ред., 2001. *Педагогика*. 3-е изд. Москва: РПО.
226. Пискунов, А.И., 1981. *Хрестоматия по истории зарубежной педагогики*: учеб. пособие для студ. пед. ин-тов / сост. и авт. ввдных статей А.И. Пискунов. [2-е изд., перераб.]. Москва: Просвещение.
227. Плахотник, В.М., 1999. Технологічність підручника як обов'язкова умова його ефективності. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, вип. 1, с. 12-14.
228. Плахотник, В.М., 2002. Лінгводидактична система і підручник. *Українська мова і література в школі*, № 8, с. 55-58.
229. Плахотник, В.М., 2003. *English: підручник для 3 класу ЗНЗ*: другий рік навчання. Київ: Перун.
230. Плахотник, В.М., 2003. *English: учебник для 2 класса*

общеобразовательных учебных заведений: первый год обучения. Київ: Перун.

231. Плахотник, В.М., 2005. Підручник з англійської мови для масових шкіл має бути технологічним. *Початкова школа*, № 8, с. 36-40.
232. Плахотник, В.М., 2005. Тематико-ситуативний підхід до навчання іноземних мов. *Початкова школа*, № 11, с. 7-11.
233. Пометун, О.І., ред., Проженко, Л.В., 2004. Сучасний урок. *Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб.* Київ: Вид-во А.С.К.
234. Постанова Кабінету Міністрів України, 2011 р. *Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти*: від 20 квітня 2011 р. № 462. [онлайн] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/law2/main.cgi?nreg=462-2011-%EF> [Дата звернення 10 березня 2013 року].
235. Радкевич, В.О., 2000. Роль інноваційних процесів у підготовці майбутніх фахівців. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. / Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Київ–Вінниця, с. 196-200.
236. Редько, В.Г., 2007. *Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів початкової школи.* Київ: Генеза.
237. Редько, В.Г., Сідун, М.М., 2008. *Основи теорії навчання іноземних мов учнів початкової школи.* Методика. Лінгводидактика. Психолінгвістика: методичні рекомендації. Мукачєво.
238. Редько, В.Г., 2000. *Основні дидактичні характеристики шкільного підручника з іноземної мови*: зб. наукових праць. Одеса: Астропринт, с. 42-48.
239. Редько, В.Г., 2012. *Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика*: монографія. Київ: Генеза, 224 с.
240. Редько, В.Г., 2017. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка.

241. Редько, В.Г., ред., 2017. *Концепція компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи*. Київ: Педагогічна думка.
242. Резнік, Л.С., 2009. Аналіз теоретичних засад серії НМК з англійської мови для початкової школи. *Іноземні мови*, № 4, с. 36-42.
243. Рогова, Г.В., 2000. *Методика обучения английскому языку на начальном этапе в общеобразовательных учреждениях*. Москва: Просвещение, с. 148-151.
244. Роман, С.В., Коломінова, О.О., Чекаль, Г.С., 2000. *Wonderland: Книжка для вчителя*. Київ: Ленвіт.
245. Роман, С.В., 2005. *Методика навчання англійської мови у початковій школі: навчальний посібник*. Київ: Ленвіт.
246. Роман, С.В., Коломінова, О.О., 2006. Функції підручника англійської мови для початкової школи. *Іноземні мови*, № 3, с. 51-56.
247. Рябова, О., 2007. Апробація навчальної літератури як один із шляхів вирішення проблем якісної підготовки підручників сучасної школи. *Початкова школа*, № 9, с. 12-13.
248. Савченко, О.Я., 1997. *Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів*. Київ: Абрис.
249. Савченко, О.Я., 2003. Нова доба шкільної освіти. *Підручник XXI століття*, № 1-4, с. 30-39.
250. Савченко, О.Я., 2001. Якість і варіативність шкільних підручників як умова запровадження державних стандартів початкової освіти. *Початкова школа*, № 8, с. 10-12.
251. Самойлюкевич, І.В., 2010. *Технологія використання електронного портфеля у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови в університетах США*, No 1-2 [онлайн]. Режим доступу: <http://journals.uran.ua/index.php/2306-5532/article/view/18103> [Дата звернення 22 червня 2014].
252. Самойлюкевич, І.В., 2012. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до роботи у початковій школі. *Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном:*

- монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 114-125.
253. Саух, П.Ю., 2006. Якість освіти як індикатор рівня життя інформаційного суспільства. *Вісн. Житомир, держ. ун-ту ім. І. Франка*, № 29, с. 3-7.
 254. Сафонова, В.В., 2010. Принципы и технологии создания современной учебной литературы для межкультурного образования средствами соизучаемых языков, Москва–Брест, [онлайн]. Режим доступа: <http://www.euro-school.org/materials/Presentation%202.pdf> [Дата звернення 9 вересня 2013].
 255. Семенов, Д.Д., 1953. *Избранные педагогические сочинения* (под ред. Н.А. Константинова). Москва: Изд. АПН РСФСР.
 256. Семиченко, В.А., 1992. *Концепция целостности и ее реализация в профессиональной подготовке будущих учителей* (психолого-педагогический аспект): дис. д-ра психол. наук. КГПИ им. М.П. Драгоманова. Киев, Библиогр.: с. 399-423.
 257. Сисоєва, С.О., Баловсяк, Н.В., 2006. *Інформаційна компетентність фахівців: теорія та практика формування*: навч.-метод. посіб. Чернівці: Технодрук.
 258. Сідун, М.М., 2013. *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи засобами навчальних ситуацій*: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка.
 259. Скальська, О.В., 2009. *Дидактичні умови добору і використання навчальних матеріалів на уроках іноземної мови у початковій школі*: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.09; Ін-т педагогіки АПН України. Київ.
 260. Скальська, О.В., 2012. Загальнодидактичний аспект проблеми теорії засобів навчання у педагогічних дослідженнях. *Пед. дискурс: зб. наук. праць*, вип. 11, с. 289-294.
 261. Склярєнко, Н.К., 1992. *Типологія вправ в інтенсивному навчанні іноземних мов. Гуманістичні аспекти лінгвістичних досліджень і*

- методики викладання іноземних мов: зб. наук. праць. Київ: КДППМ, 19, с. 9-14.
262. Скаткин, М.Н., 1984. *Проблемы современной дидактики*. 2-е изд. Москва: Педагогика.
263. Сластенин, В.А., Чижакова, Г.И., 2003. *Введение в педагогическую аксиологию: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. Заведений*. Москва: Издательский центр «Академия».
264. Степанюк, А.В., Міщук, Н.Й., 2011. Підготовка майбутніх учителів до організації роботи учнів з підручником, *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, вип. 3. [online]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_3_8 [Дата звернення 22 липня 2013].
265. Сухомлинський, В.О., 1976-1977. *Вибрані твори*. В 5-ти т. Київ: Радянська школа.
266. Сухомлинський, В.О., 2003. *Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем*, Київ: А.П.Н.
267. Сухомлинська, О.В., 2005. Болонський процес – це результат і передумова до інтеграції Європейської вищої освіти. *Болонський процес: модернізація змісту природничої педагогічної освіти*, с. 74-75.
268. Талызина, Н.Ф., 1984. *Управление процессом усвоения знаний*. Москва: Высшая школа.
269. Товпинец, И.П., 1991. К дидактической характеристике функций учебника. *Теоретические проблемы современного школьного учебника: сб. науч. тр. / отв. ред.: И.Я. Лернер, П.М. Шахмаев*. Москва: Изд-во АПН СССР, с. 35-44.
270. Топузов, О.М., 2015. Забезпечення якості загальної середньої освіти: на шляху до європейських стандартів. *Український педагогічний журнал*, № 1, с. 16-27.
271. Указ Президента України, 2002. *Про Національну доктрину розвитку освіти*. [online]. Режим доступу: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> [Дата звернення 18 травня 2014].

272. Указ Президента України, 2013. *Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року*. [online]. Режим доступу: nacionalna-strategiya-rozvitku-osviti-v-ukrayini.doc [143,5 Kb][3030] [Дата звернення 4 травня 2016].
273. Ураєва, І.Г., 2005. НУШ Французька мова. 1 клас. *Календарно-тематичний план з урахуванням компетентнісного потенціалу предмета* (до підруч. «Французька мова. 1 клас»)
274. Ушинський, К.Д., 2005. Рідне слово. *Історія української школи і педагогіки: хрестоматія* / уклад.: О.О. Любар; за ред. В.Г. Кременя. Київ: Знання, с. 230-237.
275. Ушинский, К.Д., 1981. *Собрание сочинений: в 11 томах*. Москва: Педагогіка, т. 10.
276. Філіпчук, Г.Г., 2007. Культурологічна основа сучасної освіти. *Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб. наук. пр. до 15-річчя АПН України: у 5 т. АПН України*. Київ: Пед. думка, т. 2: Дидактика, методика, інформаційні технології / [Н. М. Бібік (відп. ред.)], с. 37-45.
277. Филатов, В.М., 2002. *Антропологическая модель обучения иностранных языков в начальных классах и педагогическом колледже*: монографія. Ростов-на-Дону: АНИОН.
278. Фіцула, М.М., 2006. *Педагогіка вищої школи: навч. посіб.* Київ: «Академвидав».
279. Фурман, А.В., Гірняк, А.П., 2009. *Психодидактична експертиза модульно-розвивальних підручників*. Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка».
280. Фурман, А. В., 2004. Розвивальний підручник: підходи до розуміння і створення. *Теорія практика розвивального підручника*: монографія. Тернопіль, с. 39-62.
281. Уолш, К.Б., 2000. *Особистісно зорієнтоване навчання*. Київ
282. Хуторской, А.В., 2003. Деятельность как содержание образования. *Народное образование*, № 8, с. 107-114.

283. Хуторской, А.В., 2003. Дидактическая эвристика. *Теория и технология креативного обучения*. М.осква: Изд-во МГУ.
284. Чепелєва, Н.В., 2015. *Текст і читач: посібник* / Ін-т психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
285. Черепанов, В.С., 1991. К решению проблемы педагогической экспертизы школьных учебников. В: В.С. Черепанов, А.С. Казаринов. *Проблемы школьного учебника*. Москва: Просвещение, с. 230-250.
286. Чумак, Н., Голуб, Т., 2002. Відчуття радості успіху (особливості нових підручників з французької для молодшої школи) мови). *Іноземні мови в навчальних закладах*, № 1-2, с. 164-170.
287. Чумак, Н.П., Голуб, Т.В., 2002. *Французька мова: підручник для 2-го класу ЗНЗ*. Київ–Ірпінь: Перун.
288. Чумак, Н.П., Голуб, Т.В., 2002. *Французька мова: підручник для 3-го класу ЗНЗ (2-й рік навчання)*. Київ–Ірпінь: Перун.
289. Цимбалюк, І.М., 2004. *Психологія спілкування: навч. посіб.*, Київ: Професіонал.
290. Шатилов, С.Ф., 1986. *Методика обучения немецкому языку в средней школе*. Москва: Просвещение.
291. Щепилова, А.В., 2000. Проблемы преподавания второго иностранного языка и вопросы подготовки педагогических кадров. *Иностранные языки в школе*, № 6, с. 16-22.
292. Шквир, О.Л., 2015. Ступенева підготовка майбутніх учителів початкових класів: сутність та зміни. В: А.М. Подоляка, гол. ред. *Наукові праці МАУП*. Вип. 44 (1-2015). Педагогічні науки. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», с. 76-81.
293. Щукина, Г.И., 1979. *Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе*. Москва: Просвещение.
294. Щуркова, Н.Е., 2002. *Педагогическая технология*. Москва: Педагогическое общ. [online]. Режим доступа <https://www.twirpx.com/file/554550/> [Дата звернення 3 квітня 2012].

295. Якиманская, И.С., 2000. *Личностно-ориентированное обучение в современной школе*. [2 изд.]. Москва: Сентябрь.
296. Якса, Н.В., 2009. Концептуальні положення професійної педагогічної освіти в аспекті полікультурності. *Українська полоністика*. Вип. 6. Педагогічні дослідження, с. 87-98.
297. Янченко, О., 2004. *Формування у молодших школярів уміння працювати з підручником: методичні рекомендації*. Тернопіль: Підручники і посібники.
298. Ярцев, В.Н., ред., 2002. *Лингвистический энциклопедический словарь*, 2-е изд., доп. Москва: Большая Рос. Энцикл.
300. Яценко, С.Л., 2005. *Педагогічні умови реалізації особистісно орієнтованого навчання: метод. рекомендації*. Житомир: Вид-во ЖДУ.
301. Яценюк, Н.І., 2009. Зарубіжний досвід створення підручників з іноземної мови для початкової школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. № 4, с. 172-176.
302. Яценюк, Н.І., 2012. *Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до формування іншомовної комунікативної компетенції молодших школярів засобами підручника: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти»*. Тернопіль.
303. Alberti, J., Kopp, G., Büttner, S., 2011. *Planetino 3. Kursbuch*.
304. Benett, J.M., Benett, M.J., 2004. *Developing intercultural sensitivity: An integrative approach to global and domestic diversity*. Handbook of intercultural training (3rd ed., pp. 147-165). Thousand Oaks, CA: Sage.
305. Byram, M., Morgan, C, 1994. *Teaching and Learning Language and Culture (Multilingual Matters)*, March 1, 1994, p. 232.
306. Cambridge Academic Content Dictionary, 2008. London: Cambridge University Press.
307. *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. 4th Ed., 2013. London: Cambridge University Press.

308. Cameron, L., 2001. *Teaching Languages to Young Learners*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
309. Dice, M., Goldenhersch, B., 2002. *How to create a professional electronic portfolio for the pre-service and beginning teacher*. Dubuque, Iowa: Kendall/Hunt Publishing Company.
310. Dooley, J., Evans, V., 2007. *Fairyland-1*. Student's Book, Teacher's Book, Teacher's Resource Pack with reinforcement and extension activities. Express Publishing.
311. Dooley, J., Evans, V., 2013. *Smileys 2*. Teacher's Book. Express Publishing.
312. *European Language Portfolio (ELP) Principles and Guidelines*, 2000. DGIV/EDU/LANG 33 rev. revised June 2004, January 2011. [online]. Available at: <https://rm.coe.int/16804586ba> [Accessed 3 August 2016].
313. *European Portfolio for Student Teachers of Languages*, 2007. [online]. Available at: <http://archive.ecml.at/mtp2/fte/pdf/stpextract.pdf> [Accessed 5 July 2016].
314. Enever, J., 2011. *Early Language Learning in Europe*. ELLIE. British Council.
315. Hopkins, F., 2004. *Get Ready! 1*. Teacher's Book. Pupil's Book. Activity Book. Handwriting book. Oxford University Press.
316. House, S., 2012. *The English Ladder 1*. Pupil's Book. Cambridge University Press.
317. Gray, E., Evans, V., 2001. *Welcome Starter*. Teacher's book. Pupil's Book. Workbook. Express Publishing.
318. Kazanoglou, D., 2010. *Fly High 1*. Activity Book. Longman Pearson.
319. Klett, 2015. *Fabuli*. Schülerbuch+Audio-CD. Anfangsunterricht Deutsch Erstlese- und Sprachlehrwerk für Kinder.
320. Lesbre, L., 2015. *Sami et Julie*. CP Niveau 1 Super Sami! J'apprends avec Sami et Julie. Hachette / FLE/ UK.
321. Maidment, S., Roberts, L., 2010. *Happy House 1*. Class Book, Teacher's Book+Teacher's Resource Pack. Oxford University Press.
322. Marsland, S., Lazzeri, G., 2009. *Tracks 4 Activity Book*. Pearson Longman.

323. Mayhew, C., Reed, S., 2014. *Quick Minds 1*. Teacher's Resource Book. Cambridge University Press.
324. McNab, R., 2012. *Collins English Club 1*.
325. Medhat, M., 2010/2011. Educational Terms Dictionary – *Terms and Acronyms in Education based on Wikipedia Encyclopedia and other Websites*. [online]. Available at: https://issuu.com/medhatmohsen/docs/educational_terms_dictionary [Accessed 7 April 2016].
326. Mitchel, H.Q., 2009. *Smart Junior 4*. Student's Book 4, Teacher's Book 4, Workbook 4. MM Publications.
327. Mitchel, H.Q., 2009. *Smart Junior 2*. Student's Book 2, Teacher's Book 2, Workbook 2. MM Publications.
328. Mitchel, H.Q., 2015. *Zoom In 1*. SB+WB with CD-Rom Ukrainian Edition. MM Publications.
329. Nixon, C., 2014, *Kid's Box 1*. Starter Class Book. Cambridge University Press.
330. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. 9th ed., 2015. London: Oxford University Press.
331. Reilly, V., 1997. *Very Young Learners*. Oxford University Press.
332. Rescue Mission Planet Earth, 1995. *A children's education of Agenda 21*. London: UNICEF.
333. Pinter, A.M., 2006. *Teaching Young Language Learners*. Oxford: Oxford University Press.
334. Puchta, H., 2014. *Quick Minds 1 for Ukraine*. Cambridge University Press.
335. Richards, J.C., 1991. *The Context of Language Teaching*. Cambridge.
336. Samson, C., 2010. *Alex et Zoe Nouvelle 1 Livre de L'eleve*. CLE International.
337. Simmons, N., 2015. *Family and Friends 3 class*. Oxford University Press.
338. Strange, D. 2006. *New Chatterbox 2*. Activity Book. Oxford University Press.
339. *Webster's New World College Dictionary*. 5th Ed. 2016. Webster's New World.

340. Wheeler, R., Ryan, F.L., 1973. Effects of cooperative and competitive classroom environments on the attitudes and achievement of elementary school students engaged in social studies inquiry activities. *J. Educat. Psychol.* V. 65(3). pp. 402-407.

ДОДАТКИ

Додаток А

Визначення поняття «підручник у науковій літературі»

п/п	Визначення поняття	Автор
1.	це жанр навчальної літератури, змістом якого є основи предмета, що вивчається, і які викладені відповідно до загальноприйнятої системи або типу навчання	В. Бондар
2.	це мовленнєве відтворення змісту освіти, відповідним чином підготовлений навчальний текст	Д. Ситаров
3.	це цілісне наукове й психолого-педагогічне явище, що потребує в застосуванні творчого підходу	Я. Кодлюк
4.	це поліфункціональна психодидактична система	Е. Гельфман, М. Холодна
5.	це особлива дидактична система, що є специфічною моделлю навчання	В. Малафійк
6.	це основна навчальна книга, складена відповідно до програми з урахуванням вікових особливостей учнів.	С. Максимюк
7.	це комплексна інформаційна модель, що відображає елементи педагогічної системи	В. Беспалько
8.	книга, в якій викладаються основи знань з певного навчального предмета на рівні сучасних досягнень науки й культури. Для кожного типу навчальних закладів видаються підручники, які відповідають програмам і завданням цього закладу, віковим та іншим особливостям тих, хто навчається	С. Гончаренка
9.	книга, що використовується в навчальному процесі в школі.	Cambridge Advanced Learners Dictionary
10.	довідник або посібник, який використовується в навчальних закладах з метою вивчення певної предметної галузі	L. Cameron
11.	стандартна навчальна книга для вивчення певного предмета.	Cambridge Academic Content Dictionary
12.	книга викладання основ або повного курсу певної предметної галузі	Educational Terms Dictionary
13.	друковане джерело інформації з певної предметної галузі відповідно до навчальної програми.	Hutten I
14.	книга з предмету, яка використовується для навчання	Oxford Advanced Learner's Dictionary
15.	книга з детальною інформацією про навчальний предмет і призначена для учнів, що вивчають цей предмет.	E. Tragant
16.	основний засіб навчання мови і культури народу, її носія, що конструється відповідно до змісту чинної навчальної програми	Я. Кодлюк
17.	формування базових знань іноземної мови, включаючи апробовані дані й відомості, розкриття методичних аспектів одержання знань, характеристика найважливіших процесів і явищ, що складають «школу» даної дисципліни	О. Бігич
18.	багатокомпонентна та поліфункціональна дидактична система, що комплексно інтегрує функції навчання, виховання, розвитку, освіти учнів і сприяє взаємопов'язаному навчанню іншомовного спілкування і культури народу, мовою якого вони оволодівають, а також слугує засобом методичної підтримки вчителя в його професійній діяльності	В. Редько
19.	поліфункціональна система, в якій взаємодіють комплексно дидактичні та методичні функції	Е. Гельфман та М. Холодна

Додаток Б

Категоріальні ознаки підручника

Ознаки	Автори
1. Науковий, послідовний, доступний для учнів виклад змісту предмета, що відповідає навчальній програмі та вимогам дидактики.	В. Краєвський, В. Онищук, І. Лернер
2. Форма фіксації змісту, проекція цілісної діяльності навчання, у якій запрограмована робота вчителя й учнів.	Н. Бібик, І. Бім, М. Вашуленко
3. Презентація змісту освіти й визначення видів діяльності, призначених шкільною програмою для обов'язкового засвоєння учнями з урахуванням їхніх вікових або інших особливостей.	Л. Доблаєв, В. Крутецький, В. Ледньов
4. Комплексна інформаційна модель, яка містить чотири елементи педагогічної системи: цілі навчання, зміст навчання, дидактичні процеси, організаційні форми навчання та дозволяє відтворити їх на практиці.	В. Беспалько, О. Глузман, Ю. Керіюткен
5. Засіб засвоєння змісту освіти.	Г. Гельфман, Ю. Гільбух, Н. Скляренко, М. Холодна, В. Редько
6. Основи наукових знань з певної навчальної дисципліни.	І. Журавльов, Д. Зуєв
7. Універсальна поліфункціональна система, носій освіти та засіб навчання.	Я. Кодлюк, О. Янченко
8. Поліфункціональна система взаємодії дидактичних і методичних функцій.	Н. Бориско, В. Редько
9. Виклад змісту навчального предмета відповідно до навчальної програми.	В. Бондар, О. Савченко
10. Особлива функціональна ланка в системі засобів навчання, виховання, освіти й самореалізації особистості.	Н. Тализіна, А. Фурман

Використання педагогічних умов готовності учителів ІМ до використання підручників зарубіжних видань у початковій школі

№ з/п	Педагогічні умови	Кількісні показники	Якісні показники (%)
1.	Соціально-позитивна мотивація процесу підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручників зарубіжних видань у ПШ.	11	91,6%
2.	Вивчення особливостей і можливостей використання підручників з ІМ зарубіжних видань у ПШ.	8	66,6%
3.	Усвідомлення значущості використання підручників зарубіжних видань з ІМ для професійної діяльності вчителя ІМ.	5	41,6%
4.	Взаємозв'язок теоретичної підготовки й педагогічної практики майбутнього вчителя ІМ ПШ щодо використання підручників зарубіжних видань.	6	50%
5.	Структурування навчального матеріалу відповідно до здійснюваної діяльності та спрямованості операційних компонентів при вивченні ІМ в підручниках зарубіжних видань для ПШ.	9	41,6%
6.	Забезпечення реалізації інтегрованого підходу при застосуванні підручників з ІМ вітчизняних та зарубіжних видань в ПШ.	10	83,3%
7.	Застосування інтерактивних технологій при використанні підручників з ІМ зарубіжних видань в ПШ.	12	100%
8.	Вивчення майбутніми вчителями ІМ інформативно-розвивального змісту навчального матеріалу підручників з ІМ зарубіжних видань для ПШ.	5	41,6%
9.	Порівняльний аналіз підручників вітчизняних та зарубіжних видань з ІМ ПШ в процесі їх апробування під час педагогічної практики.	10	41,6%
10.	Наявність сприятливої комунікативної атмосфери на заняттях з ІМ в ПШ при використанні підручників зарубіжних видань.	5	42%
11.	Рівень методичної компетентності вчителя ІМ при використанні підручників зарубіжних видань в ПШ.	6	50%
12.	Професійна компетентність майбутніх учителів ІМ ПШ щодо використання підручників зарубіжних видань.	7	58,3%

Анкета

для студентів, майбутніх учителів іноземної мови в початковій школі.

Шановний друже!

Вашій увазі пропонується опитування, яке передбачає запитання в межах наукового дослідження проблеми використання підручників зарубіжних видань у підготовці майбутнього вчителя іноземної мови. Просимо Вас щиро відповісти на запитання, отриману інформацію буде використано в пошукових цілях.

1. Визначте цілі вашої професійної підготовки в університеті:
 - а) оволодіти системою загально-професійних знань, умінь, навичок;
 - б) отримати диплом про вищу освіту;
 - в) можливість творчо використовувати набуті знання, уміння, навички;
 - г) уникнути докорів батьків, викладачів, однокурсників;
 - д) можливість досконало вивчити іноземну мову;
 - е) можливість професійного та особистісного самовдосконалення.
2. Чи замислювалися Ви над тим як впливає на процес та результат Вашої професійної діяльності використання науково-методичної літератури:
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) не було потреби.
3. За якими підручниками Ви вивчали іноземну мову в закладах загальної середньої освіти?
 - а) вітчизняних видань
 - б) зарубіжних видань
 - в) вітчизняних і зарубіжних видань

Дякуємо за участь у проведенні дослідження!

Анкета

для визначення якості підготовки майбутніх учителів іноземної мови до використання підручників у початковій школі.

Шановний друже!

Вашій увазі пропонується опитування, яке передбачає запитання в межах наукового дослідження проблеми використання підручників зарубіжних видань у підготовці майбутнього вчителя іноземної мови. Просимо Вас щиро відповісти на запитання, отриману інформацію буде використано в пошукових цілях.

1. Яке ваше відношення до дидактичних засобів навчання?
 - а) зацікавлені;
 - б) не зацікавлені;
 - в) не можу відповісти.

2. Як ви ставитесь до використання підручників у роботі вчителя іноземної мови?
 - а) формально (бібліографічні дані, оформлення підручника);
 - б) функціонально (цікавить зміст підручника);
 - в) структурний підхід (організація роботи з підручником).
 - г) інше.

3. Яким підручникам іноземної мови в початковій школі Ви надаєте перевагу?
 - а) вітчизняні видання;
 - б) зарубіжні видання;
 - в) навчально-методичний комплекс зарубіжного видання;
 - г) навчально-методичний комплекс вітчизняного видання.

4. Підручник іноземної мови для початкової школи повинен сприяти:
 - а) оволодінню елементарним іншомовним спілкуванням;
 - б) поетапному оволодінню іншомовної діяльності;
 - в) залученню до знайомства з новою національною культурою;
 - г) оволодінню іноземної мови через опір на життєвий досвід і рідну мову учнів;
 - д) інше.

5. Підручник іноземної мови для початкової школи повинен виконувати функції:
- а) інформаційну;
 - б) розвивальну;
 - в) виховну;
 - г) координаційну;
 - д) комунікативну;
 - е) самоконтрольну;
 - ж) інші.
6. Ваше особистісне ставлення до підручника іноземної мови початкової школи:
- а) формальна відповідність навчальній програмі;
 - б) нейтральне, як обов'язковий засіб вивчення навчального предмета іноземної мови;
 - в) неформальний, зацікавленість у доцільному виборі;
 - г) модель освітнього процесу;
 - д) інше.
7. Як ви оцінюєте якість підготовки майбутніх учителів іноземної мови до використання підручників у початковій школі?
- а) позитивна;
 - б) формальна;
 - в) недостатна;
 - г) низька;
 - д) назвіть ваш варіант відповіді.
8. Назвіть особистісні якості вчителя іноземної мови, на Вашу думку:
- а) комунікабельний;
 - б) обізнаний;
 - в) уважний;
 - г) відкритий;
 - д) творчий;
 - е) цілеспрямований;
 - ж) назвіть інші.
9. Назвіть уміння, якими повинен володіти вчитель іноземної мови, на Вашу думку:
- а) організаційні;
 - б) контролю знань, умінь, навичок;

- в) проєктивні;
- г) комунікативні;
- д) рефлексивні;
- е) назвіть інші.

10. Чому сприяє знання вчителя про дидактичні засоби навчання та готовність їх використовувати в майбутній професійній діяльності?

- а) професійному зростанню;
- б) успішному володінню іноземною мовою;
- в) читанню художньої іншомовної літератури;
- г) ефективності навчання іноземної мови;
- д) формуванню іншомовних навичок, умінь;
- е) формуванню мовних аспектів спілкування;
- ж) назвіть ще чому.

Дякуємо за участь в експерименті!

Додаток 3

Анкета

для вивчення та узагальнення досвіду роботи вчителів іноземної мови з підручниками зарубіжних видань у початкових класах.

Шановний(на) добродію (йко)!

Вашій увазі пропонується запитання, які передбачають опитування в межах наукового дослідження проблеми використання підручників зарубіжних видань у підготовці майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи.

Просимо Вас щиро відповісти на запитання. Отриману інформацію буде використано в наукових цілях.

1. Чи відповідає ваша педагогічна діяльність як вчителя іноземної мови початкової школи сучасним вимогам Державного стандарту початкової освіти?
 - а) відповідає;
 - б) не достатньо;
 - в) не можу відповісти.
2. Чи маєте ви спеціальну педагогічну освіту вчителя іноземної мови?
 - а) маю фахову педагогічну освіту «Вчитель іноземної мови»;
 - б) маю диплом за спеціальністю «Початкове навчання», спеціалізації «Іноземна мова»;
 - в) маю кваліфікаційний педагогічний рівень «бакалавр»;
 - г) маю кваліфікаційний педагогічний рівень «магістр»;
 - д) інше.
3. Які труднощі зустрічаються в підготовці вчителя іноземної мови в початковій школі?
 - а) володіння лінгвістичними основами методики навчання іноземної мови в початковій школі;
 - б) володіння дидактичними основами навчання іноземної мови дітей молодшого шкільного віку;
 - в) знання психологічних основ раннього шкільного навчання іноземної мови;
 - г) знання психолого-фізіологічних факторів успішного навчання іноземних мов у початковій школі;
 - д) володіння психолого-педагогічною культурою вчителя іноземної мови в початковій школі;
 - е) невміння використовувати дидактичні засоби навчання;
 - ж) інше, напишіть, що саме.

4. За якими навчальними програмами Ви працюєте?
 - а) за навчальними програмами МОН для початкових класів закладів загальної середньої освіти України;
 - б) для спеціалізованих шкіл поглибленого вивчення іноземної мови;
 - в) за особисто складеними програмами.
5. В чому Ви вбачаєте шляхи поліпшення викладання іноземної мови в початковій школі?
 - а) покращити методику навчання іноземної мови в вищих педагогічних закладах освіти;
 - б) забезпечення сучасними підручниками та посібниками навчання іноземної мови;
 - в) покращити систему (навчальну програму, методи) навчання іноземної мови у початковій школі;
 - г) застосовувати зарубіжні видання для викладання та навчання іноземної мови в початковій школі;
 - д) інше, напишіть, що саме.
6. Якої літератури не вистачає вчителям іноземної мови в початковій школі?
 - а) підручників іноземної мови вітчизняного видання;
 - б) підручників іноземної мови зарубіжних видань;
 - в) навчально-методичних комплексів з іноземної мови;
 - г) наочних посібників іноземної мови;
 - д) словників, аудіо записів, карток для розвитку фонетики, інше;
 - е) комплексу для вчителя;
 - ж) електронних підручників;
 - з) інше, назвіть, що саме.
7. Які критерії відбору засобів навчання іноземної мови в початковій школі?
 - а) ступінь значущості;
 - б) адресат використання вчитель;
 - в) адресат використання учень;
 - г) діяльність провідного аналізатора – аудіо, візуальні засоби;
 - д) аудіо-візуальні засоби;
 - е) технічні засоби навчання;
 - ж) нетехнічні засоби навчання;
 - з) інше, вкажіть, що саме.
8. Якому характеру використання підручника іноземної мови для початкової школи Ви надаєте перевагу?
 - а) формальному;
 - б) функціональному;

в) структурному;

г) інше

9. Яким провідним функціям шкільного підручника іноземної мови Ви надаєте перевагу?

а) інформаційній;

б) комунікативній;

в) виховній;

г) розвивальній;

д) діагностичній;

е) інші, назвіть які.

Дякуємо за участь в експерименті!

Анкета

для вчителів іноземної мови початкових класів загальноосвітніх закладів.

Шановний (на) добродію (йко)!

Вашій увазі пропонується опитування, яке передбачає запитання в межах наукового дослідження проблеми використання підручників зарубіжних видань у підготовці майбутнього вчителя іноземної мови. Просимо Вас щиро відповісти на запитання. Отриману інформацію буде використано в наукових цілях.

1. Дайте визначення наступним поняття:

- а) підручник;
- б) посібник;
- в) зарубіжне видання;
- г) підручник іноземної мови;
- д) підручник іноземної мови зарубіжного видання;

2. Виберіть основні функції шкільних підручників іноземної мови для початкової школи:

- а) інформаційна;
- б) культурологічна;
- в) освітня;
- г) виховна;
- д) розвивальна;
- е) соціокультурна;
- ж) діагностична;
- з) лінгводидактична;
- и) самоосвітня;
- к) напишіть, які, на вашу думку ще:

3. Виберіть основні засади формування змісту навчання іноземної мови в початковій школі:

- а) Державний стандарт;
- б) навчальна програма;
- в) підручники;
- г) навчальні посібники;
- д) додаткові дидактичні матеріали;
- е) принципи навчання;

- ж) методи навчання;
 - з) назвіть, що ще може бути:
-

4. Що вам заважає використовувати різноманітні дидактичні засоби в освітній діяльності:
- а) відсутність методичної літератури;
 - б) відсутність в учнів інтересу до знань;
 - в) відсутність дидактичного матеріалу;
 - г) невеликий досвід педагогічної роботи;
 - д) перенавантаженість навчальною роботою;
 - е) перенавантаженість науковою роботою;
 - ж) перенавантаженість виховною роботою;
 - з) недостатній рівень знань з психолого-педагогічних, методичних дисциплін;
 - и) недостатній рівень знань з методичної підготовки;
 - к) недостатній рівень знань з фахових дисциплін;
 - л) сімейні обставини;
 - м) інше, напишіть що
-

5. Які підручники зарубіжних видань рекомендовані Міністерство освіти і науки Ви використовуєте на уроках іноземної мови в початкових класах?

Fairyland 2-4 by J. Dooley, V. Evans. Express Publishing

- а) так;
- б) ні;
- в) іноді.

Quick Minds for Ukraine by C. Mayhew, C. Reed, Cambridge University Press

- а) так;
- б) ні;
- в) іноді.

Super Minds by H. Puchta, G. Gerngross, P. Lewis-Jones, Cambridge University Press

- а) так;
- б) ні;

в) іноді.

Smart Junior 2-4, Smart Junior 1 for Ukraine by H.Q. Mitchel, MM Publications.

а) так;

б) ні;

в) іноді.

Zoom in 1-4 by H.Q. Mitchel, MM Publications.

а) так;

б) ні;

в) іноді.

Happy Trails 1-2 by J. Heath, National Geographic, Cengage Learning.

а) так;

б) ні;

в) іноді.

Our World Starter by D. Pinkley.

а) так;

б) ні;

в) іноді.

Family & Friends Starter, Oxford University Press

а) так;

б) ні;

в) іноді.

Kid's Box by M. Tomlinson, C. Nixon.

а) так;

б) ні;

в) іноді.

Fly High 2-4 by D. Kazanoglou, Longman Pearson.

а) так;

б) ні;

в) іноді.

6. Які ще підручники зарубіжних видань Ви використовуєте?

Мова	Автор	Клас

7. Яку іще іншомовну літературу зарубіжного видання Ви використовуєте?

- 1.
- 2.
- 3.

Дякуємо за участь в експерименті!

Анкета**для майбутніх учителів іноземної мови в початковій школі**

Місце навчання _____

Курс _____

Шановні студенти, опитування анонімне, тому відповідайте, будь ласка, відверто та об'єктивно, адже тоді опитування буде повноцінним і корисним. Заздалегідь вдячні Вам за щирість та відвертість.

1. Що спонукає Вас до активного виконання завдань навчально-пізнавальної діяльності?

- а) розуміння, що отримані знання будуть використані в моїй майбутній професії;
- б) зацікавленість вивченням окремих предметів;
- в) прагнення одержати позитивну оцінку;
- г) ваш варіант _____

а) Чи на належному рівні Ви вивчаєте іноземну мову? так;

б) ні;

в) частково

2. Чи плануєте Ви свою індивідуальну самостійну роботу щодо вивчення іноземної мови?

а) так;

б) ні;

в) не завжди.

3. Чи здійснюєте Ви самоконтроль за вивченням іноземної мови, з методики викладання іноземної мови?

а) так;

б) ні;

в) не завжди.

4. Які труднощі Ви відчуваєте при організації навчально-пізнавальної діяльності з методики викладання іноземної мови?

а) не маю достатньої психологи-педагогічної підготовки;

б) не вмію самостійно виконувати домашні завдання;

в) не вмію контролювати результати своєї роботи;

г) ваш варіант. _____

5. Чи відчуваєте Ви потребу в вдосконаленні педагогічного процесу викладання іноземної мови?

а) так;

б) ні.

6. Чи допомагають Вам викладачі при вивченні психолого-педагогічних і методичних дисциплін?

- а) допомагають;
- б) допомагають, але не всі;
- в) не допомагають.

7. Чи допомагають Вам викладачі у виборі дидактичних засобів навчання?

- а) так;
- б) ні.

8. Чи завжди Ви можете одержати консультацію викладача щодо виконання практичних завдань з психолого-педагогічних та методичних дисциплін?

- а) так;
- б) ні.

9. Чи завжди викладачі контролюють Вашу самостійну роботу при вивченні психолого-педагогічних, методичних дисциплін?

- а) так;
- б) ні.

10. Чи забезпечують Вас викладачі методичними рекомендаціями щодо вивчення психолого-педагогічних та методичних дисциплін (вказіть варіант Вашої відповіді)?

- а) забезпечують;
- б) забезпечують, але не всі;
- в) не забезпечують.

11. Які труднощі виникають у Вас під час виконання завдань?

- а) не вмію працювати з науковою літературою;
- б) не вмію працювати з навчальними підручниками, посібниками;
- в) важко сприймати під час практичних занять;
- г) ваш варіант. _____

12. Як Ви конспектуєте матеріал під час лекцій з психолого-педагогічних та методичних дисциплін?

- а) тезами;
- б) вибираєте лише головне;
- в) намагається записати все, що сказав викладач;
- г) не конспектую взагалі;
- д) ваш варіант. _____

13. Яких дидактичних засобів для самостійної роботи Вам бракує?

- а) навчальних підручників та посібників;
- б) концепцій;
- в) доступу до безкоштовних он-лайн ресурсів у мережі Інтернету;
- г) методичних рекомендацій викладачів щодо виконання самостійної роботи;
- д) ваш варіант. _____

14. При опрацюванні завдань підручника Ви:

- а) виконуєте майже все;
- б) виконуєте те, що на Вашу думку є головними;
- в) користуйтесь додатковими вправами, завданнями з інших підручників;
- г) будете логічну схему викладеного;
- д) інше

15. Якому виду навчальних завдань Ви надаєте перевагу?

а) репродуктивному (невдумливе переписування матеріалу, зазубрювання його, виконання завдань, які не вимагають проявів творчості, висловлювання власної думки);

б) творчому (виконання завдань, які вимагають творчості, висловлювання власної думки, заповнення таблиць, розробка проектів, завдання з мобільних додатків...)

Чому? _____

16. Чи важливо вчителю іноземної мови знати іншомовну методичну літератури?

- а) так;
- б) ні;
- в) інше.

17. Як Ви ознайомилися з особливостями побудови шкільних підручників?

- а) під час лекційних та практичних занять;
- б) під час педагогічної практики;
- в) самостійно;
- г) інше

18. Чи бажаєте Ви ознайомитись з шкільними підручниками зарубіжних видань?

- а) так;
- б) не обов'язково;
- в) мені достатньо і вітчизняних;
- г) інше

Дякуємо за участь в експерименті!

Анкета для учнів 3-4 класів початкової школи

Шановний друже!

Твоїй увазі пропонується запитання, які передбачають запитання в межах наукового дослідження проблеми використання підручників зарубіжних видань у підготовці майбутнього вчителя іноземної мови. Просимо тебе щиро відповісти на запитання. Отриману інформацію буде використано в наукових цілях.

1. Чи працюєш ти з підручниками під час підготовки до уроку з іноземної мови?
 - а) так;
 - б) працюю, але не завжди;
 - в) більше користуються мережею Інтернет;
 - г) ні;
 2. Які з підручників іноземної мови тобі найбільше запам'яталися? Чому?
-

3. Чи є підручники з іноземної мови важливими під час навчального процесу?
 - а) так;
 - б) ні;
 4. Чи вважаєш ти послуги мережі Інтернет надійнішими за підручник?
 - а) так;
 - б) ні;
 5. На що в першу чергу ти звертаєш увагу, коли вам дають підручники на початку нового навчального року?
 - а) на обкладинку, естетичне наповнення, схеми, зміст, вправи, авторів.
 - б) на рік видання, зміст, обсяг матеріалу, естетичне наповнення, вправи;
 - в) на вправи, рік видання, теоретичний матеріал, естетичне оформлення, відповіді до вправ;
 - г) свій варіант.
 6. Які вправи є найбільш цікавими для тебе особисто в підручнику іноземної мови?
-

7. Чи знайомий ти з підручниками іноземної мови зарубіжних видань?
-

8. Яким має бути підручник, щоб ти хотів ним користуватись?
-

Дякуємо за участь в експерименті!

Схема структурно-функціонального аналізу підручника для почтакової школи (дидактичний аспект)

1. Функції підручника.

1.1. Інформаційна функція :

- основні види знань(про навколишній світ, про способи діяльності, про систему цінностей), їх співвідношення ;
- реалізація змістових ліній освітнього стандарту;
- відповідність навчальній програмі;
- дидактично-обґрунтований відбір навчального матеріалу;
- науковість та доступність викладу;
- систематичність та послідовність пред'явлення знань.

1.2. Розвивальна функція:

- наявність завдань на розвиток психічних процесів, формування загально дидактичних умінь і навичок (організаційних, загальномовленнєвих, загальнопізнавальних і контрольних-оцінних), розвиток творчих здібностей;
- можливості підручника щодо оволодіння учнями вмінням працювати з навчальною книгою.

1.3. Виховна функція:

- система цінностей (загальнолюдські та національні) відображена в підручнику;
- дидактично обґрунтований їх відбір (особистісно орієнтована спрямованість), та співвідношення;
- способи включення цілісно орієнтованого матеріалу в підручник (тексти, що інформують про ті чи інші цінності; завдання на оцінювання подій, явищ, тощо; завдання на залучення учнів у ситуації вибору цінностей);
- можливості підручника щодо розумового виховання учнів (у контексті формування культури розумової праці);
- система життєво важливих компетенцій для молодшого школяра.

1.4. Мотиваційна функція

- засоби формування в учнів інтелектуальних почуттів, позитивних мотивів навчання, стимулювання пізнавальних потреб та інтересів;
- змістове забезпечення емоційності навчання (емоційна насиченість змісту навчального матеріалу, відбір інформації з точки зору її значущості для молодших школярів, використання цікавих пізнавальних матеріалів);
- процесуальне забезпечення мотиваційної функції (наявність завдань на аналіз емоційної сфери дійових осіб, власних переконань та переживань);
- організація засобами підручника навчальної діяльності учнів: використання індивідуальних та групових форм роботи, ігрових ситуацій, драматизацій тощо; заохочення учнів до висловлення

власної думки, вирішення ситуативних проблем; наявність засобів заохочення та підтримки успіху в навчанні).

2. Структура підручника.

2.1. Текст:

- основний, додатковий, пояснювальний (їх співвідношення, взаємозв'язок);
- мова текстів (зрозумілість для учнів, емоційність);
- доступність;
- особистісна орієнтованість щодо викладу змістового матеріалу.

2.2. Апарат організації засвоєння:

- наявність різних видів навчальних завдань і вправ, їх розробка з урахуванням змістового, мотиваційного та процесуального компонентів процесу навчання;
- велика кількість творчих, розвивальних завдань;
- їх розташування у підручнику з урахуванням основних етапів процесу навчання;
- доцільність використання пам'яток, шаблонів, зразків виконання завдань тощо;
- диференціювання навчальної інформації засобами підручника.

2.3. Ілюстративний матеріал:

- роль ілюстративного матеріалу в реалізації провідних функцій підручника (розвивальна спрямованість наочних зображень, їх доцільність та інформативність, естетичне виконання);
- види ілюстрацій, якість виконання;
- дидактично обґрунтований зв'язок з текстом;
- методична доцільність, включення навчального матеріалу в підручник;
- відповідність ілюстрацій віковим особливостям молодших школярів;
- наявність завдань спрямованих на організацію роботи з ілюстративним матеріалом.

2.4. Апарат орієнтування:

- компоненти апарату орієнтування;
- раціональність рубрикації, її розвивальний характер;
- використання сигналів-символів, вступного звернення до читача під час кожного юніту (його доцільність);
- наступність у формування елементів апарату орієнтування (хоча б у межах однієї освітньої галузі).

3. Поліграфічне оформлення підручника.

3.1. Естетика навчальної книги:

- оформлення та якість обкладинки;
- кольорове вирішення;
- рівень художнього оформлення основних структурних компонентів.

3.2. Відповідність санітарно-гігієнічним вимогам:

- якість паперу;
- якість поліграфічного набору;
- шрифтове оформлення.

4. Підручник у системі навчально-методичного комплексу.

4.1. Підручник-самостійний елемент навчального процесу:

- як модель сучасного освітнього процесу (відображення в підручнику концепції змісту освіти; доцільність структурування матеріалу; диференціювання засобом підручника навчального процесу на уроці; моделювання стилю спілкування в системах «учитель-учень», «учень-учень», «учень-батьки»);
- Як методичний засіб (доцільність способів подачі навчального матеріалу, самодостатність системи дидактичних завдань і вправ, можливості щодо стимулювання творчості вчителя);

4.2. Зв'язок підручника з іншими компонентами навчально-методичного комплексу, їх узгодженість :

- книга для учня;
- зошит для учня;
- книга для вчителя;
- аудіо і відео CD;
- флешкартки;
- книга для додаткового читання;
- збірник завдань і вправ;
- онлайн компонент.

4.3. Підручник і методична література для вчителя, їх взаємозв'язок:

- методичний посібник для вчителя;
- інші компоненти методичного комплексу, їх узгодженість з підручником

Розроблені критерії актуалізують проблеми методів дослідження шкільного підручника, збору інформації про нього.

Анкета

**для визначення рівня сформованості мотиваційно-орієнтувального
критеріїв**

(для студентів I-V курсів майбутніх вчителів іноземної мови)

Шановний друже!

Вашій увазі пропонується опитування, яке передбачає запитання в межах наукового дослідження проблеми використання підручників зарубіжних видань у підготовці майбутнього вчителя іноземної мови. Просимо Вас щиро відповісти на запитання, отриману інформацію буде використано в пошукових цілях.

Блок А

1. Ви зацікавлені в розвитку й удосконаленні себе як майбутнього вчителя?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.
2. Розглядаєте Ви потребу підготовки майбутнього вчителя ІМ до використання підручників як складову професійної підготовки?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.
3. Чи виступає актуальною для Вас потреба в знаннях та вміннях оцінювати зміст шкільних підручників іноземної мови?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.

Блок Б

4. Чи Вам цікаво дізнаватися про різні шкільні підручники з іноземної мови для початкової школи?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.
5. Чи є у Вас потреба у знаннях, вміннях та навичках використовувати шкільні підручники іноземної мови для початкової школи різних авторів?
 - а) так;
 - б) ні;

в) інша думка.

6. Чи є актуальним для майбутнього вчителя іноземної мови використання підручників зарубіжних видань?

а) так;

б) ні;

в) інша думка.

Блок В

7. Вважаєте Ви доцільним використання підручників зарубіжних видань при вивченні іноземної мови в початковій школі?

а) так;

б) ні;

в) інша думка.

8. Чи виникає у Вас потреба використання іншомовної зарубіжної літератури?

а) так;

б) ні;

в) інша думка.

9. Чи задовольняє Вас наявний рівень підготовки до використання підручників зарубіжних видань в початковій школі?

а) так;

б) ні;

в) інша думка.

Дякуємо за участь в експерименті!

Зразок анкети

**для визначення рівня сформованості пізнавально-культурологічного
критерію**

(для студентів I-V курсів)

Шановний друже!

Вашій увазі пропонується опитування, яке передбачає запитання в межах наукового дослідження проблеми використання підручників зарубіжних видань у підготовці майбутнього вчителя іноземної мови. Просимо Вас щиро відповісти на запитання, отриману інформацію буде використано в пошукових цілях.

Блок А

1. Чи вважаєте Ви, що викладання іноземної мови в початковій школі повинно враховувати вікові особливості дітей?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.
2. Чи має вивчення іноземної мови в початковій школі культурологічне спрямування?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.
3. Чи сприяє підручник іноземної мови реалізації діалогу культур?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.

Блок Б

4. Чи вважаєте Ви, що підручник з іноземної мови є засобом формування соціокультурних компетенцій в школярів?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.
5. Чи сприяє використання підручників з іноземної мови зарубіжних видань формуванню в учнів полікультурності?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.

6. Чи потрібно використовувати автентичні тексти в підручниках з іноземної мови для початкової школи?
- а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.

Блок В

7. Чи звертаєте Ви увагу при використанні підручників з іноземної мови в початковій школі на матеріали краєзнавчої та лінгвокраєзнавчої сфери?
- а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.
8. Чи сприяє формуванню соціокультурних компетенцій в школярів використання підручників з іноземної мови зарубіжних видань?
- а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.
9. Чи важливу роль відіграє лінгвокраєзнавчий коментарій культурологічного характеру в підручниках для початкової школи?
- а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.

Дякуємо за участь у проведенні дослідження!

Зразок анкети

**для визначення рівня сформованості операційно-розвивального
критерію**

(для студентів I-V курсів)

Шановний друже!

Вашій увазі пропонується опитування, яке передбачає запитання в межах наукового дослідження проблеми використання підручників зарубіжних видань у підготовці майбутнього вчителя іноземної мови. Просимо Вас щиро відповісти на запитання, отриману інформацію буде використано в пошукових цілях.

Блок А

1. Що і як допомагає Вам орієнтуватися в іншомовній методичній літературі?
2. Що допомагає Вам визначити ступінь ефективності застосування іншомовної методичної літератури в освітньому процесі?
3. Чи вмієте Ви визначати ступінь ефективності використання підручників іноземної мови зарубіжних видань в початковій школі?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.

Блок Б

4. Які функції підручника іноземної мови зарубіжного видання для початкової школи Ви вважаєте провідними?
5. Як Ви вважаєте, як є шкільний підручник дидактичною моделлю процесу навчання?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.

6. Які б Ви виділили структурні компоненти змісту підручника з іноземної мови для початкової школи?

Блок В

7. Чи є, на Вашу думку, підручники з іноземної мови зарубіжного видання для початкової школи поліфункціональним засобом навчання іншомовного спілкування?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.

8. Чи знаєте Ви методики перевірки та оцінювання змісту підручника іноземної мови для початкової школи?
- а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.
9. Назвіть основні критерії ефективного застосування підручників іноземної мови зарубіжних видань початкової школи?
-

Дякуємо за участь у проведенні дослідження!

Анкета

**для визначення рівня діагностично-результативного критерію
готовності майбутніх вчителів іноземної мови до використання
підручників зарубіжних видань в початковій школі.**

Шановний друже!

*Вашій увазі пропонується опитування, яке передбачає запитання в межах
наукового дослідження проблеми використання підручників зарубіжних
видань у підготовці майбутнього вчителя іноземної мови. Просимо Вас щиро
відповісти на запитання, отриману інформацію буде використано в
пошукових цілях.*

Блок А

1. Чи вмієте Ви співставляти мету і результат освітнього процесу навчання іноземної мови в початковій школі?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.
2. Чи вмієте Ви підбирати доцільні дидактичні засоби навчання іноземної мови в початковій школі?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.
3. Чи знаєте ви об'єкти та критерії оцінювання шкільних підручників з іноземної мови?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.

Блок Б

4. Чи є, на вашу думку, підручники іноземної мови засобом розвитку іншомовної особистості школяра?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.
5. Чи доцільно використовувати творчі завдання в підручниках іноземної мови в початковій школі?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) інша думка.
6. Чи вмієте Ви використовувати підручник іноземної мови як засіб діагностики навчальних іншомовних досягнень школяра?

- а) так;
- б) ні;
- в) інша думка.

Блок В

7. Назвіть критерії оцінювання змісту підручника іноземної мови для початкової школи.
8. Визначте структурні одиниці змісту підручників іноземної мови зарубіжних видань в початковій школі.
9. Назвіть дидактичні та методичні підходи використання підручників зарубіжних видань для початкової школи.

Дякуємо за участь в експерименті!

Англійська Мова				
Основні підручники та навчальні посібники				
Англійська мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Карпюк О.Д.	1	Астон	Наказ МОН від 06.07.2018 № 735
Англійська мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Герберт Пухта, Гюнтер Гернгрос, Пітер Льюїс-Джонс	1	Лінгвіст	Наказ МОН від 06.07.2018 № 735
Англійська мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Мітчелл Г. К.	1	Лінгвіст	Наказ МОН від 06.07.2018 № 735
Англійська мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Доценко І. В., Євчук О. В., Губарева С.С.	1	Ранок	Наказ МОН від 06.07.2018 № 735
Англійська мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Беляєва Т. Ю.	1	Грамота	Наказ МОН від 06.07.2018 № 735
Англійська мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Будна Т. Б.	1	Навчальна книга-Богдан	Наказ МОН від 06.07.2018 № 735
Англійська мова (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Несвіт А.М.	2	Генеза	Наказ МОНмолодьспорту від 18.06.2012 № 718
Англійська мова (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Карпюк О. Д.	2	Астон	Наказ МОНмолодьспорту від 18.06.2012 № 718
Англійська мова (підручник для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови)	Калініна Л. В., Самойлюкевич І. В.	2	Центр навчально-методичної літератури	Наказ МОНмолодьспорту від 18.06.2012 № 718
Англійська мова (підручник для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови)	Ростоцька М. Є., Карпюк О. Д.	2	Астон	Наказ МОНмолодьспорту від 18.06.2012 № 718
Англійська мова. 3 клас для загальноосвітніх навчальних закладів	Несвіт А. М.	3	Генеза	Наказ МОН від 17.07.2013 № 994
Англійська мова для загальноосвітніх навчальних закладів	Карпюк О. Д.	3	Астон	Наказ МОН від 17.07.2013 № 994
Англійська мова для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови	Калініна Л.В., Самойлюкевич І. В.	3	Генеза	Наказ МОН від 17.07.2013 № 994
Англійська мова для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови	Ростоцька М. Є., Карпюк О. Д.	3	Астон	Наказ МОН від 17.07.2013 № 994
Англійська мова (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Карпюк О.Д.	4	Астон	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777

Англійська мова (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Несвіт А.М.	4	Генеза	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777
Англійська мова (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Худик К.Г.	4	ТОВ «Методика Паблішинг»	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777
Англійська мова (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Павліченко О.М., Доценко І.В., Євчук О.В.	4	Ранок	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777
Англійська мова (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Буренко В.М., Михайлик	4	Інкос	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777
Англійська мова (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Климишина Н.А.	4	ВГ «Основа»	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777
Англійська мова (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Морська Л.І., Кучма М.О.	4	Перун	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777
Англійська мова для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Калініна Л.В., Самойлюкевич І.В.	4	Генеза	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777
Додаткові підручники та навчальні посібники				
Навчально-методичне забезпечення до підручника "Quick Minds 1 for Ukraine" (Activity Book, Teacher's Book, Flashcards, Super Alphabet Book, Supper Grammar 1)	Герберт Пухта, Гюнтер Гернгрос, Пітер Льюїс-Джонс	1	Лінгвіст	Лист ІМЗО від 21.06.2018 № 22.1/12- Г-405
Навчально-методичне забезпечення до підручника "Smart Junior 1 for Ukraine" (Workbook, Teacher's Book, Flashcards, Smart Book)	Мітчелл Г. К.	1	Лінгвіст	Лист ІМЗО від 21.06.2018 № 22.1/12- Г-402
English with Sally 1 «Англійська мова (1-й рік навчання)» (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Худик К.Г.	1	ТОВ «Методика Паблішинг»	Лист МОН від 06.05.2015 № 1/11-6489
Робочий зошит; Книга для вчителя до підручника "English with Sally 1" Англійська мова для загальноосвітніх навчальних закладів.	Худик К. Г.	1	ТОВ «Методика Паблішинг»	Лист ІМЗО від 10.06.2016 № 2.1/12-Г-332
Навчальний комплект (робочий зошит «Activity Book», зошит-прописи «ABC Practice Book» до підручника «English 1» для закладів загальної середньої освіти	Карпюк О. Д.	1	Лібра Терра	Лист ІМЗО від 21.06.2018 № 22.1/12- Г-393
Англійська мова. Робочий зошит	Беляєва Т. Ю.	1	Грамота	Лист ІМЗО від 27.07.2018 № 22.1/12-Г-579
Англійська абетка	Калініна Л. В., Самойлюкевич І. В.	1	Генеза	Лист ІМЗО від 07.11.2017 № 21.1/12-Г-743
Англійська мова. Робочий зошит	Доценко І. В., Євчук О. В.	1	Ранок	Лист ІТЗО від 12.02.2014 № 14.1/12-Г-115

«EnglishTime. Англійська мова» (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Пахомова Т. Г.	1	ТОВ «Методика Паблішинг»	Наказ МОН від 24.06.2014 № 750
Навчально-методичний комплект до підручника «EnglishTime. Англійська мова» для загальноосвітніх навчальних закладів	Пахомова Т. Г.	1	ТОВ «Методика Паблішинг»	Лист ІТЗО від 23.05.2014 № 14.1/12-Г-741
Англійська мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Буренко В.М.	1	Інкос	Лист МОН від 13.07.2018 № 1/11-7398
Англійська мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Калініна Л. В., Самойлюкевич І. В.	1	Генеза	Лист МОН від 06.07.2018 № 734
Англійська мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Прокопчук М. М.	1	Оріон	Лист МОН від 06.07.2018 № 734
Англійська мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Горець І. Ф.	1	Оріон	Лист МОН від 06.07.2018 № 734
Англійська мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Гулько С. В., Коновалюк З. В.	1	«Підручники і посібники»	Лист МОН від 06.07.2018 № 734
Англійська мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Худик К. Г.	1	ТОВ «Методика Паблішинг»	Лист МОН від 06.07.2018 № 734
Англійська мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Г. Кантрі, Павлюс М. А.	1	«Підручники і посібники»	Лист МОН від 06.07.2018 № 734
Smart Junior 1 for Ukraine (для закладів загальної середньої освіти)	Г.К. Мітчелл	1	Лінгвіст	Лист ІМЗО від 25.09.2018 № 22.1/12- Г-893
Zoom in Special Starter, 1 (для закладів загальної середньої освіти)	Г.К. Мітчелл	1	Лінгвіст	Лист ІМЗО від 25.09.2018 № 22.1/12- Г-893
Super Minds 1 (для закладів загальної середньої освіти)	Герберт Пухта, Гюнтер Гернгросс, Пітер Левіс-Джоунс	1	Лінгвіст	Лист ІМЗО від 25.09.2018 № 22.1/12- Г-898
Kid's Box 1 second updated edition (для закладів загальної середньої освіти)	Caroline Nixon, Michael Tomlinson	1	Лінгвіст	Лист ІМЗО від 25.09.2018 № 22.1/12- Г-898
Our World Starter (для закладів загальної середньої освіти)	Diane Pinkley	1	Лінгвіст	Лист ІМЗО від 25.09.2018 № 22.1/12- Г-895
Happy Trails 1 (для закладів загальної середньої освіти)	Jennifer Health	1	Лінгвіст	Лист ІМЗО від 25.09.2018 № 22.1/12- Г-895
My Pal 1 (для закладів загальної середньої освіти)		1	Омега Зона	Лист ІМЗО від 24.09.2018 № 22.1/12- Г-

				866
Family & Friends Starter (для закладів загальної середньої освіти)	Наомі Сімонз	1-4	Оксфорд Юніверсіті Прес	Лист ІМЗО від 12.06.2018 № 22.1/12-Г-336
First Friends (для закладів загальної середньої освіти)		1-2	Оксфорд Юніверсіті Прес	Лист ІМЗО від 1.11.2017 № 21.1/12-Г-730
Way Ahead for Ukraine (для закладів загальної середньої освіти)	Прінта Елліс, Мері Боуен	1-2	Макміллан Паблішерз Лтд.	Лист ІМЗО від 02.02.2018 № 22.1/12-Г-85
"Quick Minds for Ukraine" (для закладів загальної середньої освіти)	Герберт Пухта, Гюнтер Гернгрос, Пітер Льюїс-Джонс	1-4	ТОВ «Лінгвіст»	Лист ІМЗО від 25.09.2018 № 22.1/12-Г-898
Islands 1-4 (для закладів загальної середньої освіти)	Леон Дайсон, Сюзанна Малпас	1-4	Пірсон Ед'юкейшн	Лист ІМЗО від 12.06.2018 № 22.1/12-Г-337
Fly High 1-4 (для закладів загальної середньої освіти)	Жан Перет, Шарлот Ковіл	1-4	Пірсон Ед'юкейшн	Лист ІМЗО від 12.06.2018 № 22.1/12-Г-341
Fly High Ukraine 1-4 (для закладів загальної середньої освіти)	Жан Перет, Шарлот Ковіл	1-4	Пірсон Ед'юкейшн	Лист ІМЗО від 12.06.2018 № 22.1/12-Г-338
English World Starter, 1-4 (для закладів загальної середньої освіти)	Прінта Елліс, Мері Боуен	1-4	Макміллан Паблішерз Лтд.	Лист ІМЗО від 12.06.2018 № 22.1/12-Г-331
Kid's Box (для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови)	Керолін Ніксон, Міхаель Томлінсон	1-6	ТОВ «Лінгвіст»	Лист ІТЗО від 04.07.2014 № 14.1/12-Г-1113
Next Move (для загальноосвітніх навчальних закладів)	Аманда Кант, Мері Черрінгтон	1-6	Макміллан	Лист ІТЗО від 01.07.2014 № 14.1/12-Г-1020
Wonderful World (для закладів загальної середньої освіти)	Katy Clements, Michele Crawford, Katrina Gormley, Jennifer Heath	1-6	ТОВ «Лінгвіст»	Лист ІМЗО від 25.09.2018 № 22.1/12-Г-894
Storyfun second edition (для закладів загальної середньої освіти)	Karen Saxby	1-6	ТОВ «Лінгвіст»	Лист ІМЗО від 25.09.2018 № 22.1/12-Г-901
English with Sally 2 «Англійська мова (2-й рік навчання)» (підручник для	Худик К.Г.	2	ТОВ «Методика	Лист МОН від

загальноосвітніх навчальних закладів)			Паблішинг»	06.05.2015 № 1/11-6490
Робочий зошит; Книга для вчителя до підручника "English with Sally 2" Англійська мова для загальноосвітніх навчальних закладів.	Худик К.Г.	2	ТОВ «Методика Паблішинг»	Лист ІМЗО від 10.06.2016 № 2.1/12-Г-333
«English Time. Англійська мова» (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Пахомова Т. Г.	2	ТОВ «Методика Паблішинг»	Наказ МОН від 24.06.2014 № 750
Навчально-методичний комплект до підручника «English Time. Англійська мова» для загальноосвітніх навчальних закладів	Пахомова Т. Г.	2	ТОВ «Методика Паблішинг»	Лист ІПТЗО від 23.05.2014 № 14.1/12-Г-742
Dive into English (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Буренко В. М., Басіна А. В.	2	Інкос	Наказ МОН від 24.06.2014 № 750
Робочий зошит «English 2. Workbook» до підручника «English 2» для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови	Карп'юк О. Д.	2	Лібра Терра	Лист ІПТЗО від 25.04.2014 № 14.1/12-Г-566
Навчальний посібник «Англійська мова. Розвиваємо уміння спілкування для учнів 2 класу загальноосвітніх навчальних закладів»	Несвіт А.М., Ворон Г.Л., Гаврилюк М.Р.	2	Генеза	Лист ІМЗО від 26.10.2015 № 2.1/12-Г-53
English with Sally 3 «Англійська мова (3-й рік навчання)» (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Худик К.Г.	3	ТОВ «Методика Паблішинг»	Лист МОН від 06.05.2015 № 1/11-6487
Робочий зошит; Книга для вчителя до підручника "English with Sally 3" Англійська мова для загальноосвітніх навчальних закладів.	Худик К.Г.	3	ТОВ «Методика Паблішинг»	Лист ІМЗО від 10.06.2016 № 2.1/12-Г-334
Робочий зошит «English 3. Workbook» до підручника «English 3» для загальноосвітніх навчальних закладів	Карпюк О. Д.	3	Лібра Терра	Лист ІПТЗО від 25.04.2014 № 14.1/12-Г-568
Робочий зошит «English 3. Workbook» до підручника «Англійська мова» для 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням англійської мови	Ростоцька М.	3	Лібра Терра	Лист ІПТЗО від 16.06.2015 № 14.1/12-Г-462
Англійська мова. Робочий зошит для 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів	Несвіт А. М.	3	Генеза	Лист ІПТЗО від 25.04.2014 № 14.1/12-Г-551
Робочий зошит до підручника «Англійська мова» для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови	Калініна Л.В., Самойлюкевич І.В.	3	Генеза	Лист ІПТЗО від 25.04.2014 № 14.1/12-Г-564
Книжка для вчителя до підручника «Англійська мова. 3 клас» для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови	Калініна Л.В., Самойлюкевич І.В.	3	Генеза	Лист ІПТЗО від 01.07.2014 № 14.1/12-Г-1030
Навчальний посібник «Англійська мова. Розвиваємо уміння спілкування для учнів	Несвіт А.М., Ворон Г.Л.,	3	Генеза	Лист ІПТЗО від

3 класу загальноосвітніх навчальних закладів»	Гаврилюк М.Р.			30.07.2014 № 14.1/12-Г-1414
Англійська мова. Робочий зошит для учнів 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів	Несвіт А. М.	4	Генеза	Лист ІМЗО від 26.10.2015 № 2.1/12-Г-51
Робочий зошит до підручника «Англійська мова» для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови	Калініна Л.В., Самойлюкевич І.В.	4	Генеза	Лист ІТЗО від 20.03.2015 № 14.1/12-126-Г
Робочий зошит «English 4. Workbook» для загальноосвітніх навчальних закладів	Карп'юк О.Д.	4	Лібра Терра	Лист ІТЗО від 16.06.2015 № 14.1/12-Г-461
Підручник «English 4» з англійської мови для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням англійської мови	М. Ростоцька, О. Карп'юк	4	Лібра Терра	Лист МОН від 22.06.2015 № 1/11-8669
Робочий зошит до підручника «Англійська мова» для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням англійської мови.	М. Ростоцька, О. Карп'юк	4	Лібра Терра	Лист ІТЗО від 16.06.2015 № 14.1/12-Г-457
Робочий зошит. Книга для вчителя до підручника «Англійська мова» для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів	Худик К.Г.	4	Методика паблішинг	Лист ІМЗО від 23.10.2015 № 2.1/12-Г-49
«Робочий зошит з англійської мови» для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів	Климишина Н.А.	4	Основа	Лист ІМЗО від 29.12.2015 № 2.1/12-Г-160
Навчальний посібник «Англійська мова. Розвиваємо уміння спілкування для учнів 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів»	Несвіт А.М., Ворон Г.Л., Гаврилюк М.Р.	4	Генеза	Лист ІТЗО від 30.07.2014 № 14.1/12-Г-1414
Навчально-методичний комплект «Happy Trails» (2 рівні) для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови		1-3	ТОВ «Лінгвіст»	Лист ІМЗО від 10.06.2016 № 2.1/12-Г-346
Навчально-методичний комплект «Islands» для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови, ліцеїв та гімназій	Леон Дайсон, Сюзанна Малпас, Сгаріо Салабері	1-4	«Пірсон Ед'юкейшн Лімітед»	Лист ІМЗО від 10.06.2016 № 2.1/12-Г-358
Навчально-методичний комплект «World Wonders» (4 рівні) для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови	Мікеле Кроуфорд, Кейті Слеменц	3-7	ТОВ «Лінгвіст»	Лист ІМЗО від 10.06.2016 № 2.1/12-Г-345
Навчальні посібники «My Early Practical Writing Book of Alphabet (Capital Letters)» «My Early Practical Writing Book of Alphabet (small letters)» «My Early Practical Writing Book of Numbers (1 - 20)» «My Early Practical Writing Book of Numbers (1 - 100)» «Writing Practice ABC & abc (Capital & small letters)» «Writing Practice Alphabet (Capital Letters)» «Writing Practice Alphabet (small letters)» «Writing Practice		1-3	Приватне підприємство «ТСП»	Лист ІМЗО від 10.06.2016 № 2.1/12-Г-348

Numbers (1 - 100)» «Writing Practice Alphabet, Numbers, Shapes & Colours» «My First Writing Book of Alphabets, Shapes and Colours» для учнів 1-3 класів загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови та дітей дошкільних навчальних закладів				
«Way Ahead for Ukraine» (для закладів загальної середньої освіти)	Прінт Елліс, Мері Боуен	3	Макміллан Паблішерз Лтд.	Лист ІМЗО від 12.06.2018 № 22.1/12-Г-329
Super Minds 1-6 (для шкіл з поглибленим вивченням англійської мови)	Герберт Пухта, Гюнтер Гернгросс, Пітер Левіс-Джоунс	1- 6	Кембрідж Юніверсіті Прес	Лист ІМЗО від 20.03.2017 № 2.1/17-Г-114
Smart Junior 1-5 (для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови)	Г.К. Мітчелл	1- 5	Ем Ем Паблікейшнз	Лист ІТЗО від 18.06.2015 № 14.1/12-Г-495
Zoom in Special 1-6 (для загальноосвітніх навчальних закладів)	Г.К. Мітчелл, С. Паркер	1- 6	Ем Ем Паблікейшнз	Лист ІТЗО від 16.06.2015 № 14.1/12-Г-479
«Fun for Starters, Movers, Flyers» (для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови)		1 - 6	Кембрідж Юніверсіті Прес	Лист ІТЗО від 18.06.2015 № 14.1/12-Г-504
«Smiles for Ukraine» (навчально-методичний комплект з англійської мови для закладів загальної середньої освіти)	Вірджінія Еванс, Дженні Дулей	1- 4	Експрес Паблішинг	Лист ІМЗО від 02.02.2018 № 22.1/12-Г-88
«Fairyland» (для закладів загальної середньої освіти)	Вірджінія Еванс, Дженні Дулей	1- 4	Експрес Паблішинг	Лист ІМЗО від 12.06.2018 № 22.1/12-Г-347
«Welcome» (навчально-методичний комплект для шкіл з поглибленим вивченням англійської мови)	Елізабет Грей, Вірджінія Еванс	1- 4	Експрес Паблішинг	Лист ІМЗО від 12.06.2018 № 22.1/12-Г-348
«Story Central» (навчально-методичний комплект для шкіл з поглибленим вивченням англійської мови)		1- 6	Макміллан Паблішерз Лтд.	Лист ІМЗО від 16.06.2017 № 21.1/12-Г-256
Way Ahead рівень 1-6 (для загальноосвітніх навчальних закладів)	Прінта Елліс, Мері Боуен	1- 6	Макміллан Паблішерз Лтд.	Лист ІМЗО від 29.12.2015 № 2.1/12-Г-165
«Our World» (навчально-методичний комплект для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови)	Dr JoAnn Crandall, Dr Joan Kang Shin	1- 7	Лінгвіст	Лист ІМЗО від 23.10.2015 № 2.1/12-Г-47
«Academy Stars» (навчально-методичний комплект з англійської мови для закладів загальної середньої освіти)		1- 7	Макміллан Паблішерз Лтд.	Лист ІМЗО від 02.02.2018 № 22.1/12-Г-

				87
«Fairy English»(навчальний посібник з англійської мови для загальноосвітніх навчальних закладів)	Гурська О.А.			Лист ІМЗО від 22.05.2017 №21.1/12-Г-118
Німецька Мова				
Основні підручники та навчальні посібники				
Німецька мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Сотникова С.І., Гоголева Г.В.	1	Ранок	Наказ МОН від 06.07.2018 № 735
Німецька мова (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Бориско Н.Ф., Сидоренко М.М., Горбач Л. В., Савченко Л. П., Паршикова О. О., Мельничук Г. М.	2	Грамота	Наказ МОНмолодьспорту від 18.06.2012 № 718
Німецька мова (підручник для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням німецької мови)	Скоропад Я. М	2	Світ	Наказ МОНмолодьспорту від 18.06.2012 № 718
Німецька мова (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Паршикова О. О., Мельничук Г. М., Савченко Л. П., Сидоренко М. М., Горбач Л. В.	3	Грамота	Наказ МОН від 17.07.2013 № 994
Німецька мова (підручник для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням німецької мови)	Скоропад Я. М	3	Світ	Наказ МОН від 17.07.2013 № 994
Німецька мова (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Сотникова С.І., Гоголева Г.В.	4	Ранок	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777
Німецька мова (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Горбач Л.В., Савченко Л.П.	4	Грамота	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777
Німецька мова (підручник для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням німецької мови)	Скоропад Я.М.	4	Світ	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777
Додаткові підручники та навчальні посібники				
Німецька мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Горбач Л. В.	1	Грамота	Лист МОН від 06.07.2018 № 734
Німецька мова. Робочий зошит	Горбач Л. В.	1	Грамота	Лист ІМЗО від 27.07.2018 № 22.1/12-Г-579
Німецька мова. Робочий зошит	Н.Ф.Бориско, Л.В.Горбач, Г.М.Мельничук, О.О.Паршикова, Л.П.Савченко, М.М.Сидоренко	2	Грамота	Лист ІМЗО від 16.08.2018 № 22.1/12-Г-785
Навчально-методичний комплект «Кікус» для закладів загальної середньої освіти	Едгардіс Гарлін	1-2	Хубер	Лист ІМЗО від 01.03.2018 № 22.1/12-Г-

				143
Fabuli (НМК для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням німецької мови)	Дж. Дувістас-Гамст, Е. Ксantos, С. Ксantos-Кретцшмер	1	Методика Паблішинг	Лист ІМЗО від 24.09.2018 № 22.1/12-Г-875
Навчально-методичний комплект з німецької мови «Тамтам» для закладів загальної середньої освіти	Габріель Копп, Зігфрід Баттнер, Ретате Цхерлих, Йосип Альберті	1	Hueber	Лист ІМЗО від 01.03.2018 № 22.1/12-Г-139
Навчально-методичний комплект «Bruno und ich» для закладів загальної середньої освіти	Aleksandra Kubicka	1-4	Лінгвіст	Лист ІМЗО від 25.09.2018 № 22.1/12-Г-896
Der, die, das 1-3 (для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням німецької мови)	Штефан Жойк, Антже Сінемус, Крістіна Штрозік	1-4	Корнельсен	Лист ІМЗО від 16.06.2017 № 21.1/12-Г-244
Навчально-методичний комплект з німецької мови «Планетіно» для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням німецької мови	Габріеле Копп, Зігфрід Бюттнер, Йозеф Альберті	1-4	Приватне підприємство «ТСП»	Лист ІМЗО від 10.06.2016 № 2.1/12-Г-350
Німецька мова. Робочий зошит. 2 клас	Бориско Н.Ф., Горбач Л.В., Мельничук Г.М., Паршикова О.О., Савченко Л.П., Сидоренко М.М.	2	Грамота	Лист ІМЗО від 16.08.2018 № 22.1/12-Г-785
Німецька мова. 2 клас: Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів «Deutsch lernen ist super!»	Сотникова С. І., Гоголева Г. В.	2	Ранок	Лист МОН від 15.07.2013 № 1/11-11502
Німецька мова. 2 клас: Робочий зошит до підручника для загальноосвітніх навчальних закладів «Deutsch lernen ist super!»	Сотникова С. І., Гоголева Г. В.	2	Ранок	Лист МОН від 15.07.2013 № 1/11-11502
Навчально-методичний комплект до підручника «Deutsch mit Leo und Lina. Німецька мова» для загальноосвітніх навчальних закладів	Басай Н. П.	2	ТОВ «Методика Паблішинг»	Лист ІТЗО від 23.05.2014 № 14.1/12-Г-738
«Deutsch mit Leo und Lina. Німецька мова» підручник для загальноосвітніх навчальних закладів	Басай Н. П.	2	ТОВ «Методика Паблішинг»	Наказ МОН від 24.06.2014 № 750
Навчально-методичний комплект «Prima Los geht's!» для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням німецької мови	Obradovic, Aleksandra Sperling, Susanne Ciepielewska-Kaczmarek	2-4	Лінгвіст	Лист ІМЗО від 25.09.2018 № 22.1/12-Г-896
Навчально-методичний комплект «Planetino» для закладів загальної середньої освіти		2-4	Хубер	Лист ІМЗО від 27.09.2018 № 22.1/12-Г-923
Навчально-методичний комплект «Tamburin» для закладів загальної середньої освіти		2-4	Хубер	Лист ІМЗО від 27.09.2018 № 22.1/12-Г-

				919
Paul, Lisa und Co	Моніка Боверманн, Мануела Георгіакакі, Ренате Цшерліх	2-4	Хубер	Лист ІМЗО від 15.06.2017 № 21.1/12-Г-237
Навчальний посібник «Німецька мова. Робочий зошит. 3 клас» для загальноосвітніх навчальних закладів	Паршикова О. О., Мельничук Г. М., Савченко Л. П., Сидоренко М. М., Горбач Л. В.	3	Грамота	Лист ІТЗО від 25.04.2014 № 14.1/12-Г-548
Німецька мова «Deutsch lernen ist super!» (підручник)	Сотникова С. І., Гоголева Г. В.	3	Ранок	Лист МОН від 28.07.2014 № 1/11-11987
Німецька мова. 3 клас: Робочий зошит до підручника для загальноосвітніх навчальних закладів «Deutsch lernen ist super!»	Сотникова С. І., Гоголева Г. В.	3	Ранок	Лист МОН від 28.07.2014 № 1/11-11987
Німецька мова. Робочий зошит для учнів 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів	Горбач Л. В., Савченко Л. П.	4	Грамота	Лист ІМЗО від 26.10.2015 № 2.1/12-Г-60
Навчально-методичний комплект з німецької мови «Die Deutschprofis» для загальноосвітніх навчальних закладів (3 рівні)	Сверлова, Дж. Дувістас-Гамст, Е. Ксантос та С. Ксантос-Кретцшмер	3-8	ТОВ «Методика Паблішинг»	Лист ІМЗО від 10.06.2016 № 2.1/12-Г-338
Французька Мова				
Основні підручники та навчальні посібники				
Французька мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Ураєва І. Г.	1	Ранок	Наказ МОН від 06.07.2018 № 735
Французька мова (підручник для спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням французької мови)	Клименко Ю. М.	2	Генеза	Наказ МОНмолодьспорту від 18.06.2012 № 718
Французька мова (підручник)	Чумак Н. П., Кривошеєва Т. В.	2	ВД «Освіта»	Наказ МОНмолодьспорту від 18.06.2012 № 718
Французька мова для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням французької мови	Клименко Ю. М.	3	Генеза	Наказ МОН від 17.07.2013 № 994
Французька мова (підручник)	Чумак Н. П., Кривошеєва Т. В.	3	ВД «Освіта»	Наказ МОН від 17.07.2013 № 994
Французька мова (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Чумак Н. П., Кривошеєва Т. В.	4	ВД «Освіта»	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777
Французька мова для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням французької мови (підручник для загальноосвітніх навчальних закладів)	Клименко Ю. М.	4	Генеза	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777

Додаткові підручники та навчальні посібники				
Французька мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Клименко Ю. М.	1	Гене́за	Лист МОН від 06.07.2018 № 734
Французька мова (підручник для закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)	Чумак Н. П., Кривошеєва Т. В.	1	Видавничий дім «Освіта»	Лист МОН від 06.07.2018 № 734
Французька мова. Робочий зошит (для спеціалізованих навчальних закладів з поглибленим вивченням французької мови)	Клименко Ю. М., Файзуліна Л. М.	3	Гене́за	Лист ІТЗО від 25.04.2014 № 14.1/12-Г-553
Французька мова. Робочий зошит (для спеціалізованих навчальних закладів з поглибленим вивченням французької мови)	Клименко Ю. М., Файзуліна Л. М.	4	Гене́за	Лист ІТЗО від 30.03.2015 № 14.1/12-Г-174
Робочий зошит з французької мови для загальноосвітніх навчальних закладів	Чумак Н. П., Кривошеєва Т. В.	4	ВД «Освіта»	Лист ІТЗО від 18.06.2015 № 14.1/12-Г-503
Навчально-методичний комплект «Sami et Julie» для спеціалізованих навчальних закладів з поглибленим вивченням французької мови	Аделін Сесонелло, Женевев Флао-Ламоре	1-2	ПП «ТСП»	Лист ІМЗО від 26.10.2015 № 2.1/12-Г-58
Навчально-методичний комплект «Таокі» для спеціалізованих навчальних закладів з поглибленим вивченням французької мови	Ізабель Карліс, Анжелік Ле Ван Гон	1-3	ПП «ТСП»	Лист ІМЗО від 26.10.2015 № 2.1/12-Г-54
Навчально-методичний комплект «Ле Лустік» для закладів загальної середньої освіти	Юг Денісо, Маріан Капуе	1-4	Hachette	Лист ІМЗО від 28.02.2018 № 22.1/12-Г-133
Навчально-методичний комплект з французької мови «Гренадін» для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням французької мови	Марі-Лор Полетті, К. Пакканіно	2-4	Hachette	Лист ІМЗО від 28.02.2018 № 22.1/12-Г-132
Zig Zag 1 (для закладів загальної середньої освіти)	Елен Вантьє, Сільві Шмітт	1	КЛЄ Інтернасьйональ	Лист ІМЗО від 27.09.2018 № 22.1/12-Г-915
Zigzag 1-4 (для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням французької мови)	Елен Вантьє, Сільві Шмітт	1-4	КЛЄ Інтернасьйональ	Лист ІМЗО від 16.06.2017 № 21.1/12-Г-253
Alex et Zoé 1 (для закладів загальної середньої освіти)	С. Самсон	1	КЛЄ Інтернасьйональ	Лист ІМЗО від 27.09.2018 № 22.1/12-Г-915
Vitamine (для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням французької мови)	С. Мартен, О. Пастор	1-4	КЛЄ Інтернасьйональ	Лист ІТЗО від 18.06.2015 № 14.1/12-Г-

Спецкурс «Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань в початковій школі»

Пояснювальна записка

Як фундамент шкільної освіти, початкова школа має створювати належні умови для оволодіння учнями основами елементарних комунікативних, соціокультурних, дидактичних, іншомовних компетенцій, які вимагають від вчителя вивчення закономірностей процесу навчання з урахуванням їх базових знань та професійних вимог у контексті нової української школи.

Раннє вивчення іноземної мови є важливим напрямом удосконалення змісту шкільної освіти, відповідає світовим освітнім тенденціям, принципам науковості, гуманізації, демократизації, інтегративності, полікультурності, сприяє формуванню взаємоповаги між націями і народами.

Одним із компонентів такої освіти повинно бути усвідомлення школярами інтелектуальної і духовної спільності з народом, мову якого вивчаємо, виховання почуття належності до єдиного національно-культурного простору, а також сформованість умінь основних комунікацій, вмінь диференціювати та систематизувати одержану іншомовну інформацію, здійснювати і розуміти норми спілкування, які наявні в носіїв конкретної мови, здійснювати пошук необхідної інформації та ін..

Відповідно до нормативних і методологічних положень розвитку вітчизняної іншомовної освіти сучасні загальноосвітні навчальні заклади мають бути забезпечені дидактичними ресурсами, які сприяють успішній організації реалізації всіх компонентів процесу навчання іноземної мови та створюють умови для розкриття особистісного іншомовного потенціалу кожного школяра.

Розв'язання даної проблеми можливе при умові використання дидактичних засобів, серед яких провідне місце займає підручник іноземної мови. Саме він є важливим знаряддям досягнення актуальних цілей навчання даного предмету.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що проблема використання підручників іноземної мови в початковій школі і була предметом вивчення педагогіки, зокрема дидактики, а також методики, психології. На різних етапах розвитку педагогічної науки це питання розглядали Н. Басай, В. Бейлісон, В. Бондар, В. Беспалько, І. Бім, Н. Гальскова, Н. Гез, Е. Гольфман, Г. Граннік, Д. Зуєв, Л. Калініна, Я. Кодлюк, С. Ніколаєва, О. Пасічник, В. Плахотник, В. Редько, С. Ромак, О. Савченко, І. Самойлюкевич та інші. В результаті проведених досліджень даної проблеми розроблені вимоги до конструювання та організації змісту навчання іноземної мови, до структури підручника іноземної мови в цілому і до окремих розділів, параграфів та ін., до методичного апарату з врахуванням принципів навчання іноземної мови в початковій школі, адресата (типу загальноосвітнього закладу) етапу або рівня навчання в ньому, оформлення, дотримання поліграфічних вимог, а також відповідність до встановлених вимог раннього навчання іноземної мови.

Однією з найважливіших вимог до змісту підручника з іноземної мови початкової школи є насичення його елементами предметної соціокультурної інформації, так званого, діалогу культур, завдання яких поступово створити в свідомості школяра відносно цілісну картину світу, тої дійсності, з якої він зустрічається вперше. При такому підході доцільно використовувати не лише підручники з іноземної мови для початкової школи вітчизняного видання, але й зарубіжного. Але щоб адекватно їх

використовувати, необхідно оволодіти дидактичними методами, прийомами, засобами, формами організації освітнього процесу раннього навчання іноземної мови.

Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань сьогодні розглядається як один із важливих шляхів професійної підготовки. Якісна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови залежить від оволодіння студентами знаннями, вміннями, навичками, а на їх основі сформованості певної системи дидактичних та методичних концепцій, вміння творчо все це застосовувати майбутній професійній діяльності та самостійно реалізовувати під час освітнього процесу.

Мета факультативного спецкурсу «Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручника зарубіжних видань в початковій школі» полягає в формування готовності майбутніх вчителів іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань в початковій школі.

Основні завдання спецкурсу:

- розвиток достатнього рівня професійної спрямованості через ознайомлення зі специфікою роботи з шкільними підручниками іноземної мови;
- формування потреби використовувати підручники іноземної мови зарубіжних видань в початковій школі як модель цілісного навчально-методичного комплексу навчання іноземної мови;
- ознайомлення з основними структурними компонентами та функціями підручника як інформаційно-пізнавальною моделлю навчання іншомовного спілкування;
- формування умінь осмислювати та оволодівати критеріями оцінювання ефективності змісту шкільних підручників з іноземної мови зарубіжних видань для початкової школи;
- формування умінь здійснювати порівняльний аналіз й інтегрований підхід до підручників з іноземної мови для початкової школи вітчизняних та зарубіжних видань.

Структура і зміст спецкурсу передбачають ознайомлення студентів, майбутніх вчителів іноземної мови в початковій школі, з дидактичним обґрунтуванням структури шкільних підручників з іноземної мови, оцінювання ефективності застосування в початковій школі підручників іноземної мови зарубіжних видань. Велика роль при викладанні приділяється структурним компонентам підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань в початковій школі, а саме когнітивному, праксеологічному та аксіологічному, а також методам, прийомам, формам, способам організаційної роботи з підручником.

Освоєння спецкурсу є набагато ефективнішим за умови аналізу змістової характеристики сучасних практикуючих підручників іноземної мови в початковій школі та використання різних форм навчальної роботи з ними: ігрової (рольові, ситуативно-ділові ігри тощо), дискусійної (диспут, діалог тощо), практична роботи, участь в конференціях та ін.

У структурі професійної підготовки спецкурс розраховано на 30 годин (1 модуль), (8 лекційних, 12 практичних, 10 годин для самостійної роботи). Спецкурсом передбачено наступні види індивідуальної та самостійної роботи студентів: підготовка повідомлень, доповідей, написання рефератів, аналіз та огляд науково-методичної літератури, складання планів-конспектів уроків в мовному портфоліо викладача, ведення он-лайн блогів, аналіз навчальних планів, програм, посібників, підручників, он-лайн ресурсів, експериментальне дослідження, виконання творчих та дослідних робіт та ін.

При підготовці до практичних занять студенти складають порт фоліо викладача, виконують творчі проектні завдання, готують повідомлення, спілкуються з вчителями іноземної мови в початкових класах, створюють порівняльні карти змістового компоненту підручників іноземних мови для початкової школи вітчизняних і зарубіжних видань, здійснюють дослідно-експериментальну перевірку оцінювання ефективності змісту шкільних підручників іноземної мови для початкової школи.

Спецкурс «Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжних видань в початковій школі» сприяє формуванню в майбутніх педагогів не тільки знань та вмінь використовувати підручники іноземної мови зарубіжних видань, але й розвитку в них критичного мислення, творчого підходу до майбутньої професійної діяльності.

Тематичний план курсу «Підготовка майбутніх вчителів іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань»

№	Назва теми	Всього годин по курсу	Аудиторні години		Самостійні Години
			Лекції	Практика	
1	Шкільний підручник іноземної мови в початкових класах як інформаційно-пізнавальна модель навчання іншомовного спілкування	5	2	2	1
2	Соціально-педагогічні передумови використання підручників іноземної мови зарубіжних видань в початковій школі	2	2	2	1
3	Структурні компоненти змісту підручника іноземної мови початкової школи зарубіжного видання	6	2	2	2
4	Моделювання процесу підготовки майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи до роботи з підручниками зарубіжних видань	6	2	2	2
5	Методи, прийоми, форми і способи організаційної роботи вчителя іноземної мови з підручниками зарубіжних видань в початковій школі	4		2	2

6	Підготовка майбутніх вчителів іноземної мови до оцінювання змісту шкільних підручників зарубіжних видань для початкової школи	4		2	2
	Всього годин	30	8	12	10

ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ «ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПІДРУЧНИКІВ ЗАРУБІЖНИХ ВИДАНЬ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ»

Теми і орієнтовні плани лекцій

ТЕМА 1

Шкільний підручник іноземної мови в початкових класах як інформаційно-пізнавальна модель навчання іншомовного спілкування.

Мета: ознайомити студентів з основним поняттям теорії підручника, теоретико-методологічними основами побудови підручника з іноземної мови для початкової школи.

Основна проблема: науково обґрунтувати значення підручника як інформаційно-пізнавальної моделі навчання іншомовного спілкування.

Провідна ідея: Особливості навчання іноземної мови учнів початкової школи засобом шкільного підручника.

План і основний зміст теми

Ретроспективний аналіз розвитку шкільного підручника іноземної мови для початкової школи. Основи раннього шкільного навчання іноземної мови. Підручник іноземної мови початкової школи як дидактичний засіб особливого призначення. Основні функції підручника. Підручник, як інформаційно-пізнавальна модель навчання, поліфункціональний засіб для іншомовного спілкування.

Обрані методи: лекція з елементами бесіди, розповідь, повідомлення, пояснення, аналіз основних державних документів, аналіз науково-методичної літератури.

Практикум: уміння працювати з науково-методичною літературою, підготовка і написання рефератів.

Основні поняття теми: підручник, підручникотворення, дидактичні основи підручника, функції підручника, вимоги до підручника, навчання за державними стандартами.

Питання по темі для обговорення, самостійного вивчення, осмислення:

1. Проаналізуйте етапи вітчизняного підручникотворення з іноземної мови.
2. Порівняйте основні дидактичні та методичні функції підручника для початкової школи.
3. Доведіть, що підручник іноземної мови інформаційно-пізнавальна модель іншомовного спілкування.

Рекомендована література.

1. Бельтюкова Г. В. Формирование у студентов умения работать со школьным учебником // Начальная школа, 1989. -№2. -С. 70 -74

2. Беспалько В. П. Учебник. Теория создания и применения // М. : НИИ школьных технологий, 2006. – 192 с.
3. Березюк Ю. В. Особливості організаційної роботи з підручником як важлива складова професійної компетентності майбутнього вчителя.- С.22-26.
4. Бігич О. Б.Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови: Монографія.- К.:Вид. центр КНЛУ, 2004.-278 с.
5. Бондар В. І. Теорія і технологія управління процесом навчання у школі: Навч. посібник. // НАПН України, Нац. пед. ун-т. ім..М.П.Драгоманова. - К., 2000.-191 с.
6. Бухбиндер В. А. Основы методики преподавания иностранных языков. - Киев. Вища школа. 1986. - С. 59-64
7. Вихрущ В. О. Дидактична думка в Україні (друга половина ХІХ - початок ХХ століття): проблеми розвитку теорії / (За ред. Л. П. Вовк). - Тернопіль: підручники і посібники, 2000. – 433 с.
8. Гальскова Н. Д.Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя.- М., 2003.- 189 с.
9. Зуев Д. Д. Школьный учебник. - М.: Педагогика. 1983. - 240 с.
10. Кодлюк Я. П. Дидактика шкільного підручника // Рідна школа. - 2003. - №1. - С. 12 - 14.
11. Савченко О. Я. Якість і варіативність шкільних підручників як умова запровадження державних стандартів початкової освіти // Початкова школа. - 2001.- №8. - С.10 – 12
12. Редько В. Г. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів початкової школи.-К.:Генеза, 2007.-136 с.
13. Роман С. В., Коломінова О. О. Функції підручника англійської мови для початкової школи // Іноземні мови. - 2006. — № 3. - С. 51 - 56.

ТЕМА 2

Соціально-педагогічні передумови використання підручників іноземної мови зарубіжних видань в початковій школі.

Мета: розкрити соціально-педагогічні передумови використання підручників з іноземної мови зарубіжних видань в системі початкової шкільної освіти, проаналізувати їх, ознайомити студентів з характеристиками, особливостями підручників з іноземної мови для початкової школи зарубіжних видань.

Основна проблема: майбутній вчитель іноземної мови в початковій школі повинен знати основні тенденції використання підручників зарубіжних видань.

Провідна ідея: наукове обґрунтування особливостей раннього навчання іншомовного спілкування засобом шкільного підручника

План і основний зміст теми

Теоретична модель підручника іноземної мови як носія змісту іншомовної освіти, як засіб навчання іншомовного спілкування. Основи комунікативно-орієнтованого навчання іноземної мови в початковій школі. Спільне та відмінне в підручниках іноземної мови для початкової школи вітчизняних та зарубіжних видань. Соціокультурний компонент, міжкультурна інтеграція, полікультурна спрямованість, технічність підручника іноземної мови для початкової школи.

Обрані методи: бесіда, повідомлення, дискусія, аналіз літератури.

Практикум: уміння аналізувати науково-педагогічну та методичну літературу, стратегічні напрями навчання іноземних мов у початковій школі.

Основні поняття теми: соціально-педагогічні передумови, наукові підходи функції підручника з іноземної мови для початкової школи, соціокультурний компонент, полікультурний компонент, інтегративність підручника.

Поняття по темі для обговорення, самостійного вивчення, осмислення:

1. Проаналізуйте соціально-педагогічні передумови застосування підручників з іноземної мови зарубіжних видань у початковій школі.
2. Визначте основні функції підручника з іноземної мови зарубіжних видань для початкової школи
3. Поясніть сутність полікультурності підручника з іноземної мови для початкової школи.

Рекомендована література

1. Арцишевський Р. А. Підручник учора, сьогодні, завтра [Текст] // Підручник ХХІ століття. – 2003. – № 1 - 4. - С. 22–28.
2. Березюк Ю. В. Творець акмесередовища навчальних закладів В.О. Сухомлинський про роль підручників в педагогічному процесі // Проблеми освіти: збірник наукових праць. – Вип. 84. – Житомир-Київ, 2015. – С. 56-60
3. Беспалько В. П. Учебник. Теория создания и прим. – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – 192 с.
4. Бим И. Л. Некоторые исходные положения теории ученика иностранного языка// Иностранные языки в школе.-2002.- №3.- С.5
5. Буренко В. М. Особливості навчання усного мовлення: методичні поради // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2011. – №3. – С.4 – 6.
6. Гольфман Э.Г.,Холодная М. А. Психодидактика школьного учебника. Интеллектуальное воспитание учащихся.–СПб. : Питер, 2006. – 384 с.
7. Граник Г. Г. Психолого-дидактические проблемы создания школьных учебников // Вопросы психологии. - 2009. -№ 3. - С. 43 – 46
8. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [наук. ред. С. Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003 – 261 с.
9. Калініна Л. В. Лінгвокультурний аспект формування комунікативної компетенції учнів початкової школи // Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном: монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 47 – 60.
10. Кодлюк Я. П. Підручник для початкової школи: теорія і практика. Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. - 288 с.
11. Першукова О. О. Розвиток соціокультурного компоненту змісту навчання іноземної мови у контексті діалогу культур // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2004. – № 3. – С. 116-123.
12. Редько В. Г. Основні дидактичні характеристики шкільного підручника з іноземної мови // Іноземні мови в навчальних закладах. – Зб.наук.праць. – Одеса: Астропринт, 2000. – С. 42-48.

ТЕМА 3

Структурні компоненти змісту підручника іноземної мови початкової школи зарубіжного видання

План і основний зміст теми

Зовнішня дидактична структура (макроструктура) підручника іноземної мови для початкової школи зарубіжного видання. Внутрішня методична структура (мікроструктура) підручника іноземної мови для початкової школи зарубіжного

видання. Змістова характеристика підручника іноземної мови для початкової школи зарубіжного видання

Мета: Дати поняття студентам про структуру підручників іноземної мови зарубіжних видань для початкової ланки освіти, ознайомити їх з характерними структурними особливостями цих підручників.

Основна проблема: Підготовка майбутніх вчителів іноземної мови до роботи в умовах варіативної навчальної літератури в початковій школі.

Провідна ідея: Науково-методичне обґрунтування структурних компонентів змісту підручників іноземної мови зарубіжних видань для початкової школи.

Обрані методи: Лекція з елементами бесіди, розповідь, повідомлення, пояснення, аналіз підручників іноземної мови зарубіжних видань для 1-4 класів.

Практикум: Уміння працювати з методичною літературою, підготовка та написання рефератів, аналіз підручників іноземної мови для початкової школи зарубіжних видань.

Основні поняття теми: Дидактичні основи підручника, вимоги до підручника та його оцінювання, макроструктура та мікроструктура підручника іноземної мови для початкової школи.

Питання по темі для обговорення, самостійного вивчення, осмислення.

1. Поясніть сутність зовнішньої та внутрішньої методичної структури підручника іноземної мови для початкової школи.

2. Визначте структурні характерні особливості підручників іноземної мови зарубіжних видань для початкової школи.

3. Охарактеризуйте основні компоненти змісту навчання іноземної мови в початковій школі.

Рекомендована література

1. Бігич О.Б. Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови: Монографія.- К.: Вид. центр КНЛУ, 2004.-278с.

2. [Березюк Ю. В.](#) Методичні аспекти застосування шкільного підручника при вивченні іноземної мови // [Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка . Педагогічні науки.](#) - 2015. - Вип. 3. - С. 135-139.

3. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя. – М., 2003. – 189с

4. Каким быть учебнику: Дидактические принципы построения / [Под ред. И.Я. Лернера, Н.М. Шахмаева]. - М: Изд-во РАО, 1999. - 169 с.

5. Кодлюк Я.П., Янченко О. Я. Робота з підручником на уроках у початковій школі [За ред. О. Я. Савченко]. - К. : Наш час, 2009. - 104 с.

6. Коменский Я.-А. Об искусном пользовании книгами - первейшим инструментом развития природных дарований.- М.: Педагогика, Т.2. - 1982. - С. 34 - 35.

7. Мартинова Р.Ю. Компоненти змісту навчання іноземних мов і послідовність їх засвоєння // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992 – 2002. – 2002. – С. 338 – 350.

8. Миролубов А.А. История отечественной методики обучения иностранным языкам. – М. : СТУПЕНИ, ИНФРА, 2002. – 448 с.

9. Плахотник. В. М. Технологічність підручника як обов'язкова умова його ефективності // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. - К.: Педагогічна думка. 1999. – Вип. 1. – С. 12- 14.

10. Редько В.Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика: монографія. - К.: Педагогічна думка, 2017. - 623 с.

11. Роман. С. В., Коломінова. О. О., Чекаль. Г. С. Wonderland: Книжка для вчителя. - К.: Ленвіт. 2000. - С. 7.

12. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. - К.: Абрис. 1997. - 416 с.

ТЕМА 4 (2 год)

Моделювання процесу підготовки майбутніх вчителів іноземної мови початкової школи до роботи з підручниками зарубіжних видань.

Мета: ознайомити студентів з методикою роботи з підручниками іноземної мови зарубіжних видань, сформувати вміння працювати з іншомовною методичною літературою зарубіжних видань, знаходити найбільш ефективні методи, засоби, форми організаційної роботи з підручниками іноземної мови зарубіжних видань в початковій школі.

Основна проблема: підготовка студентів до реалізації основних цілей впровадження підручників іноземної мови зарубіжних видань враховуючи специфіку навчання іноземної мови в початковій школі.

Провідна ідея: практично та творчо використати набуті знання та вміння, роботи з підручником зарубіжного видання при викладанні іноземної мови в початковій школі.

План і основний зміст теми

Когнітивна, праксеологічна та аксіологічна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання підручників зарубіжного видання. Принципи, методи, засоби, форми організаційної роботи з підручником. Умови забезпечення ефективного функціонування системи «учитель-підручник-учень». Моделювання процесу організаційної роботи з підручником зарубіжного видання.

Основні поняття теми: підготовка майбутнього вчителя, когнітивна підготовка, праксеологічна підготовка, аксіологічна підготовка, моделювання, організаційна робота з підручником.

Питання по темі для обговорення та самостійного вивчення:

1. Поясніть сутність підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до роботи з підручником зарубіжного видання в початковій школі.
2. Визначте основні вимоги до використання підручників зарубіжних видань з боку вчителя іноземної мови початкової школи.
3. Проаналізуйте основні форми та методи роботи вчителя з підручником для дітей молодшого шкільного віку.

Рекомендована література

1. Абдулина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования: Учеб. пособ. Для спец. высш. учеб. завед. [2-е изд., перераб. и доп.]. - М.: Просвещение, 1990. - 141 с.
2. Архангельский С. И. Учебный процес в высшей школе, его закономерные основы и методы / С. И. Архангельский. - М.: Высшая школа, 1980. - 368 с.
3. Бельтюкова Г. В. Формирование у студентов умения работать со школьным учебником // Начальная школа, 1989. - №2. - С. 70 -74
4. Березюк Ю.В. Соціально-педагогічні передумови принципу полікультурності в підручниках іноземної мови// Проблеми освіти: Збірник наукових праць. - Вип. 82. - Вінниця-Київ, 2015. - С. 33-39.

5. Беркита З. Підготовка вчителя до організації роботи з підручником на уроках у початковій школі: мотиваційний компонент // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://vuzlib.com/content>
6. Бігич О.Б. Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови: Монографія. - К.: Вид. центр КНЛУ, 2004. - 278 с.
7. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя. - М., 2003. - 189 с.
8. Гольфман Э.Г., Холодная М.А. Психодидактика школьного учебника. Интеллектуальное воспитание учащихся. - СПб.: Питер, 2006. - 384 с.
9. Калініна Л.В. Лінгвокультурний аспект формування комунікативної компетенції учнів початкової школи // Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном: монографія. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. - С. 47 - 60
10. Кодлюк Я.П. Підручник для початкової школи: теорія і практика. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. - 288 с.
11. Краевский В.В., Хуторской А.В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах // Педагогика. - 2003. - № 2. - С. 3 - 10.
12. Редько В.Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика : монографія. - К.: Генеза, 2012. - 224 с.
13. Самойлюкевич І.В. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до роботи у початковій школі // Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном : монографія. - Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. - С. 114 - 125.
14. Byram, M., Morgan, C, 1994. Teaching and Learning Language and Culture (Multilingual Matters), March 1, 1994, p. 232.
15. Cameron, L., 2001. Teaching Languages to Young Learners. Cambridge : Cambridge University Press, 2001.
16. Dice, M., Goldenhersch, B., 2002. How to create a professional electronic portfolio for the pre-service and beginning teacher. Dubuque, Iowa: Kendall/Hunt Publishing Company.
17. European Language Portfolio (ELP) Principles and Guidelines, 2000. DGIV/EDU/LANG 33 rev. revised June 2004, January 2011. [online]. Available at: <https://rm.coe.int/16804586ba> [Accessed 3 August 2016].
18. European Portfolio for Student Teachers of Languages, 2007. [online]. Available at: <http://archive.ecml.at/mtp2/fte/pdf/stpextract.pdf> [Accessed 5 July 2016].
19. Enever, J., 2011. Early Language Learning in Europe. ELLIE. British Council.
20. Rescue Mission Planet Earth, 1995. A children's education of Agenda 21. London: UNICEF.
21. Pinter, A.M., 2006. Teaching Young Language Learners. Oxford : Oxford University Press.
22. Richards, J.C., 1991. The Context of Language Teaching. Cambridge.
23. Wheeler, R., Ryan, F.L., 1973. Effects of cooperative and competitive classroom environments on the attitudes and achievement of elementary school students engaged in social studies inquiry activities. J. Educat. Psychol. V. 65 (3). pp. 402-407.

Теми та орієнтовані плани практичних і лабораторних занять.

ТЕМА 1 (2 ГОД)

Шкільний підручник іноземної мови в початкових класах як інформаційно-пізнавальна модель навчання іншомовного спілкування.

План і основний зміст теми.

Методика раннього шкільного навчання іноземної мови. Психолого-педагогічні основи раннього шкільного навчання іноземної мови. Засоби навчання іноземної мови в початковій школі. Чинники впливу на теорію підручника іноземної мови. Зв'язок навчальної програми і шкільного підручника з іноземної мови . Функції підручника іноземної мови для початкової школи.

Рекомендована література.

1. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества : Кн. для учителя. - К.: Освіта, 1991. - 111с.
2. Березюк Ю.В. Підготовка вчителя іноземної мови до самовдосконалення в умовах освітнього середовища // Андрагогічний вісник: Наукове електронне періодичне видання. – Випуск 5. – 2014. – С. 197-202.
3. Беспалько В.П. Учебник. Теория создания и применения . – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – 192 с.
4. Бігич О.Б. Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови: Монографія.- К.:Вид. центр КНЛУ, 2004. –278с.
5. Бевз Н.И., Ляховицкий М.В., Миролубов А.А. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. – М.: Просвещение, – 1982. – 373 с.
6. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И. А. Зимняя. – М. : Просвещение, 1991. - 222 с.
7. Каким быть учебнику: Дидактические принципы построения / [Под ред. И.Я. Лернера, Н.М. Шахмаева]. - М: Изд-во РАО, 1999. - 169 с.
8. Кодлюк Я.П. Підручник для початкової школи: теорія і практика.- Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. - 288 с.
9. Кулюткин Ю.Н. Анализ учебника на предмет его соответствия школьной программе // Проблемы школьного учебника. - М: Просвещение, 2007. –Вып.5. - С. 91 - 97.
10. Редько В.Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика: монографія .-К.:Педагогічна думка, 2017. –623с.
11. Роман. С.В., Коломінова. О.О., Чекаль. Г.С. Wonderland: Книжка для вчителя. – К.: Ленвіт. 2000. – С. 7.
12. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів . – К.: Абрис. 1997. – 416 с.

ТЕМА 2 (2 ГОД)

Соціально-педагогічні передумови використання підручників іноземної мови зарубіжних видань в початковій школі.

План і основний зміст теми.

Цілі та завдання навчання іноземної мови у початковій школі. Принципи навчання іноземної мови в початковій школі. Особливості змісту раннього навчання іноземної мови. Підручник як носій змісту освіти. Формування іншомовних навичок та вмінь учнів початкової школи. Аналіз підручників іноземної мови для початкової школи вітчизняних видань. Аналіз підручників іноземної мови для початкової школи

зарубіжних видань. Тенденція оновлення змісту сучасних шкільних підручників іноземної мови для початкової школи.

Рекомендована література

1. Бейлисон В.Г., Зуев Д.Д. О функциональном подходе к оценке школьных учебников // Проблемы школьного учебника. - М.: Просвещение, 2002. - Вып. 5. - С. 42 – 54
2. Березюк Ю.В. Творець акмесередовища навчальних закладів В.О. Сухомлинський про роль підручників в педагогічному процесі // Проблеми освіти: збірник наукових праць. – Вип. 84. – Житомир-Київ, 2015. – С. 56-60
3. Бориско Н.Ф. Общевропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка. Анализ некоторых аспектов //Інозем.мови. – 2005. – №1. – С. 8 – 14
4. Бурда М.І. Концепція шкільного курсу для розв'язання проблеми його цілісності// Підручник 21 століття. – К. : Педагогічна думка, 2003. - №1-4. – С. 43-47
5. Карп'юк Оксана. Особливості комунікативно орієнтованого навчання англійської мови у початковій школі за серією навчально-методичних комплектів для 2-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: ТОВ “ЛібраТерра”, 2009. – 144 с.
6. Кодлюк Я.П. Підручник для початкової школи: теорія і практика. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 288 с.
7. Редько В.Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика: монографія.-К.: Педагогічна думка, 2017, – 623 с.
8. Янченко О. Формування у молодших школярів умінь працювати з підручником: Методичні рекомендації. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 64 с.
9. A National Strategy for Environmental Education. - Helsinki, 1991. - 260 p.
10. Cambridge Advanced Learner's Dictionary. 4th Ed. – London :Cambridge University Press, 2013. – 1856 p.
11. Educational Terms Dictionary – Terms and Acronyms in Education based on Wikipedia Encyclopedia and other Websites 2010/2011, Dr. MedhatMohsen. – 61 p.
12. Scollon, R., Scollon, S., Trudgill, P. Intercultural Communication : A Discourse Approach. - London, Blackwell Publishers, 2000. - 316 p.

ТЕМА 3 (2 ГОД)

Структурні компоненти змісту підручника іноземної мови початкової школи зарубіжного видання.

План і основний зміст теми

Формальний, функціональний та структурний критерій оцінювання шкільних підручників з іноземної мови зарубіжних видань для початкової школи. Поняття про навчально-методичні комплекси, підручник як модель процесу навчання. Система навчання іноземної мови в початковій школі. Принципи побудови підручника з іноземної мови зарубіжних видань. Макроструктура та мікроструктура підручника. Аналіз змістової характеристики сучасних підручників з іноземної мови для початкової школи зарубіжних видань.

Рекомендована література.

1. Басай Н.П. «Guten tag»» - новий навчально-методичний комплекс з німецької мови для другокласників// Іноземні мови в навчальних закладах.-2002.- №1-2.- С.142-146.

2. Березюк Ю.В. Особливості організаційної роботи з підручником як важлива складова професійної компетентності майбутнього вчителя / Ю. В. Березюк. - С. 22-26
3. Беспалько В.П. Отбор и организация содержания учебника // Народное образование. - 2006. - №7. - С. 116 -122
4. Бим И.Л. Некоторые исходные положения теории ученика иностранного языка// Иностранные языки в школе. -2002. -№3. - С. 5.
5. Бориско Н.Ф. Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка. Анализ некоторых аспектов //Инозем.мови. - 2005. - №1. - С. 8 – 14.
6. Верещагина И.Н. , Прыткина Т.А. Учебник английского языка для 2 класса с углубленным изучением английского языка. - М.; Научная книга, 2007. - 122 с.
7. Кодлюк Я.П., Янченко О.Я. Робота з підручником на уроках у початковій школі [За ред. О.Я. Савченко]. - К. : Наш час, 2009. - 104 с.
8. Конышева А.В. Современные методы обучения английскому языку. - Минск : Вышэйшая шк., 2003. - 176 с.
9. Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу : теорія і практика (друга половина ХХ початок ХХІ ст.) : моногр.— К.: Богданова А.М., 2009. - 404 с.
10. Редько В.Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземної мов. Теорія і практика: монографія.- К.:Генеза, 2012.- 224 с.
11. Роман. С.В., Коломінова. О.О., Чекаль. Г.С. Wonderland: Книжка для вчителя . - К.: Ленвіт. 2000. - С. 7
12. Dallas Don. New let's learn English. Class 3.- London : Pearson Longman, 2010. - 180 p.
13. Davis Barbara Gross. Grading Practices. Англійська мова в початковій школі № 4 (41). квітень 2008 р. - С. 9-11
14. English Plus 2nd Edition 2: Student's book: підручник:/ Ben Werz, Diana Pye, Nicholas Times, James Styring – Oxford University Press.2008 – 160 p.
15. Reilly V. Very young learners. - Oxford University Press. 1997.- 62 p.
16. Simmons Naomi/ Family and friends 3 class/ Naomi Simmons. - Oxford : University Press, 2015. - 190 p.

ТЕМА 4 (2 ГОД)

Моделювання процесу підготовки майбутніх вчителів іноземної мови початкової школи до роботи з підручниками іноземних видань

План і основний зміст теми.

Когнітивна, праксеологічна та аксіологічна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови. Моделювання іншомовної комунікативної міжкультурної компетентності. Європейський мовний портфель молодшого школяра. Комунікативно-мовленнєвий репертуар дидактичного забезпечення вчителя іноземної мови початкової школи.

Рекомендована література

1. Басай Н.П., «Guten tag» - новий навчально-методичний комплекс з німецької мови для дружокласників// Іноземні мови в навчальних закладах. - 2002. -№1-2.- с.142-146.
2. Беспалько В.П. Отбор и организация содержания учебника // Народное образование. - 2006. - №7. - С. 116 -122.

3. Бориско Н.Ф. Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка. Анализ некоторых аспектов //Инозем.мови. – 2005. – №1. – С. 8 – 14.
4. Волошина Н. Культурологічні підходи до підручникотворення // Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки АНП України.- К.: Пед. думка, 2006, – Вип. 6. – 328 с.
5. Гез Н.И., Ляховицкий М.В., Миролубов А.А. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. – М.: Просвещение, – 1982. – 373 с.
6. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). –К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
7. Дубасенюк О.А. Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів: Навчальний посібник: У 2 ч. – 4.1.: Технології загально педагогічної підготовки майбутніх учителів . - Житомир: Вид-во ЖДПУ, 2001. – 267 с.
8. Жебровський О. Позашкільна освіта у вимірі ХХІ століття // Рідна шк.: наук.-пед. журн. – 2011. – N 12. – С. 21-24.
9. Кодлюк Я.П. Підручник для початкової школи: теорія і практика. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 288 с.
10. Мисечко О.Є. Формування системи фахової підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах України (початок ХХ ст. - початок 1960-х рр.) : монографія; В.о. Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка; Наук. ред. О.В. Сухомлинська.– Житомир : Полісся, 2008.– 528 с.

ТЕМА 5. (2 ГОД)

Методи, прийоми, форми і способи організаційної роботи вчителя іноземної мови з підручниками зарубіжних видань в початковій школі

План і основний зміст теми.

Основні методологічні підходи до роботи з підручниками зарубіжних видань. Принципи організаційної роботи з підручниками іноземної мови зарубіжних видань. Концептуальні засади роботи з підручником. Основи добору мовного, мовленнєвого, ілюстративного та інформаційного матеріалу іноземної мови для початкової школи. Тексти для читання. Позатекстовий матеріал. Комунікативні завдання. Діалог культур. Вправи для формування мовних компетентностей. Підручник, як засіб самостійної роботи молодшого школяра.

Рекомендована література

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн.. - К.:Либідь, 2003. - Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади – 280 с.; Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – 344 с.
2. Бондар В. І. Дидактика : Підручник для студентів вищих пед. навч. закл. - К. : Либідь, 2005. - 264 с.
3. Закон України «Про освіту» 2017.
4. Карп'юк Оксана. Особливості комунікативно орієнтованого навчання англійської мови у початковій школі за серією навчально-методичних комплектів для 2-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: ТОВ “ЛібраТерра”, 2009. – 144 с.
5. Кодлюк Я.П. Теорія і практика підручникотворення в початковій школі: Підруч. для магістрантів та студ. пед. ф-тів. – К.: Інформаційно-аналітична агенція «Наш час», 2006. – 368 с.
6. Краевский В.В. Основы обучения. Дидактика и методика : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М. : Издательский центр «Академия», 2007. – 352 с.

7. Про використання навчально-методичної літератури у загальноосвітніх навчальних закладах // Наказ МОН України від 01.09.2009 р. № 806.

8. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Абрис. 1997. – 416 с.

ТЕМА 6 (2 ГОД)

Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до оцінювання змісту шкільних підручників зарубіжних видань для початкової школи

План і основний зміст теми

Об'єкти та критерії оцінювання змісту підручників з іноземної мови зарубіжних видань для початкової школи. Орієнтаційне оцінювання. Регулятивне оцінювання. Сертифікаційне оцінювання. Дидактичний аспект. Методичний аспект. Доступність змісту навчання іноземної мови для вчителя різного рівня методичної майстерності.

Рекомендована література

1. Балл Г.О. Про психологічні засади формування готовності до професійної праці / Г.О. Балл // Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти / за ред. І.А. Зязюна.- К., 1994. – 384 с.

2. Березюк Ю. В. Соціально-педагогічні передумови принципу полікультурності в підручниках іноземної мови// Проблеми освіти: Збірник наукових праць. – Вип. 82. – Вінниця-Київ, 2015. – С. 33-39.

3. Кодлюк Я. П. Аналіз і оцінювання шкільних підручників. Дидактичний аспект // Підручник ХХІ століття. – 2003. – № 1 - 4. – С. 72-79.

4. Кулюткин Ю. Н. Анализ учебника на предмет его соответствия школьной программе // Проблемы школьного учебника. – М: Просвещение, 2007. -Вып.5. – С. 91 - 97.

5. Махмутов М.И., Безрукова В.С. Принципы обучения как системообразующий фактор взаимосвязи общего и профессионального образования в среднем профтехучилище// Взаимосвязь общего и профессионального образования учащихся средних ПТУ. – М., 1983. – С. 15-31.

6. Потемня А. А. Собрание трудов ; Мысль и язык / Ю.С. Рассказов, О.А. Сычев (подгот.). – М. : Лабиринт, 1999. – 300 с.

7. Рогова Г.В. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в общеобразовательных учреждениях. – М.: Просвещение. 2000. – С. 148 -151.

8. Роман С.В., Коломінова О.О., Чекаль Г.С. Wonderland: Книжка для вчителя. - К.: Ленвіт. 2000. – С. 7.

9. Саух П.Ю. Якість освіти як індикатор рівня життя інформаційного суспільства // Вісн. Житомир, держ. ун-ту ім. І. Франка. - 2006. - № 29. – С. 3 -7.

10. Хуторской А.В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения. - М. : Издательство Московского ун-та, 2003. – 415 с.

Загальні вимоги до структури шкільного підручника та його навчально-методичного апарату

1. Підручник повинен мати таблицю змісту з нумерацією сторінок, у якій чітко відображається рівномірний розподіл матеріалу, простежується його наочно-логічний розвиток.
2. У змісті підручника доцільно виділити такі структурні елементи: вступ, висновки, узагальнюючі тексти, наочні схеми, таблиці, завдання на систематизацію та самооцінювання навчальних досягнень учнів.
3. Підручник повинен мати додатки: словник, тлумачний словник певних термінів, дидактичні таблиці, зразки, опорні схеми, список додаткової літератури, алфавітний покажчик.
4. Кожен розділ підручника повинен відповідати певній навчальній темі, а якщо розділ містить кілька навчальних тем, то це має бути відображено в його назві.
5. У підручнику мають бути попередні структурні складники (що треба вивчити, зв'язок з попереднім матеріалом та ін.) та завершальні структурні складники (підсумок, узагальнююча таблиця або схема, інтегруюча ситуація тощо).
6. У підручнику в межах одного розділу бажано чергувати види діяльності (практичні роботи, спостереження, вправи, запитання та ін., що сприяє набуттю вмінь, навичок та компетенцій (пізнавальних, практичних, життєвих).
7. Підручник повинен виконувати функції управління пізнавальною діяльністю школярів, містити рекомендації до способу вивчення пропонованого матеріалу, сприяти розвитку творчої активності школярів та формуванню в них умінь самостійно застосовувати набуті знання на практиці. На це мають бути спрямовані спеціальні завдання для самостійної роботи над текстом та ілюстраціями підручника.
8. До розвитку пізнавальних і творчих здібностей учнів у підручнику слід включати завдання і вправи, що формують загальні теоретичні та практичні навички розумової та фізичної праці. Диференційовані вправи подаються з поступовим ускладненням та із зазначенням рівня їх складності.
9. При створенні підручників бажано передбачити застосування інформаційно-комунікаційних засобів у навчальному процесі, вивчення окремих розділів або в цілому предметів у школі із застосуванням комп'ютерної техніки.
10. Зміст підручника має бути ілюстрований методично доцільними схемами, таблицями, діаграмами та іншим графічним матеріалом, спрямованим на розкриття змісту основного матеріалу, доповнення і конкретизацію його. Ілюстративний матеріал може мати самостійне інформативне навантаження, посилювати емоційний вплив підручника і, таким чином, сприяти підвищенню ефективності сприймання і засвоєння навчального матеріалу.
11. Художнє і технічне оформлення підручника повинно відповідати санітарно-гігієнічним вимогам до навчальних книг для загальноосвітніх навчально-виховних закладів, відповідати віковим особливостям молодшого школяра.